

Landoeconomiske Tidender,

udgivne

af

e t S e l s k a b

i

Sjælland.

Syvende Bind, som indeholder 3de Hefter.

Kjøbenhavn, 1817.

Trykt hos E. N. S. Møller,
Hof- og Universitetsbogtrykker.

I n d h o l d

af

d e t s y v e n d e B i n d .

	Side
N ogle Betragtninger over den Klage: at Agerbruget under nærværende Forhold ikke svarer Regning, af J. E. Drewsen. (Oplæst i Landhuusholdnings-Selskabet)	1.
Brev til en Ven, af Hr. Auktions-Directeur Lemvig	31.
Erar paa forestaaende Bemærkninger, af J. E. Drewsen	48.
Brev til en Ven, foranlediget ved en lille Reise uden for Kjøbenhavns Amt, af B. F. Rønne	69.
Beretning om Fæstebonden Niels Pedersens Forbedringer ved hans Gaards Drist o. s. v.	84.
En Ansøgning fra Hr. Forpagter Faber, til det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab	89.
Hr. Møller Jørgensens Indberetning til det Kongl. Landhuusholdnings-Selskab, om Forbedringer i hans Aalsbrug ic.	97.
Udtog af Segnefoged og Fæstebonde Christen Hansen Grønnegaards Indberetning til det Kongl. Landhuusholdnings-Selskab, angaaende hans Agerbrugs Forbedring	102.

Jagttagelser ved Kloverfrøe-Aul, af Hr. Jesse n.	111.
Kan Beredribten udbredes i Danmark under nærværende Forhold ic., med et Tillæg. Af B. F. Rønne	121.
Brev til Redacturen fra F. i Anledning af Landoeconomiske Tidenders 6 B. 2 H.	214.
Nogle Attester, som anbefale Staldforingen, samt et Brev fra Hr. Rottbøll Friis	221.
Om Midlet til nogle Ukrudarters Udryddelse. Af J. C. Drewsen	232.
Et Spørgsmaal angaaende Gadefornets Værling. Af samme	244.
Et nyt Leerkar til Smørrets bedre Bevaring, oversat ved samme	246.
Om Markfred. Af J. L. L.	248.
Om Staldforing. Af J. C. Drewsen	249.
P. M. om Beredribten, samt om Konge- og Sogne- Reiser. Af Hr. J. F. Christensen	340.
Svar paa Spørgsmaalet angaaende Forandring i en Gaards Drikt, i Landoeconomiske Tidender 6te B. 1ste H. pag. 132. Af — d.	351.
Brev til Hr. Kammerraad Drewsen i Anledning af hans Svar paa mit Brev til en Ven, indført i L. Dec. Tid. 7 B 1 H. Af Hr. Auctionsdi- recteur Lemvigb	361.
I Anledning af Hr. Lemvigb's Brev i 7 B. 1 H. Af Hr. P. Schmidt	368.
End videre Svar i samme Anledning. Af en Ubenævnt	370.

Nogle Betragtninger over den Klage:
"at Algerbruget under nærværende
Forhold ikke svarer Regning."

(Forelæst i det Kongl. Landhuusholdnings Selskab
i Vinteren 1816.)

Ullerede ofte har jeg hørt Afhandlinger lige saa lærerige som interessante oplæses inden disse Væge. Ønsket, at denne Nydelse end ofte maatte vord mig og Andre tildeel, var en Selsfølge; men jeg indsaar tillige, at dette ei skulde opfyldes, med mindre et nogenlunde betydeligt Antal af Selskabets Medlemmer enedes, om at yde Bidrag hertil. Opfordret tegnede jeg, skjøndt ikke uden Ængstelighed, mit Navn paa Indbydelsen og naar jeg i Aften vover at fremtræde for denne hæderværdige Kreds, saa er det ene den Overbeviisning, at det sande Genie, den virkelig oplyste Mand, stedse er overbærende mod ringere Mandskræfter, der giver mig Mod hertil. Maatte den Haandsfuld Ax jeg her ofrer paa min Gudindes Alter, af Kjenderen tildeles det Vidnesbyrd, at den ikke er aldeles gold, men indeholdende nogle, om endog kun nogle 7de Bindes 1ste Hefte.

faa sunde Kærner, der, duelige til Eed, engang kunde spire og, naar Tidens Fylde kom, bære Frugter, da ere i denne Henseende mine største Forhaabninger opfyldte.

Blandt flere Gjenstande der fremstillede sig for mine Tanker, da jeg i denne Anledning søgte et Emne, blev jeg staaende ved den Klage, som vi saa almindeligen høre gjenlyde: at Agerbruget under nærværende Forhold ikke svarer Regning, det vil sige: ikke yder Agerdyrkeren en, i Forhold til den anvendte Capital, reen Indtægt, en saadan, at han uden at trykkes af Næringsforger og med freidigt Mod kan udøve sin mæisommelige Haandtering. Dér er med Hensyn herpaa, jeg skal have den Ære at anfille nogle Betragtninger.

Vi høre denne Klage saa almindeligen og fra saa forskjellige Egne gjenlyde, at vi sikkerligen ikke kunne tvivle paa, at den saare ofte er grundet. Jeg agter selgeligen ikke at anfille Undersøgelser om, naar og hvorvidt den er grundet, men blot efter Gode at besvare det Spørgsmaal: Hvad er som oftest Hovedaarsagen, naar denne Klage virkelig har Grund, og ved hvilke Midler hæves eller formindskes dette Onde?

At mange og forskellige sammenstødende Omstændigheder fremvirke Landmandens nuværende ugunstige Stilling, ligger tydeligt for Dagen og behøver intet Beviis. Nogle af disse kunne imide

Iertid ansees som nærmere, andre som fjernere Aarsager hertil.

Landmændene ansee i Almindelighed de nærværende Skatter som Hovedaarsagen, og paaftaae, at disse ville drage os Alle i Fordærbelsens Afgrund. Uden at ville nægte, at Skatterne, især naar vi see paa Sædens nyligen lave Priis, ere høie, troer jeg dog at disse ikke bør ansees som Hovedaarsagen, (Sjændt vel som trykkende), fordi den sande Hovedaarsag ikke erkjendes og fiernes.

Dernæst klage Landmændene over de lave Sædepriser og anføre disse med rette som en betydelig Aarsag til deres Velstands Falden. Denne Klage var sikkerligen nylig saare grundet, thi reducerede vi Rugens Priis, saaledes som den for ikke længe siden stod til Solv, saa maatte vi tilstaae, at neppe kunde nogen Landmand erindre den saalaa lav som da.

Men er end denne lave Priis — der for et Øjeblik er forsvunden — et virkeligt og stort Onde for Landmanden, et Onde hvorved Skatterne egentligen blive byrdefulde, saa kunne vi dog som Sandhedens Venner ikke nægte, at dette Onde tildeels hidrører fra egne Misgreb, egen Stjædesløshed. Var vor Sæd ligesaa god Handelsvare, som den der avles i de til Østersøen grændsende Lande, hvorfor skulde vi da ikke kunne erholde samme Priis, som den der betales for østersøisk Sæd. Medens den siællandske Rug ved dette Aars Begyndelse 1816 folgtes paa Torvet i Kjø-

Arbeidskraften forøges. Hiint vilde finde Sted ved hensigtsmæssig Anvendelse af bedre Agerdyrknings-Medskaber; dette ved stærkere Gjødsling.

Men ere vi først enige om, at Arbeidsbesparelse, i et nogentunde betydeligt Forhold til Frembringelserne, vilde saare forbedre vor Tilstand — og herpaa tvivler neppe nogen tænkende praktisk Landmand — saa er det vel Umagen værdt med fuldkommen Opmærksomhed at agte paa de Midler, hvorved denne kan finde Sted.

Disse ere forskjellige, og her skal jeg have den Ære at anføre et Par deraf, som jeg, uden at ansee dem for de eneste, dog betragter som de vigtigste, naar Talen nemlig ikke er om enkelte Agerbrug, men om Agerdyrkningen i Almindelighed.

Først formener jeg, at et intensiveret Agerbrug under de fleste Omstændigheder yder større Fordeel end et extensiveret under ellers lige Forhold, og jeg vilde derfor i de fleste Tilfælde tilraade, at anvende hele Arbeidskraften og hele Gjødningsmassen paa en Deel af det Areal, hvor den i Almindelighed bruges.

Dernæst betragter jeg Anvendelsen af forbedrede Agerdyrknings-Medskaber, især den lette engelske Plov, som arbeidssparende i saadan Grad, at selv derved maae en Hovedforandring i vor Tilstand kunne tilvejebringes. Gaae vi endnu et Skridt videre og bruge Exstirpatoren, hvor dette er muligt, saa vil Udfaldet blive saaledes, at den

der ikke kjender dette Redskab, eller dets Anvendelse næsten maae fristes til at tvivle om Beregningernes Sandhed og henføre dem til overspændte Forhaabningers, theoretiske Drømmeriers Rubrik.

Det intensive Agerbrug fordrer mindre Arbeidskraft, end det extensive af samme Art, fordi Jorderne, da hele Arbeidskraften anvendes paa et mindre Areal — naar dette nemlig stcer hensigtsmæssigen — snart bringes til Høvejorders Tilstand og folgeligen, naar de engang ere saaledes, kunne ngies med mindre Pløining og Harvning; ja end ikke bør bearbejdes saa stærkt som forhen, fordi de derved vordæ alt for løse og uftikkede til at give Planterødderne en tilstrækkelig Beskyttelse mod Luft og tørrende Wind. Dette gjelder især om Sandet.

Søie vi hertil, at Gjødningsmassen ved det intensive Agerbrug bringes paa et mindre Areal, hvorved folgelig hver gjødet Ager faaer en større Deel, saa indsee vi letteligen, at den saavel chemiske, som mekaniske Virkning paa Jordsmønet, maae paa et mindre Areal blive betydeligere end forhen paa et større; og at den f. Ex. ved da langt stærkere end ellers, at skorne Leret, saare bidrager til Muligheden af, at anvende mindre Arbejde ved Jordens Pløining og Harvning.

Men den mere concentrerte Gjødning bidrager ved de betydeligen stærkere Afgrøder ligeledes til Arbeidsbesparelse; thi Ukrudet maae under disses Eftygge forgaae og Kampen mod Qvæter, Agros

flis og andet Rodufrugt — dog under Forudsætning af et hensigtsmæssigt Sædskifte — endelig saa godt som ophøre. Bragte vi Virkningen af en mægtig ~~Erpe~~ eller Bille, Afgrøde paa Leret, eller en tet-sluttet Boghvedevæxt paa Sandet, saa ligger Sandheden heraf for vore Øine. Men hverken den ene eller den anden af disse Væxter kan, under ellers lige Omstændighed, naae den Kraft eller gjøre saa fuldkommen Virkning paa Jordsmønnen, som i det intensive Agerbrug, hvor stærkere Gjødsling saa kraftigen fremmer deres Væxt.

Endnu en Fordeel ved det intensive Agerbrug, er: en betydelig Besparelse af Udsæd. Denne for-mindstes, deels i Forhold til det mindre Areal der skal besaaes, deels til dets større Kraft, over-eensstemmende med hvis Forøgelse Sæden bør saaes tyndere og tyndere. Antage vi f. Ex., at en Gaard der forhen besaaede 100 Tdr. Land, med 125 Tønder Sæd, eller omtrent 10 Skjepper paa hver Tønde Land, nu, ved en meer intensiv Drist kun besaaede $\frac{2}{3}$ af det forrige Areal eller 66 Tdr. Land, hvis omhyggeligere Dyrkning og kraftigere Gjødsling gjorde det muligt kun at saae en Tønde Sæd paa en Tønde Land, saa spares her-ved 59 Tdr. eller næsten Halvdelen af den Sæd, der før udsaaedes. At kraftige og veldyrkede Agre kunne besaaes endnu betydeligen tyndere, end en Tønde Sæd af alle Slags, paa en Tønde Land, er en afgjort og ved Erfaringer beviist Sandhed.

Men hiin Arbeidsbesparelse og Saaesædens Formindskelse ere ikke de eneste Fordele, som det meer intensive Agerbrug tilbyder. Vel vil Arbeidsbesparelsen ved Høstarbeidet ikke tiltage i samme Forhold, som ved Pløining og Harvning; thi den bedre dyrkede, skjøndt mindre, Deel vil nu yde ligesaa rige Afgrøder, som forhen det Hele, og disse følgerlig fordre omtrent ligesaa meget Arbeide ved Meining og især ved Binding og Hjemkørsel, som forhen; men noget, ikke ubetydeligt, Arbeide vil dog spares ved Meiningen, da et lige stort Quantum Sæd dog hurtigere nedhugges, naar det paa et mindre Areal staaer sammentrængt, end om Meieren majsommeligen med Meieredet maae samle det adsplittede Græs. Selv Bindingen gaar hurtigere, da Regene, ved paa en mindre Plet i lige lang Tid at kunne samle flere Nege, snarere blive færdige og følgerligen kunne være færdige. Hjemkørselsarbeidet formindskes ogsaa derved, at Læssene nu ikke behøve at samles paa saa udstrakt et Areal, som før. En lignende Arbeidsbesparelse finder Sted, ved en i ethvert af de bedre Udsædbrug majsommelige Gjødningskørsel; thi da Gjødningen nu lægges paa et mindre Areal, saa bliver den Wei, som Læssene skulle transporteres, betydeligen kortere.

Selv Sædens Lærskning leder i det intensive Agerbrug til Arbeidsbesparelse; thi et bestemt Sædmaal afstærkes hurtigere, naar Sæden er god, end i modsat Fald.

Det synes mig altsaa indlysende, at det intensive Agerbrug leder saavel til Besparelse af Arbeidskraft, som af Gaasæd, og som en Folge deraf til formindsket Pengeudgift, og kun det Spørgsmaal om det ikke paa den anden Side, ved en formindsket Produktion, igjen taber, hvad det saaledes har vundet, synes at være det eneste, vi endnu have at besvare.

Talen er naturligviis her kun om det Resultat, som et meer intensivt Agerbrug vilde i Almindelighed frembringe; ikke om Virkningen af den meer intensive Drist paa enkelte energiske Agerbrug, der have hævet sig til fælden Høide. I det vi kaste et Blik paa vort Agerbrug i Almindelighed, vilde vi blive staaende ved det engang antagne Exempel, hvorefter paa en Gaard saaes 125 Edr. Sæd paa 100 Tønder Land, og vi træde formodentligen ikke Sandheden for nær, naar vi antage, at 625 Edr. eller 5 Hold høstes derefter; thi om end nogle Agre nærmest ved Gjødning yde noget mere, saa give dog sjæfterliggen andre, ligesaa meget mindre. Drives samme Agerbrug derimod meer intensivt; saaes f. Ex. kun 66 Edr. Sæd, hvorefter høstes blot 8 Hold eller 528 Edr. Sæd, og dertil endnu sæies den sparede Udsæd af 59 Edr., — saa bliver Høsten her kun 48 Edr. Sæd mindre end forhen; et Minus der flere Gange dækkedes, ved den sparede Arbeidskraft. Men Høsten vilde i det intensive Agerbrug ikke allene blive 8 Hold, men endog 10 og i Tidens Længde flere Hold, som Erfaring

har lært mig. Høstes 10 Told eller 660 Edr. og hertil endnu soiedes de sparede 59 Edr. Udsæd, saa havde vi 719 Edr. Sæd eller henved 100 Edr. mere end forhen.

Men en anden efter min Overbeviisning betydeligere Arbeidsbesparelse, uden Hensyn paa, om vi drive et intensibt eller extensibt Agerbrug, er Indførelsen af forbedrede Agerdyrkningsredskaber, blandt hvilke jeg her kun agter at omtale den engelske Plov og Ekstirpatoren, da disse Redskaber, især det første, passe i ethvert velindrettet Afsærug. Skulde en Undtagelse herfra finde Sted, da maatte det være paa det allersejeste Leer; men endog her vilde de, om end ikke saa almindeligen anvendelige, som paa de skjørere Jordemon, dog kunne være til meget Gavn, naar kun ikke forudsatte Meninger eller Uvillie standse deres Gang.

Det er os alle bekjendt, at vi med en saakaldet engelsk Plov — der forresten saadan som den gøres her i Landet, hverken er den snævske eller bayleiske og folgelig ikke af den bedste Construction — udrette med to Heste ligesaa meget godt Arbeide, som med en af de sædvanlige sjællandske Plove, forspændte med 4 eller 6 Heste. Vi spare folgelig, ved at bruge engelske Plove, en meget betydelig Arbeidskraft og steds mere i det Forhold, hvori vore Jorder i Følge deres Grundbessaffenhed behøve gjentagne Ploiningen, eller disse overeensstemmende med en energisk Drist, tildeles dem.

Med to engelske Plove, to Karle og 4 Heste, udrettes det Dobbelte af det en af vore skandinaviske Plove, med lige Antal Heste, en Karl og en Dreng, i lige lang Tid forretter. Antager jeg en Dags Pløining for en Plov at være en Lønde Land, og at jeg har 100 Edr. Land at pløie, saa vil jeg med to danske Plove, otte Heste og fire Mennesker tilendebringe dette Arbeide i 50 Dage, eller med 100 Plove 400 Heste og 200 Mennesker paa een Dag. Samme Arbeide vil i 50 Dage forrettes af to engelske Plove, med fire Heste og to Mennesker, eller om det skulde endes paa een Dag, af 100 Plove, 200 Heste og 100 Mennesker. Besparelsen ved 100 Edr. Lands Pløining blev følgelig 200 Hestes og 100 Menneskers Arbeide i een Dag, eller om vi vilde anslaae dette Arbeide til Penge og i nærværende Dieblif regne 4 Rbd. daglig for en Karl og et Par Heste — 400 Rbd. En Besparelse, der vilde dække dette Meste af Skatternes Beløb!

Enhver, der kjender og bruger gode engelske Plove, vil bekræfte Sandheden af det jeg her har sagt og vil sikkertligen med mig beklage, at saa faae af vore Brodre vide at sætte tilbørlig Priis paa dette hyperlige Redskab!

Men jeg hører Nogle sige: Var dette Redskab virkelig saa fortrinligt, som visse Landmænd paaflaae, da skulde Agerdyrkerne, som man dog ikke kan troe at være blinde for egen Fordeel, nok vide at bruge det, og vi skulde i hiint Tilfælde snart see enhver anden Plov fortrængt deraf.

O, gid denne Slutningsmaade var rigtig! Da skulde vi heller ikke see Agrene lide af skadeligt Vand, som ikke afledes; ikke see Agerkaal og Kvæker indtage Sædens Plads; ikke see den nedhuggede Sæd i vaade Efteraar svømmende i Vand, medens den ved en hensigtsløs Høstmaade ligger paa Skaar; ikke see Kvæget Foraår og Efteraar nedtræde og afsnåve Rug og Kløver; ikke siade det endog kort før Juul og zitterende af Kulde paa de nøgne Marker! Nei Agerdyrkeren er i Almindelighed ikke opløst nok til at erkjende sin sande Lære; derom vidner meget, som Fædrenelandsvennen kun med Smerte og taaresfuldt Øie kan betragte. Fordom og Uvidenhed ere mægtige nok, bare end alle andre Hindringer forsoundne, til i det ringeste at forsinke Udbredelsen af den engelske Plov.

Men vi ville ikke skjule for os selv, at andre og virkelige Hindringer staae i Veien for den engelske Plovs fuldkomne Udbredelse. Vel undlader mangen Landmand at anskaffe og bruge denne, fordi han med andre deler den urigtige Formening, at den engelske Plov ikke arbejder saa nøiagtigen eller saa let som den danske Plov; men for denne Daarskab maatte han helbredes ved Synet af en Ager, der med den engelske Plov behandles af en duelig Plovkarl.

En Hovedsaag, hvorfor den engelske Plov ikke almindeligere, udbreder sig blandt os, anseer jeg derimod at kunne udledes deraf, at saare mange uduelige Personer befatte sig med dens Con-

fruction og at følgerigen meget slet Arbeide derved fremkommer. En liden Afvigelse, især fra Muld-
sjelens rette Dannelsse, gjør Ploven slet; den bli-
ver derved tungere at trække eller vender Ploistrim-
melen ufuldkomment; ja forener maaskee endog begge
Feil. De øvrige Deles Dannelsse er ikke mindre
vigtig, saavel som disses indbyrdes Forhold.

Naar en Landmand, der gjerne ønsker at
indføre den engelske Plov i sit Agerbrug nu er
uhældig nok til at faae en saadan, der har en eller
flere af disse Feil, saa vil det gaae ham netop
saaledes, som det gik paa Strandmøllen, da min
Fader besluttede at bruge den paa sine Jorder;
den engelske Plov, der nemlig var for tung for
Hestene og som Karlen ikke kunde regjere, blev
henlagt og hvilede uforstyrret i adskillige Aar,
indtil jeg, ved at lære at kjende vor uforglemme-
lige Høegh, saae den engelske Plov, som han brugte
og ved hans Hjelp fik nogle veldannede Plove af
samme Slags. Fra dette Øieblik bleve de danske
Plove forviste fra vort Agerbrug, og have siden den
Tid ikke omvæltet en eneste Strimmel. Saa-
længe vi altsaa ikke have et eller flere Steder, hvor
fra enhver Landmand, der vil indføre den engelske
Plov, med Sikkerhed kan faae den godt gjort, tør
vi ikke haabe, at den hurtigt eller almindeligt vil
udbrede sig.

Tjenestefolkenes Uvillighed til at bruge den
engelske Plov, — naar de nemlig ikke ere vant
deril — er ogsaa nu, endstjøndt mindre betydelig,

Hindring for dens Indførelse i mange Agerbrug;
 Men enhver Landmand, der tænker paa at iværk-
 sætte Forbedringer, maae aldrig glemme den Ho-
 vedregel, selv at gjøre sig i Forveien bekendt med
 dem, og da ethvert Menneske af nogenlunde Legems-
 færdighed paa en halv Dag lærer at bruge den
 engelske Plov, saa bør Herren eller Aalingsforstans-
 deren, ved selv at lægge Haand paa Ploven, rette
 den Uvidende eller overbevise den Drangbillige.
 Unge Karle ynde snart den engelske Plov, og skulle
 sikkert, efter engang at have lært fuldkommen vel
 at bruge den, nødigent atter lægge Haand paa den
 danske. Jeg vover endog at paastaae, at den en-
 gelske Plov maae virke paa Plovkarlen selv, lige-
 som han dermed kraftigen virker paa Jorden. Dag
 den engelske Plov, der trækkes af et Par raske
 Heste, gaaer Plovkarlen rank opreist, stedsø beredt
 til, ved en ringe Kraftanvendelse, at modarbejde
 enhver Afvigelse, som Stene, Rødder eller des-
 lige kunne give Ploven; da vi derimod bag den
 danske Plov finde Plovmanden med frummet Ryg
 fremslæbt af Ploven, hvorpaa han læner sig, og
 halo indslumret, kun vaagnende ved Agerens Ende,
 for at løfte Ploven af Jorden, hvilken han neppe
 atter har sat deri igjen, førend han paa nye overla-
 der sig til den Dorskhed, som hans tankeløse Ar-
 bejde tillader og Banen gjør ham muelig. Dvæmt
 vover at bestemme, hvad Indflydelse vore Plove
 have havt paa vor Landalmue? eller ere de i det
 mindste ikke karakteriserende? Laalmodigheden for-

gaaer næsten ved Synet af den spildte Hestekraft, det flodsede Redskab, den frogede Pionmand, og man fristes til ogsaa at istemme Udraabet: Mægtige Ceres! giv mig Don Quixotes Rosinante, Sanchez Esel og en engelsk Plov, og jeg skal pløie om Kap med disse Bønder!!

I Mangel af gode engelske Plove og duelige og villige Plovkarle finder jeg Hovedaarsagerne, hvorfor engelske Plove langsomt udbrede sig selv hos de mere cultiverede Landmænd, der ikke i lige Grad, som den sunple Bonde, kunne være blinde for den betydelige Arbeidsbesparelse, som derved tilveiebringes.

Locale Hindringer kunne være andre, blant hvilke jeg her blot nævner Hoberiet. Hvor dette finder Sted, kan en Godseier, om han end ønske, de at bruge engelske Plove paa sin Mark, ikke indføre dem, ligesaa lidet, som andre forbedrede Agerdyrkningsredskaber; thi alt maae her forblive ved det Gamle. En ny Grund for Agerdyrkningens og Fædrelandets Ven, til det Ønske, endelig at see Hoberiet der i moralsk og statsøkonomisk Henseende, er lige skadeligt, aldeles forfundet fra Danmarks Gletter!

Og skulde alt Haab om dette Ønskes Opfyldelse da være reent forfundet? Ere vi da ikke længere de samme Danske, som i Aarene syttenhundrede og nogle og halvfems? Da ophævedes Hoberiet mange Steder. Jorddrotterne forenede sig med Bønderne om en passende Erstatning, som

disse, der paa eengang befriedes for Ridesfogdens
 Søsbe og tillodes uforstyrret at dyrke egne Marker,
 villigen ydede; Regjeringen hængte og Medbor-
 gere agtede de Mand, der gave Exemplet eller
 fulgte det, og naar en Godseier endda ikke sølte sig
 dreven til at løse sine Bønders Lænke, saa taug
 han dog og nævnede neppe, at hans Bønder gjorde
 Hovorie. Men Tiden værgede og Grundsætninger-
 ne med denne; mellem Strømme af Blod trivedes
 atter Hovoriets gamle Træ; det slog nye Rødder,
 grønnedes igjen og lod sin Dyrker haabe nye Frug-
 ter af de unge Skud. Han, der før neppe hvi-
 skede: — jeg har fuldt Hovorie — jubled nu lyde-
 ligen derover og spottede endog den mindre forud-
 seende Broder, der, ved at give sine Bønder Ho-
 veriefrihed, maaske mere havde fulgt sit Hjertes
 Drist, end lyttet til Egennyttens og Selvfjærlig-
 hedens Stemme.

Endnu synes mig, skimte vi dog en Gnist
 af Haab. Endnu er det dog maaskee mueligt, at
 Hovoret kan forsvinde hos os: Jorddrotterne øns-
 ke fri Raadighed over Bønderjordernes Bortfor-
 pagtning, og erholde de denne, da vil Hovoret
 lidet efter lidet forsvinde, eller om Regjeringen
 gjorde bettes Ophævelse til *conditio sine qua*
non, skulde de formodentligen, i Overbeviisning om
 den store Fordeel frie Forpagtninger vilde forskaffe
 dem, neppe betænke sig paa at opofre Hovoret.

Med Taalmod ville vi afvente, hvad Beslut-
 ning vor faderlige Regjering i sin Visdom monne
 7de Bind 1ste Hefte.

fatte, overbesifte om, at vort Held er den Tid.

Andre ville maaskee, blandt locale Hindringer for Udbredelsen af den engelske Plov, regne ujævne, stenede og stetrenkede Agre. Jeg tæller ingen af disse til de sande Hindringer og anseer dem i det høieste for Vanstkeligheder, som dog kunne overvindes.

Den Engelske Plov passer efter min Erfaring bedre end Hjulplovene, paa ujævne, ja, selv bakkede Agre. Den engelske Plov har ingen Hjul, der kunne vælte, naar der ploies paa Siden af en Skraaening, eller som op ad Bakken kunne hindre Ploben fra at gaae i Jorden. Den er i en duelig Plovkarls Haand lydig, som Baaden mod Roret. Løfter Plovkarlen Stjertene lidt, da synker den strax i Jorden; ved et ringe Tryk bringer han den i samme Øjeblik til at gaae lettere og modarbejder faare let enhver alt for stor Tendents til Jordenmonnet; en næsten umærkelig Bevægelse til højre fører Ploben længere ind i Landet, ligesaa en lignende til venstre, bringer den ud af Landet, eller lader den opløse en smalere Strimmel. Med Tømmen stivnet hen om Ratten og en Tømmestreg ved hver Haand, er Plovkarlen øieblikkelig beredt til at modarbejde enhver tilfældig Afvigelse, samt en ubant eller alt for hidsig Hest kan lade befrugte. Kort: Plovkarlen har over den engelske Plov netop ligesaamegen Magt, som han fattes over Hjulplovene. Disse gaae saaledes, som de engang ere

filiede, uden, at det paa en ujevn Mark er muligt at lade dem arbejde i Forhold til Omstændighederne. Heraf vil man see, at hiin Paastand:” den engelske Plov kun passer paa fuldkommen jevn Jord, som allerede ved lang og omhyggelig Dykning er forberedt,” maae være aldeles ugrundet.

Bare Stene, Lyng og Rødder uoverbindelige Hindringer for Brugen af den engelske Plov, saa maatte Lundtoftes Bønder, saaveljom jeg, for længe siden have forkastet den. Al den Jord jeg i Lundtofte har opdyrket er opbrudt med den engelske Plov.

Men den Arbeidsbesparelse som den engelske Plov, vi kjende, forskaffer os, kunde maaske endnu forøges, naar enten den Smalle eller Bayleiske — om hvilken sidste er udkommet et lidet Skrift i England, hvori den kaldes den best mulige Plov — blev indført hos os. Den engelske Plov, vi have, er formodentlig en Afvigelse fra den smalle, hvilken nogle ansee for den bedste. Jeg har i Aar ladet den bayleiske komme fra England, og jeg maae tilstaae, at jeg endnu aldrig har seet nogen Plov arbejde saa fuldkommen vel, som denne. Den synes aldeles at fortjene al den Roes, som Thaer tillægger den. Jeg skal forsøge at faae den eftergjort, og om dette lykkes, vil jeg med Beredvillighed modtage Bestillinger derpaa og saavidt muligt stræbe at fyldestgjøre dem.

Dog — tilveiebringer den engelske Plov saa stor en Arbeidsbesparelse, som den her anførte,

Hvormeget mere er da ikke dette Tilfældet med Exstirpatoren; dette Redskab, der blandt alle nyere opfundne, efter min Overbeviisning fortjener den første Plads. Saare behageligt er det mig derfor her at kunne anmelden, at den synes med usædvanlig Hurtighed at udbrede sig, naar vi nemlig erindre, hvor langsomt ellers hvert Skridt frem ad Steer. Blot een Smied, som jeg kjender, har i det sidste Aar forfærdiget mere end 50 Stykker, der strax solgtes.

Men da dette Redskab for nærværende Tid tiltrækker sig saa megen Opmærksomhed, saa vil det maaskee ikke være upassende her at sige nogle faa Ord, om dets i visse Henseender rette Konstruktion og dernæst at berøre den Arbeidsbesparelse, det tilveiebringer. Landmændene agte paa bort Selskab og et Ord udtalt inden for disse Række vil modtages med Opmærksomhed og overveies!

Man har Exstirpatorer med 11, 7 og 5 Jern, af hvilke jeg anseer dem med 7 Jern for hensigtsmæssigst, da to Heste, uden overordentlig Anstrængelse kunne arbejde med den. Den ellevejernede Exstirpator behøver fire Heste, men den femjernede ligesaavel som den syvjernede, to Heste. Fire Heste sætte altsaa 14 Jern i Virksomhed, naar vi bruge den sidste, men derimod ved den første kun elleve Jern og ved den mindste 10 Jern. Den syvjernede Exstirpators Arbeide forholder sig altsaa, ved lige Hestekraft, til den ellevejernedes, som 14 til 11 og til den femjernedes, som 14 til

20. Det er altsaa ikke ligegyldigt, hvilken de vælge. Svage Heste og stærk leret Jord kunne imidlertid nøde os til at give Exstirpatoren med 21 eller 5 Jern Fortrinnet, da disse to naturlige diis fordre mindre Kraftanstrængelse af Hestene, men ogsaa udrette mindre. Exstirpatorerne ere end videre forskjellige deri, at nogle have et Hjul foran under Nasen, medens andre derimod ligesom den danske Plov hvile paa en Forkærre. Naar Jorden, hvorpaa den skal bruges, er fuldkommen flør og reen, saa er det nok ligegyldigt, hvilken Indretning man vælger, men til Jorder, som endnu ere vanskelige at behandle, fortjener Exstirpatoren med Forkærre uimodsigeligen Fortrinnet, da Styreren ved dennes Hjelp kan tvinge Exstirpatoren i Jorden, om end tilfældige Hindringer vilde udløste den. Mangel af Forkærre har sikkert ofte været Årsagen, hvorfor Exstirpatoren paa vanskelige Jorder ikke har arbejdet efter Ønske.

Fremadbuftede Jern anseer jeg end videre for en feilsuld Dannelsse, da disse ville i Følge deres Stilling, ligesom Harverne med fremadstaaende Tænder, udløste alt det Rodfrud Jorden indeholder, og dette, der da stopper sig op under Exstirpatoren, udløste den af Jorden. Naar man til Forsvar for denne Dannelsse anfører, at Jernene derved blive stærkere, saa formener jeg, at man end ydermere derved beviser, at den er urigtig; thi naar det hænder, at et af Jernene støde mod en stor og fast Steen; da er det en Lykke at

disse brydes, hvilket ellers fulde h nde Træværket, hvorved Exstirpatoren blev aldeles ødelagt. De ligesaaende Jern, som jeg af allerede anforte Grunde foretrækker, og som desuden fortjene Fortr net, fordi de ere lettere at danne og følgelig b r koste mindre, ere stærke nok til ikke at sondebrydes ved en liden Modstand.

Den urigtige Idee at anbringe Hiul bag under Exstirpatoren berører jeg kun, uden her at indlade mig paa Bev set, der let kunde føres; thi enhver Agerdyrker, der har eller faaer Exstirpatoren, vil let indsee, hvad F lgen heraf vilde blive; hvad den derved vandt eller tabte. Exstirpatoren udretter, saaledes som den er, alt hvad man med rette kan forlange af den; men fordrer man, at den skal kunne arbejde der, hvor en dygtig Plov neppe kan komme frem, da vil man vist nok, og som mig synes, velfortient skuffes i sine Forhaabninger.

Efter dette s ngtige Blik paa Exstirpatorens Dannelse, vil jeg korteligen berøre den store Arbeidsbesparelse, som derved kan tilveiebringes. Blive vi staaende ved hiint Exempel, hvorefter en Landmand skal pløie 100 T nder Land med den almindelige Plov til fire Heste; saa behøver han dertil i een Dag 100 Plove, 400 Heste og 200 Mennesker, eller i 50 Dage to Plove, otte Heste og fire Mennesker. Men antage vi blot, at en tredie Deel af dette Arbeide kan forrettes med Exstirpatoren — under forskj ellige Omstændigheder og ved et hensigtsmæssigt Sædskifte, kan Exstir-

patoren næsten forrette det halve Plovarbejde —
 saa vil to Exstirpatorer til 7 Jern, med samme
 Hestekraft som Ploven fordrer, kunne tilberede
 disse $33\frac{1}{2}$ Tønder Land paa fire Dage, da de dag-
 ligen i det ringeste kunne bearbejde 8 Edr. Lånd.
 Til dette Arbejde vilde behøves, naar det paa een
 Dag skulde endes med den almindelige Plov — 33
 Plove, 132 Heste og 66 Mennesker, men med
 Exstirpatoren 16 Heste, 8 Mennesker og 8 Exstir-
 patorer, hvorved Besparelsen altsaa blev 116
 Heste og 58 Mennesker, eller naar vi efter den an-
 tagne Maalestok anslaae denne til Penge og regne
 fire Rigssbankdaler for en Karl og et Par Heste,
 232 Rbd. paa 33 Tønder Land. Hvilken uhyre
 Besparelse af Arbeidskraft, der hensigtsmæssigen
 anvendt maaskee endnu — K. Ex. ved Mergling —
 kunde være mere værd end her er antaget, ja ube-
 regnelig i sine Følger! og hvilket Beviis for Ager-
 dyrknings Videnskabens Fremstriden i den senere
 Tid, især ved den udsødelige Thaers uafsladelige
 Bestræbelser; ja hvilken Blindhed eller Partiaand
 ikke at erkjende dette!

Men Mogle kunne maaskee troe, at jeg her
 blot theoretiserer, eller dog fremstiller Sagen fra
 den meest glimrende Side; jeg bør derfor bestemt
 erklære, at den her antagne Arbeidsbesparelse er
 den mindste man bør vente. En Godseier har
 havt den Godhed at sige mig, at han sidste For-
 aar med tre Exstirpatorer, af hvilke to havde

hver fyd Jern og en fem Jern, paa fem Dage nedbragte Bygget paa 65 Tønder Land!

I hensigtsmæssig Anvendelse af den engelske Plov, Exstirpatoren og andre forbedrede eller nye opfundne Redskaber, finder Bøvelbrugeren Middel til uden overordentlig Anstrængelse, og ofte med ringere Arbeidskraft end Sævelbrugeren, at fuldføre det Arbejde, hvorunder denne stedse mener at finde hiin begravet.

Arbeidsbesparelsens Vigtighed og Mulighed haaber jeg her at have viist; men kun naar vi der til føie en, ikke desto mindre forsøget, Production, kunne vi haabe saadanne Folger, at den Klage, som har færaarsaget nærværende Betragtninger, ganske eller tildeels maae forsvinde.

Et Skridt til en forsøget Production, uden endog den ringeste Arbeidsforsøgelse, er en hensigtsmæssig Sædfølge; et andet, Gjødningens Forsøgelse ved Brakmarkens Benyttelse, hvorved dog fremkommer noget lidet nyt Arbejde, men i saa ringe Forhold mod den forsøgede Production, at dette aldeles ikke kan komme i Betragtning.

En rigtig valgt Sædfølge leder allerede til betydeligen større Productioner, fordi Jordsmønnet derved bringes i den Tilstand, at de dyrkede Planter uden Hinder kunne tilegne sig de Næringsstoffer dette indeholder, og uden at dele dem med Ukrud, der ikke sjelden tilegner sig Broderparten deraf. Denne Paastand grunder sig paa Theorie,

bekræftes ved Erfaring og synes sølgelig umodigelig.

Vi vide f. Ex. Alle, at Hvede aldeles ikke lykkes umiddelbar efter Hvede; at Rug efter Rug er maadelig i Kjerne; at Havre og Havre stedse blive flettere og er i høieste Grad udtærende for Jorden. Afveksling mellem Rug, Byg og Havre er allerede bedre end om een af disse Sædarter to eller flere Aar i Rad dyrkedes paa samme Areal. Men vi vide end yderligere, at dersom vi mellem to af disse Sædarter dyrke Vinter, Vicker, Bonner, Boghvede, Spergel eller Rodfrugter, saa lykkes enhver deraf bedre, endog uden at Jorden paa nye gjødes, end om hine umiddelbart fulgte hverandre. Aarsagen dertil ville vi ikke her undersøge; det er os nok til vor Hensigt at minde om dette Factum, der ikke mere behøver Bevis. Landmændene af enhver Skole erkjende Sandheden heraf, og selv Købelbrugerne have ved at overskjære den lange Sædfølge, og ved saaledes saavidt dem muligt at nærme sig Vexelbruget, erkjendt Rigtigheden af dettes Grundprincipe, ei to Aar efter hinanden at lade langstraaet Sæd modnes paa samme Ager.

Gjødningens Forøgelse er et andet, og ikke mindre vigtigt Skridt til Productionens Formerelse, og dette naaes sikkest og med mindst Arbeidsforøgelse ved Vikeavl i Brakmarken.

Saa vel min egen, som mange andre Landmænds Erfaring, har, fuldkomment, overbevist

smig om, at Bifferne indtil Blomstringsperioden ikke udmagre Jorden, eller i det ringeste paa en, endnu ikke ganske forklarlig Maade, gjenerstatte Jorden, det de have uddraget deraf. Naar Jordens monnet forresten behandles med fornøden Omhu, saa finder den efterfølgende Vintersæd det i lige, saa god Tilstand, som efter den rene Brak. Jeg har forsøgt at dyrke gjødede Biffer paa en Deel af en Ager, paa samme Tid da en anden Deel brakfedes, men hverken paa Rugen eller de øvrige Sædafrøder i samme Rotation kunde jeg mærke nogen Forskjel, hvad enten Ageren havde baaret Biffer eller ei.

Efter Thær yder en Tønde Land dyrket med gjødede Biffer 4400 Pund Hø af bedste Kvalitet, og dette Hø giver ved Opføringen 9200 Pd. Gjødnings, som kan anslaaes til 15 af vore sædvanlige Bønderlæs, af hvilke halvdelen meer end 40 á 50 bringes paa en Tønde Land. Ved altsaa at aale Biffer i Brakmarken — der ikke svække Jordens Kraft — og ved at opfodre disse, vinder en Landmand saamegen Gjødning, at han svagere eller stærkere kan gjøde en Halvdeel eller Trediedeel af et ligesaa stort Areal, som det hvorpaa Bifferne groede. Hvad her frembragtes meer, end uden Gjødstning, vilde været Tilfældet, var Produktions-Forøgelse, der ikke allene fandt Sted i eet Aar, men saalænge indtil Kraften af den ved Biffeslæslen tilveiebragte Gjødning var aldeles uddra-

gen. Brugtes derimod Billegsjodningens første Kraft, atter til Billeavl, det vil sige til ny Frembringelse af et Material, hvorved Jordens Kræfter atter ved gjenbunden Gjødning kunde forøges og først disse i de senere Aar offredes til Sæd, afgrøde, saa vil Enhver let indsee, at en saadan Fremgangsmaade, ved Jordernes stedse stigende Rigdomsfylde, ikke kunde forfæile Viemedet: — Productionernes Forøgelse, og at denne i det uendelige vilde finde Sted.

Og hvad vilde Billeavl i Brakmarken koste Landmanden? Billefæden, dens Saaening, Billefernes Indbøsning og Hjemførsel; thi Arbeidet paa Brakmarken vilde forresten ikke forøges, men endog i visse Henseender formindskes.

Skal Brakmarken behandles vel, da maa den have tre Sommerpløininge; kun meget løs Jord gjør en Undtagelse heri, medens Leret bydende fordrer dem. Billeterne kunne ikke være til Hindere heri, da den første Pløining skeer om Foraaret og de to sidste, efterat Billeterne i Juli Maaned ere høstede. Gjødningen kan udføres om Vinteren, da meget Arbeide i den travle Aarstid derved spares.

At de Omkostninger, som Billeavlen under disse Omstændigheder medfører, rigeligen dækkes

ved deres Værd som Foder, var let at bevise, men vilde her lede os alt for langt.

Hvor Nolsbrugets Forhold tillade det, kunne andre Foder, Planter dyrkes med lige Gavn i Brakmarken, ja endog to Afgrøder i samme Aar, f. Ex. Vikker og Boghvede, eller Vikker og Spersgel tilveiebringes, hvorved endog maaskee een Pløining kunde spares, da disse Vexters Skygge saare bidrage til at skjorne Jordsmonnet.

At af Arbeidskraften, saaledes som vi i vore sædvanlige Nolsbrug see den anvendt, endnu paa mange andre, end de her anførte Maader kunde spares, ligesom at Productionerne, ikke blot af Sæd, men af Kjød, Flesk, Mælk, Smør, Uld, Hør, Hamp og deslige, paa mange andre Maader kunne forøges, er ligesaa vist, som at det her vilde være upassende videre at udvikle dette Emne.

Det jeg her har sagt, er kun et Udkast til det der kunde siges og fremstilles til nærmere Overveielse af dem der mene, at vort Agerbrug under nærværende Forhold ikke kan give Landmanden en anstændig Fordeel.

Lad os blot antage, at en Landmand ved at anvende lige saa stor Arbeidskraft som forhen, men ved et bedre Sædskifte og stærkere Gødskning,

hæver sin Sædavl fra fem til syv, ja otte Told, og forskaffer sig ved de her angivne Midler, en dobbelt Benyttelse af sin Besætning, saa vilde vi let kunne sige os selv, at om han forhen blot ballancerede, saa maatte hans Fordæel nu blive stor, og om han forhen ikke ballancerede, maatte han dog nu virkelig kunne bestaae.

Jeg slutter disse saa Betragtninger med det Ønske, at dette hæderværdige Samfund maae have fundet dem grundede, da det maaskee i saa Fald kunde ansee det passende for sin Virksomhed, at bidrage til Udbredelsen af arbejds sparende Redskaber. Brakmarkens Benyttelse forekommer mig derimod som en Gjenstand, hvorfor Selskabet ikke kan virke. Det maae overlades til Landmændenes egen Skjønsomhed at bedømme, hvorvidt denne er overeensstemmende med deres Tilbøielighed, Begreber, Virksomhed og Eftersigting. Det eneste, der efter min Formening kan skee herfor og for mangen anden Sag af lignende Art, er ved Skrifter, der fremstille den fra sin sande Synspunkt at gjøre den bekjendt for den cultiverede Klasse af Agerdyrkere; jeg mener for Landsbye, Geistlige, Godseiere og Mænd uden for Bondestanden, der eie større eller mindre Gaarde. Blandt disse sidste, hvoraf jeg har den Ære at kjende et temmelig stort Antal, har jeg fundet overmaade megen Attraae til det Bedre, men i Følge de store Huller i vor Landøconomiske Litteratur, ikke altid de dertil fornødne

Kundskaber, der for saavidt som disse ved Skriver ere i Stand til at udbredes, ikke uden flere praktiske Landmænds forenede Bestræbelser kunne tilveiebringes. Naar hine Landmænd da opstille Exemplet lige for Bondens Næse; naar han i Aar og maastee ad Aare faaer seet derpaa, saa vil han langsomt begynde at efterligne og er dette første Skridt seet, saa vil stedse flere og flere af hans Jevnlige følge, og da ville de sammentrængte Afgrøder, paa Danmarks skønne Stetter, hvert Aar ved Sommerens Slutning og i Ordets sandeste Betydning hensesætte os i — den gyldne Tid.

Joh. Chr. Drewsen.

Brev til en Ven!

Da spørger mig, kjereste Ven! i Dit sidste oekonomiske Brev: om jeg snart offentlig vil bekendtgjøre Resultatet af mine, i Landøconomiske Tidens 4 B. 1 Hefte anmeldte, Forsøg med Overgødning, eller Jordens Bedækning; og 2det: om jeg finder mine i samme Hefte fremsatte Indbenedinger mod Gjødnings nye Behandling gjensvarende ved Hr. Drewsens Anmærkninger.

Det er meget for tidlig at forlange Underretning om Udfaldet af et Forsøg, som bør bedømmes, ikke blot af første, men tillige af de paafølgende Afgrøder i flere Aar. Alt hvad jeg kan mælde er: at den med de fire forskjellige Slags Bestanddele i Vinteren mellem 1815 og 1816 bedækkede Jord, befandtes i Foraaret 1816 næsten fiorten Dage senere optøet, end den ubedækkede: at den bedækkede Jord, som blev liggende urørt indtil Bygsæden skulde nedplæies, var langt skjørere og, som et Kaalbed, imod den ubedækkede: at der, især under Halmen, ikke var mindste Tegn til nogen fremspiret Plante: at hverken Kartoffelskikene, Hestegjødnings, eller Røegjødnings, lagde nogen Hindring i Veien for Pløiningen; men at den halvbraadne Halm maatte afribes og bortføres, før Jorden kunde plæies: at Røegjødnings og Kartoffelskikene laae paa et Jordsmon, der havde en liden Skraaening mod Syd; Hestegjødnings og Halmen derimod paa en liden Skraaening mod Nord; hvilket

jeg ikke bemærkede, før al Gjødningsen var udført og spredet. Dette var uden tvivl Aarsagen, hvorfor baade Kogegjødningsen og Kartoffelstilkene gavede i lige Grad Leiesæd *), hvorimod Hestegjødningsen

*) Baade Thaar og, formodentlig efter ham, flere Nutidens Landmænd badle Leiesæd, som et stort Onde for Landmanden. Jeg fulde næsten troe, at disse Herrer aldrig havde høstet Leiesæd. Gamle Landmænd have det Ordsprog: "Leiesæd gjør ingen Mand fattig. De ville formodentlig dermed sige: Du skal ikke gjøde enkelte Strækninger for stærkt og lade andre mangle det Nødvendige; thi det er bedre at have god staaende Afgrøde overalt, end at høste Leiesæd paa et Sted og næsten intet paa et andet; men har Du tilstrækkelig Gjødning, da frøgt ei for Leiesæd! thi faaer Du end ikke saa mange Rønder efter Traven, saa faaer Du dog langt mere efter Udsæden, end ifald Afgrøden ei var gaaet i Leie. Dette har min mange Aars Erfaring bekræftet at være Sandhed. I de senere Tider har jeg næsten hvert Aar høstet Leiesæd, især af torødet Byg, hvortil mine Jorder bedst ere skikkede. Jeg har udsaaet en Tønde saadant Byg i 13 til 14000 □ Al. og fælden høstet ringere, end 12 Gold, men ofte meget derover, hvoraf i det ringeste de $\frac{2}{3}$ Dele have veiet 11 Lpd. 12 Lpd. indtil 12 Lpd. pr. Tønde. Det bagfra tagne Smaakorn, som ikke veiede over 10 Lpd. pr. Tønde, har aldrig været mig til Uleilighed. Gaaer mit Byg ved en stærk Tordenregn i Leie, før det skyder Ar, da lader jeg det afslaae til grent Foder og Roden har altid fundt et nyt Straa med Ar. Gaaer det derimod i Leie, efter at Arret er fremkommet, lader jeg det staae, og min Erfaring har lært mig: at, uagtet Straaet har faaet en Boining, danner Naturen der et Knæ og Arret holdes, dels ved at hvile paa de andre høststaaende Straae, dels ved dets egen Stængel, saa meget i Veiret, at Rønnen kommer til nogenledes Faldkommenhed og Modenhed, før det skal høstes. Det

og Halmen ikkun gav et opstaaende Straae, dog med lange og velsylde Ayr. Jeg tør saameget desto sikkrere sætte Lid til denne Formodning, som det samme netop var Tilfældet med en langs ved Siden af den bedækkede Jord liggende Ager, der var vel gjødet med gammelt Kompost, eller Blændmøg. Den utildækkede og ugjødede Jord gav fortere Straae og Ayr, end den gjødede og tildækkede; men Afsgrøden blev ei særskilt indhøstet, eller afrosken; thi naar et Korføg ei kan give noget i sin faldende onskeligt Resultat, anseer jeg det ikke Unagen værd, at ombytte den nye med den ældre, som hensigtsmæssig erkjendte, Fremgangsmaade. Mere kan Du ikke vente fra mig i de første tre Aar. Ligger min Krop da ikke hensmuleet i Jorden, skal Du blive underrettet om Resten.

Dersom ikke Du og flere af mine Venner havde opfordret mig til at besvare Hr Dremsens Anmærkninger, vilde jeg have forbigaaet dem med Tavsshed; thi naar man eengang om en Sag har sagt sin Mening og denne er understøttet af Grunde, vil enhver kyndig og upartisk Dommer, som oftest uden stor Vanskelighed, udfinde, hvad der er Sandhed.

De, som læse disse Linier, ere upaatvibselig Landoeconomiske Tidenders 4 B. I Hefte. Jeg

opfynde undertiden Grønskab fra Roden, men disse anseer jeg som Tilgivt, der i det ringeste Raster mig god Halm og et ei ubetydeligt Bidrag til min Gjødning.

troer derfor at burde undgaae den Bidsloftighed, her at anføre Hr. Drewsens Anmærkninger, som i bemeldte Hefte findes fra Pag. 156 under følgende Litteris:

A. Svar: Intet kunde være mig mere behageligt, end at modtage Hr. Drewsens Indbydelse til et Besøg paa Lundtofte; men jeg maa beklage, at mine Embeds og økonomiske Forretninger endnu ei dertil have levet mig Tid. Desuden vil jeg ikke finde Vanskelighed ved at troe, at Ukrudsfrøet, hvor Vældriften, Hestehakken og Erstirpatoren ere i fuld Gang, under en kynig og formuende Landmands Opfigt, vil nogenledes kunde holdes i Ase. Jeg har heller ikke beklaget andre, end dem, der enten ikke vare forsynede med bemeldte Ukrud dræbende Redskaber, eller som ei paa sine Jorder kunne bruge dem *).

B. Hensigten med denne Anmærkning falder mig vanskeligt at begribe. Skal det være en Un-

*) Naagtet jeg maae tilstaae, at jeg ikke selv eier nogen Erstirpator, badler jeg dog ikke dette Redskab, især qva Lugemaskine paa en jevn, veldyrket, let og steenfri Jord; men paa en ujevn med Steen opfyldt og for største Delen leret Jord, saaledes som min er, vil man kun udrette lidet dermed. Er Jorden fuld af Dvejer-Rodder (*Triticum repens*) eller den, paa holsteensk Maade, har hvilet i a og flere Aar, da kommer man ei heller, for Græs-Rodderne og de seie Torv ere forraadnede, langt med Erstirpatoren, naagtet Jorden er steenfri og jevn. Med gode lette, engelske Plove gjøres Arbeidet langt bedre, om det end ikke sker lige saa hurtig.

derviisning for de i Physik og Chemie aldeles Ukyndige; da er den alt for kort og ufulestændig.

Bl Hr. Drewsen blot derved vise sine chemiske Kundskaber, da er den aldeles overflødig; thi hvo skulde vel saide paa den Tanke: at et nogenledes cultiveret Menneske, end sige en Videnskabsmand, kunde være uvidende om, at Sne og Regn ikke er bare Vandstof?

Skal det alene være en Kritik over mine Udtryk, da er den, som jeg troer, ubeskiøt; thi hvor ofte bruges ikke, baade i Tale og Skrift, Denominatio a potiori? Saaledes kaldte Europas Beherskere for saa Aar siden, Europas Indbyggere Sjæle, uden at nogen opholdt sig derover, uagtet vel ingen vil nægte, at Mennesket foruden Sjælen indeholder en lige saa stor Portion Kød, Blod, Ben, Sener &c., som Vandet indeholder andre Dele, end Vandstof. Havde Taleren været om Bitterjord, Kalkjord, eller metalliske Dele, som nogle Vande kunde indeholde, da havde jeg vist nok udtrykt mig urigtigt, om jeg havde sagt: "Er Vand ikke Bitterjord &c.;" men da jeg talte om Regn og Sne, som de rene af alle udestillerede Vande, kunde jeg vel, uden at vante Misstydning, eller røbe Uvidenhed, sige: Er Regn og Sne ikke Vandstof? Ja jeg drifter mig endog til at troe, at dette, i den Forbindelse Ordene findes, er mere demonstrativt og kraftfuldt, end om jeg, dog trinaliter, havde sagt: Indeholder Regn og Sne ikke Vandstof? 1).

C. Jo! dersom Gjødningen ikke bestod af andre gjødende Partikler, end Urin og de dyriske Bædder, der flæbe ved Gjødningens faste Substantz, da var Phænomenet meget let at forklare; men Læserne ville behage at eftersee min Afhandling Pag. 142, taget af oekonomiske Annalers 12 Bd. 1ste Hefte, Pag. 83 og 84, hvor det bestemt læres, og tacite af Hr. DREWSEN erkjendes: at Kulstof, som den betydeligste Plantenæring, ei findes deri i fri Tilstand, men fremkommer først, naar Gjødsten, formedelst Virkningen af Varme, Bædder og den atmosfæriske Luft geraader i Gjærning. Dersom nu denne Gjærning ikke gaaer for sig, saalænge Gjødningen ligger oven paa Jorden i udspreidt Tilstand, hvorledes skulle da de gjødende Partikler, som først ved Gjærningen opløses, kunne udfyldes af Regn og synke ned i Jorden? End videre: Dersom Gjødningens faste Dele ei ved Fuglighed og Varme bleve opløst, da maatte disse paa Enge, hvor de ei nedpløies, blive liggende bestandig uforraadnede, hvilket uimodsigelig Erfaring beviser ei at være Tilfældet. Hr. DREWSEN fyldestgør mig altsaa endnu en yderligere Forklaring over denne, i den nye Lære om Gjødningens Behandling, særdeles vigtige Post, eller og maae han tilstaae mig: At Gjødningen gjærer i udspreidt Tilstand, saavel paa Agre, som Enge. 2.)

D. Efter at Hr. DREWSEN i den foregaaende Anmærkning har fundet Phænomenet af Gjødningens Virkning paa Enge saare let at forklare, be-

gynder han dog her at yttre Tvivl om Rigtigheden af den omhandlede Lære, og indskrænker sig til at paastaae, at Gjæringen ikke er fjendelig. Nei vist er Gjæringen ikke saa fjendelig, at man med Sandserne kan erfare dens succesfulde Fremgang; men fjendeligt er det, at Gjødningen bortsmuldrer paa Engene, hvilket ei kunde blive Tilfældet, dersom den ikke ved Gjæring blev opløst. Aldrig har jeg hørt nogen paastaae, at Insekter fortære den friske Halmgjødning. De fortære neppe heller den af Dyrene paa Marken tabte Gjødnings fastere Dele; men de udsuge beggees Safter. Vilde Hr. Drevsen engang forsøge om Sommeren, efter at Insekterne ere blevne udklækkede og virksomme, at udføre sin friske Staldgjødning og sprede den paa Marken, han skulde da vist blive overbevist om, at dens Safter af hine blive fortærede. At dette ei er Tilfældet om Vinteren, saalænge inæen Insekter ere til, eller om Foraaret, naar Gjødningen ved at henligge udspreddet, enten har tabt alle sine raa Safter, eller og nedpløies før Insekterne oplives, er ikke vanskeligt at fatte. At Vinden bortfører de af Insekter udsugede Kofasser og Hestepærer har jeg aldrig seet. Formodentlig mener Hr. Drevsen den Kulurgas, som ved Vædske og Varme mueligen kan udvikles af den udtærede Gjødning. 3.)

Neppe kan jeg troe, at den Plet, hvorpaa saadan Gjødning har ligget, faaer for megen Næring; men da det øvrige Jordmon faaer slet intet;

er det ei saa svært, at de enkelte Pletter udmærke sig.

E. Som blotte Agerdyrkere, kan det næppe være os ligegyldigt, at spille Gjødningsens Kræfter, om vi endog derved kunne frembringe lige saa store Afgrøder, naar vi ikke allene ved andre Midler kunne virke en stor Deel af det, hvortil vi nu anvende Gjødningsen: men naar vi tillige ved den friske Gjødning paasøre vore Jorder en stor Mængde Ufrud og skaffe Røder for en utallig Vngel af Røtter og Ruus. Ikke desto mindre har jeg dog høvken i min Afhandling modtaget, eller agter at undersøge den friske Gjødnings fordeelagtige Virkning paa Udsæden; jeg har kun været at undersøge Årsagen til denne mig før ubekjendte Virkning; og, ved at yttre mine Tvivl om dens Fortrinlighed til Jordens Rensning og Agerdyrknings Forbedring, tillige at gjøre Landøkonomiske Tidenders Læsere opmærksomme paa de forhen bekjendte Grundsætninger for Gjødningsens Behandling og Anvendelse. Om dette kan have nogen Interesse, eller kan fortjene Navn af nye Theorie, maae jeg overlade til sindige og fordomsfri Landmænds Bedømmelse. 4.)

F. Bevistet a priori er, som jeg troer, ført i min Afhandling Pag. 149 fra Linie 14 til 21 og a posteriori Pag. 150. Hr. Drewsen derimod, som paastaar, at Gjødningsen taber intet af sin Kraft ved at udsættes for Fugtighed og Varme, har ikke ført det mindste Bevis for sin Paastand.

og at han virkelig selv tvivler om dens Rigtighed er end videre klart af disse hans Ord: "I det ringeste erstattes dette Tab paa anden Maade. Her maatte det vel tillades mig at spørge: Paa hvilken anden Maade skulde vel dette Tab erstattes, end blot ved Jordens Tildækning og Gjødningens raa Vædskers Nedsynkning? 5)

Om Hr. Drewsen endog paa den meest indlysende Maade havde beviist den Sætning, som jeg aldrig har tvivlet om, fra det Øieblik, da de praktiske Forsøg bleve anmeldte fra saa kyndige og troeværdige Mænd, som Thaer, Mourier og Drewsen selv, betræffende: at lang frisk Gjødning, udspreidt paa Algeren om Vinteren, beforder Jordens Frugtbarhed; da har han jo dog ikke fuldfaaft et eneste Tødel af den gamle Theorie om Gjødningens rigtige Behandling, eller beviist det Modsatte, af hvad jeg i min Afhandling har foredraget 6.) Desuden ønskede jeg at vide, hvad det er, Hr. Drewsen her, som det forekommer mig, lidt spottende kalder Theorie. Er det Hændelses Erfaringer og derpaa grundede Fornuftslutninger, i systematisk eller ikke systematisk Orden, fremsatte til Undervisning for Efterkommerne? uden hvilke Nutidens Mennesker nok neppe vilde bringe det ret vidt i hvilken som helst Videnskab; da troer jeg man maa være meget vaersom i at udpege denne, som intet betydende, eller som noget, der let fuldfaaftes ved enkelte nye Erfaringer, hvis Gavnlighed i Fremtiden endnu ikke tilstrækkelig er prøvet.

G. Dersom Meeningenene her møde hinanden, og dersom Thæer netop har sagt det samme, saa er det, synes mig, aabenbar Ironie, naar Hr. Drewsen i Anmærkningen Litr. E siger: Vi vilde see, om han vil være istand til at opstille en nye Theorie, som bedre, end den, hvorpaa vi hidtil have bygget, kan tilfredsstille os.

H. Enten maa Hr. Drewsen ikke have givet sig Tid til at eftersee de af mig anførte oekonomiske Annaler, eller jeg begriber ikke Aarsagen til denne besynderlige Anmærkning. Dersom han endog kunde troe mig uvidende om, at Afse og forraadnede Dele af Planteriget indeholde Partikler, der ere gavnlige for Vegetationen, burde han vel dog ikke domme saaledes om Linæus og Oluffen. 7.)

Jeg har desuden i min Afhandling Paa. 154 tydelig sagt: I Sutherland bedækkes Jorden med Ellegrene og Bregne; Og til yderligere Oplysning maa jeg her tilføie, at Pennant fortæller: at naar disse Materialier have ligget Vinteren over (efter hans Formeening for at raadne) afrenses de uforraadnede Dele i Marti Maaned og Jorden ompløies. Vel er det muligt, at Ellegrenenes, ligesom og Bregnenes Blade kunne, naar de ved Forraadnelse opløses, give en meget ubetydelig Deel Muld; men hvorfor bringer man da de tunge Grene og Risene med? hvilket paahyrder dem den Besværighed, om Foraaret at afrense disse; Skulde ikke den blotte Tildækning, endog uden at Sutherlands Jordbrugere vidste det, have

virket næsten det Hele? Jeg i det ringeste troer det og overlader til andre at troe, hvad de finde rimeligere, eller deres Erfaring i sin Tid maatte bekræfte. Saa meget er vist, at jeg med 30 Læs frisk og straablandet Hestgjødning kan lige saa tykt, om ikke tykkere, tildække 14000 □ Al., som med 80 lige saa store Læs Kompost. Disse ovenmeldte 30 Læs frisk og straablandet Gjødning, henvist i en Bunke, indtil Halmen, efter et Mars Forløb, var bleven forraadet, ville neppe udgjøre 10 lige saa store Læs fast Gjødning.

Skulde nu 30 Læs frisk Gjødning gøre lige saa stor og varig Virkning, som 40 Læs forraadet Gjødning, blandet med 40 Læs godt fint gennemluftet Mosedynd, Veislyd, Skovlemøg, eller andet deslige; da maa Tildækningen spille en meget betydelig Rolle, eller og maa den vegetabiliske Gjødning, som selv Thaer saa meget anpriser, være et utafnemmeligt Arbeide. Vist nok er det, at der ved den friske Straae og Urinblandede Gjødnings Udførelse paa Ageren vindes en stor Deel Bædsker, som deels synke ned i Møddingspladsen, deels borttrinde derfra; ligesom og et betydeligt, sjønt ikke mindre kostbart Arbeide, med Udagning og Spredning, kan foretages paa en Tid, da dette ikke berøves Jordens Bearbejdelse og mange andre i Vaardagene og om Sommeren paatrængende Forretninger; men nægter jeg derved min Jord $\frac{7}{8}$ Dele af den i Fremtiden varige Muld, paafører jeg den en stor Mængde Ufrud, som jeg

ikke har Midler til at holde i Ake og dammer jeg bekvemme Opholdsteder for Jordrotter og Muus, som maaſtee ſiden kunne blive meget beſværlige Gjeſter; da ville i det ringeſte mine Efterkommere ikke glæde ſig ved, at jeg var gaaet over fra den gamle til den nye Behandling.

I. De overgjødede Stykker ere Dele af en enefte Ager. Imellem det med Heſte og Ko Gjødning bedækkede, er en ſiden Afdeling ugjødet. Længſ med den bedækkede Ager følger en af lige naturlig Beſkaffenhed tilſtrækkelig gjødnet med Kompoſt.

At Forsøget for Hr. Drewſen har en ſtorre Interesſe, fordi det er anvendt til halmbærende Vaarsæd, er mig kjert. Overgjødning om Vinteren til Vaarsæd har ikke heller jeg nogen Tid ſeet; men derſom Wintergjødningen bringer Jorden nogen betydelig Krugtbarhed, synes mig ikke det kan indeholde noget paafaldende: at jeg efter Gjødning har ſaaet toradet Byg, ſom nok taaler en kraftfuld Jord.

Hagtet det har behaget Hr. Drewſen ſelv, i Slutningen af hans Anmærkning Litt. E. at falde min Theorie ny; har han dog baade under Litt. G og her, gjort mig den Være at bemærke: at den er ganſke overeenſtemmende med den ſtore Thaers Grundſætninger. Denne lærde, dybt grandſkende og erfarne Mand, har vel ikke ligefrem villet udlade ſig med, hvorvidt Gjødningens nærende Kræfter tabes, eller ikke, ved at henligge

læng Tid udspreidt paa Algeren. Han siger blot, ligesom Hr. Dremsen: den synes ikke at tabe noget, eller dog i det ringeste paa anden Maade at faae Erstatning derfor. Men naar han selv beretter: at Gjødningens frugtbargjørende Virkning udbreder sig ogsaa i dens Omfreds og tildraget af Jordmonnet, der ei af Gjødningen, eller dens Bædder, har været berørt; da ifald dette forholdet sig rigtigt, maa det, synes mig, blive et uimodsigeligt Beviis for, at den friske Gjødning i udspreidt Tilstand udvikler sine nærende Kræfter og at disse bortdunste. 8) Saameget bør jeg dog her anmærke, at jeg i 30 Aar bestandig har udført min Gjødning i Dyng til det Sted paa Marken, hvor jeg agtede at bruge den, og, uagtet Beholdninger deraf undertiden have ligget hele Sommeren over, har jeg aldrig erfaret ringeste Virkning af saadanne Uddunstninger. Derimod har jeg i Jordmonnet under Møgdynge, ligesom dette var haardt eller løst til, og i et Par Alens Afstand uden om Møgdynge, saavidt dens udtærede Gaster kunne række, sporet flere Aar efter hinanden, en meget betydelig frugtbringende Virkning; men disse mine Møgdynge have altid været bedækkede med et tykt Lag udtørret Dynd, Stokkemøg eller Kartoffelstængler og deslige; hvilket rimeligviis har indsuget Gjødningens Uddunstninger og forhindret disse at bortføres af Vinden.

Uagtet jeg endnu ikke, paa Grund af det foranstøttede, kan fravige den Meening: at friske

Gjødning i udsprebt Tilstand, ligesaavel som andre Legemer, der udsættes for Varme, Vædse og Luftsens Paavirkning, gjærer og gaaer i Forraad- nelse; ligesom jeg ei heller kan troe andet, end at blot Tildækning med andre lette og sammenhæn- gende Legemer, saasom halvforraadnet Halm, Kartoffelskær og deslige kunne virke betydeligt til Jordens Fruktbarhed; saa indeholde dog disse Ting ikke Urin, eller andre dyriske Substancer, som fløbe ved Gjødningen og som sikr- st kunne bevares til Nytte for Vegetationen, ved strax at føres paa Ageren, hvori disse Bestanddele rimelig- viis nedsynke; ei heller har man altid ved Haan- den, foruden den lange, med Stræelse blandede Gjødning, saadanne Materialier, som kunne synes bequemme til Hensigtens Opnaaelse. Landman- den kan heller ikke, naar han slaaer sit Græs til Høe, sør hiint tillige med Ukrudet modnes: naar han ofte og saaledes som see bør, pløier sin Jord paa bequemme Tider, baade før Sæden nedlægges og medens den endnu ikke er for høj, affstikker eller opstikker de fremspirende Ukruds Planter; samt endelig: naar han altid besitter sig paa reen Sæd; og især: dersom han, som et Sædkiste nedlægger Kartofler, tilstrækkeligt hypper og i fornødent Fald luger dem — have saa meget at befrygte af Ukrud, om han end ikke eiende, eller paa sine Jorder kunde bruge nogen Exstirpator. Rotter og Mus vil jeg her ikke omtale, da min for deres Formerelse yttrede Frygt ikkun er en Formodning, der endnu

behøver Bekræftelse. Men, i strenge Vintere,
 som ofte under vort Klimat indtræffe, naar Dale-
 ne, eller de lave Steder paa Marken, samt de
 fleste Steder langs med Gjerder, eller Diger, ere
 saa opfyldte med Sne, at hverken Vogne eller
 Karrer kunne komme frem. Hvad gjør man da?
 Man bruger formodentlig Slæder. Meget vel!
 men naar nu alle Bakker paa samme Tid ere nøgne
 for Sne, saa at man paa en Deel af Veien ikke
 kan komme frem med Vogne eller Karrer og paa
 en anden ikke med Slæder. Hvad gjør man da?
 Man har maaſkee Vogne og Slæder i Beredskab,
 for at læsse Nøget fra den ene paa den anden,
 efter Omstændighederne. Paa denne Maade lod
 det sig vel gjøre; men hvilken Besværlighed og
 Bekostning! 9) Naar Frosten er saa stærk, at
 Gjødningen, endog i Staldene fryser (!) og følge-
 lig umuelig kan spredes; hvad gjør man da?
 Man lader den vel i dette Tilfælde aflæsse Høbe-
 vis, indtil det bliver Tøveir? Men da tages jo
 gandske Jordens jævne Tildækning, som upaa-
 tværlig er Hovedsagen; og naar denne Vinterens
 Strængthed vedvarer en Månedstid eller to, hvil-
 ket man før har seet, da bliver jo, især fra en
 stor Besætning, saa mange udsprede Bunker
 liggende paa Ageren, at de ei i lang Tid kunne
 udsprede; imidlertid udtæres Eafterne plettevis,
 Møghobene tage Varme, gaae i Gjæring og ud-
 dunste de meest nærende Dele, som maaſkee blæse
 over til Nabøens Jorder; Iler man med Arbeides

for Bunkerne blive ganske optørrede; hvorledes vil da Spredningen komme til at see ud?

Jeg raader Dig derfor, kjæreste Ven! Støel ikke for meget paa, at Vinter-Overgjødningen under vort Klimat altid skal lykkes: begynd ikke Arbeidet uden paa saadanne Tider, da Gjødningen jævnt og ordentligt kan spredes; endda tør jeg ikke indestaae Dig for, at den ei opvædes af Solen, Regn og Krager, især dersom Du har foret med Kartoffer. Kan du derimod ikke lade sprede Din Gjødning efterhaanden, som den om Vinteren udføres, da bring den ud i en stor Dynge til det Sted, hvor Du enten om Foraaret, Sommeren eller den paafølgende Efterhaast aiter at bruge den, og naar Du paa den Plet, hvor Din Mæddynge skal ligge, har bemæltig henført et tykt Lag ud- dampet Mosedynd, Bælsdy, Skovlevrøg, eller i Mangel deraf gamle Diger, eller smaa hakkede Græstørre; og Du tillige, saasnart Foraaret og Tiden tillader Dig Arbeidet, tildækker den paa- fjørte og opdyngede Gjødning med et nyt Lag af ovenmeldte Bestanddele, eller med forrige Aars Kartoffelstængler, eller gammel Halm; da tør jeg forsikre Dig, at hverken Gjødningens Vædster skulle tabes, eller dens flygtige Dele unyttigen uddunste. Har Du da Mergel af saadan Beskaffenhed, at det kan lønne Umagen at bringe den paa Jorden, vil Du vist finde en betydelig Forskiel paa Afgrøden i Tidens Længde af den Jord, der har været overstrøet med 30 Læs frisk lang Gjødning

Dr. Lønde Land og den, der har faaet henved 80
Læs Kompost. For alting vil jeg raade Dig: vær
forsigtig i at lade Din friske Gødning ligge ud-
spredt paa Ageren, efter at Insekterne ere oplive-
de; thi jeg frygter meget, at de ville finde sig als
for vel tjente med dens Gaster. Bruger Du ikke
heel Brak, da bortfalder denne Anmærkning; thi
jeg indseer i dette Tilfælde ikke, hvor Gødningen
om Sommeren skulde spredes. 10)

Har dette Svar været Dig tilfredsstillende,
skal det meget fornøle

Esbønderup, den 30te Juni 1817.

Din hengivne

L e m v i g h

H. S. Hvad der maae undskyldes, at Redac-
teuren har indført foranstaaende Stykke, der ikke
synes fri for at være polemisk (vid. i B. I H. p. 3)
er: at den Forfatter imod hvem det er stilet, selv
dertil har givet fuldkommen Samtykke.

Redact.

Svar paa forestaaende Bemærkninger.

Inden jeg skrider til Besvarelsen af forestaaende Bemærkninger, være det mig tilladt at aflægge G. L. Hr. Lemvig en velmeent Taksigelse for de forskjellige interessante og lærerige Afhandlinger, han har behaget at indsende til Landoec. Tiden — en Taksigelse, som Læserne sikkerligen ei mindre istemme — og at bede ham, fremdeles at meddele Skrivtet sine Meninger, eller indsamlede Erfaringer, selv i det Tilfælde, at de ei kunne fremsættes, uden at en Snist af Uvillie viser sig mod den, der kunde have bestridt dem.

Hvad enten jeg monne bedrage mig eller have Ret, i den her omhandlede Sag, er Hr. Ls. Indvendinger mod mine Meninger mig saare velkomne, da Sandheden herved stilles i klarere Lys og jeg haaber ved mit Svar at vise, at denne Forsikring ei er tomme Ord. Derimod venter jeg paa den anden Side, at et muligen mindre vel valgt Udtryk ei vil fornærme, da saadant aldeles ei, men blot Sagens nærmere Oplysning, er min Hensigt.

For ei at skrive en vidtløftig Afhandling, der fordrer mere Tid og Overveielse end en fragmentarisk, nødtes jeg til at besvare Hr. Ls. Bemærkninger med Bemærkninger.

Først maa jeg, om ei paa Thærs, saa dog paa egne Vegne excipere mod Hr. Ls. Udladelse angaaende Leiesed. Hiint Ordsprog: "Leiesed

gør ingen Mand fattig" — der forresten synes at tyde paa, at selv Forsædrene have indseet at Leiesæd var i det høieste kun et negativt Gode, da de, overbeviste om dens positive Gavn, formodentlig ville have sagt; "Leiesæd gjør rigtig Mand," har formodentlig sin Oprindelse deraf, at Leiesæden tyder paa kraftig Jord og deraf følgende frodig Væxt. I Sammenligning med svage Afgrøder er Leiesæden et Gode, og Ordsproget anvendeligt. Men, skulde nogen opmærksom Landmand tvivle paa at en kraftig Afgrøde, der gaaer i Leie, yder mindre Produkt af Kjerne, end om den blev staaende? Skulde Stilkens Bræk, Straaets og Arets naturlige Stilling, ei at tale om dets Leie paa den baade Jord, da det er bestemt til at staa opret, ei svække Plantens Væxt og følgelig formindste Kjærnens Uddannelse? Hvorpaa tyde Grønskuddene? Mon disse ei bevise, at Roden, der endnu henter Næring fra Jorden, som var bestemt til Kjærnens fuldkomne Udvikling, nu, da Circulationen giennem det brækkede Straae standses, maae paa anden Maade stille sig ved sin Kraft?

Saa meget som Grønskuddenes Frembringelse fordrer, er jo aabenbar tabt for det rette Ar. Erfaring bekræfter Sandheden heraf, da Leiesædens Kjærner ei ere saa fuldkomne eller vægtige, som den staaende Sæds.

Leiesæden er følgelig et Onde, men som betinges ved Omstændighederne. Jo tidligere Sæden nemlig lægger sig, jo mere lider Kjærnen.

Kalder Sæden, hvilket undertiden er Tilfældet med Bygget, naar den er nær ved at modnes, da bliver Skuden liden eller ingen og i dette Tilfælde fremkomme ei heller Grøstrib.

Men ligesom Kjernefrembringelsen forminskes i det Forhold, som Sæden tidligere og tidligere lægger sig, saaledes forværres Straaet, des undertiden, især naar Sommeren er vaad, kan være halv raadt inden det hugges.

Har man faaet Kløver, saa ødelægges den, om Sæden tidlig gaaer i Leie, eller, hvilket undertiden er Tilfældet, groer over den faldne Sæd, der ligger bestandig fugtig, og som Følge heraf ei modnes og ofte afhugges halv grøn.

Leiesæden er desuden saare vanskelig at hugge, især om den, som f. Ex. Hvede, er meget lang. Ligger Sæden flent, saa hugge fire Karle ei saa meget som een, naar Sæden staaer, og da Arbejdet desuden er vanskeligt, saa seer man ofte, at en utaalmodig Karl faster Top og Rod sammen, ja afstjærer Straaet paa Midten.

Alt nok til at bevise, at om Leiesæd end er bedre, end flit Sæd, saa er den dog et Onde, som ved fløge Forholdsregler bør saavidt muligt undgaaes.

Da Hr. L. yttre den Formodning, at de Landmænd, der advare mod Leiesæd, ei kjendte den, saa bør jeg, for saavidt saadant kunde sigte til mig erklære, at jeg kun alt for vel har gjort dens Beskjendtskab. I forrige Tider laae Bygget hvert

Aar paa Strandmøllens Jorder, som om en Fromle
 kunde gaaet over det. Vi havde megen Halm,
 men kun liden og ofte maadelig Kjerne. Aarsagen
 hvorfor Sæden faldt, var, at man ved tyk Udsæd
 haabede at holde Ufrudet i Aaer og at der desuden
 gjødedes umiddelbart til Byg, der da sædvanlig
 lægger sig. Nu staaer det derimod i Almindelig-
 hed, thi det saaes tyndt og efter gjødede Kartof-
 ler. At denne Forandring forresten ei er frem-
 bragt ved Jordernes nuværende Svækkelse, vil
 man indseer, naar jeg siger, at i hiin Periode gjøde-
 des Strandmøllens Jorder kun hvert 12te eller
 13de Aar; nu derimod i det ringeste hvert 6te Aar,
 og at jeg, paa disse Jorder, forrige Aar høstede
 19 Edr. Byg paa hver Tønde Land, som dermed
 var besaaet. Mon Bygget, naar det tidlig lægger
 sig, kan yde saadant Produkt?

Om denne Gjensstand var endnu saare meget
 at sige, men for ei at vorde alt for vidtloftig, til-
 føier jeg blot, at naar man med Opmærksomhed
 læser, hvad Hr. L. skriver, saa vil man end yder-
 mere finde Befræstelse paa det her anførte, thi
 har end Hr. L. som kyndig Landmand vidst at gjøre
 Leiesæden mindre skadelig, saa beviser hans Frem-
 gangsmåde, samt hans Udtryk, at Kjernen
 kommer til nogenlunde Gufkommen-
 hed og Modenhed før Sæden skal høstes, tydelig
 nok, at Leiesæd bør saavidt muligt undgaaes. Vel
 kan man, som Hr. L. finde Brug for det Byg, der

blot veier 10 Pispund, men bedre var det dog, om alt veiede 12 Pispund.

1. Mit Øjemed med den paaanførte Anmærkning var hverken den ene eller den anden af dem, Hr. L. anfører. Saavidt jeg erindrer, var hiint Udtryk mig stødende, fordi det, som mig syntes, kunde mislede den mindre Kyndige, og disuden som urigtigt ei burde være nedskrevet af en Mand, der saavidt jeg forstaaer at domme, ellers udtrykker sig rigtigt og tydeligt. Alt Skolemestervæsen er mig sandelig fremmed, og i alt Fald vil formodentlig Hr. L. selv og Tidendernes Læsere indrømme, at mine Bemærkninger vare befredne og at jeg, i det jeg ene tragtede efter Sagens nærmere Oplysning, aldeles ei befattede mig med at bedømme Øjemedet, hvori Hr. L. skrev.

Jeg haaber forresten, at han selv maae indrømme mig, at jeg havde Ret til hiin Anke, thi analysere vi Spørgsmaalet; "Er Sne og Regn da ikke Vandstof?" saa finde vi at her er sagt, enten, at Vand er Stof til Vand, hvilket er en Modsigelse, eller at Vand, det sammensatte Væsen, er Vandstof, det hidtil enkelte eller udelelige Væsen, hvilket ogsaa unægteligt er vildledende især for dem, der endnu ei have glemt at ansee Vandet for et Grundstof. Jeg havde altsaa virkelig fuld Ret til hiin Anmærkning, og om jeg havde følt Tilbøielighed til at spotte, havde jeg fundet en temmelig vidtløftig Tumbleplads dertil.

2. Den her æstede yderligere Forklaring giver jeg ligesaa villig, som min Mening forresten er usforgribelig. Længt fra at være tilstrækkeligen oplyst, for at fælde en fuldkommen sikker og afgjørende Dom, nødes vi ofte til at nøies med Resultatet, uden at kunne udgranske dets Aarsager. Naar jeg følgerlig siger: At Phænomenet er let at forklare, saa ligger dog aldeles ikke deri den Paastand, at Forklaringen er ligesaa ubedragelig, som let at fremsætte.

Min Mening er derfor nu, indtil jeg bedre belæres, at Gjødningen ei gjærer, saalange den ligger udbredt paa Ageren, eller, at Gjæring i det højeste kun i ringe Grad finder Sted og i en kort Periode, efter at Gjødningen er udbragt, nemlig medens den endnu udsæder den bekjendte Lugt. Dens gjødende Dele vilde derfor — og denne Formening er overensstemmende med Herimbstedts Forsøg — fuldkommen bevares, naar den stedse forblev tør, men da dette er paa Ageren umuligt, saa mister den disse lidet efter lidet ved Udskylling. Jeg mener, at Gjødningens kraftigste Dele ere af dyrist Oprindelse, disse kunne uden Gjæring stilles fra Plantedelene og nedsynke i Jordsmønnen, hvor de først forvandles til egentlig Plantenæring. Denne Paastands Rigtighed skal erkjendes, ved at betragte den Gjødning som lang Tid har ligget udbredt paa Ageren, eller endnu mere, naar man længe nok aser Vand paa Gjødningen, og derved berøver dens halmagtige Dele alt det, som de fra Dyrenes Legemer have modtaget. Læg vi Gjødningen

et Dieblif efter at den var falden, og udfyllede den saalænge i Vand, indtil dette gandske flart løb fra de halmagtige Dele, saa skulde vi erfare, at den halmagtige Levning gjødede saare lidet, i Forhold til det Vand, der indeholdt Gjødningens øvrige Dele, og vi nødtes da til at erkjende, at Vandet uden Gjæring er mægtigt nok til at berøve Gjødningen sine kraftigste Dele.

Dette er netop det, der sker paa Algeren. De animaliske Dele, ja maaske endog en Deel af de vegetabiliske, der mekanisk have forbundet sig med hine, nedsynke med Regnen i Jordsmonnet, og ere de i dette Øjeblik end ei tjenlige til Plantenæring, saa vorde de dog i det opvarmede Jordsmon snart stikkede dertil. Lidet efter lidet opløses de overblevne vegetabiliske Dele, naar de forblive liggende paa Jorden, om end den Proces, hvorved saadant sker, ei ganske fortjener Navnet Gjæring og Forraadnelse. Selv den haarde Steen opløses og henfaldbrer lidet efter lidet ved Atmosfærens Paavirkning, men man siger at den forvitrer, ei at den gjærer og raadner. Saaledes er efter min Formening ogsaa Tilfældet med Halmen, der lidet efter lidet opløses og enten bortvisles af Vinden, om den ei nedpløies, eller som særegen Muld falder til Jorden. Paa Algerlandet nedpløies Gjødningens halmagtige Dele, og de forenede animaliske og vegetabiliske Dele, som Vandet kan bortføre, nedskyldes i Jorden, der folgelig nyder fuld Gavn af Gjødningen. Engene faae deris

mod blot Sabn af Gjødningen, for saavidt dens gjødende Dele med Fugtigheden synke i Jorden, da Halmen ei kan nedbringes, og selgeligen, som ogsaa i Almindelighed skeer, bør afrides.

Jeg har saaledes fyldestgjort Hr. Ls. Opfordring. Skulde han ei være tilfreds med Svaret, ligger Skylden ei i min Villie.

3. En Deel af denne Bemærkning er allerede under 2 besvaret og hvad den øvrige Deel angaar, da maae jeg anføre, at jeg meer end et Aar har fræet lang Gjødning oven paa nyligen saaede Urter; at jeg i Aar har Faaregjødning — ikke Gødgjødning — liggende over paa Rug og Spergel; at jeg nylig hos Hr. Pastor Rønne har seet lang Gjødning fræet oven paa Boghvede; at jeg ingen af alle disse Steder har seet Skarnbakterne fortære dens animaliske Dele, men fundet den fortreffelige Virkning af denne Gjødningsmaaade, naagtet Gjødningen naturligviis her ligger hele Sommeren unedploiet. Ja, for saavidt saadant i foregaaende Aar har været iærtesat, har jeg ligeledes seet den gavnlige Virkning deraf, paa de følgende Afgrøder. At Vinden bortfører, om end ei den paa Græsgangene tabte Kogegjødning saa dog Hefegjødningen, naar dens animaliske Dele ere udsugede og dernæst, som vel skee bør, de lette Levninger udbredes over Jordsmonnet, behøver næsten intet Beviis, da saadant er Tilfældet med langt tungere Partikler.

4. Af denne Bemærkning sees, at ogsaa Hr. L. erkjender det gavnlige i den friske Gjødnings Anvendelse paa den her omhandlede Maade. I Hovedsagen ere vi folgeligen enige. En anden Deel af denne Bemærkning viser forresten tydeligen, at Hr. L. ei er fra den praktiske Side ret bekendt med Sagen, thi han vilde ellers ikke ansee den store Mængde Ukrud, som den friske Gjødning fremkaller af Jorden som et Onde, ei heller vilde han tale om Røder for Røtter og Muus; thi hvad det første angår, da drøbes saadant aldeles ved Brakfrugternes Behandling, eller naar Røderurterne afhugges, og Ukrudets Fremvæxt kan aldrig være beleiligere end netop i Brakaaaret; og angaaende Røtternes Røder, da maae jeg erklære saadant som en blot theoretisk Formening, aldeles stridende mod al Erfaring. Om end en Landmand udførte 80 til 100 Læs Gjødning paa sin Ager, saa kunde denne derved neppe dækkes med saa tykt et Lag halmblandet Gjødning, at Røtter og Muus byggede deri. Desuden er jo Tælen egentlig om Overgjødning om Vinteren, og da har vel neppe Noget seet, at Røtter og Muus bygge over Jorden. I Jorden ville de søge Tilflugt, hvad enten den er dækket med Gjødning eller ei.

Hr. L. synes forresten at antage, saavel i denne Bemærkning, som end tydeligere i den følgende, at jeg lader haant om Theorie, og kun spotende benævner paa denne Maade, de Meninger, som jeg ei vil give værre Navn. Heri tager han

dog saare feil og jeg er temmelig overbevist om, at andre Landmænd paa den anden Side have breidet mig, undertiden at holde mig for meget ved Theorien. Forkastede eller ringeagtede jeg denne, da vilde jeg sikkert ei have paataget mig det uisommelige Arbeide, at oversætte Thaers Grundsatninger.

Jeg anseer det passende, her korteligen at fremsætte min Troesbekjendelse i saa Henseende: Jeg mener nemlig, at Theorie og Praxis bør stærktigen understøtte hinanden. Man bør, støttende sig til Naturens uforanderlige Love, stræbe at forklare dennes Phænomener, eller naar Theorien, ved Naturvidenskabernes Hjælp, selv gjør en Opdagelse, underkaste denne Praktikkens Prøvelse og først fra denne modtage fuld Overbeviisning om, at Opdagelsen ei er blot et Skyggebillede.

Efter denne Erklæring vil enhver kunde domme; naar og hvor jeg monne bruge Udtrykket "Theorien", i en ugunstig Betydning. Naar f. Ex. den der selv ei raader over en Allen Jord, eller, nogenfinde har befattet sig med den praktiske Landøconomie, fremsætter fra Skriverpulten nye Læresætninger for Agerdyrkeren, ja selv, naar den ellers praktiske Landmand, theoretiserer over Gjensstande, han ei praktisk kjender, saaledes som Hr. L. f. Ex. nylig, angaaende Tilflugtstedet for Røtter og Mूस, under den spredte Gjedning, da henfører jeg saadant til Rubrikken af ubevist Theorie, for hvilken jeg ei bærer Agtelse.

5. Ved de paa Bøffers Medsyndning fundne Gjødningens formentligen tabte Kræfter ei er fattes, thi Kænbåndet kan blot udfylle den forhaanden nærende Kraft, men ei, i det ringeste ei i dette Tilfælde, forøge den. Ved Jordens Tilbækning, og ved den deraf følgende Skjørhed, der tillader Jordsmonnet at tilegne sig meer af Luftens gjødende Partikler, kan derimod saadant finde Sted. Og naar har jeg nægtet, at Jordens Tilbækning er medvirkende Årsag til det overgjødede Jordsmons Frugtbarhed? Kan troer jeg ei med Hr. L., at Gjødningens fornemste Virkning hidrører herfra. Jeg haaber endog, inden jeg slutter, at fremsætte et Factum, der vil rokke Hr. Ls. Theorie.

De Beviser, som Hr. L. mener min Mening fattes, kunne forresten a posteriori d. e. i mine Afgrøder — paa Lundtofte og Strandmøllen forelægges hver Landmand, der maatte behage at tage disse i Ojsyn, og jeg tør vente, at Beviser af denne Art ei kunne a priori fuldkastes. Naar en Naturvirknings Årsag ligger indhyllet i Mørke, da handle vi formodentlig klogest, ved at rette vor Fremgangsmaade efter det, vore Sandser vise os som rigtigst.

6. Det har ei været mig magtpaaliggende at fuldkaste den saakaldte ældre Theorie. Jeg ynder meer at bygge, end at rive ned og har blot gjort Landmændene opmærksomme paa de Fordele, som de, ved om Vinteren at udfjære den friske Gjøda

ning, kunde hofte. Forresten flaaer det nok et
 faa gandske vel med denne gamle Theorie for Gjød-
 ningens Behandling. Hore vi ei de Gamle tale
 om Olie og Salt, som Gjødningens nærende Para-
 sitler, medens de Myere, ved Chemiens Frem-
 skridt, aldeles benagte disse Deles Tilværelse eller
 dog blot indrømme dem, i Følge det lidet Partie.
 Gjødningen deraf indeholder, saa ringe Virkning,
 at f. Ex. Thær siger: Da man nu har saa be-
 stemt Begreb om Saltene, og disse kun saare
 ielden og i ringe Partie findes i Jorden, saa bur-
 de man dog, for ikke at forvirre fornuftigere Be-
 greber, endelig ophøre at tale om Jordens og Gjød-
 ningens Salt, ligesom om disses Olie, der liges-
 saalidet findes deri *). Men var den gamle Theo-
 rie saa feilfuld, at den ansaae det for Placentæ-
 ring, der ei er det, hvorledes skulde da dens Føl-
 geslutninger om Gjødningens Behandling, kunne
 være rigtige?

7. Hr. L. siger udtrykkeligen i sin første Af-
 handling Pag. 154: "Lineus fortæller, at man i
 Smoaland bruger Lyng, Mos og Ror, hvilke
 Substantser ei i sig selv, saavidt Theorien hidtil
 naaer, indeholde nogen frugtbringende Ene, lige-
 som baade den store Linnæus og Professor
 Oluffen aldeles forkaster disse som
 Gjødemidler." Dette er dog vel paa det be-
 stemteste at erklære, at Lyng, Mos og Ror ei har

*) See Thær's Grundsætninger 2 Deel Pag. 258.

Gone til at gjøde Jorden. Enten maae Hr. L. altsaa have meent, at disse Buxter i uopløst eller i opløst Tilstand ei kunde gjøde. I det første Tilfælde har han sikkerligen Ret, og kunde med lige Røie anføre det samme om enhver anden Plante, men i det sidste Tilfælde bedrager han sig desto mere; thi naar Lyngen brændes, eller naar den ved f. Ex. at lægges paa Veie knuses og derved bliver mere skicket til at opløses, senere sættes i Bunde med Kalk eller kraftig Mergel, der kan berøpe den sine adstringerende Partikler, da kan den bruges som Gødning. Thær anfører angaaende Møset, at jo stærkere det fremvoxer paa nye anlagte tilskyldede Enge, desto frødigere Græsvoxt kan man gjøre Regning paa, da Græsset i det Muld netop finder ønskelig Næring. Jeg har selvgelig haft megen Grund til og kan godt forsvare min Bemærkning.

Forresten bukker mig til Jorden for den store Linnaeus, og erkjender Professor Oluffsens Fortjenester af vort Algerbrug, men selv disse berømte Navne ville ikke afholde mig fra, med Beskedenhed at ytre min Tvivl. Videnskaben har gjort store Fremstridt siden Linnaeus levede; ja blot siden 1805, da 5te Bind af Dec. Annaler udkom, har vor Erfaringsvidenskab gjort saa betydelige Fremstridt, at den Overgjødsning, hvorefter her handles, i ovenanførte Bind, i Følge daværende Theorie, forkastedes af Professorens, skjøndt han senere i sin Lærebog, ifølge Erfaring har an-

taget den som rigtig. Dette kan tjene til Bevis paa, at man ei ved Autoritet bør stræbe at standse den frie Grandstning, over vigtige eller interessante Gjenstande.

Jeg har forresten aldeles intet imod Hr. L. Formening, at Sutherlands Indvaanere formodentlig havde mere Fordeel af den Dækning Ellegrenene gibe Jorden, end af disses ringe efterladte Muld, og er ganske enig med Samme, at dersom jeg ved den af mig og flere anbefalede Fremgangsmåade, nægter min Jord $\frac{2}{3}$ af den i Fremtiden varige Muld; endvidere påaljører Ufrugtbarhed og endelig danner bekvemme Opholdssteder for Røtter og Mús; da bør jeg sikkerligen undslå at overgive Jorden. Det praktiske Bevis for hiint Tab og denne Fare vil Hr. L. dog vel ei lade os mangle.

8. Dette vilse jeg dog ei påstaae, thi muligen kan den her omtalte Virkning hidrøre fra de i Jorden med Regnen nedfunkne nærende Partikler. Men var det end Tilfældet, som Hr. L. mener, saa vidner dog hiint Factum om, at de udviklede Stoffe ere komne Jorden til Gavn, da Vegetationen jo ellers ei ved dem kunne fremmes.

9. Vel blev Arbeidet i det værste Tilfælde jo ei besværligere eller kostbarere, end naar man ellers om Vinteren udfører sin Gjødnings i flere Bunker paa Algeren, fra hvilke den atter skal læses og transporteres, ligesom fra de omtalte Steder paa Bognene, men sligt behøves heller ikke

som Hr. L. selv vil erfare, naar han ved selv at gjødste paa denne Maade bliver mere bekendt med Sagen. Jeg har endnu aldrig været i det Tilfælde at maatte bruge paa samme Tid, baade Slæder og Vogn, uagtet mine Jorder ere bakkede; thi enten ligger der Sne paa den største Deel og da kører jeg med Slæde, eller Sneen ligger paa den mindre Deel og da bruger jeg Vogn. I dette sidste Tilfælde kan det vel være noget vanskeligt at transportere de første Læs, men efter at Sporet er dannet, bortfalder Vanskeligheden ganske. Ligger Sneen derimod over den største Deel af Jorden, medens Bakernes Toppe ere blottede, saa kan man ogsaa hjælpe sig, ved at lægge en Deel af Læsset paa den snedækkede Deel og Resten paa den bare Jord, da Hestene i dette Tilfælde letteligen trække ubeslaaede Slæder over den frogne Skorpe.

Med langt mere Interesse kunde Hr. L. have spurgt hvad gjør man i en Vinter som den sidst henrundene, da Vognene sank dybt i den pløiede Jord? Men saadan Vinter har ei i Mands Minde fundet Sted.

Er Frostens saa stærk, at Gjødningen fryser i Stalden, da bør man for sit Nærgs Skyld fremfor alt gjøre sin Stald tæt og luun, men fryser Gjødningen endda, saa mener jeg, at man til mildere Veir bør indstille Gjødningskjørselen; thi ved saadan mig ubekendt Kulde vilde Mennesker og Dyr rimeligviis fryse ihjel uden for Husene. Det

Raad, som Hr. L. giver, maae saafremt man har sin Ager kjær, aldeles ikke følges; han indseer desuden selv, hvad dets Følger blev.

10. §. Ex. over Færrer, Bitter, Spergel, Boghvede, ja selv paa Rug.

Saa kort muligen, kjøndt vidtskiftigere end jeg ønskede, har jeg saaledes besvaret Hr. Ls. Bemærkninger. Læseren vil af disse have seet, at Hr. L., kjøndt han ei hylder den friske Gjødnings Udkjørsel om Vinteren, dog ei heller ganske forkaster den. Mod Gjødningsens Leie paa Ageren om Sommeren erklærer han sig derimod bestemt, dog ogsaa blot ved aprioriske Grunde. Endelig afviige Hr. Ls. og mine Meninger deri, at han troer, den gode Virkning vi spore af den om Vinteren udkjorte Gjødning ene, eller dog maafee for $\frac{7}{8}$ hidrører fra Jordens Dækning, da jeg derimod troer, uden dog at turde angive Brøken, at Dækningen vel ogsaa har sin Deel i den gode Virkning, men blot en underordnet Deel.

Man vil, haaber jeg, indrømme mig, at om Jordens Dækning skal spille Hovedrollen, da bør den være fuldkommen, saaledes som naar 100 eller flere Læs Gjødning udkjortes paa en Tønde Land. Med 20 til 40 Læs Gjødning dækkes Jorden derimod langt fra ikke, men fremviser mangfoldige bare Steder. 40 til 50 Læs Gjødning udbringes i Almindelighed paa mine Jorder, naar jeg giver Jorden en heel, og 20 á 25 Læs, naar jeg giver den en halv Gjødning.

Men skulde selv ved denne ei stærke Gjødsning, Dækningen tiltroes en betydelig Kulle, hvorledes vil da Hr. L. forklare den unedplyiede Gødgjødnings store Virkning; ja denne Gjødnings større Virkning, naar den bliver liggende oven paa Jorden.

Enhver der bruger Gaarefoldning skal sande med mig, at det Græs eller den Klover Gaarene have afædt, langt kræftigere fremsthyder efter Gødgjødningsen, end om denne ei var falden paa Jorden og dog er den tabte Gjødsning saa lidet kjendelig, at man for at see den, næsten maae søge efter den. Her maae Hr. L. dog vel altsaa indrømme, at den store Virkning hidrører fra Gjødsningen selv, ei fra Jordens Dækning.

Thaer siger: at han har seet stor gavnlig Virkning ved at lægge Gaarene i Gøld paa en Kartoffelager, efter at Kartofflerne vare lagte. Her virker Dækningen jo ligesaaalidet, da Gjødsninger ligger saare tyndt og desuden ved Kartoffelagerens Bearbejdning snart ligen nedbringes, men dog ei saa snart, at den jo efter Hr. Ls. Formening, især paa denne varmere Aarstid, maatte have tabt en betydelig Deel af sine Kræfter.

Men jeg vover endnu at gaae et Skridt videre, og at paastaae, at Gødgjødningsen aldrig pttter saa stor Virkning, som naar den ei blot hele Vinteren, men endog den følgende Sommer, bliver liggende unedplyiet. For denne Paastand, der vil forekomme Hr. L. og flere andre, der hylde

hans Mening, om Gjødningens Tab ved ei at nedpløies, dristig, skal jeg føre tilfredsstillende Beviser, som jeg ellers agtede at have tilbageholdt, til jeg atter engang skulde have den Ære om Gaarefoldingen at tale til Tidendernes Læsere.

Jeg forelagde nemlig mig selv det Spørgsmaal? Virker Gødgjødningen kraftigst, naar den umiddelbar efter at være falden nedpløies, eller naar den forbliver liggende paa Jordens Overflade? I Tyssland har man almindeligen antaget, at den, det snarest muligt burde nedpløies; men Thaer siger dog, at een af hans Venner har forfikkret ham, at have fundet fordeelagtigere Virkning ved ei at nedpløie den, eller det længste muligt at lade den blive liggende paa Jordens Overflade.

For at overbevise mig om, hvilken af Delene var rigtigst, lagde jeg mine Gaar i Guld paa en Alger, som skulde besaaes med Rug, og lod den, da Gaarene havde gjødet omtrent en halv Tønde Land, pløie og besaae med Rug. Ved Siden af dette Stykke pløiedes paa samme Tid en halv Tønde Land, der ligeledes besaaedes, og efter at Sæden var nedbragt, bleve Gaarene lagte i Guld oven paa denne sidste Deel af den besaaede Mark. Da Gaarene ei kunde overgjøde meer end 2 Skpr. Land i otte Dage, saa nødtes jeg til at saae de to sidste Skjepper Land 8 Dage senere end de første, thi

7de Bind 1ste Hefte. (5)

ellers havde Rugen kommet op: inden Føldningen var endt, og den var da rimeligviis bleven ødelagt af Gaarene *). Allerede om Efteraaret saa jeg, at det Stykke Rugmark, hvorpaa Gjødningen ei var nedpløiet, blev fortrinligere. Rugen bukkede sig stærkt; den var mørk og havde meget krøllede Blade. Men Forstjællen var i det følgende Aar end meer i øjnesaldende og saa stor, at naar jeg anlag og Afgrøden af den Rug, til hvilken Føldgjødningen var nedpløiet, liig 6 Føld, saa maatte jeg vurdere den anden til 12 Føld.

Her see vi altsaa en saare paafaldende Virkning af Gjødning, der først i September, paa en Aarstid da vi endnu have Varme og ei fattes Fugtighed, faldt paa Jorden og et heelt Aar blev liggende unedpløiet. Jordens ellers gavnlige Dækning kunne vi ei tilskrive den større Frugtbarhed og ville vi endda, trodsende paa aprioriske Grunde, paastaae, at Gjødningen ved Uddunstning o. s. v. har tabt $\frac{7}{8}$ af sin Kraft, saa maae vi i det ringeste indrømme den tilbageblevne $\frac{1}{8}$ undergjørende Virkning. Jeg vilde da som Landmand useilbarligen nøies med den $\frac{1}{8}$, der gav mig dobbelt Afgrøde og det saameget mere, som jeg ei i de to følgende Aar har været istand til at opdage, at den overgjødede halve Tønde gav svagere Afgrøder end dens Raboe, hvilket den forresten, i

*) Her tales naturligen, blot om natlig Føldning.

Følge dens første større Afgrøde, med fuld Tøse var berettiget til.

I dette Foraar har jeg strøet fort Faaregjødning, som dog var frisk og samlet i Stalden, oven paa et Stykke Spergel, hvor den endnu i dette Øjeblik (Juli 1817) ligger unedpløiet, og jeg har derved skaffet mig en Spergel-Afgrøde, der langt overgaaer den paa en anden af mine Agre, hvortil gjødedes rigeligere med Koe- og Hestegjødning, der strax efter nedpløiedes, fordi Saaetiden var forhaanden. Jeg veed, at dette sidste Bevis har ei meget at betyde, da hiint større Product kan have sin Oprindelse fra den kraftigere Faaregjødning; men det viser dog, at denne fordeelagtigen kan blive Sommeren over liggende paa Jorden.

Ogsaa jeg tier nu og overlader liig Hr. L. Dommen til sindige og fordomsfrie Landmænd; ja jeg gaaer endnu et Skridt videre og beder indstændigen, at Landmænd, der have forsøgt den her omhandlede Gjødsfningsmaade, vilde behage at meddele dens Udfald. Ere de heldige, da vil derved den Sag, som selv dens Modstandere ei vove ganske at fordomme, vinde meer Tiltro mellem Landmændene; ere de uheldige, da ville de, berettede med Sandhedskjærlighed, kunne tjene til Advarsel og i alt Fald kaste mere Lys over Sagen. Hvorlænge jeg har fortsat denne Gjødsfningsmaade

deed jeg sandelig ei med Visshed at bestemme, men at jeg er saa fuldkommen overbevist om dens Gavn-
lighed, at jeg aarlig gjøder meer end 20 Tønder
Land paa denne Maade, dette er et Factum, hvorom
Enhver der kommer til min Gaard kan overbevise
sig, ligesom at mine Afgrøder stedse i Forhold til
Aargangen ere gode.

Joh. Chr. Drewsen,

Brev til en Ven, foranlediget ved en lille Reise uden for Kjøbenhavns Amt.

Uter i Aar, min Ven, har jeg paa nogle faa Dage gjort en Reise, deels for at besøge Familie og Venner, som jeg skyldte saadant, og deels for at udhvile Sindet og forfriske Legemet. Ogsaa paa denne, skjøndt kortere Tour, hørte og saas jeg adskilligt, hvorom Du og flere, med Deeltagelse ville læse Efterretningen — iligemaade lærte jeg Et og Andet, som jeg ikke bør beholde for mig selv allene. Derfor meddeler jeg Dig, og det igjen paa Prent, herhos om min Reise, hvad jeg troer, der kan have Interesse for mit Brevs Læsere:

Du mindes endnu, at jeg i min forrige Skrivelse *) berettede Dig Rygtet om en tilsigtet Rettelse for Landmanden i det saare trykkende Veiarbejde, hvilket Godsseierne i Nærheden af Kjøge have ansøgt, og Veiarbejdets Foresatte samtykket, Hvor bedrøvet blev jeg ikke, da jeg, i et Naboer Amt, af Folk, som vare feil underrettede, hørte, at der var Intet blevet af den hele Sag! Der fortaltes ved samme Leilighed de skrækkeligste Historier om Folk, som havde store Districter til deres Raadighed, og lode sig bestikke af de $\frac{2}{3}$ eller $\frac{3}{4}$ af Indvaanerne, og tilholdte de øvrige at gjøre Arbeidet; den eenfoldige Almue tør ikke klage og forsaaer ikke at gaae den rigtige Vej. Man meente,

*) Id. L. 4 Bd. pag. 287.

at dersom Regjeringen kjendte Tiendebelen af de Udsueller, som ved slige Naturalpræstationer paa enkelte Steder søes, vilde den upaatvivlelig afskjære Bedkommende Beien, ved at forakkordere Arbeidet. Om og dette blev nok saa dyrt, kunde det dog aldrig opveie, hvad der paa slig ulovlig Maade gdes i Skat til Ubedkommende.

Da det ikke er min Hensigt, at være Angiver, eller at kaste Skygge paa nogen enkelt Person, der maaskee var uskyldig, nævner jeg end ikke Navnet. Men gibe det Gud, at jeg ved denne Bemærkning ober det, som her eller der skeer, maatte lede Høie Bedkommendes Opmærksomhed paa en Sag, der er af saa stor Vigtighed for Folkets Silesfredshed og Agerdyrknaens hældigere Fremme! Da skulde jeg ansee mine Reise-Omkostninger vel betalte. For at fremstille et Exempel paa den Kunst, hvormed listige Undergivne vide at stille deres Sag saaledes, at de ei lertelig opdages af deres Foresatte, skal jeg fortælle een af de Historier, jeg hørte. Den maatte muligt tjene Bedkommende som en Anledning til at see slige Folk paa Fingrene. Man fortalte nemlig, at en Opsynsmand havde paataget sig selv at reparere Veiparten for en Mand. Imidlertid mødte en Dreng med Heste og Vogn for at kjøre Gruus paa Naboejstykket. Da denne Dreng just var færdig med sit Stykke, kom Opsynsmanden, spurgte: hvad det var for Snabs, han havde lagt paa Beien og truede ham med Haardhed, at han strax

flulde skoble det op igjen og kjøre det bort. Drengen, som havde langt hjem og frygtede for ei at blive færdig til Aften, tiggede og bad høfligen, at han dog maatte lade det ligge, da han gjerne vilde kjøre ligesaa meget til, hvilket da blev ham tilstaaet. og saaledes fyldtes den accorderede Veipart gratis og den sørelige, gode Opsynsmand fik endda Tak til.

Var Fortællingen end ikke sand, saa vilste den dog, at sligt kan udtænkes — og — at Egenytte kunde udføre den, er vel upaatvivleligt. Havde hver Mand Frihed til at betale sit Arbejde med Penge, vilde det vel ikke saa let skee — og desuden vilde Staten spare uendelig megen physisk Kraft, som nu opslides ved flere Miles Kjørsel, ofte kun for at lægge et Par Læs Gruus e. d. l.

Dog herom nok for denne Gang. Det Sagte vil for ædeltænkende Høie Foresatte være et kjærkomment Vink til at holde strengt Opsyn med dem, som ei styres af Samvittighed og Frygt for den Gud, der een gang vil føre for Lyset, hvad der er skjult i Mørket.

Jeg kom Sonden for Kjøge til Præstøe Amt og erfoer til min store Glæde, at Sagen, tværtimod hiin Efterretning, var, i Henseende til den nye Veis Anlæg, kommen i Stand: Enhver Mand faaer sit eget Stykke at anlægge, og det samlet i Nærheden af sit Hjem. Velsignelser nedbedes over alle Vedkommende for denne Lettelse og vist nok fortjener den at paaskjønnes. Maatte dog alle

Amter's Veiffscaler, eller hoo de ere, som gjøre For-
 beslignen af Veiarbeidet, i Henseende til enhver Art
 af dette Arbeide, følge hiint pris-lige Exempel!
 Jeg talede nylig med en Mand her i Lyngbye Sogn,
 som paastod, at han gjerne vilde gjøre det femdob-
 belte Arbeide, naar det blot samledes paa et af de
 ham nu anviste Steder. Der gaae altsaa blot ved
 de adspredte Veiparter 400 pr Et. tabte for ham!
 hvilket stort Tab for den enkelte Mand! og —
 hvilket ubygge Tab for Staten, der ei kan mods-
 tage nogen Erstatning for de spildte physiske Kræf-
 ter! — og dog overdrives Veiarbeidet ikke her,
 som det efter Rpgtet andensheds overdrives. Man
 fortalte nemlig, at Ugerdyrkere andensheds for
 nogen Tid siden maatte møde i flere Uger for at
 pille alle Smaaesteen af Veigruset og gjøre Veien
 saa jevn, som et Gulv. At en ubillig Verdens
 Roes paa sliq Maade kan indhøstes, er vel mu-
 ligt; men Undergivnes Belsignelser og den Billig-
 dømmendes Agtelse, for ei at tale om Guds Na-
 de og Hjertets Fred, erlanges vist ikke. At Dan-
 marks Konge end ikke ved Kroningshøitideligheden
 lod sin Vei til Frederiksborg saa ængsteligen jevne,
 det vide vi alle og føle med Erkjendelighed, at sli-
 ge Anordninger ikke komme fra Fædrelandets
 Fader.

Medens Taleren er om Veiene, erindrer jeg,
 at jeg paa meget slemme Veie, som vel kunne
 ansees lidt efterseete, kom til Carise, hvor jeg lod
 mig det i Sandhed grevelig Moltiske Capel fore

vise. Det bestaaer af en høi og pragtfuld Sahl, som i skønne Marmor-Kister gemmer Støvet af forhen afdøde Greve af Moltke, og hans 2de Gemahlinder, samt af den endnu levende Statsministers hensejndes Ægteskælle, ved hvis Side hendes Gemahl og har beredt sit Høilestæde, der vel er smukt, men dog mindre prægtigt, end de Eldres. Hvad der maae fornøie enhver Reisende, som besøger Capellet, er: at hans Excellence, Statsminister Greve af Moltke har, som man fortalte, besluttet at nedbryde og paa nye opbygge den, ved Capellet staaende Kirke, saa at den faaer et Ud-vortes, der svarer til dens høie Bestemmelse, hvis Mangel især søles ved Siden af saa smukt og prægtigt et Capel.

Jeg kommer igjen tilbage fra Kirken og Capellet til Landets Ugerdyrkere, og maae da først i Henseende til Præstegaardsmarken i Carise erindre, at jeg der saae ypperlige Virkninger af en Art Vexeldrist, som Hr. Pastor Zoffmann paa sin Mark i flere Aar har fulgt. Jorderne selv ere vistnok fortrinlig gode; men det var umistjendeligt, at her vliste sig en Kraftsygde, som ikke almindeligen sees paa de Marker, der have samme naturlige Godhed. De fleste i hiin Egn ere Fæstebønder under Bregentved, Thurebyholm, Jomfruens-Egede eller Universitetet, hvis Godser ligge paa den forunderligste Maade adspredte og blandede imellem hinanden. Hvorledes det staaer til med Universitetets Godset, hørte jeg

ikke (formodentlig gjør det Intet Hoverie i Natura.) Med de andres, som have 2de forskjellige Herrer, forholder det sig, som en Følge af den udsprede og sammenblandede Beliggenhed, saaledes: at en Deel af Bregentved, eller Thurebyholm's Bønder, paa de meest usære Veie passerer forbi Jomfruens Egede til de dem paalagte Hovarbejder, medens da adskillige af de Bønder, som høre under Jomfruens Egede, maae passere forbi Bregentved eller Thurebyholm, for at komme til deres Bestemmelse ret ligesom ved Beiarbeidet paa mange Steder i Landet. Den for Fædrelandets og sine Gudsers Opkomst omhyggelige Greve af Moltke skal og have gjort sig Umage for at bevirke et Magelæg med Hr. Geheimeraad v. Holstein, som er i Besiddelse af Jomfruens Egede; men har hidtil ikke seet sit Ønske opfyldt. Hvad vilde ikke vindes for Bønde, Herstab og Stat, om slikt en gang lykkedes!

Paa Bregentveds og Thurebyholm's Høstmarker saae jeg de skønneste Afskræber af Gød; især var Brakmark, Høden og Rugen udmærket fortrinlig, hvilket da og, efterat et Aars Høst er tabt og der i 2de Aar er gjort Forskud, bør være Tilfældet, og som dog vist ei modballancerer Indtægten af den dyrkede Brak.

Overalt havde Forsommerens overflødige Regn ikke anrettet nogen betydelig Skade paa Markerne sonden for Kjøge. Derimod nordlig for samme, ad Roeskilde og Kjøbenhavn til, samt paa flere

stærke og lækkerliggende Marker, fandt jeg Baarsæden, og allermæst Uerterne meget bestadigede, hvi og her næsten reent ødelagte; Rug og Hvede derimod allevegne hyperlige. Hos Præsten Hr. Brandt i Dalby erfor jeg, at han i afvigte Skæteraar havde anlagt en bedækket Grøvt og i Aar med Fornøielse saae en skøn Afgrøde der, hvor aaben Klæfgrøvt aldrig havde været tilstrækkelig til at befrie Ageren fra den kolde Tugtighed, som ødelægger Sæden.

Paa min Reise i Aar, besøgte jeg atter, det var den 11 Juni, Sognefogden Søren Jensen Klarschow i Herlev, hvis Marker vidnede om hans vedholdende Flid og gode Dyrtning. Desuden fandt jeg den Kartøffelsjelder, som han ifjor havde besluttet at sætte, færdig, en velindrettet og smukt brolagt Stald, som han ligeledes i det afvigte Aar havde istandsat og en bedækket Grøvt paa Marken begyndt. Dagen derefter besøgte jeg, paa Hr. Pastor Krogs Opfordring, Sognefogden Christian Jensen i Sjevninge, hvis Flid, Kundskab og Tænksonhed paa ingen Maade staaer tilbage for Søren Jensen Klarschows. Jeg fandt ham endog velbebandret i de Landoeconomiske Skrifter, som udgives her i Landet. Selv havde han gjort sig en god Exstirpator, som han bruger med Held, og det endskjøndt hans Jorder ere stærke og lerede — iligemaade havde han selv indrettet 2de Faarefolde, over den ene et Halvtag til at give Faarene Lye og Skygge og den anden saaledes bygget, at den be-

væges, som man kaster det, over langs, eller at det er ikke dens bredere, men dens smalere Sider, som under Fremrykningen udgjøre For og Bag, hvorved Bevægelsen meget lettes. Et Stykke Spergel, som han og til Prøve havde gjort For, såg med, syntes at stadfæste, hvad jeg forud troede, at denne Plante er en af de Gaver, som For, synet har givet de flattere Jorder, til Erstatning for det meget, de i Sammenligning med de bedre, savne; men at den ligesom Boghveden ei ret vil løfte eller brede sig paa det lerede Jordsmon. Allerede i 2de Aar havde Christian Jensen dyrket Vikke til Høe i sin Brakmark og fremviste et ypperligt Stykke Hvede efter det Vikkehøe, han ifjor havde høstet; derimod var Hveden paa samme Ager efter Kartofler ikkuns maadelig god, hvilket og var Tilfældet ifjor, og hvorfor han iaar havde forblift Kartoflerne til en anden Mark, hvor han efter deres Dyrkning agter at saae Baarsæd. Hans Kartofler vidne om megen Ellid og Nøiagtighed.

Jeg veed ikke, om jeg her tør theoretisere lidt over hiint Resultat af Kartoffeldyrkningen paa 2de forskjellige Jordarter: Jeg har nemlig her i Eggen, hvor Jordblandingen for største Delen er muldet Sand, seet ret gode Hvede. Afgrøder der, hvor man neppe skulde vente saadant; men det var efter Kartofler, og Dyrkerne sagde mig, at de efter Kartofler altid havde ret god Hvede, den deres Marker ellers ikke vilde frembære. Hos Christian

Jensen saae jeg derimod fortrinlig Hvede; kun ikke efter Kartøfler. Skulde ikke Grunden være følgende: De leete Jorder ere af Naturen for lase til at frembringe Hvede. Ved Kartøffeldyrkningen pulveriseres, om jeg saa tør sige, Jorden, hvorefter den, som bekjendt, pakkes sig tæt sammen og faaer derved en Fasthed, som er tjenlig for Hvedeplanten. Den lerede Jord derimod er efter sin Natur fast nok, og bliver da for tæt og fast for Hveden i det Aar, der følger umiddelbart paa Kartøffeldyrkningen.

En ordentligere og smukkere Bondehaage, end den Christian Jensen fremviste, har jeg aldrig seet.

Hvad jeg ellers paa flere Steder erfoer i Henseende til Agerdyrkningen var: at Vexeldriften tiltrækker sig mere og mere Opmærksomhed og ideligen vinder flere Venner, saa at den sikkerligen vil seire over alle de naturlige og kunstige Vanskeligheder, som gjøre den Modstand; ligeledes hørte jeg, at mange havde dyrket Vikker i Brakmarken og derved befundet sig saare vel. Imidlertid gaves der og Enkelte, som formedelsk Misgreb eller tilstedte Uheld, ikke havde seet al den Virkning, de ønskede, og af hvilke nogle meente, at den maasserede Bonde, hvis fulde Navn man nævuede mig, vel kunde have nogen Ret i Sagen, skjøndt de tilbagede hans Angrebs Maade; dog, som sagt: De fleste vare vel fornøiede og nogle af dem, som vare det, tilstode at Misgreb eller uheldige

Omstændigheder havde staaet i Veien for et lykkeligt Udfald.

Ligeledes hørte jeg, at Exstirpatoren vandt almindeligt Bifald, endskjøndt der og gaves Møgle som af Mangel paa alt Begreb om Mechanik, havde forkastet den, fordi den, som man sagde, slet ikke vilde gaae i Jorden. Feil er det jo af de Haandsværkere, der gjøre slige Redskaber, at de ei prøve disse før Uffendelsen; men større Feil er det, af sig at sige, at frakjende Redskabet al Duelighed. Jernene behøve jo kun, hvilket kan see hos enhver Smed, at bøies lidt mere nedad med Spidserne; Da gaar den vistnok i Jorden.

Paa min Reise mødte jeg en agtværdig Embedsmand fra Holland, som tilforn ikke havde været nogen Vnder af Kartoflerne; men nu, overbevist om deres store Nytte i Agerbruget, havde foresat sig at dyrke dem, især med Hensyn paa at bruge dem, som Vinterfodring til Køerne, hvilke efter hans Tilstaælse, paa det tørre Foder hidtil have ydet ham lidt eller ingen Melk den største Deel af Vinteren.

Med Samtale med denne Mand erfoer jeg og, at man i Holland anser det for en særdeles vigtig Sag, at Gjødningen, som er udført og spredt paa Brakmarken, nedpløies paa en Tid, naar baade den og Jorden ere fuldkommen tør.

Naar saadant finder Sted, gjør man, ifølge Erfaring, Regning paa en fortrinlig Afgrøde; under de modsatte Omstændigheder tør man kun

regne paa en nogenlunde god. Man lader derfor ofte sin udsprede Gødning ligge længe, for at afvente det gunstige Tidspunkt, og frygter slet ikke for, at den ved at ligge spredt skal tabe sin Kraft. Her er da et nyt Vidnesbyrd for Skadeligheden af at pløje sin Jord vaad, og for Uvovdeligheden af den Obergjødsning, som hos os først er offentlig anpræst af Hr. Drewsen og siden af flere duelige Landmænd. —

Jeg endte min Reise den 18de, og fandt endnu ved Hjemkomsten, at vore lettere Marker i Aar havde et betydeligt Fortrin for de stærkt leerede og lavtliggende, kjøndt Bygget baade hos mig og flere ikke er saa godt, som forrige Sommer. Men — endnu ender jeg ikke mit Brev; thi nogle faa Dage efter Hjemkomsten besøgte jeg en Eftermiddag Hr. Pastor Bruhn paa Amager, hvilket Besøg giver mig Anledning til at nedskrive endnu nogle Linier, der forekommer mig rettere at kunne tilføies her, end udgjøre et særskilt Brev. I Taarnbye Præstegaards Hauge saae jeg atter Hr. Bruhns udmærkede Bieanlæg, der nu bestod af 44 Stader, blandt hvilke de fleste, om jeg ikke tog Feil, vare Magasin-Stader og nogle af disse saa overordentlig store og fuldbyggede, at jeg vel tør regne de 44 lige med 90 á 100 almindelige Bistader. Her er det siensynlige Beviis for, at Magasin-Behandling ikke allene kan lykkes, men og fortjener i høieste Maade at anbefales, naar Mogen, som Hr. Bruhn og især hans for Bjerne

udmærket omhyggelige Rone, tager sig af Sagen. At Amager Land, skjøndt hidtil skovløst, er fortrinligen fikket til Bialen er isvrigt en Sandhed; thi en større Mængde af Blomster findes neppe nogensteds paa Markerne i Sjælland, end her. Dette i visse Henseender hyperligt dyrkede, og af Naturen, saavelsom ved Omstændighederne, meget begunstigede Land er saa riigt paa den saakaldede Agerkaal og flere stærktblomstrende Planter, at een Ager her yder Bierne et større Forraad, end ti Ager af lige Størrelse paa de fleste andre Steder.

Efter at have forlystet Diet ved at skue den skønne og meget indbringende Bial, gif jeg med Hr. Pastor Bruhn paa hans ene, for saa Aar siden udfiskede og for et Par Aar siden opbrudte, Overdrevs-Part, der alierede fremsviste tildeels gode og tildeels meget gode Afgrøder af allehaande Sædarter og Kjøkkenurter. Selv Hveden stod her godt, og overalt paaminder denne hele Mark om Amagerlands naturlige Fortrinlighed, hvorfor det er saa meget mere paafaldende, at her endnu kunne ligge flere Tusinde Tønder Land udyrkede. Vel er Amagers Mangel paa Skov, som foranlediger saa mange fordærvelige Kjørseler, lige indtil paa hiin Side Fridrichsborg, i Forening med de mangfoldige saakaldede, offentlige, Kjørseler, en vigtig Hindring, som ligger Opdyrkningen i Veien; men dog kan jeg ikke andet, end heri see et nyt Vidnesbyrd, for den Sandhed: at

Danmark ikke har for mange; men for faa Indvaanere," forudsat at jeg ved Indvaanere tør forstaae tarvelige, arbejdslustne Mennesker; thi at Landet har flere drifsfældige, løstgigtige, overdaadige, forlystelseslyste, dovnre Beboere, end det kan bære, især saalænge saadanne, efterat have tilsat Formue, Sundhed og Alts, kunne kræve som en fuldkommen Pligt at ernæres af det Offentlige; det har jeg slet ikke isinde at nægte. At selv Kjøbenhavn, hvor man dog lettesti skulle vente for mange Indvaanere, ikke er overlæsset med dem, som gjerne ville arbejde, men ikke kunne erholde Fortjenesten, det stadfæstede ogsaa Amaerlands Agerdyrkere, som viste mig betydelige Eng- og Kloverstrækninger, der trængte haardeligen til at slaaes; men endnu af Mangel paa Hænder maatte staae, eller rettere sagt ligge. Fra Kjøbenhavn, fortalte man, at Adskillige vel havde meldt sig; men efterat Accorden var sluttet, vare de samme dog udeblevne, og man havde nu i flere Dage forgjeves ventet paa deres Komme. Sagen er denne: da man forud kjender Mængden af dem som mælde sig, og veed at de ville æde, uden at arbejde, saa tager man dem ikke paa Kosti og Dagløn, men slutter Accord om en vis Betaling pr. Td. Land. Naar da slige Folk see, at der ei kan leves i Mag — eller at Fortjenesten de 3 Dage om Ugen ikke kan yde dem 4 Svireddage, saa blive de hellere borte og finde ventelig i den store Stad et mageligere Udkomme, maaskee de

2de Bind 1ste Hefte.

endog leve af Almisse eller Tyverie. Disse ere de sure Frugter af Religionens Rindægt og Folkets Demoralisation. Alle verdslige Kunster og Klogskabss. Regler ville vist ikke være istand til at have dette Onde. Lad os vorde bedre — og Alt vorder bedre, sagde engang en Forfatter — jeg husker ikke hvilken —; men Sandhed er det, og kan ikkuns nægtes af den, som i moralsk Forstand er stofblind.

Dog — jeg maae komme tilbage igjen til Amagerens Agerdyrkning: Jeg saae baade paa Hr. Bruhns, Hr. Christensens og Fleres Indmarker udmærkede Gædeafgrøder, især den stolteste Hvede, man nogensinde kan ønske at se. Kun Kartoflerne stode her, og paa de fleste Rodder, deels maadeligt og deels meget slet. Markernes lave Beliggenhed havde i den regnsfulde Forsommer hindret Brugerne fra at rense dem i rette Tid, saa at Ufrudet, som isald det skal tilintetgjøres, aldrig maae have Fred, havde taget overhaand; dog var denne ikke den eneste Aarsag til de Amagerste Kartoflers Maadelighed eller Eethed; men en stor Deel af de lagte Kartofler vare endog, ved den megen Væde og Kulde, raadnede i Jorden, saa at de slet ikke vare opkomne; dette var især Tilfældet med de seent i Mai lagte Kartofler, som ei havde spiret før den megen Regn begyndte at udgøde sig. Hele Kartoffelagre vare ompløiede, paa Andre saaes Kartoflerne paa de mere ophøiede Knaae, medens de vare borte paa Siderne, hvor man nu i deres

Sted havde plantet Kaal. Jeg tænkte ved denne som ved flere Leiligheder paa en vis afdød Herre, der for en Deel Aar siden viste mig sin stærkt gjødede Rugager, hvis Afgrøde var over 3 Alen høj, og i det han viste mig den, med et spodsk Smil spurgte: "hvad er Misvæxt?" tilføiende: "Slige Afgrøder kan De altid faae at see hos mig." Saaledes glemmer Hovmodet, at vi kun ere de, der plante og vande; men Gud er den, som giver Væxten. Paa Kartofler har jeg ellers aldrig før seet sliq Misvæxt, som og ikke iaar viser sig i Lyngbye og dens Omegn, hvor Jorderne deels ere lettere, deels mere høitliggende. Ikke desto mindre viser det sig dog i Agrenes Huulheder og paa side Ender, at der for denne amerikanske Væxt iaar mangler Varme, uden hvilken den ikke trives ret stærkt.

Her har Du, min Ven, hvad jeg for denne Ginde agtede at meddele Dig. Erister dets Offentliggjørelse endog kun det mindste Gavn, vil det glæde mig, og jeg veed vist, at Du ligesaa oprigtigen deler min Glæde, som jeg i Sandhed er Din

Lyngbye, den 18de Juli 1817.

hængsne Ven

B. F. R o n n e.

Beretning om Fæstebonden Niels Pedersens Forbedringer ved hans Gaards Drist o. s. v.

Vi Undertegnede, som i flere Aar med megen Fornøielse have lagt Mærke til den sjældne og virksomme Bondes Niels Pedersens Dristighed, skyldte ham det Vidnesbyrd, at han, efter vort Skjønne, er fuldkommen værdig til Selskabets 1ste Guldmédaille. Vi vilke i Korthed anføre, hvad os er bekjendt saavel om hans i mange Aar brugte Behandlingsmaade af sine Jorder og udviste Dristighed i alle sine Foretagender, som de udmærkede Forbedringer, vi ved anstillet Undersøgelse i dette Efteraar paa hans Marker have overbevist os om.

Da Byen Aasbø i Aaret 1803 blev udskiftet, faldt det i denne Mand's Lod at flytte ud; Han fik da et temmelig stort Areal, omtrent 130 Edr. Land, deels med Hensyn til hans store Hartkorn 10 Edr. 4 Skpr. 2 Fdk., som er dobbelt imod de andre Gaardbeboeres, deels med Hensyn til Beskaffenheden af den ham tildeelte Jord, hvoraf den 3die Part var Overdrevsjord og deriblandt 30 Edr. saa fulde af Steen, Elle, og Tjørne, Dyrter, at det aldrig havde været under Ploug.

Alt dette er nu ved denne sjældne Bondes utrættelige Flid og store Beføstninger forvandet til 11 fra Steen rensede, med man

ge Vandgrøster forsynede, ordentlig inddeelte og vel behandlede Marker.

Og hvad vi nu med Hensyn til det Specielle vil gjøre opmærksomme paa, saaledes som vi ved Undersøgelse har foresunnet det, kan henføres til følgende Poster:

1. Disse 11 Marker drives efter følgende Plan:
 1ste Aar heel Brak, som behandles med megen Omhyggelighed og hvortil stundom, naar Jordens eller Weirligets Bestaaffenhed fordrer det, ploies 4 Gange og altid findes vel forsynet med de behøvende Vand- og Brak-Grøster, samt Sluser; hvorhos tillige mange hundrede Læs, deels af den fra Grøsterne opkaafte Jord, deels af Banterne ere udfjorte til Opfyldning i Sveiene. 2det Aar deels Hvede deels Rug efter Markens forskjellige Bestaaffenhed og hvortil hele Marken er gjødslet. 3die Aar Byg, 4de Aar Bitter og Erter, 5te Aar Byg, 6te Aar Havre med Kløver, 7 og 8 Aar Kløver til Slet, 9, 10 og 11te Aar Kløver til Grædning.

Det anmærkes: at forinden han har kunnet indføre denne planmæssige Drist, som nu i de senere Aar er fulgt, har han af Begyndelsen med megen rigtig Bedømmelse af Jordernes forskjellige Bestaaffenhed drevet nogle med 4 á 5 Halme, andre derimod kun med 2 Halme.

2. Som en Følge af hans rigtige Jordinddeling, og omhyggelige Behandling, avler han stedse i lige Forhold baade mere og bedre Korn end andre Bønder, og har vi saaledes undersøgt Vægten af hans Byg for dette Aar og fundet Tønden at veie: 12 Lpd. med strøget Maal.
3. Hvad der angaaer hans Dvæg Besætning, da har samme i de sidste Aar været om trent 30 Stykk r. At den ei for Tiden endnu er større, har allene sin Grund i Mangel paa Huusrum, paa hvis Udvidelse dog allerede er tænkt ved en Deel Materialiers Anskaffelse.
4. Ved Gaarden er anlagt og med dobbelt Steengjærde indsat en temmelig stor Frugthauge, hvori er plantet 100 Sifr. Kirsebærtræer, 20 Svødske, Blomme Træer og 50 rod. de Vble. og Pære Træer af bedste Sort. Ellige er ved Udsiden i Hagen plantet en Hæssl Hæfke, som er i god Væxt, og Pile paa Grønte Borden. Desforuden er ved den østre Side af Gaarden anlagt og med Steengjærde indsat et Humlerum, hvoraf kan avles det Fornødne til Brug i Huusholdningen.
5. Af den uhyre Mængde Steen, som han paa sin Lod har ladet opbrække, hvoraf den 3die Part kan antages at være skudte med Krudt, hvorved over 120 Tdr. Land ere blevene aldeles frie og rensede for Steen, ere Tid efter anden, dog de fleste siden 1807, reiste 1700 Kæbne velsatte 9 Qvarteer Steengjærde, de

fløst med Dige, deels til udbøndig Hegn, deels til Hegn imellem Markerne, hvoraf 151 Kavne er satte dette Aar; desforuden fandt vi, at Steen ere opbrækkede, skudte og henslæbende til over 400 Kavne, som skal sættes. Hvor ikke er Steenhegn, findes saavel udbøndig som imellem Markerne dobbelt Groftevold, tildeels forsynet med Pål, som alt fl. re Gange ere strøvnede.

6. Med Roes fortjener fremdeles at nævnes hans Forbedringer af den til Gaarden hørende Torvelod, med derværende Eng, hvor han har ladet grave 130 Kavne 2 Alens og 80 Kavne 1 Alens Grøfter til betydelig Forbedring af Engbunden; og har han desuden foranlediget, og selv for sin Part, tilligemed de øvrige Paagrændsende, deeltaget i at lade grave, til Vandets Afledning af Mosen, en meget stor Grøft af 600 Kavne i Længden, 4 Al. bred og $2\frac{1}{2}$ Al. dyb, hvorved er vunden 4 Tdr. Land Eng, som før stod bestandig under Vand.

7. Endelig bør ogsaa med Berømmelse anføres 2de af ham nye anlagte Veie; den ene over hans Lod af 1200 Alens Længde, forsynet med 2de gode Sluser og 6 Qvart. Grøft til Hegn; den anden henlagt i Markstjællert af 1800 Alens Længde, ligeledes forsynet med 6 Qvart. Grøfter og 6 Steensluser, hvoraf den ene er over en Bæk og meget stor. Alt

sammen foruden en Deel Slusers Anlæg paa Markvejene.

Uf alt det her anførte, vil det Kongelige Landhuusholdnings Selskab gunstigt erfare, at denne vist nok sjældne Bonde har særdeles udmærket sig blandt sine Lige, endog i mange Dele udført mere end hvad der fordrer for at ansøge den udsatte Præmie; og lægges nu hertil, at alt dette er for det meste udført under Krigen, da de arbejdende Hænder vare færre og kostbarere, og at det er paa Fæste-Jord, at alle disse Befordringer ere gjorte, troer vi med Gode, at burde ansee ham fuldkommen værdig til Selskabets første Medaille, eller som han heller ønsker sig Bægeret.

Slutteligen attestere vi under Haand og Segl, paa Tre og Samvittighed, Sandheden af alt her anførte.

Gæfere pr. Præstoe, den 21 Decbr. 1816.

Warthoe,	C. Lund,	J. Bedel,
Præst for Gæfere	Eier af Alschaues	Forp. af Everdrups
Menighed.	Mølle.	Præsteg. Aalng,

Selskabets første Bæger tildeles ham,

En Ansøgning fra Hr. Forpagter Faber,
til det Kongelige Landhuusholdnings
Selskab.

I det jeg giver mig den Ære at fremsende vedlagte Attest om Staldføring for at æske Selskabets udsatte Præmie, anseer jeg det ikke overflødigt at ledsage denne Æftning med nogle Anmærkninger og en kort Beretning om mit Foretagende.

1. Forhen har jeg fire Gange modtaget Selskabets Præmier, og deraf 2de for Staldføring. Hvi æsker jeg da nu? Af de modtagne Præmier tillod min Korfatning den Tid mig blot at beholde tvende, og disse offrede jeg paa Fædrelandets Alter. Jeg eier derfor intet af Selskabets mig givne Agtelsestegn. Dernæst har man, maaske ikke altid uden Forie, i Publiko gjort den Anmærkning, at een og anden har ligesom gjort sig Umage for, blot med sine Foretagender at forhverve sig Selskabets Belønning, men siden enten aldeles givet Slip paa Sagen, eller i det mindste ikke arbeidet videre. Ja man finder ogsaa Landmænd, der have praktisk modbevist hvad de theoretisk fremsatte. Ikke heller har jeg tænkt paa at æske Præmie, fordi jeg et Aar har staldforet, thi da maa det jo blot kaldes Forsøg. Men for det andet Aar, og fordi jeg haaber at have bragt mit Algerbrug til det Standpunkt, at jeg i de 7 Aar, jeg atter har forpagtet denne Gaard, ikke skal nødsages til at bruge anden Føringssmaade om Sommeren.

2. Efterat have paa Jungshoved i Sjælland gjort Forsøg i det Større i luft og i aaben Stald, vilte jeg mig ved den Parcel, jeg havde i Arvefæste, man satte mit Agerbrug paa Præstegaardens 17 Edr. Land i den Kraft, uden Hjælp af Tiende, hvilken for bestandig var afforderet, at jeg hele Aaret holdt paa Stald 3 til 4 Heste, 6 Kjør, 1 eller 2 Kalve og 4 til 6 Faar.

I Aaret 1810, da jeg efter Ansøgning sattes paa Pension, forpagtede jeg Gaarden Kringelborg af Eieren Baron de Selby, der er noksom bekendt af det smukke Bekkestovs Skabelse. Her paa Gaarden har jeg udvidet flere af mine Forsøg, og høstet rige Erfaringslandheder. Og har end de Baand, der ligge paa Forpagteren, samt Tidsomstændighederne, der vare temmelig ugunstige, ikke altid tilladt mig at opnaae mine Ønskers Maal, har jeg dog sikkerlig ikke med mit Agerbrug gaaet Krebsenes Gang.

Gaarden Kringelborg har med Hartkorn ufrit, 13 Edr. 6 Skpr., inddelt i 7 Marker, der i alt indeholde 104 Edr. Agerland. Paa siid Engbund er høstet fra 4 til 10 Læs slet Høe. Her til havees omtrent $\frac{2}{3}$ Deel Høverie. Til Gaarden er en Tiende, der, da den efterhaanden afforderes, yder mindre og mindre Halm til Strøelse.

Til Gaarden havees i de 3 første Aar en Skovgræsning, hvori 50 Dvæghoveder græssedes tarveligen indtil Høstens Ende.

Efterat denne Græsning var taget fra Gaarden, blev købt, af Nykjøbing Byes Jorder, omtrent 52 Eder. Land Ager og Eng, side og udmaarede Jorder, saa at Gaarden har omtrent 160 til 170 Eder. Land Ager og Eng. Disse siest tilagte Jorder maa Forpagteren drive uden Hjælp af Hovene.

Med Gaardens Tilstræbelse 1ste Mai 1810, var Foderet forbrugt. Den 9de Mai maatte Dvæget ud. Det var saa svagt, at endeel maatte reises op i lang Tid. Men allerede første Sommer begyndte jeg at holde Arbeidshestene inde og siden efter har Hestene været stedsse paa Stald, samt Ungdvæget og Kjør, indtil Kælningen i Aaret 1815, da hele Besætningen i alt 68 Hoveder staldforedes.

En af de vigtigste Hindringer imod at indføre Staldforing, var Antallet af Besætningskøerne, i alt 46 samt 2 Tyre. Da det Antal var meget for stort, kunde intet Tillæg opdrages, og fremmed Dvæg trivedes ikke i Skoven. Ja de Sjællandske Kjør jeg bragte hid og satte i Løir i Gaardens Græs og Kløvermarker, malkede neppe det Halve, af det, de ydede i Sjælland, hvoraf jeg strax drog den Slutning, som siden har stadfæstet sig, at Kølsters Jordbund griver ikke triveligt Græs. For at bringe det dertil, at Staldforing i det Hele kunde indføres, maatte jeg indføre en Slags Bældrevet, aarlig anvende 1 Mark til Kartofler og Vikler; det vil sige $\frac{1}{7}$ af Gaardens

Marker tilligemed $\frac{1}{2}$ af de tilkjøbte Kjøbstædblokker og saaledes har jeg brugt Kartoflerne, som saaledes kaldet Obergangs Foder, om Foraaret fra tørt til grønt Foder og om Efteraaret fra grønt til tørt.

3. Foruden den egentlige Staldforings-tid holdes mit Qvæg altid inde om Ratten, men gaar blot ude om Dagen fra den Tid af, der opholdes med Høsten. Det vil intet æde i September og første Halvdeel af Oktober. I den sidste Halvdeel gives det Kartofler eller Smaafoder. Det malkes hjemme Aften og Morgen. Blot i dette Aar kom Qvæget ud førend Høstens Ende, fordi Kløverer paa ingen Maade vilde give anden Slæt. Det ansaaes derfor fordeeltigst at benytte den som kom sildigst og til Staldforing var bestemt til Høe og den anden Afgrøde blev om Dagen fortæret paa Marken. Dog iagttages herved, at Qvæget aldrig kommer paa den i sidste Foraar saade Kløver, og kun tidligen og i tørt Veir paa den Mark, der skal give Andetaars Grøde. I dette Aar synes den af mig valgte Fremgangemaade, nemlig at lade aføde den Kløver, der ikke kunde blive tjenlig til Hø, at være den rigtigst valgte, thi den særdeles mislige Kartoffelhøst gjør mere Hønsødvendigt. Her paa Landet lykkedes kun de sildig lagte, men aldeles feil slog alle, der vare lagte førend den langvarige Regn og Kulde, Maimaaneds bedste Halvdeel bragte. I 24 Aar jeg har dyrket Kartofler kan intet Aar sammenlignes med dette.

4. Til Foder for det i Attesten opgivne Antal Creature er forbrugt Afgrøde af sex Tønder Land med Raigræs, fem Tønder Land Rødkløver, to Tønder Land med Vikker og Urter, En Tønde Land med Vikker og Havre, ni Tønder Land med Vikker og en Tønde Land af indenlandske Græsarter; i alt Afgrøden af 24 Tdr. Land. Hvis dette Antal Creature skulde holdes paa løs Græsning eller i Loir, maatte dertil anvendes 60 til 80 Tdr. Land, og hvad var da af Gaarden at benytte til Hø og Korn?

I dette Aar blev begyndt efter min Vilje med Brændenælde, Ukrud og Græs af Haugen; dernæst med Raigræs (*Lolium perenne*, hvilket efter Almuens Ordbog har kaldes Rødyræs.) Efter dette Kløver og tilsidst Vikkerne. Efter Raigræsset malkede Qvæget bedst. Efter Vikkerne blev det bedst i Stand, men satte af paa Melkens Mængde, hvorimod den var federe.

Ved foregaaende Forsøg i Sjælland erfarede jeg, at Qvæget foretrak Kløver for Raigræsset og at det malkede (følgelig) mindre. Her derimod valgte jeg Raigræsset først. Kløveren var temmelig stor og Raigræsset gav mere Mælk. Maaſkee ligger det i Jordbundens Bessaffenhed, at den frembringer mere Kraft i en vis Græsart. Naar jeg lod afdeyle med Kløver og Raigræs, gjorde Qvæget ingen Forskjel.

5. Neppe bør jeg tilbageholde at yttre, hvorlunde det var min Mening i mit Agerbrugs yngre

Nar: at en Slags Bærelsbrikt, eller Kartoffelavl især og Staldforing maa være Agerbrugets Grundlægg. Mine Erfaringer, til hvilke jeg nu bør have Tillid, har gjort det til et fast og ufravigeligt Princip; et Princip, der til Fred vil virke langt kraftigere end alle Lovgivninger, hvad enten den uledes deraf? "at jeg skal skaffe min Nabo Fred", eller deraf, "at jeg skal selv vide at afvende hans Ufred" og forene begge tvistende Partier. Men at jeg i Staldforingens enkelte Dele har fundet Anledning til at forandre en og anden Mening med Hensyn til Jordart, Qvægslags bestemte Drikt og lokale Omstændigheder, anseer jeg ikke for Skam at tilstaae.

Blandt disse vil jeg blot berøre følgende: Her ved Gaarden har jeg erfaret, at Qvæget giver mindre Melk og det meget mindre end det gav ved Staldforingen i Sjælland, og (hvad jeg har erfaret med Visshed) mindre end paa løs Græsning eller i Loir. Grundene vil jeg her ikke udvikle, men forbeholder dem til jeg maaskee faaer Tøne til at lade offentlig fremlægge min Staldforings-theori. Men heraf bliver det tydeligt, at Melkens Formelse her ikke tør bruges til Anbefaling for denne Foringsmaade. Hvis Qvæget ikke var fedt for en Deel og alt i god Stand, langt bedre end alt her paa Landet holdes løst eller fast ude, kunde man falde paa, at det ikke var blevet væsset tilbørligen. Til næste Aar vil jeg med Vitter forsøge

Kedning af Stude, der saavidt jeg af Bøger kjender den, har Sted i Rhinegnene.

I alt Agerbrug, hvor man ikke sætter sin Indtægt allene af sød Mælk, saasom i Kjøbenhavns Omegn, anseer jeg Staldforing for Agerbrugets Non plus ultra. *)

I Sjælland bragte jeg Jorder, der aldrig havde givet over 8 Guld, til at give 16 Guld Byg. (Et Aar til 22½ Guld.) Her derimod vil det ikke lykkes for mig. Men jeg kan ikke andet end tilskrive dette min Mangel af Frihed til at dyrke som jeg vil.

I Sjælland havde jeg dobbelt Drist nemlig: sex Dele af Lodden saaledes:

1. Havre.
2. Kartofler med Gjødning.
3. Byg.
4. Rug.
5. Klover.
6. Klover.

2 Dele, afdeelt i 4 Lodder og i Væksdrist.

Her derimod,

1. Havre.
2. Vraf.
3. Hvede.
4. Væter eller Kartofler.
5. Byg.
6. Klover.
7. Klover.

*) Jeg som boer i Egnen af Kjøbenhavn og sælger min Mælk tilføies: Dalsaa der er Staldforingen Agerbrugets non plus ultra, Dr.

Kartofferne savne Gjøbningen, og Ærterne ere ikke tjenlige for denne Jordart, der indeholder Leer eller Muld med rød Sand blandet. Ærterne lyfkes næsten aldrig og Jorden fordærves, derved at Hvifgræs og Ukrud udsuer den og gjør den slet behandlet til Byg og Kløver. Af Hvede har jeg blot et Aar høst 8 Fold, ellers fra 4 til 6 Fold.

6. Man har været af den Mening, at paa Gaarde, hvortil høves Høverie, lettelig kan indføres Staldforing. Erfaring har lært mig det Modsatte. Offret af temporær Fordeel for Forpagteren er alt for stort til, at det ikke skulde i Almindelighed have overvægtig Indflydelse og hindre Staldforing. Mig har det ikke vildledt. Vel har jeg ikke erhvervet mig, hvad jeg med Hensyn til Tidsumstændigheder burde, men jeg har forbedret, det seer jeg tydelig, naagtet jeg næsten ved dobbelt Afgift i de næste 7 Aar betaler min egen Elid og mine Opoffrelser. Men med Hensyn til Agerbrugets Grundsaetninger er det ligegyldigt om Fordelen tilflyder Eieren eller den arbejdende Forpagter, naar blot det største Product udkommer.

Kringelborg, den 29de October 1816.

Ørbødigt,

Peter Ditlew Faber.

Den udsatte Premie tilkjendtes Hr. Forpagter Faber.

Hr. Møller Jørgensens Indberetning til
det Kongl. Landhuusholdnings-Selskab,
om Forbedringer i hans Avlsbrug ic.

Da det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab, hvis Hensigt er Landets og Agerdyrkningens Fremvæxt, har yttret det Ønske; at Staldforing om Sommeren maae blive prøvet og faae Fremgang, saa anseer jeg det som Pligt, at tilmelde samme, hvad jeg med Held i saa fald i dette Aar har foretaget; først maae jeg give mig den Frihed at melde, at jeg i Forening med en Stubmølle og en Vandmølle er i Besiddelse af en Jordlod imellem 61 og 62 Edr. Land Geometrisk Maal, som bestaaer af 44 til 45 Edr. Pløjeland; det øvrige er Engbund og Torvemoser, hvoraf afles aarlig omtrent 30 Læs Høe middelmaadig regnet. Agerlandet har hidtil været dyrket i 8te Afdelinger saaledes, at een har været til Brak, fire til Sæd og 3 til Høstet og Græsning; af Creature er holden 5 å 6 Heste, 10 å 12 Køer og 8 Faar med Afgrøde, Resten, 8 å 10 Ungheveder, har været bortleiet paa Græs eller solgt efter Omstændighederne; af Hestene ere 2de for det meste forede paa Stald indtil efter Slaaetiden; og Køerne indtil de efterhaanden i Foraarsiden have kjælvet; hvoraf kan sees at Staldforing er brugt i ringere Grad, men ei tilfulde hele Sommeren; Fordelen har jeg indseet, men jeg har ei kjendt Midlerne til dens Opnaaelse,

7de Binds 1ste Heste.

(7)

ved at læse Hr. Drewsens Prisskrift om Vexeldrift, og tillige see disse Indretninger hos Manden selv, bestemte jeg mig saavidt mueligt at følge og indrette mine Ting derefter; til den Ende lod jeg i Efteraaret 1815 den Afdeling som var bestemt til Brak efter Havre, af 5 Edr. Lands Størrelse, pløie og harve saaledes, at jeg i Vinteren imellem 1815 og 1816 Tid efter anden lod Gjødfkningen paafore og strax udsprede; sidste Foraar besaaedes denne Afdeling saaledes, den 9de April 8 Skpr. Havre og Vikker blandet lige, af begge Dele, den 27 April 8 Skpr., ligeledes den 6 Mai 7 Skpr. 2radet Byg og Vikker blandet, og 30 Mai ligeledes 7 Skpr., som alt blev saaet temmelig tykt; i den øvrige Jord blev lagt Kartøfler. Foraaret var koldt og Væxten seer, saa den første Saaening først blev tjenlig til at slaae den 20 Juni; imidlertid blev sidst i Mai og først i Juni det Antal Kreature, som jeg havde bestemt at staldfore (nemlig 10 Malkesjøer, 1 Eyr og 6 Qvier samt 4 Heste) forede saal des: Hestene med sædvanlig tørt Foder, og til Qværget blev slaaet Græs i een ved Møllen liggende lille Skovhave af et Par Edr. Lands Størrelse, hvor imellem Bussene voxer Ræller, Ekarnyde m. m. blandet med Græs, som af Qværget blev ædt med Begjærlighed, imedens det var unat, i Fjorffningen blandet med tørt Foder, siden forsøget med grønt indtil Vikkehavren kunne slaaes, da den siden var tilstrækkelig til disse 17 Qværghøveder og 4 Heste.

Da Høehøsten var tilende, bleve Hestene satte paa Græs i Løir, fordi min Hestestald forbrede en Forandring, saavel som Køestalden, som jeg tidlig i Foraaret havde forandret og indrettet i et Huus af 24 Als. Længde og $6\frac{1}{2}$ Al. Bredde indvendig som blev indrettet saaledes, at 20 Hoveder kan staae langs i Midten, med Krypber og Fodergang for ved og Grebning bag ved Kvæget; og Lemme til begge Sider i Ovenvæggene, til at aabne og lukke efter Omstændighederne; tillige bleve alle Loft- og Stængetræerne nedtagne; ved denne Indretning var Huset stedse luftigt, og Kvæget ei indsluttet i et beklumret Sted. Da jeg foruden disse 17 Hoveder endnu har havt 6 Malkesøer som til sædvanlig Tid bleve satte paa Græs i Løir, saa har jeg derved haft Leilighed til at gjøre den Jagttagelse, at de 10 Malkesøer, som ere staldforede, have været forholdsvis bedre end de 6 som have været i Løir, fordi de sidste i den varmere Sommertid undertiden affatte paa Melken; men de staldforede bestandig vedbleve at give eens Mælkning. Ungkvæget kom paa Græs i en Moseeng, da Kornhøsten begyndte; men Malkesøerne bleve bestandig inde indtil Kornhøsten var tilende; fra den Tid kom alle 16 Malkesøer i Løret om Dagen og om Natten indlukkede paa Stald, forede med grøn Voghvede og Spergel (som den 17 og 27 Juli blev saaet i de 2de først afflaede Dele Billehave) Morgen og Aften indtil 21 October, hvorefter de have givet betydelig og meget god Mælkning. Naar

jeg nu sammenligner Fordelen for i Aar, med de foregaaende Aar af Kreaturerne (uden at tage Hensyn til hvad Staldindretningen i Aar har kostet mig, og som for Eftertiden er istandsat) saa er samme saaledes: i de forrige Aar har jeg i det høieste græsset og holdt 11 Køer og en Tyr; derimod har jeg i Sommer staldforet 17 Kvæghoveder og græsset 6 Stkr., og da det staldforede Kvæg og Heste har haft rigelig Næring af min Braklod, saa har jeg sparet endeel Agerland, hvorpaa det sædvanlige Antal Kvæg skulle været i Loir, til Hæset og af Gødning er vundet betydeligt. Til disse Kreatures Passelse og Røgt har jeg brugt en gammel troe Mand og en halvboxen Dreng. Productet af Smør, Mælk og Ost har ligeledes været betydeligt, og det Smør og Ost, som har været til overs fra Husholdningen til at sælges, er bleven søgt med Begjærlighed. I det jeg herved giver mig den Frihed at tilmelde det Kongl. Landhusholdnings-Selskab dette; er det ei min Hensigt at gjøre Fordring paa den af Selskabet udsatte Præmie for Staldføring, da jeg ved Indretningen selv har vundet betydelig, men maatte min Bestræbelse vinde Selskabets Bifald, da er jeg fuldkommen lønnet.

Bromme Mølle ved Sorø, den 24 Novbr. 1816.

Erhødigst
Jørgensen.

At det, som i ovenmeldte Skrivelse er anført, har sin Rigtighed, kan jeg, som ofte med Fornøielse har betragtet Hr. Jørgensens Indretninger, bevidne.

Munchebjergby Præstegaard, den 6te Juni 1817.

Andr. Fred. Heggelund,
Sognepræst.

At det har forholdet sig saaledes i disse sidste Aaringer med Hr. Jørgensens Aulsbrug og Indretninger, som ovennævnte Indberetning opgiver, kan vi Undertegnede, som hans nærmest liggende Naboer, der stedse med Fornøielse have betragtet samme, bevidne.

Bromme, den 13 Juni 1817.

J. Jensen,	Lars Andersen,
Skolelærer og Kirkesanger.	Gaardmand.

Andet Bæger tilkjendtes Hr. Jørgensen.

Udtog af Sognesfoged og Fæstebonde Christen Hansen Grønnegaards Indberetning til det Kongl. E. H. S., angaaende hans Agerbrugs Forbedring.

Inledning af den af det høiføngelige Landhuusholdnings Selskab for Aaret 1816 udsatte Premie, af 200 til 400 Rbd. R. B., for den Bonde, som bevisliggjør, at have sat sin Eiendom i udmærket Stand, ved sine Jorders kloge Inddeling og Dykning, ved et rigtigt Sædskifte, ved Brakjordernes omhyggelige Behandling, ved Avl og Salg af vægtig og velrenset Korn, ved en i Forhold til hans Jords Udstrækning og Befkaffenhed betydelig Dvægbesætning, ved Frugt- og Urtehave's Anlæg m. m. hober jeg undertegnede Sognesfoged og Gaardmand Christen Hansen Grønnegaard i Svendborg Amt, Gallinge Herred, Bræhetrolleborg Gods, Heden Sogn og Bye i Byen at konfurere.

Min Gaard henhører til Strøegodsset af Baroniet Bræhetrolleborg, staaer for 7 Tønder 2 Alb. Hartkorn og indeholder et Areal af 76 Tønder Land á 14000 □ Alen, hvoraf over 28 Tdr. Land ubrugeligt til Kornavlning, altsaa neppe 48 Tdr. Pløieland. For nu at sætte det høiføngelige Landhuusholdnings Selskab istand til at bedømme mit Værd som dansk

Bonde, inddeler jeg denne min Præmieæfning eller Indberetning i 2 Dele, og for at samme ikke skal worde alt for vidtløftig, saa meddeles samme med Tilføiende: at hvis Selskabet i en eller flere Henseender ønsker udsørligere Forklaringer eller Beskrivelser, skal samme underdanigst worde meddeelt, altsaa:

I.

Hvad jeg har gjort for at sætte min Eiendom i udmærket Stand.

1. Har jeg lagt største Vind paa at avle vægtigt og reent Korn;

2. Hvad jeg har gjort for at faae mit Korn vægtigt og reent. Jeg udsøgte allerede i 1795 de største og guleste Havrekorn, Korn for Korn og fik saaledes omtrent $\frac{1}{2}$ Ottingekar, som blev saaet i min Hauge. Hvad deraf avledes, saaede jeg nu ude i Marken o. s. v.

Min Rug har jeg saaet reen, ved at udsøge de Reeg paa Marken, som havde de længste og bedste Ax, førte dem hjem i Gaarden, trak de skønneste Ax saa langt ud af Neget, at man kunde afklippe dem, førte de afklippede Ax i Loen og tarst dem førend noget andet Korn kom i Huus. Mit Byg har jeg saaet reent paa samme Maade.

b. Hvad jeg har gjort og fremdeles gør for at beholde det reent. Jeg freder om det paa Marken, og i Husene ved at holde hvert Slags for sig selv. Jeg freder ogsaa om mit Korn, ved at eftersee det paa Marken; er der f. Ex kommen enkelte Klinte i min Havre, saa kan jeg let see dem, før end Havren skrider ud, thi da ere de længere end Havren og kan uden Skade afluges, hvilket jeg da gør. Jaar fik jeg enkelte Klinte og Heire i Afgrøden af 2 Ekkr. Prov. sti Rug, som jeg ifjor saaede til en Prøve, for ifald jeg fandt den bedre, da dermed at forandre min Rug; men hvad jeg nu har saaet af den iaar, er bleven klippet, som mældt, og Kesten har jeg til Sædeforn vogtet mig for som en Gift.

3. Har jeg bestræbt mig for at formere min Indæbning, for derved aarligen at forsøge Midlerne til min Jords Forbedring, i denne Henseende har jeg

a. Af en 14 Tønder Land stor Englod, der næsten før var til ingen Nytte og hvoraf de $\frac{2}{3}$ var saaledes, at intet Kreatur derpaa kunde komme og Mennesker kun ved Hjælp af Kjeppes kunde gaae, har jeg ved Vandets Afgravning og Bortledning bragt det derhen, at jeg nu kan aale 8 á 10 Læs Høe paa den ene $\frac{1}{3}$ og græsse hver Sommer 4 Heste og to Ungkvæg paa de andre $\frac{2}{3}$.

b. Af en Mose paa 12 Skpr. Land, som før aldrig blev slaaet eller frembragte noget Kreatur vilde æde og taperet til 60 Skpr. pr. Ld. som jeg og har formindsker ved at udvide mit Ploiland, der stodte til samme, efterat have forhøiet Mosen med bedre Jordarter, har jeg ligeledes ved Vandets Bortledning, bragt det saasidt, at i g af denne formindskede Mose har faaet en Plet Eng, hvorpaa jeg aarlig abler 7 gode Læs Dse.

c. Ikke allene om den Mose har jeg udvidet mit Ploiland, men snart har jeg hist snart her opfyldt og forhøiet een Plet efter den anden, saa jeg har endog ablet den bedste Rug, hvor før intet vorte. Ifjor avlede jeg saaledes, paa en saadan forhøiet og blandet Plet, efter $2\frac{1}{2}$ Skp. Hørfrø 18 Lpd. Hør, og i Maret 1812 efter $3\frac{1}{2}$ Skp. 22 Lpd. *).

d. Har jeg bragt det derhen, at jeg aarlig kan slaae 10 Kløver Marker. Dette har jeg opnaaet, deels ved at benytte Græsningen af ovennævnte Englod, deels ved at beholde mine Creature noget længere inde i Foraaret, deels ved at jeg lader mine Creature de første 14 Dage de komme paa Græs gaae i Kløvermarkerne,

*) Min hele Høravl begge Aar. Deraf 6 Lpd. paa den forhøiede Jord efter $\frac{1}{2}$ Skp. udsæd.

hvilket efter min Erfaring ikke synderlig skader Hæe, Ablingen, og deels ved at jeg aldrig holder saamange Creature om Sommeren som om Vinteren.

3. Har jeg arbeidet meget paa at udfinde det Sædskifte, der var meest passende for min Jord. Brakningen var mig ubekjendt indtil jeg ved Bearbejdning havde faaet mine Jorder i den Stand, at samme efter min Overbeviisning ikke vilde gavne. Thi deels har jeg en Hedemark paa 6 Edr. Land, bestaaende af blot Sand, altsaa skjør af Naturen, deels har jeg ved efterhaanden at udjevne de hørryggede Agre og stedse gjødet stærkest paa Ryggene, faaet min Jord, der ellers bestaaer af Leermuld, saa skjør og let, at jeg troer Vindingen ved Brakningen vilde blive saare liden. Mit Sædskifte er derfor nu dette: 1ste Aar Byg, hvortil gjødes, Kartofler og Hør, 2det Aar Rug, 3die Aar Byg, 4de Aar Havre med Kløver, 5te og 6te Aar Kløver til Høe, 7de Aar Græsning og 8de Aar Gaarefællede. De ovennævnte 6 Edr. Hedeland drives med Rug og Boghvede og høre til de 2 mindste af mine andre 8 Marker.

4. Har mit Hegn været mig magtpaaliggende. Af Udhegnet har jeg plantet omtrent 400 Savne med levende Hegn. Resten af Udhegnet

samt alt Mellemhegn er saaledes, at mine Creature end ikke mine Faar, i de sidste ti Aar, har gjort mig eller mine Naboer mindste Skade.

5. Hvad Havedyrkningen angaaer, da har jeg gjort hvad jeg kunde; men da der ved Udskiftningen kun blev lagt 3 Skpr. Land omkring min Gaard, og denne Jord er formindsket, ved de to Kornlader jeg har bygget, ved et Lærvehus og en Vognport jeg ligeledes siden Udskiftningen har bygget; ved en Bihave, af Wiernes Honning har jeg i mange Aar selv blandet Mød; ved en lav fugtig Plet, hvori jeg har det første Græs i Foraaret til at skjære blandt Haffelsen til mine Heste og som jeg derfor ikke kan undvære; saa har jeg kun liden Leilighed til egentlig Havedyrkning. Paa omtrent 200 □ Alen avler jeg aarlig 3 á 4 Ekd. Humle. Foruden nogle gamle Frugttræer har jeg selv podet 8, af hvilke det ene for nogle Aar siden havde 15 Skpr. Æbler. Raal og Skjoffensager avler jeg kun af til eget Brug.
6. Har jeg søldt over 200 Læs Gruus i min Gaardsplads og derpaa med egen Haand belagt den med Steenbroe.
7. Har jeg indrettet mine Bygninger saaledes, at man aldrig behøver at komme i Gaarden med Hø eller Halm om Vinteren, naar man giver Hestene eller Qvæget Foder.

II.

Hvorvidt jeg har naaet min Hensigt, eller en Sammenligning mellem min Eiendom før og nu efter 20 Aars Stræben.

Før avlede jeg 30 à 34 Edr. Rug, nu 60 à 66 Edr.
 — — — 12 à 14 — Byg, — 90 à 100 —
 — — — 36 à 40 — Havre — 50 à 60 —
 — — — 20 à 24 Læs Høe, — 60 à 80 Læs.

Før havde jeg 6 à 8 Heste, men ofte saa usle, at de havde saare liden Værd, nu holder jeg altid 8 gode Heste, hvoraf om Vinteren 6 og om Sommeren 4 Arbeidsheste.

Før havde jeg 5 à 6 Køer, men ofte saa forhungrede at de neppe kunde reise sig, nu har jeg Sommer og Vinter 8 à 10 gode Malkesøer af mit eget Tillæg; thi hvert Aar lægger jeg 3 af de bedste Kalve til, og om Vinteren har jeg altid en Kvægbesætning af 15 eller 16 Hoveder uden nogen Tid at komme i Kodertrang.

Før havde jeg som nu 3 Svin, men nu kan jeg opføde og fede dem med Mælk og Valle.

Før havde jeg og som nu 13 à 14 Saar med deres Grøde, men de indbragte mig af Uld, Kjød og Tælle neppe $\frac{1}{3}$. Denne Sommer havde jeg 20 Lam, hvoraf hvert havde 3 Pd. Uld.

Før avlede jeg Korn, som desværre er almindeligt, ureent og af ringe Vægt. Nu har jeg Korn som er reent og vægtigt. Jeg kan sælge

Nu paa Vilkaar, at for hvert AkrudsKorn der kan findes i en heel Lønde, lader jeg mig i Ahd. aftrække. Byg kan jeg sælge fri for Havre, Vikter 1c., Havre kan jeg sælge fri for Byg, Klinte, graa Havre 1c., hvorfor og mit Korn for det meste hentes hos mig af Godseiere, Forpagtere og Bønder, der elske reent og godt Korn. Min Rug veier over 13 Lpd., mit Tys over 12 Lpd. og min Havre næsten 11 Lpd. dansk Bægt pr. Lønde.

For var min Jord, hist et utilkommeligt Morads, her kolde, sure og fugtige Kene mellem de høiriggede Agre; nu derimod er hiint den skønneste Eng og disses Plads er ikke mere at see, men overalt voxer nu en Grøde, der er glædelig for hvert Die, der kan fryde sig ved Jordens Ynde. Kort: nu er min Eiendom, enten jeg seer i Marken eller jeg vender mig til mit Hjem og de Indretninger jeg der har gjort, saaledes, at jeg fuldkommen er fornøiet med min 20aarige Nøie; og naar det tages i Betragtning, at den Eiendom, hvorpaa jeg har anvendt saa megen Slid og forbedret saa meget, ikke er min Eiendom, men kun en simpel Fæstegaard, hvis Forbedringer mine Børn, muligt i sin Tid, ved en ny Indfæstning vil komme til at betale: saa troer jeg særdeles at kunne komme i Betragtning ved den udsatte Premies Tilskjendelse. Thi fortjener den Opmuntring, der forbedrer sin egen Eiendom, fortjener den det dobbelt der frivilligen forbedre Andres.

Ligesom det Anførte er overeensstemmende med Sandheden, hvilket deels af nedenstaaende Paategninger og Attester kan bekræftes, deels med min egen Eed bevidnes om forlanges, ligesaa tilslidsfuld venter jeg og at mine Bestræbelser og Bærd som dansk Bønde, af det hørkongelige danske Landhuusholdnings Selskab, gunstigt vil vorde erkjendt og paastjønnet.

Seden pr. Odense, den 23de December 1816.

Underdanigst,

Thr. Grønnegaard, Sognefogd.

Attesterne ere undertegnede af:

Savemann, Schaffaligky de Muckadell;
Forvalter.

Holck Winterfeldt.

A. J. Krag.

H. Dinsen.

Tegttagelser ved Kloverfrøe Avl.

I Holstene, Jylland, Fyen, Langeland og flere Stæder, hvor Kloverfrøe avles til Salg, er det noksom bekjendt, at derielden erholdes noget betydeligt Quantum Frøe, naar Kloveren ikke omtrent 8te Dage før eller senest St. Hansdag er aflaaet eller afstøret, og den derefter opvoxende Slet hensat til Frøeavl. Marsagen, hvorfor dette er absolut nødvendigt, veed jeg aldrig at have læst eller seet anført af nogen oeconomist Forfatter og om det endog virkelig er Tilfældet, er jeg dog overbevist om, at den er saa lidet bekjendt, at jeg anseer det ikke aldeles unyttigt at meddele mine Erfaringer i denne Sag.

For omtrent 14 Aar havde jeg hensat flere Tdr. Land Klover, uden foregaaende Afslagning eller Afstøring, til Frøe-Avl, hvis frodige Væxt lovede et betydeligt Udbytte af Frøe, saa meget mere som Kloverhovederne strax efter Afblomsfringen, ved Ansøelse, overbeviste mig om at de vare stærk besatte med Frøe, hvoraf jeg allerede forud beregnede mig stor Fordeel; men — saaledes som det gik Konen med Eggene, hvoraf hun forud beregnede Kyllinger, Høns og deraf mange flere Æg o. s. v., og ved et uheldigt Fald tilintetgjorde sin hele Forventning, saaledes gik det og mig med mit Kloverfrøe, thi jo mere Kloverhovedernes fuldkomne Modenhed nærmede sig, jo mere gavede Hovederne efter for Fingertrykket. Dette mig uven-

tebe og uforklarlige Tilfælde foranledigede mig til at tage en halv Snees Hoveder hjem med mig, for at underkaste dem en næiere Undersøgelse, som faldt ud til min største Misforstaaelse, thi jeg fandt ikke mindre end 2, 4, 6 ja 8 smaae hvide Orme med rødt Hoved og 6 Been, i ethvert Kløver-Hoved, som tildeels allerede havde og fremdeles vare i Færd med at fortære Frøet. Begjerlighed efter at vide hvad denne min Fjende omsider vilde blive til, medførte en daglig Undersøgelse, hvortil jeg tog et af de almindelige Microscoper, som forstørrer 60 Gange, til Hjælp og fandt da Ormenes succesfive Formindskelse og i deres Sted endeel smaae sorte Dyr med 6 Been og et Hoved som ender sig i en lang lige udstaaende Spids. Jeg var nu usik om denne Person var en ny Ankomling eller en forvandlet hvid Orm, indtil den ofte igjentagne Undersøgelse bragte mig en hvid Orm under Glasfæt, som var i Begreb med Overgangen og hvoraf Hovedet allerede var sort og dannet med en lang Spids, som laae ombøiet hen under Kroppen, og derved overbeviste mig at disse tvende forskjellige Skabninger vare een og samme Colonist.

At dette Dyr ethvert Aar, dog i større eller mindre Mængde, er tilstæde i de blomstrende Kløverhoveder, har mange Aars Erfaring overtydet mig om, ligesom og at den hvide Orm har sin fuldkomne Væxt til samme Tid som Frøet er fuldvokset, men hvorfra eller paa hvad Maade denne Frø-Efter har sin Tilværelse i Frøhovederne,

derom kan jeg ikke give nogen Forklaring, da jeg i Bøger henhørende til dette Fag forgjæves har søgt Oplysning herom.

At en omflagrende saakaldet Commerfugl nedlægger sine Æg i det udviklede Kløvehoved, kan jeg af Grunde, som nedenfor vil sees, ikke antage.

Mueligen at en af mine Læsere kjender en oeconomist eller en naturforskende Forfatters udførligere Beretning om denne Orms Natur, Forplantelse m. m., hvis Meddelelse vilde være interessant og tillige gavnlig. Men om dette end ikke vil blive Tilfældet, saa lærer dog Erfaring os de skadelige Følger af denne Orms Tilværelse paa det Sted, og gjør det indlysende, hvorfor det er nødvendigt at afslaae eller aftrøire den først i Sommeren fremkommende Kløver, fordi nemlig den senere opvoxende frembringer sine Blomster til en Tid, da denne Orms Forplantelses Periode er forbi for det Aar. At følgelig en naturpassende Kløverfrøer Axl indfalder sildig paa Sommeren og derfor finder samme Medvirkning af Agronomiens Dæmon, — Markusfreden, — som meget andet nyttigt, maae man ansee som en medvirkende Aarsag til den ubetydelige Frøaavl i Sjælland, hvor Usfreden saa ubehindret udbreder sin Ødelæggelse, og hvor alle Mark-Produkter, endog før fuldendt Sædehøst ere et commune Bonum.

7de Binds 1ste Hefte.

(8)

Ligeledes er jeg berettiget til at formode, at flere Græsplanter end netop Kløveren ere af Naturen anviste denne Orm til Ophold og Føde, thi jeg har paa Staldmurene, hvorved er aflæsset det saa kaldede Støre eller Mosehøe, fundet en utallig Mængde af den omtalte spidsnæsedede sorte Gæpbeen. Og hvem veed om ikke denne endnu lidet bekjendte Orm ogsaa anretter Ødelæggelse i Gartnerens Rige.

Som ovenfor meldt, har jeg ikke fundet denne Orm af nogen oeconomist Forfatter omtalt med Hensyn til Kløverfrøets Dyrkning, men derimod finder man følgende mærkværdige Sted hos Thær *), som fortjener Opmærksomhed.

"Die Bemerkung, daß der Acker des Klee tragens müde wurde, besonders wenn er alle 4 Jahre wiederkommt, hat man vorzüglich in Norfolk, aber auf schweren Boden gemacht. Die Kleepflanzen stehen im Frühjahr sehr frisch und stark; gehen aber aus, wenn sie sich recht bestanden sollen. In den Schriften der Bath. Societät ward dieses an mehreren Orten einem Wurm zugeschrieben, der dem Klee eigenthümlich sey, und sich in dem Boden, der oft Klee trägt, erzeuge. Einige glauben sogar, er wurde den andern Früchten nachtheilig, wann er keinen Klee finde; andre

*) Einleitung zur Kenntniß der engl. Landwirtschaft 1ste Bind pag. 551.

långnen dies. Eine charakteristische Beschreibung dieses Wurms finde ich nicht."

Heraf sees, at Engelländerne allerede længe have erfaret, at endog selve Klover-Planten er underkastet Fordærvelse, som tilskrives enOrm. Hvorledes denne er eller seer ud omtales ikke, men at det er den i foregaaende omtalte hvide Orm, troer jeg bestemt, men at denne er Kloverplantens eiendommelig, troer jeg derimod ikke.

At Ormen, som findes i Kloverfrøet, efter Naturens Love, undergaaer sine Forvandlinger over Jorden og derefter nedlægger sin Æg i selve Jorden, hvor den efter Naturens Orden igjen forvandles til Orm, som da strax angriber Kloverroden og tidligere eller sildigere bevirker Plantens Død og Tilintetgjørelse for andet Aars Afgrøde, er høist sandsynligt. At Ormen, under en for samme gunstig Winter, kan saaledes bestadige den forrige Aars Kloverrod, at den ikke igjen kan afgive nogen Plante, var jo heller ikke umueligt! og hvem tør indestaae for, at ikke denne saa skadelige Orm, som findes i Jorden, ogsaa er i Stand til at finde og fortære det nye udsaaede Kloverfrø, og foranledige en meget maadelig Afgrøde efter Udsæden af det ypperligste Frø, som man i saa Fald troer enten at have været mugent, oventarret o. s. v.!

Efter flere flige Betragtninger over denne omtalte Orms endnu lidet bekjendte Natur og Egenskab, er jeg meget tilbøielig til at skrive de mange og saare almindelige Klager over Kløveren saa ofte indtrædende Misvæxt paa denne Fjendes Regning, og ikke, som mange antage, at tiltroe Jorden Uduelighed eller Ulyst til at bære Kløver.

Vi dere gaae mine Erfaringer om denne Orms Indflydelse paa Kløveren og dens Frøe ikke. Jeg vil derfor nu henvende min Opmærksomhed paa hvad der ovenfor endvidere anføres af Bath Societets Skriver, nemlig: "at Ormen, som efter deres Formening er Kløveren eiendommelig, skulde kunde blive andre Frugter skadelig, naar den ikke foresandt Kløver."

Denne meget vigtige Yttring har fremkaldt mine Erfaringer i nye Erindring, som med Hensyn hertil her fortjene Plads.

- I. Jeg har nemlig flere Efteraar seet store Strækninger nye opkommen Vintersæd, hist og her at være opvædt, ikke af de graae Snegle som ofte er Tilfældet, hvor der saaes Vintersæd efter Væster, men af smaa hvide Orme med røde Hoveder. Et Tilfælde, som oftest indtreffer, hvor Vintersæden er lagt i en til Brat opbrudt grøn Mark; jvnfører man denne Erfaring med hvad jeg ovenfor har sagt, at

den samme Orm, som findes i Kloverfrøet, ligeledes har hjemme i Engbunds Høe, saa synes jeg ikke uden Grund, at kaste en billig Mistanke paa dennes Tilstedeværelse og den deraf fremkomne Fordærvelse paa Vintersæden. Og da Planten ikke afledes over Jorden, men tæt ved Jorden eller, som jeg ikke veed, maaskee i selve Roden eller Moderkornet, saa kunde man ansee det saare gavnligt, ja maaskee nodvendigt, ikke allene med Hensyn til Brand, men endog for denne Orms Skyld at vaske sin nedlæggende Vintersæd med stipte Midler, saasom stærk bidende Kalk, Kobber-Vitriol, eller Alluun og andre saadanne Ting.

2. For 2 Aar siden opbrød jeg 10 Eder Land 2det Aars Klover og besaaede samme med Himmelbyg, som kom vel ud af Jorden, men inden Planterne skiftede Blade, blev en ikke ubetydelig Deel deraf gule og aldeles visne endstjøndt andre omkringstaaende vare fuldkommen grønne og sunde. Jeg antog derfor at denne Sygdom hos nogle Planter ikke kunde hidledes af en almindelig Aarsag af Veirligets Indflydelse men at dertil maatte være særskilte Aarsager og at dette virkelig var Tilfældet, viste Undersøgelsen, ved hvilken jeg ved lemsældig og varsom Bortfradning af Jorden, fandt selve Planten lige til

Sædekornet og Roden vixsen og næsten ikke mere i Sammenhæng dermed, og i Jorden som omgav Sædekornet, sad en liden hvid Orm med rødt Hoved. Nogle af mine Benner som vare bekendte med et lignende Uheld paa Bygget uden at vide Grunden dertil, havde tiltraadt mig at tromle Jorden, men en strax paafølgende Regn forhindrede dette og havde derved tillige dette Ondes videre Udbredelse. Imidlertid blev Afgrøden i det hele ikke stærk og gav mig ikkuns 6 Bold, naagtet Jorden var meget god.

Det bør anmærkes, at Jorden var fin og vel behandlet, samt at den var meget tør, saa længe denne Sygdom udbredede sig. Om mine Benners Raad at tromle det syge Byg, var grundet paa Erfaring veed ikke, men at Regnen standsede Sygdommens Udbredelse var kjendelig. Skulde man deraf ikke ud- drage den Slutning, at Ormene kun vrede og trivedes i tør og løs Jord. Dog det er kun en Formodning som kunde ansees som et lidet Bidrag til noiere Kundskab om Ormens Natur og Egenkab.

3. Forrige Aar foresandt jeg i min Hveede som var saaet efter Vikkehavre i gjødet Brak, en ikke ubetydelig Mængde Ur, som ved Hvidhed tilkjendegave Modenhed, skjøndt Mængden endnu knapt vare halvmodne. Un-

dersøgelſe viſte, at de vare aldeles uden Kiæ-
ne, og ved Plantens Optagning fandt jeg, i
Jorden omkring Roden, atter ſmaa hvide
Orme med røde Hoveder. En Bønde, ſom
jeg viſte diſſe golde Or, forſikrede at det var
ligeledes Tilfældet med mange Rugar, men
han havde ikke underſøgt Roden, og denne
Iagttagelſe var undgaaet min Opmærksom-
hed, ſaa jeg kan ikke fremsføre det ſom et
Onde der er foranlediget af ſamme Aarſag
ſom hiin i Hveden.

Hvad nu enten denne her omtalte Orm,
ſom jeg indtil videre tiltroer Ødelæggelſer i Eerden,
er den ſamme ſom findes ſaa hyppig, i Kloverfrøet,
eller ikke, ſaa fortjener dog foranførte Erfaringer,
ſom upaatvivlelig ere gjorte af mange Landmænd
uden at ahne Aarſagen, megen Opmærksomhed i
Almindelighed, men ſom mig synes i Eærdeleſhed
hos Dem, ſom ved Fuldkommen Vexeldrift ſaae
Hvede i Kloverſtubben, eller rettere ſagt jirax ef-
ter Klover.

Og endſkjøndt jeg af alt Foregaaende ikke kan
uddrage noget Reſultat, ſom kunde vejlede os til
nøiagtig Kundſkab om denne Orms Natur og ſka-
delige Indflydſe paa Agerbruget, ſaa ſkulde det
dog meget glæde mig, om jeg derved kunde foran-
ledige flere Landmænd tilligemed mig at efterſpore
og ſaa meget mueligt at udforſke, under hvilke

Omstændigheder denne Orm, som endnu ikke er
værdiget nogen almindelig Opmærksomhed, og som
saavidt jeg veed ikke tilforn er offentlig omtalt,
kan vorde os mere eller mindre skadelig.

De Erfaringer jeg i denne Henseende, i til-
flundende Sommer, maatte kunne erhverve mig,
skal i sin Tid vorde kundgjorte.

Cathrinholm, den 20de April 1817.

Jessen.

Afhandling over de Spørgsmaal: om Bøvels
driøten kan udbredes i Danmark under nær-
værende Forhold? om dens Udbredelse er ønske-
lig, og, i dette Tilfælde, hvorledes den frem-
mes? eller, ere der saadanne Hindringer
derimod, som tilraade en anden
Driøtsmaade?

F o r e r i n d r i n g.

Bøvelsdriøten er endnu saa ny i Danmark, eller
rettere sagt: iøværfat af saa faa danske Landmænd,
at den ikke her har erhvervet fig mange Venner;
men har des flere Modstandere i dem, der føle, at
deres egen Driøt er det "non plus ultra" som et
bør fortrænges af noget Nyt. Landhuusholdnings-
felfkabet, fom ikke desto mindre i fine Agerdyrk-
nings-Commiſſioner har enkelte Mænd, der af
Erfaring ere overbevifte om denne Driøts For-
trinlighed, maatte derfor lettelligen befrygte, at
faa eller ingen endnu vilde ſkrive over denne Gjen-
ftand. Selv Medlem af Selfkabet, nærede jeg
faadan Frygt og beftemte mig derfor til at levere
efterftaaende Afhandling, paa det Spørgsmaalet
ikke ſkulde henligge gandske ubefvaret. Jeg har
haøt den Fornøielfe i Selfkabets offentliggjorte Dom,
at fee den, fom en Afhandling betragtet, fordeelagt-
7de Bind 2det Heft.

eligen bedømt, og dens Forfatter opmuntret til at indlevere den med nogle Tillæg og videre Udarbejdelse inden Aarear 1818, for at concurrere til den fremdeles udsatte Præmie. (Det Accessit, som jeg havde ønsket, finder ikke Sted ved Selskabets Bedømmelser af Theoretiske Materier, og kunde altsaa ei vindes.)

Da jeg haaber hastigere at kunne gaae mine agerdyrkende Landsmænd ved dens Offentliggjørelse, og jeg uanseligere i et længere Tidsrum vilde kunne være den fuldkommen skjulte Forfatter, har jeg troet, at jeg ikke burde følge det mig giøne behagelige Vink — og det saa meget mindre som Selskabet endnu, hvilket er en naturlig Folge af Omstændighederne, eier alt for faa Mænd i Commissionerne, der have praktisk Kjendskab til Vexeldriften — og Pluraliteten altsaa maaskee maatte nøies med at bedømme Afhandlingen, som Afhandling betragtet, uden at kunne indlade sig i Bedømmelsen af det Anførtes Rigtighed.

Ogsaa har jeg baade fra de Commissioner, i hvilke min Afhandling blev censureret, og fra andre Landmænd hørt, hvad man endnu ønskede tilføjet og besvaret — og dette Krav skal jeg, om Gud vil, fyldestgjøre ved et Tillæg, som følger Afhandlingen selv, hvilken jeg, deels for at give Publicum mit Arbejde i den Form, det var indleveret, deels for at undgaae Umarbejdelse, som Tiden ikke tilsteder mig, lader afstrykke uden nogen væsentlig Forandring. Og altsaa meddeler jeg hermed denne, saaledes lydende:

Motto: Πάντα δοκιμάζετε. τὸ καλὸν
κατέχετε.

Παυλος.

Det Kongelige Landhuusholdnings Selskab har i sin Præmieliste for 1816 under No. 6, Theoretiske Materier, udsat sin anden Guldmedaille eller Værdien af samme i Penge for den fuldstændigste og grundigste Besvarelse af følgende Spørgsmaal:

"Kan Vexeldriften udbredes i Danmark, under nærværende Forhold? Er dens Udbredelse ønskelig? og i dette Tilfælde, hvorledes fremmes den? Eller ere der saadanne Hindringer derimod, som tilraade en anden Driftsmaade."

Forfatteren af nedenstaaende kunde vel have Marsag til, at holde sig tilbage fra slig Besvarelse, deels fordi han ikke har al den Tid han ønskede sig, for at læse hvad der af Andre i denne Sag er skrevet, og at udarbejde sit Svar med al den Udførlighed, som Spørgsmaalets Bigtighed fortjener, deels fordi han, skjønt vel bekendt med Vexels

dristen og dens store Fortrin, fremfor de øvrige hos os bekjendte Dykningsmaader, veed, at der gives Danske Agerdyrkere, som i slig Henseende have langt mere Erfaring og vilde være i Stand til, fuldstændigere at behandle det opgivne Emne, og endelig har han endnu een Grund, hvilken han for Øjeblikket her ikke kan nævne, og som ene skulde være tilstrækkelig, til at paabyde ham Taugshed, dersom han ikke frygtede, at just de, der bedst kunde tale, mueligt ville, som ofte er skeet, tie og saaledes overlade Sagen til Forfattere, som med udmærkede Evner til at skrive, dog ikke forbinde Erfaring, der er saa aldeles nødvendig, for at fremstille denne, for Landets økonomiske Bedste, saa vigtige Sag i sit rette Lys.

Skulde denne Frygt maaſkee være ugrundet, og en kyndigere Landmand mueligt levere en fuldstændigere og grundigere Besvarelse, som altsaa bedre end nærværende Afhandling kvalificerede sig til at krones med det Kongl. Landh. Selskabs udsatte Præmie, skal det glæde dette Svares Forfatter, at see Hensigten bedre opfyldt, end det var ham mueligt, hvorhos han dog nærer det Ønske, at Selskabet ikke vil nægte hans gode Villie sin opmuntrende Opmærksomhed ved et Accessit.

Altsaa uden videre Forerindring til Sagen:

§. I.

Allerførst maae det da tillades mig, at bemærke, hvad jeg forstaaer ved Bældrist; thi

det er endnu hos os langt fra, at Enhver, som taler eller skriver om Vexeldrivt, med dette Ord forbinder nogen tydelig eller rigtig Forestilling. Jeg har endog læst Afhandlinger fra studerede Landmænd, der have anprist deres Vexeldrivt, skjøndt jeg neppe i de af dem angivne Rotationer har fundet en Skygge af hiin Drivt; men deres hele Afvigelse fra den almindelige Kobbeldrivt har bestaaet deri, at de nu og da have lagt nogle Karttøfler, plantet nogle Foderurter, eller brugt nogle Sommervæxter til Staldforing. Ved Vexeldrivten forstaaer jeg da, at Jorden slet ikke flere Aar efter hinanden i Råd frembærer langstraaget Sæd. Naar saadant blot iagttages, saa have vi allerede Vexeldrivt. Dersom der f. Ex. brackes og gjødes, derefter saaes Vintersæd, saa Værter, derefter Byg, efter dette Vicker, efter Vikkerne Havre, og, efter denne, Klover i to eller flere Aar, saa vilde jeg ikke nægte denne Dyrkningsmaade Navnet af Vexeldrivt; efterdi der virkelig afvexles med Straasæd og andre Væxter; men dog dersom jeg med hiin Benævnelse skal forbinde det høieste Begreb, som jeg gjør mig om en reen og fuldkommen Vexeldrivt; saa antager jeg, at Jorden aarligen frembærer Afgrøde, men ikke flere Aar efter hinanden frembærer een og samme, undtagen et Par Aars Klover eller lignende Fodervæxter.

Vexeldrivten i Ordets høieste Betydning, tjender altsaa ikke den rene Brak, da Jorden

pløies, harves og gjødes uden at yde nogen Høst i samme Aar, den kjender ikke heller Hvile, undtagen medens den bærer hiin Fodervæxt; men behandles forresten hvert Aar med Dyrkning, og leverer for saavidt hvert Aar Høst, og den har, som forhen meldt, ikke flere Aar efter hinanden een og samme Art Afgrøde, undtagen et Par Aars Kløver.

§. 2.

Skjønt Vexeldriften, efter den afgivne Beskrivelse, ikke vil tillade, at Agerdyrkeren nogen sinde kjæmper med en sei og stærk sammengroet Græsskorpe, der kun vanskelig kan pløies og skjernes tilbørligt; saa antager den dog i sine Rotationer altid et Brakkaar, for at erholde een endnu skjørere og fuldkomment dybt pløiet Ager, hvilket desuden maae ansees nødvendigt for at dræbe og tilintetgjøre de Ufrudtsplanter, som ideligen vilde stride med den gode Sæd om Herredømmet. Med Vexeldriften, i Ordet's høieste Betydning, er derfor Brakfrugters Dyrkning efter mit Begreb uadskilneligen forenet.

§. 3.

Dersom Vexelbrugeren nu dyrker Brakfrugter paa en heel Mark; saa følger atter af disses Dyrkning (forudsat at han ei kan og vil sælge dem)

at han indbydes stærkt til at staldfore paa sin Gaard.

Hvad enten han dyrker Brakfrugter, som først vorde stikkede til Forbrug imod Vinteren, saasom Kartøfler, Roer, Kaal, Kaalrabi e. d. l. eller han dyrker Vikkehavre, Vikkebyg, Voghvede, Spergel e. d. l., som allerede tidligere ere stikkede til at opfores, saa indbydes han dog til at bruge Staldforing; thi den Brakmark, der før gav intet andet, end en kummerlig Føde for nogle Faar, vil nu levere ham saa betydelig en Afgrøde, at han ikke let kan see denne, tillige med Høet og Halmen, fortæret om Vinteren af det Antal Kreaturer, som kan trives eller græsse løst paa den, eller de Marker, der om Sommeren ere udlagte til Græs, og altsaa mener jeg, at Vexeldrivt, i Ordets høieste Mening, ikke vel kan være uden Staldforing.

§. 4.

Før at oplyse og godtgjøre, hvad jeg i den foregaaende §. har erindret, hidfættes følgende Beregning: Jeg antager, at en Kobbeldrivts Bruger har 350 Edr. Land, deelte i 7 Marker, 50 Edr. Land i hver Mark, deraf 2de med Kløver. Jeg sætter, hvad der dog vist er høit nok regnet, at han paa bemeldte 2de Marker kan teire eller græsse løst 150 Køer, og at han af Enghøe og Halm hidtil, medens han brugte reen Brak, havde

tilstrækkeligt, for at vinterføre bemeldte Høslænderie. Nu derimod indfører han Vexeldrivten og beholder de 2de Klovermarker; men ydermere avler han paa 25 Edr. Land i sin veldyrkede Brakmark i det mindste 2500 Edr. Kartofler e. d. l., og paa de øvrige 25 Edr. Land i samme Mark ligeledes i det allerringste 6 á 8000 Epd. Høe af Vikehavre e. d. l. For at lette Beregningen, henfører jeg Alt af førstnævnte Arter til Kartofler, om hvilke jeg og med største Sikkerhed kan tale, fordi jeg selv ideligen bruger dem til Vinterføring. Lad os da sætte, at Forbrug til Lægning og Hunds holdning, Indsvinding o. s. v., borttager de 500 Edr., saa har han endnu 2000 Edr., som udgjør 16000 Skpr. og af Høe fra Brakmarken vil jeg kun regne 6000 Epd. Vinterforingstiden anslaaes til 200 Dage. Altsaa er der for hver Dag 80 Skpr. Kartofler og 30 Epd. eller 480 Pd. Høe, som for 40 Køer udgjør 2 Skpr. Kartofler og 12 Pd. Høe, et Foder, som ikke allene er tilstrækkeligt til at føde, men endog til at fæde dem. Vilde da sli en Vexelbruger ikke indføre Staldføring, saa kunde han ikke let sommersøde det Kvæg, som han nødvendigen maatte holde, for at faae sin Vinterføring forteret.

§. 5.

Endog Vexelbrugeren, som vilde tillade sig den Ødselhed, at give sine Klovermarker gandske

til Pries til Græsning, skulde, naar han dyrkede Brakfrugter i hele sin Brakmark, uden at staldfore, snart erfare, at han ikke uden Vanskelighed og ny Foranstaltninger kunde sommerfore det Qvæg, som han behøvede til at fortære alt Winterforet; thi den, ved en overflødiger og bedre Winterforring frembragte Gjødning, skulde igjen frembringe saa meget mere Straae, at han naar for naar maatte forsøge sin Winterbesætning, uden i samme Forhold at kunne lade sin Sommerbesætning tiltage. Jeg antager derfor, som en Følge af Vexelbruget, naar Ordet tages i sin høieste Betydning: at der tillige staldfores, skjøndt dette vist ikke er en nødvendig Betingelse ved de Vexelbrug, som forenes med flere Aars Græsleie. Paa hiint høiere Begreb om Vexeldrift, agter jeg at bygge min efterfølgende Afhandling; thi uægtelig medfører denne Art af Driften de fleste Vanskeligheder og kræver de største Anstrængelser; men godtgjøres det da, at de flere Vanskeligheder kunne overvindes, saa er det tillige bevist, at de færre endnu lettere kunde det, og, viser jeg, at den større Anstrængelse ikke er umuelig, saa har jeg tillige vist, at den mindre er endnu længere fra at være det. Altsaa taler jeg herefter stedse om Vexelbruget i sin høieste Betydning, uden derfor at ringeagte eller forkaste selv de Vexelbrug, som have flere Aars Hvile og ei indføre Staldforing.

§. 6.

Efterat jeg da har erindret, hvad jeg forstaaer ved Bexeldrivt, bør jeg træde nærmere til Besvarelsen af Selskabets første Spørgsmaal: Om den kan udbredes "i Danmark under nærværende Forhold?" Og — da tilstaaer jeg villigen, at der ere meget betydelige Vanskeligheder, hvilke grændse til Umuelighed, naar man tænker paa en gandske almindelig Udbredelse, og antager, at alle de nærværende Forhold skulle vedblive uforandrede. Tager man derimod ifkuns Hensyn paa dens Udbredelse iblandt adskillige af Danmarks Agerdyrkere, og forudsætter man, at Forholdene, som nu ere Bexeldrivten imod, kunne og ville forandres til det Bedre; saa ville der vel endnu blive Vanskeligheder at overvinde; men ingen som nærme sig til Umuelighed.

§. 7.

Imod en almindelig Udbredelse, staaer der nu for Tiden store Vanskeligheder i Veien, hvilke saalænge Forholdene ikke forandre sig, med Rette kunne siges, at ville gjøre Bexeldrivtens Indførelse næsten umuelig. Til disse regner jeg Fordomme, Mangel paa Kultur, Drivtighed og Sædelighed hos en stor Deel Agerdyrkere — Hovieriearbejder af alle Slags — trykkende Aaar, Usikkerhed i Henseende til Afsetning af sine Produkter, Man-

gel paa Frihed til at forædle dem, den nærbærende Indretning i Henseende til Værnepligten og Ufred paa Markerne, især efter Kornhøstens Tilendebringelse.

§. 8.

At Mangfoldige baade i og uden for Bondestanden hængte uroffkeligen fast ved det Agerdyrknings-System, de engang kjende, at de badle, spotte og beleer ethvert andet, uden engang at ofre det nogen Overveielse, end sige et Forsøg, og slet ikke ville høre det anpriist; det er alt for vist. Erfaring beviser uimodsigeligen denne, vist nok ikke frydefulde, Sandhed. De staae uroffkeligen i den Overbeviisning, at hvad der fra Oldefaders Tid har været anseet for godt og hvad deres egen mangeaarige Erfaring har lært dem at betragte som saadant, det maae nødvendiggen være det bedste. De lukke derfor Næse og Øren for alt, hvad der skulde overbevise dem om, at der mueligt gives noget bedre, end det, de kjende — og det gaaer dem, som en Bonde i Sjælland, der saaede Byg paa en Sandbakke og avlede 18 efter 9 Eder; men alligevel forblev i den Overbeviisning, at han fremdeles maatte saae Byg paa sin Sandbakke; thi saaledes og ikke anderledes havde han og hans Formænd gjort i utænelige Tider. Men hvor Fordommen saaledes behersker Agerdyrkere, der er ikke at tænke paa nogen Forbedring, og altsaa

kan Vexeldriften, om den er nok saa fortrinlig, ikke ventes indført hos alle, saalænge Mange endnu ligge trælbandne under Fordommens tunge Lænker, hvilket jo ikke af Noget nægtes om en stor Deel iblandt Landets Jordbrugere.

§. 9.

Dog — jeg sætter, at Agerdyrkeren ikke er død imod enhver Paamindeelse om at indføre Forandringer i sin Afsdrift, saa er det dog unægteligt, at der til Vexeldriftens Indførelse horer en vis Grad af Cultur, som endnu ikke er almindelig iblandt os. Det være langt fra mig at rose eller anprise den falske Cultur, for hvis Tilveiebringelse vor Tidsaand saa ivrigt har bestræbt sig, ikke allene i Stæderne, men og paa Landet. Hvorledes skulde jeg rose, at man her og der har villet lære Bondedrengen og dennes Søster Historie, Geographie, Naturhistorie og Ortographie, Grammatik og Astronomie, Lovkyndighed og allehaande Legemsøvelser, medens man neppe lod ham tilgavns lære at kjende Gud og sine Pligter, neppe svæde ham i Bøn og Andagt, og slet ikke gjorde ham bekjendt med det, som i Henseende til hans jordiske Kalds Forretninger laae ham allernærmest. Bønder skulde ikke være Polyhistorer og allermindst lære noget af mange Ting, medens de lære lidet af det vigtigste. Der er intet udeligere og farligere Menneske, end en halv cultivet Bønde; —

alt dette erkjenner jeg meget villig. Lad ham lære at læse og forstaae sin Bibel og Christendom til Salighed, at skrive en læselig Haand uden alt for store Feil, og at regne til Husbehov! Lad ham lære at søge Underretning af Almueskrivter om hans Gaards hensigtsmæssige Drikt, at øves i Haandgrebene ved dens Dyrtkning, selv at forfærdige de Agerdyrtkningsbredskaber, som ei ere alt for sammensatte, og at have Begreb om de øvriges rigtige Dannelsse! da har han efter mit Begreb lært alt hvad han bør lære. Altsaa — jeg roser og anpriser ikke hiin falske Cultur. Meget mindre glæder jeg mig over den fordærvelige Politur, som ofte har faaet Navn af Oplysning og Dannelsse. Bondealmuen har som det fortælles, fra Kiøbenhavns Egnen, paa forskjellige Steder havt Klubber og Baller, ligesom de større fordærvede Byers mere forfinede Indvaanere; den har raisonneret om nye Lærdomme, og været indbriet i Bantroens Spot over det Hellige — den har ikke været fremmed for letfærdig Skjemt og liderligt Væsen, den har klædt sig i Fløiel og Silke og neppe taget Hatten af for sine Foresatte — den har løbet efter Komedier, Maskerader og Sjøglerier, spillet halve Dage og hele Nætter, ja! spillet lige saa høie Spil, som de meest fordærvede Mennesker af de høiere Stænder. Kort sagt, den har stikket sig gandske lige efter denne Verden og hørt sin Samtids Loftaler over Almuestandens Oplysning og Dannelsse. Det er saa langt fra, at jeg anpriser

sligt, at jeg meget mere med Skræk og Forfærdelse
siner den Afgrund, hvortil et saadant Væsen
fører.

En vis Grad af sand Cultur anseer jeg
derimod som nødvendig, hvor Vexeldriften skal
indsæres. Ikke alene er det Cultur (Sjelsdanne-
lse og Forraad af Kundskaber) som skal løse Men-
nesket af Fordommens Lænker; men sand Cultur
er ogsaa nødvendig, om man tilbørlig skal føle sin
Forpligtelse, til at stige høiere og høiere i det Go-
de, til at blive nyttigere og nyttigere for den
Verden, i hvilken man lever, og være levende
overbevist om, at man ikke er til, blot for at ved-
ligeholde sit dyriske Liv og nyde dets Glæder; men
at man her paa Jorden har et Kald af Gud, som
med Iver og Trost kan bære opslides — sand Cultur,
saavidt denne tilkommer Almuen, er atter nød-
vendig, om Bonden skal læse, hvad der angaaer
hans Sag, og forstaae det læste; den udfræves
og om han skal være istand til at bedømme,
vælge og forfærdige de Redskaber, som, ved en
anden Drift, blive ham nødvendige, om han, paa
en hensigtsmæssig Maade, skal vide, at anvende
almindelige Regler paa locale Omstændigheder og
at bedømme, hvorfor et Forsøg uueligt denne
eller hiin Gang er mislykket, skjøndt det under
andre Omstændigheder vilde faldet lykkeligere ud —
saa er og en vis Dannelse nødvendig for den Mand,
som skal have et Overblik over hver Dags Forret-
ninger hele Aaret igjennem, som skal rette sig ef-

ter Regn og Tørke, efter en stærkere eller svagere Vegetation o. dsl., som forud skal kunne beregne, hvad Arbejde, der, om Gud vil, bør skee, især i enhver Sommeruge, og dog skal vide at hjælpe sig ud af det, om Veirligt, eller noget saadant under tiden lægger ham Hindringer i Veien. Men, at sliq Cultur endnu mangler hos en stor Deel af vore Algerdyrkere, i og uden for Bondestanden, det veed hver den, som ikke er gandske fremmed i Landet; ei heller vil det hjælpe stort, om vore Bønder faae en lille Mundsmaag af Historien eller deslige, men ikke besjeles af den Overbeviisning: at Enhver skal tage vare paa sit Embede, eller sin Stands Forretninger, efter den Formue, Gud giver, og det just fordi Gud vil det; eller om de lære, hvorledes Middelhavet seer ud, medens de ikke forstaae at gjøre en Ploug; eller kunne snakke med om Planeternes Løb, medens de ikke have noget Begreb om enhver Jordarts Dykning ic. og altsaa tør jeg atter ikke paaastaae, at Vexeldriften overalt kunde indføres hos os, under de nærværende Forhold.

§. 10.

En vis Grad af Dristighed hører ogsaa til de Betingelser, under hvilke Vexeldriften allene kan ventes indført og vedligeholdt. Skiondt denne Algerdyrkingsmaade upaatvilelig fordrer, som jeg i det Efterfølgende skal vise, forholdsmaæssig

mindre Arbeide, og bedre, end Robbedrivten, fordeler samme; saa er det dog vist nok, at der ofte fordres en rast, og stedse en vedholdende Dristighed. Naar f. Ex. Kartøfler paa et forholdsmaessig stort Areal skulle lægges, Saatrabi eller deilige plantes, naar der siden skal hyppes og renses, og den rige Afgrøde høstes, udfordres der rast Dristighed. Da der ofte om Sommeren skal pløies, saaes, harves og hele Tiden staldfores, og saadant mere til enhver Tid iagttages; saa maae Dristigheden og være vedholdende. Men, hvo veed ikke, at slig Dristighed savnes paa mangen en Gaard. Man pløier, saeer og høster, fordi man seer Naboer og Gjenboer at gjøre saadant, og det er nu engang nødvendigt, at være færdig omtrent med Andre, dersom ikke det fordærlige Vred skal ødelægge Afgrøden; men har man naaet hiint Maal, saa er man fornøiet, og finder det ret godt, at man nu fra Sæden er lagt, kan tage sig lidt Magelighed, og især, efterat Tørve-mosen er besørget, kan raste sig, indtil Høsten fordrer travlt Arbeide. Der gives jo endog de, som slet ikke ere dristige, for at blive færdige, førend Vred erklærer dem Krig og Ødelæggelse. Men — saa have vi da her igjen en Hindring for Bøyledrivtens almindelige Indførelse, saalænge Forholdene blive hvad de ere.

§. II.

At Sædeligheden her, som allevegne, er en nødvendig Betingelse, om Sagen skal lykkes, det

er let at indsee, og det have flere Forfattere ved deres trykte Afhandlinger ofte, ogsaa nyligen beviist, saa at jeg kan være fort om denne Sag, der desuden er indlysende nok; kun saameget bør jeg erindre: Har Gaardens Eier Lust til Drik og Spil eller anden ulovlig Handel, eller ere Tjenestefolkene utro, svirende og sværmende, saa vil ikke allene Kundskaben tilligemed den raske og vedholdende Drivrigbed fattes; men meget vil endog gøres slet og lige tværtimod Bestemmelsen. Hvor Laster herster, der kan ikke noget Godt trives tilbørligen. Belgien har derimod viist os, hvad Sædelighed, grundet paa Religiositet, kan udrette, og nogle frydefulde Exempler hos os selv lære det samme; men, at sliq Sædelighed ikke herster overalt, at den i det mindste ikke er almindelig i Sjælland og paa adskillige af Smøøerne, det er desto værre mere, end bekiendt nok. Men — hvorledes skulde, under sliqe Omstændigheder, f. Ex. en Brakmark holdes tilbørlig reent? eller hvorledes skulde Staldforingen, som ikke taaler nogen Uorden eller Forsømmelse, da være hvad det burde den at være? Hvorledes skulde da hele Commeren igjennem ethvert Arbeide passere, saa at intet blev forsømt, eller at det Ene ikke kom i Veien for det Andet? Det er umueligt; altsaa kan Begjædringen, under de nærværende Forhold, endnu ei blive almindelig.

Hoverie, saavel det der ydes, som det der
 modtages, er under de forhaandenværende Om-
 stændigheder en Hindring for Vexeldrivtens almin-
 delige Indførelse. Hvad det Hoverie, som ydes,
 er angaaende, da er det klart nok, at det lægger
 Hindringer i Veien for Vexeldrivten. Ethvert arbej-
 dende Menneske paa Gaarden er undertiden saa vig-
 tigt for Vexelbrugeren, at det maae ansees for et
 betydeligt Tab, om han nogen Tid skal savne dets
 Bistand, men især kunne visse Dage være ham saa
 vigtige, at en Dags Tab ikke letteligen kan erstat-
 tes; Jeg sætter til Ex. at nogen Tids vedhol-
 dende Regn allerede har hindret ham i at saae sine
 Staldforings-Urter, eller hvad der er værre; har
 forbudt ham at rense og hyppe sine Brakfrug-
 ter, Ufrudtet har allerede vundet et Forspring,
 som det ikke burde, den omhyggelige gode Vexel-
 bruger seer med Haab og Længsel en skøn Tør-
 veirsdag imøde, eller omvendt: Vedholdende Tør-
 ke har forbudt ham at udplante. Planterne
 begynde allerede at trænge hinanden og at forvoxe,
 endelig frembryder den forønskede glædelige Dag,
 han har beredet sig til dens Komme, han har forud
 føiet de fornødne Anstalter, han staaer færdig til
 at møde den og at anvende den med mueligste Kraft;
 men hvad sker! Aftenen forud faaer han Ordre:
 at møde med Folk og Heste, for at udføre et, ham
 paaliggende, Hoverie paa Herregaarden, eller,

hvad der endnu er meget værre: Samme Dags
 Morgen, efterat han har ordnet alt, sat enhver
 paa sin Post, maaskee truffet sine Planter af Be-
 det og begyndt Arbeidet, saa kommer Sognefog-
 den eller hans Bud løbende, og det hedder: "Spænd
 for! kom hurtigt! Du skal i Reise og det strax."
 Hans Tab er stort, hvad han maae føle lader sig
 ikke let beskrive, og vedkommer egentlig ikke denne
 Afhandling; Nu indtræffer atter et Veirligt, som
 i flere Dage gjør det umueligt at udføre Arbeidet,
 eller at udføre det med Held. Han faaer ikke saast
 Staldforing i rette Tid, den ene Afgrøde naaer
 ikke den anden, han maae enten standse, eller
 bruge Foringen, medens den er for spæd, Ufrud-
 tet vinder Seier over hans Brakfrugter, det lader
 sig ikke mere dræbe, hans Planter sættes i Tor-
 veir, en Deel af dem uddør, den anden Deel
 giver et slet Produkt, hvad han havde udtruffet
 af Bedet visner, han kommer i Forslægenhed, kan
 ikke besætte hele Ageren o. s. v. Saaledes volder
 Hoveriet ham Sinkelse, Tab og Fortrød, og det
 er ikke underligt, om den, der ei har meget stærke
 Skuldre, frygter for at paatage sig slig en Byrde.
 Jo mindre Hoveriet kan forudsees, jo større er da
 ogsaa naturligtvis den Hindring, det lægger i
 Veien for Bøvelsdriften; thi, kan man endda for-
 ud vide, at sligt et Arbeide udfordres; saa staaer
 det til Agerdyrkeren, om han har den forudne
 Kraft, at afbøde en Deel af den Sinkelse og For-
 trød, som det ubestemte, uforudsete Hoverie uom-

gjængeligen vil forbolde ham; Han holder da nogle overcomplete Folk og Heste til dette bestemte Hoverie, eller han aftaler med en Anden, for god Betaling, eller for Gjengjæld en anden Gang, at forrette den Dags Arbeide for ham; ved det ubestemte, uforudsæelige Hoverie derimod, og som ikke udgjør saa meget, at han kan holde overcomplete Arbeidskræfter til dets Bestridelse, lader slikt sig ikke gjøre. Sognefogdens Bud kommer ofte ligesaa uformodet som Tyven om Ratten, tager undertiden den første, den bedste, enten han staaer for Lour eller ikke, fordrer ikke sjældent, at han skal møde 1 á 2 Mile borte een Time før Tilsigelsen er steet. Og altsaa bliver det Hoverie, som Staten kræver, skøndt i sig selv ubetydeligere, dog meget skadeligere, end det Herregaarden, efter indgangne Forening, er berettiget til at fordre. Man sammenligne hermed Hr. Prof. Oluffsens Statsoeconomie §. 64 etseqv.

Dog, det er ikke allene det Hoverie der ydes; men ogsaa det, der modtages, som lægger Hindringer i Veien for Vexeldriftens almindelige Indførelse. Man har ikke havt den Klogskab eller Beskedenhed at erindre, hvor urigtigt det er: at ville bestemme faste og ufravigelige Regler for sig og Efterkommere i al Estertiden. Man har indgaaet Hoverieforeninger, ved hvilke man har bundet Hænderne paa Herregaardsdyrkerne og gjort

det umueligt for disse, at bruge de Hoberiegjeren-
 de til et forandret Aflsbrug, men har knyttet et
 Baand, som nu ikke kan loses saalænge Troe,
 Love og Contracter have Gyldighed, undtagen
 begge Parter blive enige om at løse det, og igjen
 at knytte det paa en nye Maade, saaledes at Knu-
 den efter Omstændighederne kan forandres og ind-
 rettes overeensstemmende med det almindelige Bed-
 ste; men — før sig en Overeenskomst bliver al-
 mindelig, vil der hengaae nogen Tid, og altsaa
 kan Bexeldrivten atter af denne Marsag ikke, un-
 der de forhaandenværende Forhold, almindeligen
 indføres. Det er vel ikke utroeligt, at den Pro-
 prietair, som tilfulde er overbeviist om Bexeldriv-
 tens Fortrinlighed, jo med Glæde vil eftergive
 noget af sin accorderede Rettighed, for at see den
 ne Drikt indført, baade hos sig selv og hos sine
 Fæstebønder, og det er ligesaa lidet utroeligt, at
 disse, naar de lære at erkjende Bexeldrivten for
 det den er, og dertil endog faae Lættelse i deres
 Arbeide, jo gladeligen skulle søie sig efter den gode
 Høsbondes Ønske, og indgaae saadan en Forening,
 som kunde lette ham dens Indførelse; men det er
 dog unægteligt, at der til slige Skridt fra begge
 Sider, udfordres saadan Kundskab, Mod, Kraft
 og Velvillie, som ikke kan forudsættes hos alle og
 altsaa vil det ei allevegne skee strax. Ikke desto
 mindre kan der, som jeg i det Efterfølgende skal
 erindre, fra Regjeringens Side gjøres et Skridt,
 som vist vil fremsskynde en Forandring i Hoberiet.

Trykkende Kaar ere og en Hindring for Vexeldrivtens Indførelse; det vanskeligste ved at indføre denne Agerdyrkningsmaade "siger Hr. Drewsen i sin Vexeldrivt 1ste Oplag pag. 51, er den Omstændighed, at Brakmarken strax forlanger Gjødning, uden at tillade: at der saaes Rug i den." Tilforladelig har han Ret, især naar Taleren er om en uformuende Mand, som har ondt ved at svare sine Skatter og Afgifter, og at leve med sin Familie af det Gaarden, indbringer. Saadan en Mand taaler ikke nogen Udsættelse af Indtægters Hævelse, hvilken han dog maae finde sig i, dersom han ikke, boende i Nærheden af en stor Stad, kan sælge en Deel af sine Brakfrugter. Hertil kommer endnu, at den, der vil indføre Vexeldriften, behøver nogle, skjøndt ikke mange, nyere Agerdyrkningsredskaber, saa at han behøver et lidet Forskud; ogsaa bliver det maaskee nødvendigt, at gjøre nogle Indretninger i Stalden o. s. v., overalt udkræver denne Drivt et Mod, en Opmærksomhed, en Munterhed og en Raskhed, som ofte fattes den, der sukker under trange Kaar. Men — naar vare Landmandens og især den egentlige Bondes Kaar mere trykkende her tilands, i de sidste 50 Aar, end nu? Hans Produkters Priser staae slet ikke i Forhold til hans Udgifter, han sæler Virkningerne af hine Krigsdage, og trykkes endnu af Tidens besættelseslyste Mand, hvorfor ogsaa mange

Bøndergaarbe, baade fiern og nær blive sæstelebig, eller stilles til offentlig Auction. Selv nogle Proprietairer ere jo nødte til, at lade deres Skatter udpante, og i disse trykkende Aar ligger da en nye Grund, hvorfor Bøvelsdriften ikke allevegne, under de nærværende Forhold, kan indføres.

§. 14.

Usikkerhed i Henseende til Producternes frie Affætning, naar og hvor man lyfter, hører ogsaa herhid. Hr. Professor Oluffen siger i det anførte Skrivt §. 83. "Naar en Landmand ikke med Visshed veed, at hans Produkter altid finde Affætning til de Priser, som han efter Tingenes naturlige Gang bør erholde, saa har han ingen Opmuntring. Usikkerhed i Kornhandelsplanen nøder ham til at indskrænke sig til det nødvendigste, for ikke at udsættes for Tab." Tilforladelig, denne Ytring er indlysende rigtig. Er det befrygteligt, at der blot kan indtræde en Omstændighed, som vil fremkalde Forbud imod Udsælsel af Landets Produkter, saa er det aabenbart, at ingen Kjøbmand med fuld Tillid tør speculere paa at indkøbe og oplægge dem. Det afvigte Aar har baaret en stor Overskøddighed, det giver lave Priser, dette er Tilfældet baade her og andenseds; man maae formode, at der kommer et mindre frugtbart Aar, som giver høiere Priser. Dette vilde lokke Kjøbmanden, til at gjøre betydeligt Indkøb, hvorved

Landets Priser nogenledes holdtes i Veiret, der ved overtaledees igjen Capitalisten til at sætte sin Formue i Algerbruget, og Landmanden selv vilde med Mod og Kraft arbejde løs, paa at forøge sin Produktion til det højeste mueligt; men — frygter Kjøbmanden derimod, at et ufrugtbart Aar, en Krig eller noget deslige kan fremkalde et Forbud, just som han har fyldt sit Magazin, har han oplevet dette Tilfælde og endnu ei faaet fuld Gødsfring: at sligt aldrig vilde ske oftere, saa vogter han sig vel, for at resiquere ikke allene sin Gevinst; men selv en stor Deel af sin Capital. Han veed, at et Forbud kan, tværtimod Naturens Orden, bringe Priserne til at dale, naar de burde stige, og han siner Undergang, hvor han skulde have seet Levebrød. Han kjøber da i det gode Aar Intet mere, end det han strax kan sælge, der er liden eller ingen Afsetning for Landmanden, der er en ringe Løn for Arbeidet; indtræffer Forbudet virkeligt, saa fædder den, som aplede stor Overflødighed, med sit Overskud. Mængden vil sælge, ingen vil købe, en Lønde Rug gjelder, som her undertiden i Krigen var Tilfældet, kun lidt over een Specie; den Formuende tager sig vel iagt, for at betroe sine Penge til saa usikkert et Foretagende og Landmanden selv taber Mod, Lyst og Kraft til at arbejde sig fremad. Saadanne Omstændigheder ere jo endnu forhaanden, saalænge ingen høitidelig Erklæring fra Statsstyrelsens Side forviisser os om, at Udsørsel aldrig mere, under noget som helst Til-

fælde, vil blive forbuden *); det er da ikke venteligt, at Vexeldrivten, som frembringer saa overordentligt et Produkt, under de nærværende Forhold, vil blive almindeligen indført. Rei Mangel paa Capital og Af sætning, eller i det mindste Frygt for at blive steddende med sit Overskud, vil holde Mangfoldige tilbage.

§. 15.

Mangel paa Frihed til at forædle sine Produkter, vil og sætte Stranker for Vexeldrivtens almindelige Indførelse. Landmanden behøver ofte rede Penge, han boer ikke i Nærheden af en stor Stad, han kan ikke sælge sine Brakfrugter og de ere alt for volumineuse, til at føres langt bort, dette sætter ham i Forlegenhed, og han saarer hellere Gød, som lettere kan transporteres. Turde han derimod selv forædle dem, da bortfaldt Vanskeligheden med deres Transport og han vilde løse en god Skilling til sit Agerbrugs Fremme; men vi sætte og, at han i Nærheden kan sælge sine Brakfrugter. Han skal dog føre dem paa Axelen 1 à 2 Mile bort, han skal bringe Stadsbeboerne den Ildebrændsel, som behøves til deres Forædling, han skal igjen hente den Bærme, Gødning o. s. v. som ei kan forbruges i Staden. Dette berøver ham Timer og Dage, som vare hans Vexeldrivt

*) Da sig Forsikring vilde grunde sig paa den Ret, Enhver har, til at gøre med sit Hoved han vil og altsaa maatte anses for at være grundet paa Retfærdigheds-Principet, kunde ingen Regjering tage i Betænkning at give den.

vigtige, og denne standses eller forsummes. Saa længe fuldkommen Frihed i denne Henseende ikke finder Sted, kan Vexeldriften vist ikke blive ganske almindelig.

§. 16.

Saa længe Indretningen i Henseende til Værnepligt ikke forandres, enten til det den forhen var: at hver den, som er Gaardbrugende, fritages for activ Krigstjeneste, eller og ganske omdannes, saa at Krigsstanden frit vælges af de lysthavende; saalænge kan Vexeldrivt ikke almindeligen ventes indført, det er allerede vanskeligt, at en Bonde, som bruger den almindelige Drivtsmaade, kan forlade sin Gaard, var det ogsaa kun en Maaned aarlig, end lige længere, og Krigsaarene især have sikkert ført mange saadanne til Undergang; men det er reent umueligt for Vexelbrugeren. Den Opmærksomhed, Flid og Nøagtighed, som Vexeldriften udfordrer, og som umueligt kan finde Sted i den tilbørlige Grad, undtagen der, hvor den Mand, som har et Øje paa hver Finger, er tilstede, gjøre det umueligt. Vi sætte blot, at Vexelbrugeren i Mai eller Juni er indkaldet til Vaabensøvelse, hans Folk ere ikke omhyggelige nok, for at saae Staldforingsurter i rette Tid, da savner han, naar Tiden kommer, at han skulde bruge dem, og jeg veed ingen anden Redning, end at han maae sælge af sin Besætning, for hvad Pris han kan; men derefter vil han igen

mangle Gjøbning og det hele kommer i Uorden; eller Brakmarken passes ikke netop den Dag, paa hvilken Tiden var, Ufrudtet tager Overhaand, Ageren forvildes, han høster en slet Afgrøde, han mangler Vinterfoder, han maae formindste sin Besætning og sin Vædding, Ageren svarer igjen det følgende Aar ikke til Forventning; thi kun under den Betingelse, at Brakfrugterne holdes rene og i en frodig Væxt, kan den efterfølgende Sæd ventes at blive god, han gaaer altsaa tilbage især det for at gaae fremad, og tænker: nei, da er det bedre, at saae Rug, Byg og Havre, Aar ud og Aar ind; thi naar Marken er pløjet, saaet og tilharvet, kan en Dreng slætte den med Tromlen, forresten skjøtter denne Afgrøde sig selv indtil Høsten kommer. Det er da vist nok, at Vexeldrivten, under dette Forhold, ei heller kan ventes almindeligen indført.

§. 17.

Fremfor Alt vil den gruelige Ufred paa Markerne, især Vored, gjøre det reent umueligt, at indføre Vexeldrivten hos Alle. Det gaaer, under dette Forhold slet ikke an, at dyrke Vinterrapsæd, Fiorin eller noget sligt til tidlig Staldforing; thi Vored, dette ødelæggende Onde, fortærer alt hvad der findes paa Markerne, efterat de fleste have endt deres Sædehøst. Ogsaa Roer, Kaalrabi, Kaal og saadant mere, naaer ikkuns halv Guldkommenhed og maae bjergeres, førend hine store

Flokke af Heste, Køer, Faar og Sviin oberstrømme Brakmarkerne *). Staldforingen, som derfor ei kan begynde i rette Tid, standser atter kort efter Høstens Ende, og selv den ibrigste Vexelbruger tvinges af sine Naboer til, at gjøre fælleds Sag med disse, at ødelægge de Foderurter, som han ellers sparsommeligen vilde bruge, lige indtil Jis og Sneee bød ham at tage til Winterforet. Selv Kartøfferne naae, formedelsst Vored, ikke al deres Væxt; thi saasnart Høsten er forbi, afledes Toppen og deres Vegetation standses, ja! en Deel af dem fortæres endog af de omstreifende Creature. Saalænge Ufreden vedvarer, kan altsaa Vexeldriften ikke blive, hvad det bør den at være, ja selv den Harmen, som det forvolder, at see sine rige Brakmarker i nogle faa Dage ødelagte af indbrydende Creature, vil fraraade utallige Landmænd fra at tage fat paa dette Arbeide, om det skjøndt alligevel lønnede sig meget godt.

Ved denne Leilighed kan jeg ikke andet, end erindre en Art af Ufred, som vel ei allebegne finder Sted; men dog ikke er nogen Sjeldenhed, jaft i de Egne, fra hvilke Forbedringen i Agerbruget skulde udbrede sig til Landets fjernere Egne, og det er den Ufred, som reiser sig af nogle Militaires Ukyndighed i Landvæsenet. Det er, som hver Mand veed af Efterretninger fra de Egne, hvor Maneuvrer finde Sted, slet ingen Sjeldenhed, at baade Cavallerie og Infanterie marscherer og rider

*) Imod dette Onde er nu, ved Regjeringens Omhu for Agerdyrkningen, reist en vigtig Skranke.

ved Høstmanøvrene over Rug, Hvede, Kløver og dyrkede Brakmarker, ja en Mand fra sig en Egn har endog fortalt, at han selv i Efteraaret 1815 saae en halv Eskvadron Cavallerie manøvrere paa den skønneste Rugager, skøndt der 10 à 20 Skridt derfra vare Græsagre, som fuldkommeligen kunde have afgivet den fornødne og ønskelige Plads. Da sligt endog er lige tværtimod en Kongelig Parolbefaling, som byder, hvad Under, saatten altid kan vente af sin Regjering: at skæde Marker skulde ansees som utilgængelige Søer eller Moser, og det overalt ikke er tilbørligt, at domme ilde om Andres Hensigter, saa kan jeg med Rette antage, at saadant hidrører fra Vedkommendes Uvidenhed; men det hidrøre hvorfra det vil, saa vil det dog gjøre, at mangen en Landmand, som ellers har Fred imod Vorets Odelæggelse, vilde frygte sig, for at see en Mark med Staldforingsurter paa denne Maade ødelagt. Saalænge altsaa, som Militairet, især Officererne, ikke have lært at kjende de Planter, der dyrkes i Vexelbruget, vil dette ikke kunne blive almindeligt i de Egne, hvor Høstmanøvrene finder Sted.

§. 18.

Jeg indrømmer altsaa gjerne, at der gives adskillige Hindringer, som ikke tillade Vexeldriften gandske almindeligen at indføres under de nærværende Forhold; men derfor troer jeg ikke, at hine Vanskeligheder ere uovervindelige, og endnu

mindre, at de kunne modstaae dens partielle Udbredelse, hvorom jeg i det Efterfølgende skal gjøre Erindring, naar jeg forud har viist, at denne Driotsmaade er saa ønskelig, at den kræver Landmandens iøvrigste Besiræbelse, for at iværksættes, og saaledes kommer jeg altsaa til den 2den Hoveddeel af det Kongl. Landhuusholdnings-Selskabs fremsatte Spørgsmaal: "Om dens Udbredelse er ønskeligt?"

§. 19.

Jeg kalder Vexeldrioten "ønskelig" og troer at den i høi Grad fortjener at kaldes saaledes. Jeg skal stræbe at henseende det, jeg i denne Henseende har at sige, til følgende Sætninger: Den bevirker en velrenset og skjor Mark, giver et stort Produkt af Brakmarken, hvilket rigeligen erstatter, hvad det efterfølgende Baarkorn maaskee ansees for at være ringere, en Vinterjæden efter den rene Brak, den efterlader Jorden i god Kraft-Tilstand, forøger Gjødningen og har altsaa Rigdomskilden i sig selv, og det saa meget mere, fordi den giver god Anledning til at forhverve en dybere Madjord, den ikke allene forøger Qvægbesætningen; men sætter denne og i ønskelig Stand og frembringer saaledes i det Hele en riig Høst af alle Slags Produkter, den fordeler Arbeidet bedre, end de øvrige Markbrug, ja formindsker Arbeidet og giver overalt friere Hænder ved adskillige Leiligheder; den

fjenker Brugerens megen Behagelighed, og endelig: den afgiver et Bidrag til Sædelighedens Fremme.

§. 20.

Naar Bexeldriften er, som den bør være, forenet med Brakfrugters Dyrkning, saa kjende vi hidtil intet Agerbrug, der bidrage saa meget til Agerens Rensning og Skjønhed. Den rene Brak skal vanskeligt, og maaskee umuligt, i det midste i Praxis umuligt, endog blot med Hensyn paa det første Aar, kunne levere saa reen en Mark, som den veldyrkede Brak. Jeg vil blot tale om Kartøflerne, som en Brakfrugt, hvis Dyrkning medfører mindst Vanskelighed: Til Kartøfler har jeg allerede pløiet i Efteraaret, jeg har atter pløiet i Foraaret, enten een eller to Gange, alt efter som Ageren behøvede det, enhver Ukrudsplante er flere Gange løsreven, ombeltet og forstyrret i sin Væxt, jeg har tillige gjødsket og derved bragt Ukrudtsfrøet til at spire og fremkomme af alle Kræfter. Endnu førend Kartøflerne fremvokse, seer jeg hine ubudne Gjøster at stikke Hovederne frem af Jorden, jeg bruger Harben eller Exstirpatoren førend de endnu ret have sat sig fast, nemlig førend deres femte Blad viser sig, jeg ødelægger dem i Bund og Grund, jeg gjør dette endnu anden Gang, om det er nødvendigt; imidlertid faae Kartøflerne den

Hvide, at jeg kan bruge Hestehafften eller den lille Hypeploug og saaledes dræber jeg atter det sig visende Ukrudt, det varer neppe over 10 à 12 Dage, førend jeg hypper med den større Ploug og skyder Jorden tæt op til Kartoffelraderne, jeg gjentager dette igjen, efter en Uges Forløb, om den voxende Top tillader det; jeg kan endog lægge mine Kartøfler saaledes, at der hyppes den ene Gang paa langs og den anden Gang paa tværs, saa der vanskelig bliver nogen Ukrudsplante i Live; thi den stærkt voxende Kartoffeltop kvæler og edelægger de Efrantninger, som ved Hynningen vel have faaet deres Banesaar, men dog ikke ere reent dræbte. Kort sagt: jeg har en Brakmark, som er renere end min Hauge og langt overgaaer den rene Brak; denne Reenhed conserveres fremdeles ved Afvejling af Urter og Bitter, Kløver o. dsl. med Straaesæden, saa at Ukrudtet det ene Aar reent dræbes og edelægges, det andet Aar voxer kun i en underordnet Tilstand og atter det tredie Aar afhugges med Kløveren, førend det faaer Tid til at forplante sig. Det samme gjelder om Bexeldriften i Henseende til at skjørne Jorden. Den rene Brak forudsætter een Efteraars- og tre Sommer-Pløininger med fornøden Harvning. Havde jeg en sei Ager til Kartøfler, saa maatte jeg pløie i det mindste een Gang i Efteraaret, to Gange i Foraaret og bruge Harven derimellem *), derefter igjen, naar

*) Almindeligt har min Bexelbruger, som er kommen i Gang med sin Dyrkning, ingen sei Jord og derfor

Ukrudtet visse sig, skjorne den med Harven eller Exstirpatoren, siden ved to eller tre Hoppninger og atter ved een eller to Pløininger i Optagningsriden. Min Ager bliver da i denne Henseende fuldkommen, som en vel dyrket Haugejord; dog ikke allene dette første Aar, men selv hele Rotationen igjennem, har Bøvelbrugeren efter den forhen antagne Beskrivelse en skjør Ager, som er let at behandle og bekvemgjøre; thi den har ingen Fred, den hviler aldrig, og bærer hvert andet Aar saadanne Bærter, som ved deres rugende Skygge sætte Jorden i en Art af Gjæring og derved skjørne dens Overflade. Men denne Fordeel er saare betydelig, ikke allene fordi Heste og Folk bearbejde saadan en Ager med Lethed og altsaa tillige kunne fremme Arbeidet i en Hast; men ogsaa fordi Sæden voxer og trives bedre i den skjøre og velrensede, end i den seige og urene Ager, hvor den ikke uden Møie kan udbrede sine fine Rødder og hvor den maae dele Næringsstoffer med en utallig Mængde af sine Gjender, som gjøre den ethvert Fremskridt yderst vanskeligt.

§. 21.

Bøveldriften giver og et stort Product af Brakmarken, som rigeligen erstatter hvad det efterfølgende

bortfalder ofte den ene Foraarspløining og den meste Brug af Harven.

7de Bindes andet Hefte.

(II)

Waarkorn maaffee ansees for at være ringere, end Vintersæden efter den rene Brak. Naar jeg anvender denne sidste, saa pløier jeg fire Gange, bruger Harven derimellem, kjører sidste Aars Gjødning ud, saar min Vintersæd og har i dette Aar for alt mit Arbeide og af al min Gjødning ikke een Skillinges Indtægt, undtagen man vil anslaae den usle Fordeel, at nogle Saar og Sviin sultgræsses paa de enkelte Blade, som *Agrostis stolonif. Tritic. rep.* eller flere Græsarter her og der fremstykke af den ikke fuldkomment rene Brakmark, hvilket dog vel neppe fortjener at nævnes. Jeg staaer saaledes i $1\frac{1}{2}$ ja i 2 Aars Forskud, taber Renten af den Dribts Kapital, som anvendtes paa Brakmarken, og savner saalænge Kapitalen selv i mit circulerende Fond, hvilket endog forudsætter en formuende, eller i det ringeste en velhavende Mand. Dyrker jeg derimod min Brakmark, saa staaer jeg ikkuns i et halvt eller om man vil regne fra første Pløining, i et Aars Forskud og har i selvsamme Aar ikke allene min Capital med Renter, men og med et betydeligt Overskud tilbagebetalt. I Beregningen over denne Indtægt, ville vi udelade Arbeidets og Gjødningens Værdi, da de ved den rene og ved den dyrkede Brak omtrent kunne balancere, ogsaa Værdien af Udsæd bliver ikke meget forskjellig, især da jeg for den dyrkede Brak ikkuns staaer i Forskud $\frac{1}{2}$ Aar, og dog vil jeg gjetne antage, at Udgifterne her ere noget større, end ved den rene

Brak. Der fremkommer alligevel en stor Overballance for hiin.

Lad mig sætte, at Halvdelen af en Mark, som den, jeg i §. 4 har nævnet, yder kun 2500 Edr. Kartøfler til den Priis, som ikke i nogen Egn vil mangle Liebhabere, nemlig til Værdien af $\frac{1}{2}$ Skp. Rug, for hver Tønde og at den anden Halvdeel af Marken yder kun 6000 Lpd. Bikkeshø til Værdi af $\frac{1}{2}$ Skp. Rug pr. Lpd., saa vil jeg af hiin dyrkede Brakmark i det første Aar have følgende Indtægt:

	Værdien af
2500 Edr. Kartøfler à $\frac{1}{2}$ Skp.	.
Rug pr. Ed., er: . . .	156 Edr. Rug
6000 Lpd. Bikkeshø $\frac{1}{2}$ Skp.	
Rug pr. Lpd.	125 — —
Efter en veldyrket Kartøffelhøst har jeg ikke haft ringere end 13 og undertiden 16 Guld Byg efter Udsæd af 1 Ed. pr. 14000 □ Allen. Jeg antager kun 13 og sætter 1 Ed. Byg, liig $\frac{3}{4}$ Ed. Rug, saa udgør denne Høst af 25 Edr. Land 325 E. Byg, circa	244 — —
	525 Edr. Rug.

Transport 525 Edr. Rug.

Efter Biffer eller Biffehavre
 har jeg undertiden havt noget
 mindre, jeg vil derfor kun
 regne 11 Edr. pr. 14000 □
 Allen, bliver altsaa 275 Edr.

Byg, circa 206 — —

Summa 731 Edr. Rug.

Nu vil jeg spørge enhver ærlig Mand, som
 bruger den rene Brak, om han vel, det ene Aar med
 det andet, tør regne høiere end 10 Edr. Rug pr.
 14000 □ Allen? Jeg veed vel, at han kan have
 12, 14 og maaske derover; men dersom han tager
 Middelsproductet af de forskjellige Aars Høst, kom-
 mer han vist ikke høiere; Da jeg endog har regnet
 efter min ringeste Afgrøde, saa bør han vel tillade,
 at jeg beregner den rene Brak efter Middelsproduc-
 tet og altsaa bliver hans Indtægt følgende;

I første Aar 0

I andet Aar af 50 Edr. Land

å 10 Edr. 500 Edr.

Summa 500 Edr. Rug.

og altsaa har den dyrkede Brak et Overskud af
 231 Edr. Rug's Værdi, hvoraf man endnu gjerne
 kan, om man vil, tage hvad man troer, at Brak-
 frugternes Dyrkning har kostet mere, end Brakru-
 gens; og dog har jeg anslaaet Brakfrugtaavlens Værdi

die meget for lavt, ikke allene fordi Productet efter et Middeltal, virkeligen er langt større, end det jeg har antaget; men og fordi den Priis, jeg har sat paa dem, er langt, saare langt under deres sande Værdi, hvad enten jeg maaler dem efter de Priser, for hvilke jeg mueligt kan sælge dem, eller efter den Fordeel, de kunne bringe mig ved at opføres. Tager jeg blot Hensyn paa Kreaturets Fødding, da veed jeg af Erfaring, at 10 á 12 Edr. Kartofler bringer en Stud eller Koe i god Stand, at dens Værdi er forøget med 2 Edr. Kugs Værdi, ei at tale om den Gjødding, jeg har vundet, og altsaa staaer 1 Ed. Kartofler lig med $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{3}$ Ed. Kug, istedet for at jeg kun har antaget $\frac{1}{10}$ Ed. Ogsaa er Vifkehøet for lavt anslaaet, saa at jeg, uden al Overdrivelse tør regne, at den dyrkede Brak, paa en Mark af 50 Edr. Lands Størrelse i de 2de Aar, sikkerligen vil overgaae den rene Brak, med en Indtægt af 4 á 500 Edr. Kugs Værdi. At jeg her taler om lette, af Naturen ikke gode eller frugtbare Jorder, og at jeg ikke af Erfaring kjender Forholdet med Hensyn paa de lerede og frugtbare Jorder, det bør jeg anmærke. Jeg har derfor ei heller anstillet Sammenligningen med Hvede, som vist nok vilde give et fordeelsagtigere Resultat, end Rugen; men saa har jeg og igjen Aarsag til at troe, at Brakfrugter, især naar Jorderne ei vare overordentlige lerede, vilde vise sig langt bedre, end mine; hvilket og bekræftes ved Andres Erfaring.

Man skal ikke indvende mig, at jeg Intet har beregnet for Bygets Dyrfning i 2det Aar; thi hvad Arbeidet angaaer, da er dette ubetydeligt, efterdi jeg slet ingen Pløining behøver; men blot bringer Byget i Jorden ved Hjelp af Exstirpatoren og derefter overharver Jorden et Par Gange; hvad Udsæden angaaer, da kan den, efter de Priser, til hvilke jeg har ansat Kartoflerne, for en Deel modballanceres af den Rug, som saaes i den rene Brak. Jeg hidsetter for at oplyse dette følgende Regning:

I den dyrkede Brakmark lagt	
8 Edr. Kartofler pr. Lønde	
Land, er paa 25 Edr. 200	
Edr., eller Værdien af	12½ Ed. Rug.
Jeg antager 30 Edr. Vikker	
paa de andre 25 Edr. Land,	
der omtrent ville være . . .	25 — —
og i det andet Aar saaes 50	
Edr. Byg liig	37½ — —
• Summa Udsæd for begge Aar	75 Edr. Rug.
Derimod saaes i den rene Brak	
vel omtrent	50 — —
Altsaa til Udsæd brugt mere, end	
den rene Brak	25 Edr. Rug.

Dersom man nu ikke vil skjenke mig disse paa Grund af mine lave Beregninger for Brakfrugternes Værdie og paa Grund af det Forstud i længere

Eid, som den rene Brak udfordrer, saa behager man ogsaa at subtrahere dem fra det Overskud af Produkter, som den dyrkede Brak giver, og der er endda nok, for at anprise denne.

§. 22.

Bexeldristen efterlader ogsaa Jorden i kraftfuld Stand. Dette er atter et Fortrin ved denne Dristmaade, hvilket gjør dens Indførelse onskelig. Det er en bekjendt Erfarings Sandhed, at Straafsæden i en høi Grad fortærer Jordens Kraft, vist nok fordi den søger sin meste Næring af Jorden selv, og det uden at tilvejebringe en fuldkommen Skygge over dennes Overflade. Det er ligesaa bekjendt, at Kartofler, Urter, Bitter, Boghvede og flere Bladværter fortære meget mindre af Jordens Kraft, vist nok fordi de, igjennem deres store, bladrige Toppe hente en stor Deel Næringsstoffer fra Atmosfæren, og fordi de ved deres rugende Skygge og den under samme stillestaaende Luft tilføre Jorden ny Frugtbarhed. Det er ydermere bekjendt, at enhver Plante trækker den meste Kraft fra Jorden, efter at den har begyndt at sætte Kjerne, og at den har liden eller ingen ufordeelagtig Virkning paa Jordens Frugtbarhed, førend denne Periode indtræffer. Uden selv at bruge Bexeldristen, maatte jeg altsaa berettiges til den Slutning: at jeg ved denne Dyrkningsmaade skulde bevare meget af Jor-

dens Kraft, efterdi jeg ikke allene hvert andet Aar afveglede med Bladvæxter, men endog afhuggede endeel af disse til Staldförsöring förend de satte Kjerne. Dog jeg behöber end ikke saaledes at slutte mig frem; thi baade min og Andres Erfaring viser fuldeligen, at det er saa; især synes Algeren ikke alene Intet at tabe; men meget mere at vinde i Frugtbarhed ved de Planter, som behaffes og hyppes, saasom ved Koer, Kaal og Kartöfler o. dsl. hvilket vel og tildeels har sin Grund deri, at flere af Jordens Dele, ved den jevnlige Omrörelse, udsættes for Solens og Luftens Indvirkning.

§. 23.

Dog er denne i foregaaende §. anførte Grund ikke den eneste, hvorpaa Vexeldriften bygger sin kraftfulde Tilstand; men den försöger tillige sin Gjödning og indeholder altsaa i sig selv en stor Rigdomskilde. Vexeldriften frembringer en overordentlig Mængde af Koder og det af langt bedre Gehalt, end det Koder, som de andre Driftemaader frembringe, den omgaaes ogsaa sparsommere dermed, försöger og samler omhyggeligere sin Gjödning.

Vexelbrugeren anvender, efter Reglen, i Almindelighed Halvdelen af sin dyrkbare Mark til Planter, som opfores deels om Sommeren og deels om Vinteren. Dersom ogsaa Kobbelbrugeren gör det samme; saa avler dog hiin en langt

større Overflodighed af Foder, end denne; thi, dersom Kobbelbrugeren har sin halve Mark udlagt til Foderurter, saa har han upaatvibelig deriblandt, 2det, 3die, ja! maaskee 4de og 5te Mars Klover eller Græs, af hvilke de sidste to eller tre Mars Afgrøde vist ikke vilde fylde meget, derimod har min Vexelbruger 1ste og 2det Mars Klover, Viskohavre, Kartofler o. dsl., som ere meget nær ved Gjødningen og derfor frembringe en overordentlig Mængde. Jeg tør med Visshed antage, at enhver Tonde Land, dyrket med Foderplanter, den ene med den anden regnet, bringer ham i det aller ringeste en Mængde Foder, der er liig 600 Lpd. Høe og af hvilken Gehalt er nu ikke dette Foder; det er de kraftigste og nærerigeste Planter vi kjende, som give en fortrinlig Gjødning, langt federe end den, som falder efter det almindelige tørre Foder; af Halm har han ei heller mindre; men vel endog mere end Kobbelbrugeren *): det er ingen Sjældenhed i Vexeldriften at see Havre, som er fra to indtil tre Al. høi, medens denne hos Kobbelbrugeren ofte holder sig i Ydmyghed meget nær ved Jorden og ikke vover at reise sit Hoved mange Qvarter over dens Overflade. Fordi Vexelbrugeren altid stræber at have sin Ager i Kraft, yder denne ham altid mere, end den ved 4 á 5 Halme

*) Jeg taler stedse om denne og ei om Trevangebrugeren, fordi Hiin har gjort et betydeligt Fremskridt frem for Denne, der slet ikke passer sig til Sammenligningen.

udpiinte Mark, men var det og Tilfældet, at han havde mindre Halm, det sagde ham dog Intet; thi af Kløver, Vikkehavre, Spergel, Boghvede, Kartofler o. dsl. har han desto mere, og dette er et gandske andet Foder end Halm, hvilket han for største Deelen anvender til Strøelse, eller overlader til Andre, som ikke ønske sig noget bedre. Bøvelbrugeren, efter den antagne Beskrivelse, omgaaes ogsaa sparsommeligere med sit Foder, end Kobbølbrugeren. Denne vogter eller tøirer; hvorved meget nedtrædes eller vrages af Creaturene. Hiin derimod staldfører; Intet af Berydenhed spildes; men Alt ædes og fortæres af Besætningen. Det er derfor ogsaa langt fra al Overdrivelse, naar man paastaar, at min Bøvelbruger staldfører 3 Creature paa den Ager, som under Kobbølbruget ernærede 1 Tøiret eller $\frac{2}{3}$ Løsgaaende *). Heraf følger da ydermere, at Bøvelbrugeren forøger og i det han staldfører, omhyggeligere samler sin Gjødning. Tre gange saa stor en Besætning,

*) Man vil maaſkee indvende, at dersom Kobbølbrugeren tøirede eller vogtede paa Agere, der vare udlagte i deres fulde Kraft, saa kunde han paa et lige Areal føde lige saa mange Creature, som den Bøvelbruger, der staldfører. Jeg indrømmer ikke denne Sætnings Rigtighed; thi det tøirede, endnu mere det vogtede Kreatur nedtræder en stor Deel Foder, som derefter ikke ædes; men, om jeg og indrømmede Rigtigheden, saa maatte jeg dog erindre, at Kobbølbrugeren, som ei staldfører, just mangler det Middel, ved hvilket han Kulde sættes istand til at udlægge sine Agre i saadan kraftfuld Stand. Derimod har min Bøvelbruger det i sin Sommerstaldførings-Mødding.

som forfører et større Quantum af et kraftfuldere
 Koder, maae og give, i det allerringeste, 3 Gange
 saa meget Gjødning og da der nu staldfores om-
 trent 4 Maaneder, i hvilke det løsgaaende eller
 toirede Nøg taber Gjødningen paa Markerne,
 til liden Rytte for disse, saa er det klart, at Bø-
 elbrugeren, som samler disse Maaneders Gjødning,
 efter nogle Aars Forløb, bringer sin Mødding i
 det mindste til det fire dobbelte af det, Kobbeltbru-
 geren kan skaffe tilveie. Thaer antager i Grund-
 sats der rationellen Landwirthschaft §. 276, at
 en Lunde Land med Kartøfler kun afgiwer 16000
 Pd. og en Ed. Land med gjødede Bitter 3200
 Pd. Gjødning, som efter hans Tilstaaelse og fleres
 Erfaring er en alt for moderat Beregning; men
 lad os blot bruge denne Maalestof, og da ville de
 25 Edr. Land i Brakmarken, som dyrkedes med
 Kartøfler, afgive 400000 og de 25 Edr. Land
 dyrkede med Bitter 230000 Pd. Gjødning, som
 ved den rene Brak slet ikke var frembragt, efterdi
 Marken i det Aar, den brakkes, ei frembringer
 noget Gjødnings Material. Erindres det nu, at
 hine 630000 Pd. Gjødning anbragte til en paa-
 følgende Afgrøde, atter maae frembringe et forøget
 Produkt af Gjødnings Materialier og at al den
 Gjødning, som af toirede og løse Creature tabes
 til liden Rytte, derimod ved Sommerstaldforin-
 gen samles og har samme Virkning; saa er det
 klart nok, at Forøgelsen af Møddingen hvert Aar
 maae blive større og større, at han altsaa efter

nogle Mars Forløb maae stige til det nævnte Maalet og derefter endnu høiere; dog paaftaaer jeg ikke, at han saa meget hastigt naaer hiint Maalet; thi i Begyndelsen ere hans Agre ikke endnu i Kraft og altsaa kan han ei heller strax fore det fordoblede Antal af Creature, til hvis pludselige Indkjøb der hørte og en stor Capital; der kan vel endog hængaae 2 eller 3 Rotationer, inden han naaer det tredobbelte Antal af Creature; men han skrider dog stedse fremad til Maalet, og — har han en gang naaet det, saa løber han endog, under Guds Velsignelse, langt forbi det; thi Vexelbruget har saaledes, som sagt, en Rigdomskilde i sig selv og det kan ikke vare meget længe, førend det fordrer, at Brakfrugterne sælges, eller at nye Jorder indtages under Dyrlking, eller at der avles Olieplanter o. dsl., for at borttage en Deel af Jordens overflødige Rigdom, der ellers vilde gjøre det vanskeligt, at avle opretstaaende Straasæd. Nagerens Kraft bruges i Vexeldriften med Sparksomhed og Gjødningen forøges aarligen, der maae da nødvendigen komme det Tidspunkt, da Jorden bliver alt for frugtbar og igjen maae berøves en Deel af sin Fedme, fordi den ellers vilde frembringe lutter Leiesæd, som ikke er ønskelig. Kunns behøve vi ikke at frygte for dette Tilfælde; thi skulde man skøndt ikke kunne sælge sine Brakfrugter, ei heller faae øde eller ufrugtbar Jord, paa hvilken den overflødige Gjødning kunde bringes, saa betaler det sig ypperligt, at dyrke Olieplanter,

der som bekjendt, trække megen Kraft af Jorden og altsaa ville berøbe den sin alt for store Sedme *).

§. 24.

Rigdomskilden flyder desto overflødiger for Bøvelbrugeren, fordi hans Dristmaade tilbyder ham en ønskelig Leilighed, til at forhverve sig en dybere Muld eller Madjord. Det er bekjendt nok, at jo dybere den af Plougen omvendte og bearbejdede Muld er, desto rigere er og Afgrøden; men hvad der i Almindelighed afkræfter Landmanden meest fra at sankte sin Ploug dybere, er den Erfaring: at de fleste Sædearter mislykkes det Aar, i hvilken den døde forhen urørte Jord er bragt op til Dagens Lys; men dette er ikke Tilfældet med Roer, Raa, Kartofler o. dsl., naar der kun tilbørligen er gjødet; thi hines Pølerødder søge hastigt den nedpløiede frugtbare Jord, og Kartoflerne ere selv saa dybt lagte, at de ligge i denne, hvortil endnu kommer, at de hente en stor Deel af deres Næring fra Luften. Man kan altsaa uden at frygte for Misvæxt meget vel pløie dybt til disse Planter's Dyrkning og for det efterfølgende Aars Afgrøde behøver man ligesaa lidet at være bekymret; thi ved den megen Behandling, Jypping og Opgravning, bliver den nybrudte ufrugtbare Jord saa ofte vendt og udsat for Solens og Luftens Ind-

*) Forestaaende og flere ss. indeholde den, for tænksomme Landmænd overbevisende, sammenlignende Beregning, som siger meget mere, end en hypotetisk Regning, der fremsætter idel Tal, uden gyldige Bevis.

virkning, at den ikke længere kan ansees for en død, men om jeg saa tør sige, for en levendegjort Jord, hvortil endnu kommer, at den bliver paa det inderligste forbundet med Gjødningsen og den øvrige bedre Jord, saa at den ei kan skade Sædplanterne i deres spæde Tilstand.

§. 25.

Det er fremdeles, som jeg i næstforegaaende §. har erindret, en Folge af Bexeldrivten, at Besætningen forøges. Umueligt kan en Bexelbruger fortære den Overflødighed af Foder, som hans Dristmaade frembringer, uden at han jo maae tillægge eller anskaffe sig flere Creature. Dis ses Antal tiltager aarligen og vil, saalænge Afgrøden fortæres paa Gaarden, stige indtil det tre- eller firdobbelte og fremdeles høiere, indtil han gjør andet Brug af sine Agres stigende Kraft; thi om han kunde sælge den største Deel af sine Brakfrugter, saa tør han ikke dette, førend hans Jorders alt for store Kraft nøder ham dertil, undtagen han, boende i Nærheden af en stor Stad, bringer et Læs Gjødnings hjem for et solgt Læs Frugter; thi just derfor især frembringer han Brakfrugter, for at kunne forøge sin Gaards Afgrøde, og det vilde være ligesaa urigtigt af ham, at sælge sine Brakfrugter for rede Penge, som det vilde være af Kjøbmanden, at trække sin Gevinst ud af Handelen, for at udlane den for simple Renter. Nei kan han ikke ved Salg forvandle sine

Brakfrugter til Gjødning, saa bør han gjøre dette, ved at lade dem gaae igjennem Creaturene, og altsaa maae han, saalænge disse Frugter forøges, ogsaa forøge sin Besætning.

§. 26.

Dog vil han ved Vexeldriften ikke allene forøge Antallet af sine Creature; men og sætte dem i en ønskelig Stand. Det er ingen Sjældenhed, at man saavel i Hollænderierne, som i Bøndergaardene, naar Koraaret nærmer sig, maae hjælpe Nvæget til at reise sig, og at dette Sommeren igjennem har meget knap Føde. Vexelbrugeren derimod har i Almindelighed, naar han driver sin Dont som han bør, fuldt op baade Vinter og Sommer, og det er ikke med fortorret Halm, eller paa en afsnævet sort Fælled, han foder sit Nvæg, nei, han giver Kaal, Roer, Kløber, Spærgel, Vikkehøe og Kartofler om Vinteren og grønt Foder i Mængde om Sommeren. Der kan man sige som Jyden om Salaten: "der hører en stor Mund til". Det er ret lysteligt at see med hvilken Graadighed Nvæget nedsluger en Favnfuld af Grøntfoder i nogle faa Minuter, og det synes utroligt for den, der ei selv har seet det, hvor store Portioner det paa een Gang kan tage i Munden; men derfor er ogsaa Vexelbrugers Besætning i en ønskelig, jeg tør endog sige, i en skinnende Forsatning. Vinter og Sommer

er Hornkvæget, naar det nyder sin Ret, saaledes, at Slagteren ikke betænker sig paa at købe det til sit Brug. Jeg har f. Ex. ingen Koe, som hos mig er foret Adret rundt, uden den jo er i slagtefærdig Stand; jeg har i sidste Winter solgt en udmalket Ko paa det Vilkaar, at Slagteren istte det for den, gav mig en anden af lige Alder og Størrelse, som stod færdig til at kalve og 20 Rbd. i Bytte; af saadanne har jeg adskillige. Men er det nu vist, at Koen, som det gamle Ordsprog siger, malter igjennem Tanden, saa er det vist, at Kvægets gode Tilstand ogsaa viser sig paa Mælken, som er baade overflødigere og rigere. Jeg vil dermed ikke sige, at en Ko paa Staldfoder malter mere, end paa et kraftfuldt og stærkt Tviregræs; men at den, forudsat at Staldforingen er, som den bør være, malter mere og i det mindste lige saa feed, om ikke federe Mælk, end paa saadant Tviregræs, som almindelig havees og kan havees paa de fleste Gaarde. Endskjønt mine Køer for største Dele ere almindelige sjellandske eller syenske Køer, og de $\frac{2}{3}$ Dele af dem have kalvet i Winter, har jeg dog i Gjennemsnit omtrent 10 Potter Mælk pr. Ko, og deres Mælk har endnu i August Maaned tiltaget, istedet for at aftage, saa at jeg paa ingen Maade kan istemme nogle Oekonomers Klage over et ringe Mælkeprodukt af de Køer, som staldfores; men var det og Tilfældet, at jeg for hver Ko havde noget mindre, end paa Tviregræs, saa vilde

jeg dog finde mig mere, end skadesløs ved Vælfprodukter af 3 Ræer, istedet for af en.

§. 27.

Efterat have anført de i sidste §. §. nævnte Fordele, bør jeg erindre, at Vælfdrivten frembringer en udmærket riig Høst af allehaande Produkter. En kraftfuld Ager, Overflodighed af Gødning, en dybere Madjord, aarlig Forøgelse og Forbedring af Besætningen, alt dette maae nødvendiggen frembringe en riig Høst, ikke allene af Brakfrugter, men og af alt Andet, hvad man dyrker. Denne Sætnings Rigtighed er endog a priori bevisslig, og man behøver, som en Landmand sagde, ikke at kunne læse, men kun at kunne stave i Volsbruget, for at gjennemskue Vælfbrugets Fortrinslighed. Erfaringen selv har og hos mig fuldeligen godtgjort hiin Slutnings Rigtighed. Til Aaret 1807 kunde jeg endnu ikke fylde mine Lader med min Jords Afgrøde; men siden have endog Stakkene af Høe og Sæd aarliggen forøget si, saa at min Høst er steget, ligesom min Værfbesætning, over det dobbelte og næsten til det tredobbelte. Herefter ville, under Guds Velsignelse, Fremstridtene vorde raslere og raslere; thi naar er det første Gang, at jeg har maattet gjøre en betydelig Deel af mine Staldforingearter til Høe, fordi deres kraftfulde Væxt

7de Bindes 2de Hefte.

(12)

har sørøget sig i den Grad, at det forhaandenværende Nødg ei kunde fortære dem.

Men er det nu vist, at Vexelskibten afgiver en rigere og overflødiger Høst, saa er det og vist, at den er saare ønskelig, saavel for Staten som for den private Mand; thi jo rigere Afgrøder, des flere Mennesker kunne og leve, des mere beboet er Landet, des tryggere er det imod Underkuelse af fremmed Vold, des større kan dets Handel og Velstand werde; thi vel har Rygten fortalt, at tænksomme, vittige Hoveder have udtret Frygt for, at et Lands Produktion kunde werde alt for overflødig, ja! at de endog have foreslaaet, at Regjeringen, som hidtil ved Præmier og Underviisninger, endog ved at lønne Professorer i Landoeconomien o. dsl. opmuntrede deres Landes Agerdyrkning, herefter burde sætte sig i Opposition imod Folket og tvertimod den almindelige Villie stræbe at holde Produktionen inden visse Grændser. Men disse Ytringer ere saa paradokse og gjendrides saa letteligen, at man ei engang tør antage, at de af tænksomme Mænd for Alvor ere fremsatte: men at det enten har været Satire og Ironie eller Lyst til at vise, med hvilken Veltalenhed man var istand til at forsvare en splinterne Idee, som af ethvert Menneske maatte forfæstes. Og allermindst kunde sliq Frygt udtres for Alvor med Hensyn paa Danmark, som endnu er saare langt fra at være saa befolket, som flere Naboelande. Man siger: Naar Misværet indtraf, da maatte Landets store Folkemængde omkomme.

Dertil maatte svares: Om og Misvæxt et Aar
 skulde indtræffe, saa var denne i det allerhøieste
 ikluns forholdsmæssig lige det samme for et vel-
 dyrket og stærkt befolket Land, som for et slet dyr-
 ket og svagt befolket; der kan ei tænkes nogen
 Grund, hvorfor der skulde omkomme flere af Tu-
 sende i hiint, end i dette; ja! der var endog min-
 dre for det veldyrkede, stærkt befolkede Land i slig
 Henseende at befrygte; thi jo overflødiger Afgrø-
 den i et Land er, des større Beholdninger maae
 der og oplægges for Handelsen og til disse vilde
 man da tage sin Tilflugt. Kjøbmanden vilde vist
 vide at sælge dem hjemme, naar Misvæxt fandt
 Sted; ei heller pleier Misvæxt, at være alminde-
 lig i et Lands forskjellige Provindser paa een Gang,
 og da vilde det veldyrkede Land igjen have Fortrin-
 net. Desuden, jo større Produktionen pleier aar-
 lig at være, des større Formue maatte der og
 findes i Landet, til at købe andetsteds fra (thi man
 vilde dog vel ikke antage Misvæxt i hele Verden
 paa een Gang) og endelig saa lever Mennesket ikke
 af Brød allene. Har et Land Millioner Ldr. af
 Kartøfler o. dsl. og derhos en forholdsmæssig stor
 Qvægbesætning, saa er der tilforladelig noget at
 tage til i Rodens Tid. Det elendige Trevangs-
 brug vilde vist i et Aar ønske sig saadanne Resour-
 cer. "Men", siger man, "Sædepriserne vilde
 falde alt for meget, og man skulde ikke engang finde
 Affætning for sin overflødige Produktion." Hvor
 falske disse Sætninger ere, sees jo ved allerførste

Oftast: thi Erfaringen viser noksom, at hvor der er Brød, der fremkommer altid Munde til dets Fortærelse, og skulde det blive Tilfældet, at man et eller andet Aar paa det store Verdens Marked ikke kunde sælge Kornvare, saa veed jeg dog, at man kunde forvandle disse til Brændevin, til Heste, Køer, Faar, Sviin o. dsl. og snart skulde da den Tid komme, at de fortæredes. Til Sligt et Land, der saaledes leed af Overflødighed, vilde endog andre Rigers Beboere strømme i Hobetal, for at anlægge Fabrikker, eller fortære deres Penge. Det har sikkerligen ingen Nød.

Men — om og Sædepriserne ikke bleve forholdsmaæssig det, de pleiede at være, imedens en magrere Agerdyrkning fandt Sted, saa mener jeg endnu, at baade Staten og den enkelte Mand vare vel tjente dermed. Bedre er det dog at sælge for en lavere Priis, end slet intet at have tilovers, og dersom min Ager med en liden Forøgelse af Arbejde frembringer mig det dobbelte, eller mere, saa kan jeg og uden Tab sælge lettere, end jeg pleier; men allermindst behøver en Regjering, at befri-ge sit Folk, for at holde Produktionen inden visse Grændser; thi dette vil, uden sli-ge en Krig, skee af sig selv. Den Ting man ei kan bruge eller afhænde, den lader man vist uden Lov og Evang være at producere. Regjeringen bør i dette, som i alle lignende Tilfælde, ikkun handle negativt og slet ikke befatte sig med enten at standse, eller ved Kunst at fremdrive Agerdyrkningen; men ikkun

at løse dens Baaud og skaffe den fuldkommen Frihed, da vil den, under Forsynets Styrelse, gaae sin naturlige Gang og sikkerligen blive det, den bør være. Saaledes lære ogsaa alle tænkende Statsoeconomiske Skribentere, blandt hvilke jeg bør nævne vor egen, Dr. Professor Olussen, som i det citerede Skrift S. 35 o. f. lærer "at Agerdyrkningen er Folkemængdens sande, aldrig forsagende Kilde, at den afgiver frem for nogen anden Næringsvei det største Bidrag til Nationalformuen," at jo videre den drives "des sikkrere ere ikke allene Dyrkeren; men alle Nationens Medlemmer, i Hensyn til deres Forsynelse." Man sammenligne hermed S. 11, 12, 24, 30 o. fl. i samme Skrift, der ofte taler saa sandt og tydeligt i denne Anledning, at der ikkun udfordres Sensus communis, for at indsee det Rigtige i de fremsatte Ytringer.

§. 28.

Det gjør atter Vexeldriften onskelig, at den langt bedre, end de andre hidtil bekjendte Driotsmaader, fordeeler Arbeidet, ja formindsker det. Som Vexelbrugger kan jeg til alle Aarets Tider nyttigen beskæftige næsten det samme Antal af Folk og Arbeidsdyr, Veiret gjør ikkun lidet til Sagen. Kobbelsbrugeren har meget travlt og bruger mange Arbeidskræfter, medens Foraars, eller Efteraarspløiningen,

saabelfom Saaetiden varer og i Særdeleshed i Høsten. Naar disse Arbeider ere endte, saa har han lidet eller intet, hvormed han kan sysselsætte sin Arbeidskraft, især om han har bragt sin Drist til nogen Orden og Fuldkommenhed. Indtræffer der Regnveir i hans Høst, da ligger han ofte der med alle sine Høstfolk, og maae see paa Marken, indtil Veiret forandrer sig.

Langt anderledes forholder det sig med Vexelbrugerer, han pløier og saaer hele Sommeren igjennem, for at have frisk og grøn Staldforing, hans Travle kommer ikke paa eengang; men fordeles nogenlunde den hele Tid igjennem. Saa snart hans egentlige Foraarsædetid er forbi, bruger han enhver beleilig Dag, til at rense sine Brakfrugter, til at udage Gjødning, som idelig hele Sommeren igjennem kan bruges til Staldforings Frembringelse. Indtræffer der Regn i Høsten, saa pløier han, ja! om han har fuldkommen Fred, tør han vel endnu saae Spergel eller deslige, for at bruges som grønt Foder i November og December Maaneder. Er Sædehøsten forbi, saa har han endnu fuldt op af Arbeide til sine Folk med at optage og hjemage Brakfrugterne.

Vexeldriften formindsker endog Arbeidet, det er at sige: i Forhold til Produktionen. Antager jeg til Ex. 100 Edr. Land, deelte efter Kobbeldriftens Regler i 10 lige Dele og jeg, efter Vexeldriftens Regler, ved Siden af disse sætter 100

Eder. Land, deelte i 10 lige store Dele, saa bliver
Ploiarbeidet, som følger:

Kobbeldriften.

1ste Mark Brak	4 Gange ploiet, er	40 Eder. Lands Pl.			
2 —	Wintersæd			gjødet	
3 —	Byg 3 Gange —	30 Eder. Lands Pl.			
4 —	Erter 1 — —	10 — — —			
5 —	Rug 1 — —	10 — — —			
6 —	Havre 2 — —	20 — — —			
7, 8, 9, 10	Kløver og Græs				

Summa 110 Eder. Lands Pl.

Bexeldrivt.

1 Mark Kartøfl.	2 Pløin. gjødet, er	20 Eder. Lands Pl.			
2 —	Byg, brugt Exstirpator				
	2 Gange, som ikke ud-				
	gjør saa meget som en				
	Pløining; men dog an-				
	slaaes lige dermed	10 — — —			
3 —	Kløver				
4 —	Rug, 1 Pløining	10 — — —			
5 —	Erter 1 —	10 — — —			
6 —	Stalkoring 2 Pl., gjødet,	20 — — —			
7 —	Byg, Exstirpator	10 — — —			
8 —	Kløver				
9 —	Rug 1 Pløining	10 — — —			
10 —	Biffer 1 —	10 — — —			

Summa 100 Eder. Lands Pl.

Her ere da 10 Eder. Land mindre at pløie,
end ved det opstillede Exempel paa Kobbeldriften,

og dersom man af Frygt for at Kloberen anden Gang vilde mislykkes, hellere ønskede denne Ude-
ladt og derfor satte Spergel eller nogen anden So-
derurt i dens Sted, saa burde dog anmærkes, at
Vexeldriften i dette Tilfælde havde 90 Edr. Land un-
der Plougen og at 60 Edr. Land bragte Sæd, me-
dens Kobbeldriften ifkuns havde 50 Edr. Land under
Plougen og ifkuns paa disse 50 Edr. Land høstede
Sædafrøder, hvortil endnu kommer, at især 1ste
og 6te Mark i Vexeldriftens Rotation maatte yde
et meget rigere Produkt, end Kobbeldriftens 1ste og
10de Mark. Dog det er sandt: Vexelbruget i
det antagne Exempel gjødsker 2de Gange, medens
Kobbeldriften nøies med at gjødke een Gang; hiint
hypper og renser sine Brakfrugter, medens denne
blot bruger Brakharven; hiint har et større Par-
tie af Høe og Sæd at høste, end denne og især
forsøges Vexelbrugets Arbeide ved at optage og
hjemføre Brakfrugterne, hvilke Kobbeldriften slet
ikke kjender; men jeg har derfor ogsaa kuns sagt,
at den formindsker Arbeidet i Forhold til Produk-
tionen. Denne er langt større, derfor kan Arbei-
det ikke være absolute, men ifkun relativt mindre;
men, hvo vilde af denne Aarsag ansee Vexeldrif-
ten som mindre ønskelig? Dersom nogen paaastod
sigt, da maatte man vel med rette kunne svare
ham: "Det fattigste og sletteste Agerbrug er da det
allerbedste; thi det fordrer allermindst af Arbeide"*)

*) Efter her er den Sammenligning, som Een af Ma-
nuscriptets Læsere har troet at savne.

§. 29.

Ogsaa giver Bøxelbrøsten friere Hænder ved adskillige Leiligheder. Tager Kløveren til Ex. Skade, saa er der ingent Betænkning, ved at oppløse den i Foraaret og i dens Sted at saae Væster, Væker, Spergel o. dsl. Saaer Rugen bort, saa har Bøxelbrugeren ingen Bæmselighed ved at sætte Byg eller Havre istedet; thi han er ei, som Kobbelsbrugeren fastbundet til en ufravigelig Orden i sin Rotation; endog Havre kan han, om han vil, sætte istedet for en anden langstraaet Sædart, fordi han aldrig saaer langstraaet Sæd 2de Aar efter hinanden, og fordi hans Ageres Kraft meget gjerne tillader ham en Afvigelse fra den antagne Orden. Vel kan Kobbelsbrugeren, naar det er nødvendigt, ogsaa gribe til slige Afvigelser, men de bekomme ham sikkerligen ei saa vel; Har f. Ex. hans Kløver taget Skade, og han oppløser den, saa nødes han til at besaae Ageren igjen med Kløverfrøe eller han har forstyrret sin hele Orden for alle de Aar, i hvilke den skulde hvilet; er hans Rug gaaet bort om Vinteren, og han i dens Sted saaer enten Byg eller Havre, saa kan han i det efterfølgende Aar ikke uden et betydeligt Tab besaae Ageren efter Bestemmelsen; thi Byg efter Byg eller Havre vil lykkes slet. Er det hans Ønske et Aar at sætte Havre istedet for Byg, saa kan han gjøre Regning paa, at den Havre, som igjen skal følge det næste Aar,

bliver maabelig og udmagrer Jorden. Han er langt mere bunden end Bexelbrugeren, og han kan ikke regne stærkt paa sine Agres Kraft, saasnart Vintersæden i Brakmarken er høstet.

Bexelbrugeren har ligeledes større Frihed i Henseende til sin Besætnings Sommerforing: Han er rigeligen forsynet med Brakfrugter; dersom Foraaret længe udebliver, da holder han des længere paa Vinterstald, og føler ikke saa stort Savn, som Kobbelbrugeren, der maae give tørt Foder. Kommer Foraaret derimod tidligere, saa lader han Ungpæget og golde Køer eller Stude, Sovin og Heste fortære de overblevne Brakfrugter. Bemeldte Creature sætte derved ikke af paa Huldet, hvilket vilde være Tilfældet hos Kobbelbrugeren, som kun lever Høe og Halm. Elaaer Bexelbrugers Staldforingsmark ikke saa vel til, saa kan han uden Fare tage til Klover Mark; thi han saaer ikkun Spergel eller noget lignende, for at erstatte Tabet. Kort sagt, der er langt større Frihed for ham, end for Kobbelbrugeren.

§. 30.

Bexeldriften skjenker Brugeren megen Behagelighed og er ydermere, fra denne Side betragtet, ønskelig. De andre be kjendte Driotsmaader have en Eensformighed, der ikke kan være den dannede og virksomme Mand saa behagelig. I Bexelbruget er derimod stedse Af-

berling, meget at oversee og ordne, et stort Antal af Værter, som han lærer at dyrke og at kjende i deres forskjellige Perioder og Virkninger. Enhver af Sommerens Maaneder tilbyder hans Leilighed til at gjøre Forsøg, til at opdage noget nyt og derved at stifte en udbredt Nytte. Med saa Ord, denne Driivt egner sig ret for den dannede, virksomme Mand, og er stiftet til at behandles videnskabeligt; den har noget saa tillokkende, at ingen af de andre Driivtsmaader fortjener at sammenlignes dermed. Man sammenligne med denne og foregaaende §. §. Hr. Drewsens Anvisning til Vexeldriivt.

§. 31.

Vexeldriivten afgiver endog et Bidrag til Sædelighedens Fremme og er desaaarsag udmærket anskelig.

Ligesom Sædelighed vil virke til Bedste for Vexeldriivten og denne ikke ret kan trives, hvor hiin mangler; saa vil igjen denne Driivtsmaade bidrage til Sædelighedens Fremme. Som Moderen opammer og pleier sin Datter og til Gjengjæld nyder Dennes Pleie, saa vil og Sædeligheden, efterat have opfostret Vexeldriivten, finde en Støtte i samme. De ville gjensidigen virke for hinanden; allerede fordi denne Driivtsmaade egner sig til at behandles videnskabeligt, og lokker den dannede, virksomme Mand til sin Tjeneste, derfor maae den

afgive et Bidrag til Sædelighedens Fremme, thi Videnskabelighed og Last kunne ikke godt fordrage hinanden, derimod er hiin i det næreste Forbandede med Dyden. Dernæst, saa vist som Lædshed, efter det gamle Ordsprog, er Satans Hovedpude, saa vist er en stedsevarende nyttig Sysselsættelse en af Sædelighedens omhyggelige Fostermodre, saa at selv Bonden og hans Tjenestefolk, naar de faae Smag for Bælddriven, som skjenker dem saa megen Betsættelse, ville vinde i Sædelighed. Naar Kobbelsbrugereren har endt sit travle Foraarsarbejde, gives der mange Dage, vel endog Uger, i hvilke han har Tid nok, for at reise til Kjøbstæderne, hvor han ofte tilbringer hele Dage, medens hans Tjenere, som heller ikke finde fuldt op af Arbejde, undertiden dovne og dase, søge Kroen eller Spilleselskabet o. s. v. Naar Regnveir indtræffer i hans Høst, gaaer det ikke stort bedre; man har stundom øndt nok, for at faae Ende paa den lange Dag, og forføres i det mindste, til at hentære den i en uvirk, som Søvnagtighed. Derimod har Bældbrugereren steds nok for sig og Sine at gjøre, han har vanskeligt ved at være borte fra sin Gaard nogen Dag og mangler ikke Sysselsættelse for sine Folk. Tøier jeg hertil, at Bældbrugereren, endog frem for andre Algerdyrkere, har sin Nøling kjær, fordi den skjenker ham megen behagelig Afværling, saa er det atter en Følge, at han faaer Lede til de aandsfortærende Spille- og Drikke- Selskaber, med flere usædelige Sammenkomster. Endog i hans stigende

Velstand ligger der en Opmuntring til at gaae frem paa Sædeligheds Dei. Tilforladelig, der, som noget er ønskeligt, i Henseende til Landets Agerdyrkning, da er det vist, at Bæstelbruget almindeligen maatte indføres.

§. 32.

At der i Nærheden af Kjøbenhavn kan gives et Slags Undtagelse, fra at følge den foran beskrevne Bæsteldrivts Regler, det nægter jeg ikke. Hvor Melken kan sælges, ligesom den kommer fra Koen, der betaler det sig maaskee neppe at dyrke nogen Sædeart, undtagen for saavidt, at Halm til Hakkelse og Strøelse maatte ansees nødvendig og man, for at undgaae en vanskelig Transport, helst selv vil producere denne. Men deels er slig Undtagelse, imod hele Landet regnet, en heel Ubetydelighed, deels vilde Bæsteldrivtens Regler endnu være at følge i Henseende til den Deel af Markerne, som bestemmes til Dyrkning, og deels vilde enhver anden af de hidtil bekjendte Drivtsmaader endnu mindre betale sig. Dog, skjøndt jeg paa en Maade indrømmer hiin Indbending i Henseende til Dyrkningen i de Egne, der ere i de store Stæders Nærhed, saa maae jeg alligevel erindre, at der kan indtræffe Dværgsyge eller andet Uheld, som rammer Hollænderiet, og at den Agerdyrker, som havde grundet sin Velstand paa dette, i sligt et Tilfælde tabte Alt, medens den, som forbandt

Nøling, Hollænderie, Schåferie &c. med hinanden, ifkuns tabte en Deel. Agerdyrkningen er liig et stort og mægtigt Træ, der maae beholde alle eller dog de fleste Grene, for at bære overflødig og siffer Frugt. Afhugger jeg dem alle paa een nær, og en Stormvind nedkaster denne, saa høster jeg slet intet.

§. 33.

At Uansselighederne ere færre og Ansfrængelsen mindre ved det Vexelbrug, som antager flere Aars Græsleie eller Hvile, og ikke indfører Staldforing, det har jeg i det Foregaaende erindret; at det ogsaa, uden at naae det høieste Maal, dog er langt ønskeligere end Kobbeldriften, det behøver jeg nu neppe engang at tilføie; thi naar jeg undertager de med Staldforingen umiddelbart forbundne Fordele, saa har jo ethvert Vexelbrug, skjøndt i større eller mindre Grad, alle de øvrige Fordele tilfældes med den Vexeldrift, som jeg har beskrevet.

§. 34.

Men, er det nu vist, at Vexeldriften tilbyder saa betydelige Fordele, hvis Resultater ere: Landets Rigdom og stærkere Befolkning, endog med en sædeligere Æt; saa fortjener den vist og at ingen Ansfrængelse spares, for at tilintetgjøre,

eller ogsaa kunſt at formindſke de Hindringer, ſom hidintil mødſtaaе dens Udførelſe, hvilke ikke bør anſees for uovervindelige, naar det ifkuns er os alvorligen om Landets Bedſte og Menneskevel at gjøre, og herom er det jeg endnu bør tilføie nogle Grindringer, ved hvilke jeg onſker at beſvare den ſidſte Deel af det Kongl. Landhuusholdnings-Selskabs Spørgſmaal, "om der ere ſaadanne Hindringer derimod, ſom tilraade en anden Driſts maade?" og hvorunder jeg tilige, ved at anpriſe Midler til Hindringernes Ophevelſe, venter at beſvare den næſtſidſte Deel af ſamme Spørgſmaal: "Hvorledes Bøvel dviſten fremmes?"

§. 35.

Alt Fordomme ere en mægtig Hindring for Bøvel dviſtens almindelige Indførelſe, det har jeg i den foregaaende §. 8 tilſtaaet; men den mægtige Hindring, er derfor endnu ikke uovervindelig; der er ſtor Forſkjel paa Vanſkelighed og Umuelighed. Den menneſkelige Aand er ſaaledes indrettet, at den kan, naar den vil, ſee Lyſet og overvinde ſine Fordomme; ja; naar Lyſet ifkuns ſkinner dagligen og ret klart, ſaa kan den ikke undgaae at ſee det. Enhver Fordom har derfor og tidligere eller ſildigere maattet vige for Sandhedens mægtige Lyſſtraaler, hvor diſſe ret have udbredt ſig. Men — Hvo kan da tvivle paa, at ogsaa hiin Fordom

imod Bøvelsdriften vil kunne overvinde! Have vi ikke Professorer i Landøeconomien, hvis egentlige Rald det er, at adspredde det Mærke. der omtaager Agerdyrkeren og at rønde Lyset for ham? Lærer ikke Hr. Professor Oluffen offentligen i sin trykte Lærebog, at Bøvelsdriften er i Landbruget det ypperste af alt hvad han hidtil kjendte? Stemmer ikke Hr. Professor Begtrup i sine Skrifter med ham? Skulle da ikke en stor Deel af deres Tilhørere og Læsere troe dem, og vorde forsikrede om Bøvelsdriftens Fortrinlighed? Have vi ikke og iblandt Landets Agerdyrkere Mænd, som ere langt fra den hovmodige Daarskab, at tiltroe sig selv al Visdom, og som ere ideligen beredvillige til at modtage ny Underviisning? Mænd, som altsaa ikke hænge uroffkeligen fast ved deres gamle System, men gjerne antage et andet, naar dettes Fortrinlighed gjøres dem indlysende? Og det som mere er, gives der ikke allerede iblandt os Bøvelbrugere, som have fulgt Thaers og de fleres Underviisninger? som have fundet sig vel derved? som have offentligen bevidnet den omhandlede Drifts Fortrinlighed, ja? som endog dagligen ved deres Exempler bevise den? Men hvorledes vilde Fordømmen endnu være istand til at holde sig, naar den saaledes be-
 fjæmpes fra alle Sider? Hvorledes vil selv den eenfoldigste Bønde kunne see, at Rabøegaarden, drevne efter Bøvelbrugets Regler, holder 2 eller 3 Gange saa stærk en Besætning, som forhen, og at dens Marker fremvise den frodigste Afgrøde, og

han skulde endnu vedblive at sige: "Bæstelbruget duer ikke?" Nei — han kan vel lee i Forstningen; men Exemplet overbeviser ham omfider. Mørket maae vige for Lyset. Lad altsaa kun vore Professorer flittigen og med Klarhed foredrage hiin Driots Fortrinlighed og med samvittig Omhyggelighed, uden Vaksen i deres Meningshyttringer, vise, hvorledes Sagen bør angribes! Lad os ifkuns som Landmænd være aabne for enhver bedre Underviisning og aldrig, uden Prøvelse, fordømme eller forkaste noget nyt! Og lad os, ubekymrede om Dadel og Spot, privat og offentlig Modsigelse, følge den Vej, som vi erkjende for den Bedste! Lad os erindre, at vi ikke egentligt arbeide for at leve; men at vi leve for at arbeide: for at opfylde vor Bestemmelse i Livet, for at gjøre Guds Villie og stifte Held og Velsignelse omkring os! da skal tilforladelig Mørket forsvinde og Fordomme overvindes. Paa denne Maade skal ogsaa den Fordom, der hidtil staaer imod Bæstelbrøden, tilintetgjøres. Dette kan vel ikke skee i et Øjeblik; men det skal dog skee i Tidens Længde. Ingen Dødelig er istand til for bestandig at hindre det, som er sandt og godt.

§. 36.

Den Mangel paa Cultur, som jeg i foregaaende 9de §. har erindret og som ligeledes staaer Bæstelbrødens almindelige Indførelse i Veien, er jo ei heller uovervindelig. Underviisning vil upaa-

tvivlelig have den. Lad ikkun Kirken og Skolens Lærere allebegne meddele baade de Eldre og især de Yngre det rette Kundskabsløb, og troiligen indskærpe dem deres Pligter om at stige i Kundskab og alt Godt! Lad ikkun Kirkerne gjenvinde deres Hellighed og Almueskolerne, befriede fra al den overflødige Mangfoldighed af Underviisnings- Grene, holde sig til det, som nærmest angaaer Mennesket og Agerdyrkeren! Lad os dertil skrive saa populairt om Landvæsenet, at Bonden med Lyst kan læse og forstaae os! Lad der ydermere i enhver Egn findes duelige og retskafne Vexelbrugere af de mere dannede Stænder, og lad det blive sikkert, at disse kunde beholde deres Føls, især deres Afskarle, frie for Militair-Tjeneste! saa skal den Culturgrad, som er nødvendig til Vexeldrivtens almindelige Indførelse, vist ikke længe udeblive. Den i Skolen og Kirken vel oplærte Yngling eller Mand, skal med Fornøielse læse hvad der angaaer hans jordiske Kalds Forretninger, dagligen udvide sine Kundskaber og erhverve sig et omfattende Blik, der overstuer en Gaards hensigtsmæssige Drikt. Den af Præsten eller en anden dannet Mand, til Vexeldrivten vel anførte Afskarl, skal medføre Begreber og Færdigheder til den Gaard, han arver eller fæster, hvilke ville sætte ham istand til, paa egen Haand at bruge Vexeldrivten. Som Mand skal han igjen danne sine Sønner, og der skulle ikke henrinde mange Decennier, førend vi have blandt Bønderne en Culturgrad, som tillader

de bedre Dristømaader at indføres. Jeg kjender allerede nu nogle enkelte Bønder, som, underviste af Skribter og Exempler, have taget fat paa Bøxeldristen. Hvorledes skulde jeg da tvivle om, at deres Jevnlige kunne naae det samme Maal?

§. 37.

Er først disse Vanskeligheder overvundne, saa vil den i 10de §. nævnte Mangel paa Drivtighed af sig selv forsvinde og der udfordres intet særskilt Middel til dens Tilintetgjørelse. Den der har Gørelse af Ansvar for sin Tids Anvendelse, og Smag for at stige i det Gode, vil ikke hendase Dagen i Uvirkomhed, og den dristige Høxbonde vil danne dristige Tjenere, ligesom den virksomme Fader ligeledes vil opdrage virksomme Sønner.

§. 38.

Den, særdeles i nogle Egne herskende, Uvædelighed, som jeg har nævnet i 11te §., er een af de skrækkeligste Hindringer for Bøxeldristens, som for enhver Forbedrings, almindelige Indførelse, og det vil sikkert tage Tid, inden den overvindes; men om Mueligheden af at overvinde den skulle vi slet ikke fortvivle. Forsvinder Fordommen, stiger den sande Cultur og fremlokker Drivtigheden, saa fremkommer med det samme Sædeligheden. De i foregaaende § §. anpriste Midler, fortjene altsaa atter her at anprives. I Særdeleshed er Religiositeten det rette kraftige Middel, uden hvilket ingen

sand Sædelighed kan fremkomme eller bestaae. At bevise saadant vilde her medføre alt for megen Vidtøstighed, ligesom det og maatte ansees for overflødig, da vel ethvert tænkende Menneske og især en Christen indrømmer Sætningens Rigtighed. Altsaa lader os tillige arbejde for at fremme og befæste sand Religiositet! Vi have da lagt Grundstenen, paa hvilken al Sædelighed retteligen bygges, og hiin Hindring for Vexeldrivtens Indførelse vil med Tiden forsvinde.

§. 39.

Hoberiet er og, som jeg i §. 12 har erindret, en vigtig Hindring for Vexeldrivtens almindelige Indførelse; men ogsaa den er ikke uovervindelig. Eiendomsretten være hellig og ubrødelig! Jeg vilde foragte mig selv, om jeg, for enten selv at undgaae, eller for at see Andre befriede fra Hoberiet, kunde foreslaae nogen Art af Tvang, der havde til Hensigt at berøve Herregaards Eieren, imod hans Villie, den engang ved Urv eller Kjøb lovlig erhvervede Ret, som ydermere er ham stadfæstet af Landets Regjering. Det var i sig selv foragteligt og var tillige et Forræderie imod Regjeringen; thi hvo der søger at overtale Denne til Rettighedens og Privilegiens Brud, søger med det samme at undergrave Grundvolden for dens egne Rettigheder og Privilegier. Fornuften lærer og alle Tiders Historier stadfæste Rigtigheden af denne Vittring. Men derfor kan jeg ikke mistvivle om Hoberiets Formindskelse og endelige Tilintetgørelse. Lad

ifkuns, som jeg i foregaaende §. anpriste, Religio-
 sitet og Sædelighed fremmes! Lad Mængden føle,
 hvad Kjerlighed og Villighed er! Lad den rette
 Aand besjele Folket i det Hele taget! Tilforladelig:
 da vil sand Patriotisme, som ikke bestaaer i forag-
 teligt Pralerie, men i ædel Omhu for det Heles
 Vel, vise sig i alle Dele, ogsaa i Hovoriets For-
 mindskelse og Ophævelse. Den Proprietair, der
 elsker sine Bønder som sig selv og ved enhver Lei-
 lighed ønsker at handle imod andre, som han selv
 vil behandles, han vil upaatvibelig stræbe efter
 at see hiint Nag lettet og omsider brudt; besjelet
 af en fædrelandsk Aand, vil han ikke taale, at
 utallige af Landets physiske Kræfter slides og
 spildes til ingen Nytte, paa det han desto mageli-
 gere kan drive en stor Gaard. Hans Bønder, li-
 geledes ledede af Religionens kjerlige, billige og
 taknemmelige Aand, ville udgjøre Et med ham og
 lette ham Forandringen. Dog — jeg tilstaaer det
 gjerne — denne Tænkemaade vil seent eller maaskee
 aldrig beherske Alle uden Undtagelse. At den kan
 beherske nogle, det har Bernstorff og det have
 flere ædle Mænd ved deres Exempler beviist; men
 der vilde mueligt altid findes nogle, som lod sig styre
 af Egennyttens lede Aand; men selv disse kunne
 maaskee vindes ved Undervisning om deres egen
 Fordeel. Hvad vilde ikke den Proprietair vinde,
 som bortforpagtede de 2 Trediedelev af sin altfor
 store Gaard, og formedelsk Vexeldristen endnu hav-
 de ligesaa stor Indtægt af den ene Trediedelev, som

for af hele Gaarden! Sæt, at hans Forpagtere dreve paa samme Maade! Hvor betydelig vilde ikke Forpagtnings Afgiften blive! Hvilket Hoverie kunde nogenfinde erstatte ham disse Indtægter? Og lader os nu antage, at Godsets Bønder tillige indførte Bøxeldriften; hvilken Indførsning og hvad Landgilde kunde da ikke ventes! At Bonden selv vilde hofte Velstand af sin forøgede Høst og af sin langt større Besætning, det er ligeledes tydeligt nok, og naar alt sligt indfaaes, er det vel upaatvileligt, at selv de egenlystige Godseiere og Bønder gjensidigen vilde række hinanden Hænderne for at afskaffe et Arbejde, der saa betydeligt hindrede deres egen Fordeel; men hertil kommer endnu, at Regjeringen meget kunde fremme Hoveriets Tilintetgjørelse, uden at krænke den Ret, med hvilken Herregaardene nu engang besiddes. Proprietairerne betragtes nemlig, efter de gjeldende Anordninger, ikkun som indskrænkede Eiere af Bøndergodset, da de ikke have Frihed til at drage den bedst muelige Fordeel af samme; men ere forbundne til at give Fæste paa Livstid for Bonden og hans Hustru, eller dog paa et vist Antal af Aar, ligesom det ei heller staaer dem frit at sammenlaas Gaardene. Oprindelsen til denne besynderlige Indretning være nu hvilken den vil; saa eier nu for Tiden Ingen sit Bøndergods med større Ret, altsaa kan Regjeringen, uden nogen forhaanden værende Rets Krænkelse, sige: "Det Bønd som hidtil har ligget paa Godseieren, og

som har lagt saa uovervindelige Hindringer i Veien for Agerdyrkningens Opkomst, for Godssets fordeelagtigste Benyttelse og Statens Tare, det være nu aldeles læst; Enhver bortfæste eller bortforpagte sit Gods i større eller mindre Dele, som han bedst veed, vil og kan; dog alle nuværende Kæstere's Ret i hver Maade uforkrænket, og paa det udtrykkelige Vilkaar, at enhver Proprietair, som foretrækker Forpagtning for de hidtil gjeldende Bestemmelser, eller sammenslaaer Gaardene for sig og alle Efterkommere, frasiger sig og dem al Ret til at kræve Hoverie i Natura af de Gaarde, som saaledes bortforpagtes eller sammenslaaes." Tilforladelig, det vil da ei være længe, førend Hoveriet af de fleste Proprietairer efter frivilligt Valg og egen Bestemmelse afskaffes og denne Hindring for Børdristens Indførelse tilintetgjøres. Man vil forene sig om visse bestemte Afgifter af Gaarde som have en passende Størrelse, den duelige Agerdyrker vil allevegne finde Leilighed til aagre med sit Pund, den Uduelige vil udelukkes fra Gaardenes Drist, Proprietairen vil borde uindskrænket Eier af sit Gods, have en større Indtægt og være istand til at bidrage mere til Statens Kasse. Det Hoverie, som Landets nuværende Indretninger kræve, vil meget let ved frivillige Accorder, eller noget lignende kunde forandres, og som saadant tilintetgjøres — og at Regjeringen ønsker dette, har den selv i sine ergangne Anordninger tydeligt nok tilkjendegivet. Statens og Borgerens Vel kan og umueligt adskilles.

§. 40.

De trykkende Kaar, som jeg i 13de §. har erindret, ere vel igjen en ny og stor Hindring for Vexeldrivtens hastige og almindelige Indførelse; men disse Kaar kunne ikke stedse blive hvad de ere, og der gives upaatvivleligen adskillige Midler til deres Lættelse. En drivrig, rast og arbeidsvant Arm er, selv under et Lands almindelige Armod, en stor Capital og vil paa mange Steder, som den hidtil har gjort, overvinde sin Mangel paa Pengeformue. Desuden har den landsfaderlige Regjering allerede tænkt paa Skatternes Formindskelse, og mere vil den sikkerligen gjøre. Den største Sparommelighed vil indføres i enhver Green af Statsstyrelsen, Militairet vil mere og mere reduceres, og de fleste Hænder vorde arbejdende. Saaledes vil Statens Behov vorde mindre, og Skatterne ophøre at være trykkende.

Religiositet og deraf følgende Sædelighed vil lære Landmanden at være flittigere og tarveligere.

Hoberiets og de flere Baands Løsning vil drage Folk med Formue til Landlivet. Andre ville vove at sætte deres Penge i Jordegodserne.

Kom endnu hertil, at Kentefoden blev frie og ubunden, saa at enhver Agerdyrker, uden Douceurer og hemmelig Ager, kunde faae Laan paa billige Vilkaar, som da aldrig skulde mangle, saa vilde Landmandens Kaar ikke forblive saa trykkende, at han jo var istand til at indføre den foreslagne Drivtsmaade.

§. 41.

Den Usikkerhed i Henseende til Affætning, som er berørt i 14 §., vil allerlettest kunne hæves, og maae worde det. Lad ikkuns den Minister, som foreslaaer Landets indre Oeconomie, foredrage Regenten en Sag, der saa tydeligt lader sig bevise, som den: at Handel og Wandel efter Retfærdigheds Principet maae være frie, og at Statens Vel ikke anderledes ret tilfulde kan fremmes — og det varer sikkert ikke længe, førend vi have det høitideligst givne Kongelige Løfte, at Udsørsel ikke nogensinde vil worde forbuden, som og at al anden Handel til Landets Færø og Bedste vil worde frigiven. Den souveraine Konge kan allermindst adstille sin Interessé fra Folkets; thi hvad Folket har, det har han, og hvad Folket mangler, det mangler han iligemaade.

§. 42.

Det samme tør siges om den i 15 §. omhandlede Frihed til at forædle sine Producter. Den kan ikke udeblive; thi en landsfaderlig Regering kan ikke andet, end ville fremme sine Undersaatters Velstand; og her er ingen videre Vanskelighed at overvinde; Et Kongebud kan med eet hæve denne Hindring, og det saa retfærdigt et Bud; "Enhver benytte sin retmæssige Eiendom med al muelig Frihed"! Ja tilforladelig — det vil snart ligen komme. Et behageligt Rygte har endog fortalt, at det er i Værk.

§. 43.

J Henseende til Børnepligten, som jeg har nævnet i 16 §., da er denne igjen een af de let overvindelige Banfeligheder, thi her staaer det til den, for sin Stat og sit Folk omhyggelige Landsfader, blot ved en Lov, at forandre Sagen. Vil man end ikke finde det i hver Henseende bedst, til Militair-standen, som til alle andre Stænder, at vælge allene de Frivillige, som nogle Fædrene Lands Venner have foreslaaet; saa vil jo Landsfaderen dog forordne, at den Mand, som enten for sig selv eller Andre driver, og især den, der foreslaaer en Gaard, uden Undtagelse skal være frie for activ Tjeneste.

Sagen er vist saare let; Danmark bør sigterligen ei lade sig friste af Erobrings Lysten, og altsaa ei holde nogen stor Krigsmagt — de til Garnisons- Tjeneste nødvendige Tropper behøve ei at være Mange — og i Tilfælde af et fjendeligt Overfald, vil der aldrig mangle Frivillige, som stride for Konge, Land og Folk. Og ingen vil ønske, at den, der fremlokker Brød af Jorden til Armens Underholdning skalde forsømme sin Dont, for at bære Baaben. Derved maatte jo Krigsfolket selv komme i Trængsel for Brød, eller Landet ved en ringere Production og mindre Afsetning forværre sin Kuurs og geraade i trængende Omstændigheder, saa at det ei kunde bære sine forøgede Byrder.

§. 44.

Ufred paa Markerne er een af de største Hindringer og tillige een af de vanskeligste at overvinde. Jeg har nævnet den i 17 §. og føler endnu ret levende, at der vil kraftige Midler til, for at tilintetgøre den; men der er allerede skrevet saa meget offentligt om denne Sag, at det maatte synes overflødigt paa dette Sted, at vise Mueligheden af dens Tilintetgørelse. En retfærdig Regjering maae vilde denne, især paa en Tid, da hele Folket raaber: "giv os Fred," og en kraftfuld Regjering maae kunne tilvejebringe Opfyldelsen af saa billigt et Ønske. Der er ingen Marsag til at mistvivle. Der er saa meget mindre Grund, som vi vide, at det Høikongelige Renteskammer allerede har antaget sig Sagen og indhenter de Hrr. Amtmænds Betænkninger over de kraftigste Midler til at skaffe Landmanden Fred paa sine Jorder.

§. 45.

Ere der altsaa under de forhaanden værende Forhold betydelige Hindringer for Vexeldrivtens almindelige Indførelse, saa ere disse, ikkun at Forholdene forandre sig, aldeles ikke uovervindelige, hvilket og stadfæstes ved Exempler af adskillige Landmænd, som have havt Midler i Hænde, til Hindringens Overvindelse og har indført Vexeldriften, ved hvilken de befindende sig saa vel, at de ikke for nogen Priis ville forlade den —

ja! ved hvis iøinefaldende Fortrinlighed de allerede have loffet enkelte Bønder, i Ordets egentlige Forstand, til at tage fat paa denne Driivtsmaade.

§. 46.

Dog — Det Kongl. Landhuusholdings Selskabs Spørgsmaal var ei engang: "om dens almindelige Indførelse;" men "om dens Udbredelse." En ganske almindelig Indførelse har jeg da ikke heller egentlig tænkt mig. Intet Agerbrug kan vel passe til ethvert enkelt Sted og endnu mindre til enhver enkelt Gaard. Der gives jo endog i vort Naboland (ved Færø) undskiftede Marker, som vel neppe i Hast ville vorde udskiftede, og hvor altsaa intet Bøvelbrug kunde indføres. Der gives mueligt flere Steder lignende eller andre Hindringer, dem jeg ikke kjender; men — naar jeg har tænket om almindelig Driivt, da har jeg meent den, som maatte ansees for almindeligere, end de andre Brugsmaader, og som maatte kunne indføres hos Agerdyrkere af forskjellig Stilling og Dannelselse.

Har jeg da viist, at sliig almindelig Indførelse er baade ønskelig og muelig, saa har jeg mere end opfyldt Fordringen; thi er den almindelige Indførelse muelig, saa er den blotte Udbredelse det endnu mere, og er hiin ønskelig, saa er denne det ilige maade, efterdi Udbredelsen maae gaae forud for den almindelige Indførelse.

§. 47.

Der gives, som jeg allerede i det foregaaende med saa Ord har berørt, Folk, som enten ere løste for en Deel af de Baand, som ligge paa Agerdyrkeren i Almindelighed, eller, som i deres Kundskaber, Lyst, Formueomstændigheder og kragtige Villie, eie Midlerne til hastigen at overvinde de Vanskeligheder, som afholde mange Andre fra Vexeldrivtens Indførelse.

Iblandt alle saadanne er det da let at den kan udbrede sig, og at dette maatte skee er saare ønskeligt; thi fra Exempler, som stues lige for Dinene og fra Erfaringsbeviser, som selv den eensoldigste Bonde, saa at sige, kan tage og føle paa, er det at alle slige Forbedringer i Agerbruget skulle udgaae for at vorde almindelige.

Den simplere Landmand skal see Vexelbruget hældigen at drives paa Præstegaarden, eller paa de mindre Gaarde, som eies eller drives af andre cultiverede Mænd — ogsaa Herregaardene, naar de ei have Hoberie, eller store Tiender, kunne afgive Exemplet for ham. Han skal være Vidne til, at Besætningen forøges, at Jorden tiltager i Kraft og Frugtbarhed, og at Driøten bringer sin Dyrker Velstand. Saadanne Exempler skal han, hvor han og boer i Landet, finde i sit Naboelag, og da skal han tilforladelig betræde Godspreet.

Forsfatteren, som allerede i flere Aar og paa flere Steder har seet, hvor fuldkomment Vexel-

Dristen retfærdiggjør sin Fortrinlighed, er aldeles overbevist om, at den saaledes ved Exemples Hjælp, uden alle Skrivers Mellemkomst med Tid den vil blive indført, saa at sige, overalt; thi den taler tilstræffelig sin egen Sag, og til den der endnu tvivler, behøver man ifkuns at sige: "Kom og see! De nøgne, af Naturen flette, Marker, som under forrige Drist afgave kuns et taaleligt Foder for Faar, og Cultusjode for de større Creature, frembære nu den rigeste Overflodighed."

Ikke desto mindre erkjender jeg, at Skrivers ville bidrage til dens hastigere Udbredelse, og skal derfor inderligen ønske, at jeg ikke maae have forsvaret en god Sag ilde; men saaledes, at de der læse mig maatte faae Lyst til hastigen at sætte den i Udøvelse, saavidt de forhaanden værende Forholde tillade dem saadant.

Skulde jeg ikke have været saa lykkelig at forsoare Bøvelndristens Indførelse saaledes som jeg ønskede; maae jeg dog bede mine ærede Læsere, at de ei vilde søge Skylden i den Sag, hvis Tolk jeg var, ei heller i min Villie; men i min Usformuenhed til at fremstille den saavel, som jeg det burde.

Kyngbye, den 5te August 1816.

B. F. Rønne.

Forestaaende Afhandlings Indhold i kort Udtog:

Indledning.

- §. 1 til 5. Hvad er Vexeldrivt?
- 6 Kan den almindelig udbredes?
- 7 Hindringer for dens Udbredelse.
- 8 Fordomme.
- 9 Mangel paa Cultur.
- 10 — — Drivtighed.
- 11 — — Sædelighed.
- 12 Hovorie.
- 13 Trykkende Aaar.
- 14 Ustikker Afsetning.
- 15 Mangel paa Frihed til at forædle sine Produkter.
- 16 Værnepligt.
- 17 Ufred.
- 18 Overgang til den 2den Hoveddeel.
- 19 Vexeldrivt er ønskelig. Grundene derfor.
- 20 Agerens Rensning og Skjærning.
- 21 Et stort Produkt af Brakmarken.
- 22 Jorden efterlades i en kraftfuld Stand.
- 23 Gjødningsens Forøgelse.
- 24 Dybere Muld.
- 25 Besætningen forøges.
- 26 En bedre Besætning.
- 27 Rigere Høst.
- 28 Fordeler Arbeidet bedre 12

- §. 29 Giver friere Hænder.
- 30 Ofjenker Brugerens megen Behagelighed.
 - 31 Giver Bidrag til Gødelighedens Fremme.
 - 32 Undtagelser for Kjøbenhavns Egnen.
 - 33 Færre Bødseligheder, ved det Vexelbrug, som antager flere Aars Græsløse.
 - 34 Overgang til den sidste Erindring, at nemlig Hindringerne ikke ere uovervindelige.
 - 35 Fordommene kan overvindes.
 - 36 Mangel paa Cultur hæves.
 - 37 — — Drivtighed tilintetgøres.
 - 38 Usædeligheden selv kan overvindes.
 - 39 Hoveriet kan tilintetgøres.
 - 40 De trykkende Raar ophøre.
 - 41 Fri Udførsel vil sikkes.
 - 42 Forædling af Produkterne vil tillades.
 - 43 Børnepligten vil let kunne forandres.
 - 44 Markusfreden kan og tilintetgøres.
 - 45 Overgang til at slutte.
 - 46 Nærmere Bestemmelse af det Udtryk almindelig Indførelse o. s. v.
 - 47 Slutningen.
-

E. Skr. I Forerindringen til foranstaaende Afhandling har jeg lovet at levere et Tillæg, der fyldestgjør de Fordringer, Afhandlingen angaaende, som ere komne til min Kundskab, hvilket Lovte jeg herved stræber at opfylde:

1. Ved §. 21 har man savnet og ønsket en Sammenligning hele Rotationen igjennem. I Henseende til Savnet, maae jeg svare: Det hørte slet ikke til Høyens Hensigt at anstille denne; men blot at besvare den imod dyrket Brak, af dens Modstandere, saa ofte fremsatte Indvending i "at Afgrøden næste Aar efter den dyrkede, aldrig kan maale sig med den efter den rene Brak." Det havde altsaa været imod den Orden, som bør finde Sted i en Afhandling, om jeg her var fremkommen med sli­g en Digression, der isøvrigt ikke kunde andet, end anbefale Vexeldriften. Afhandlingen viser ogsaa tydeligt nok, at denne Sammenligning, hele Rotationen igjennem, maae falde ud til Fordeel for Vexeldriften; thi en renset og fljor Jord, dennes kraftfuldere Tilstand, Gjødningsens Forøgelse, dybere

Mulb 1c. (confr. §. 20 etsqv.) spaaer vist ikke fletter, men bedre Afgrøder *).

Vi vilde blive ved Exemplet af en Mark paa 50 Edr. Land, der ifølge §. 21 de 2de første Aar har, fremfor Kobbelsbrug, vundet en Afgrøde til Værdi af circa 200 Edr. Rug.

3de Aar antager jeg overensstemmende med min egen Dyrkning, Klover til Høe, og regner ifkuns, Skjøndt jeg har haft meget mere, 300 Lpd. pr. Ed. Land, er 15000 Lpd. à $\frac{1}{6}$ Skp. Rug pr. Ed. er circa 312 — —

4de Aar Rug, som i et Midt, delaar sikkerligen, efter een Pløining vil give 8 Edr. pr. Ed. Land, er 400 — —

5te Aar Vikter og Erter, som jeg ligeledes i et Middelaar vel tør anslaae til 400 Edr., der regnes lige med 330 — —

Er 1242 — —

*) Den Sammenligning, man har syntes at savne: et altsaa anstillet paa en for den tænkende Landmand meget mere tilfredsstillende Maade, end det ved en hypothetisk Beregning kan ske; men da En af Manuscriptets Læsere har anseet dens Udeladelse for en Mangel, hidkætted den ojerne. for at tilfredsstille dem, der muligt kunde være af samme Mening.

Transport 1242 Tdr. Rug.

Skjøndt jeg ved Vexeldrivtens Hjælp allerede er kommen dertil, at jeg nu kan gjødskke mere end $\frac{1}{4}$ af min Mark, antager jeg her dog ifkuns Gjødskning efter de 5 Aars Forløb og gjentager i de følgende 5 Aar samme Rotation, (der om jeg og sætter Biskehøe eller deslige istedet for Klover) dog sikkert igen formedelft den Forbedring, der allerede finder Sted, i det allerringeste vil give samme Resultat, altsaa

1242 — —

J bemeldte 10 Aar vil min Besætning have tiltaget en Trediedeel; men for ikke at vise mig for gunstig imod Vexelbruget, antager jeg kuns 30 Køer, uden at tale om Faar, Sviin o. dsl. og da Kjøbesum og Renter ved en nøiagtig Beregning burde fradrages, som og Forsøgelsen er skeet gradewis, saa regner jeg kuns for de 5 sidste Aar 30 Tjerdinger Smør

 Lateris 2484 — —

Transport 2484 Edr. Rug.
 aarlig, er 150 Hjerdinge
 à $2\frac{1}{2}$ Ed. Rug 375 — —

*) Sum. 2859 Edr. Rug.

Lader os ved Siden af denne Drift sætte en
 Kobbeldrift, som dog ei er den fletteste:

For de 2de Aar anføres Intet i Beregningen,
 da ikke Bepeldriftens hele Indtægt; men iffsn
 dens Overballance i Ovenstaaende er anført.

3die Aar Byg, som vel i et Mid-
 delaar ikke bør regnes høie-
 re end 10 Edr. pr. Ed. Land,
 er 500 375 Edr. Rug.

4de Aar Rug, som vel neppe
 tør anslaaes høiere i et Mid-
 delaar end til 6 Edr. pr. Ed.
 Land, er 300 — —

5te Aar Biffer og Værter, lige-
 ledes 6 Edr. pr. Ed. Land
 er 300 Edr. Biffer eller
 Værter 250 — —

6te Aar Havre, som saa langt
 fra Gjødningen vil holde sig
 i ydmyg Ringhed, giver
 neppe 6 Edr. pr. Ed. Land;
 dog ville vi antage 300 Edr. 150 — —

Lateris 1075 Edr. Rug.

*) Om Besætningens fortrinlige Tilstand har jeg dog
 Intet erindret. Den lader sig ikke let beregne.

Transport 1075 Edr. Rug.

7de Mars Kløver regnes, i For-
hold til de ved Bælsdrivten
antagne 15000 Lpd. meget
høit, naar jeg antager

10000 Lpd. 218 — —

8de Mar, dito 150 — —

9de og 10de Mars Græs ville
vi sætte for

200 — —

Sum. 1643 Edr. Rug.

Bælsdrivtens Produkt var 2859 — —

Altsaa har denne et Fortrin af 1216 Edr. Rug.

Og dog tør jeg vist nok paaftaa; at jeg ikke er
gaaet Kobbelsbruget for nær; men allevegne har
regnet mere end høit nok. Hvad man endnu
herimod kunde erindre er, at jeg har Pløining
og Sæd i 2de Mar, i hvilke Kobbelsbrugereren blot
høster Høe, men naar man derhos tænker, at jeg
allevegne har saa flør og velbehandlet en Jord
at behandle, at jeg paa adskillige Steder kan
nsies med Græstirpatoren, hvor hiin maae bruge
Plougen, saa kan Pløiarbeidet kun lidet eller
vel slet ikke komme i Betragtning, dog lader os
antage den med $\frac{1}{2}$ Ed. Rug aar:

lig pr. Ed. Land 50 Edr. Rug

og vil man have Udsæden be-

regnet, saa er den . . . 50 — — og

50 Edr. Biffer 42 — —

Er 142 Edr. Rug.

Ogsaa disse fradragne er end:

nu en Overballance af . 1074 Ebr. Rug.
vel værd at modtage og man skylder vel endog
Fædrelandet at frembringe dem, naar det er
mueligt.

2. Videre har man fordret, at der skulde være
taget et mere specielt Hensyn til følgende
Indvendinger imod Vexeldriften:

a. At Jorden, før denne Drist indfø-
res, maae have modtaget fornøden
Grundforbedring og være vel renset
for Steen, da i modsat Fald de til
denne Dyrtkning nødvendige Redskar-
ber ikke kunne bruges. Hertil maae jeg
svare, at denne Indvending slet ikke treffer
Vexelbruget stærker, end enhver anden Drist-
maade, hvorfor det ei let kunde falde mig ind
at berøre den. Skulde jeg anføre alle de
Hindringer, som staae ethvert Agerbrug, alt-
saa og Vexelbruget i Veien, saa vilde deres
Tal blive Legio. Hvorledes vil Kobbelsbruge-
ren, ja! selv Trebangsbrugeren sætte sin
Drist heldigen igjennem, dersom Jorden in-
gen Grundforbedring har modtaget, eller den
er fuld af Steen. At de, til Vexeldriften,
nødvendige Redskaber ikke forinden slige
Forbedringer finde Sted, kunne bruges, er ei
mere sandt om denne, end om enhver anden
Drist. Jeg har i §. 1 sagt: "Dersom der
f. Ex. brattes og gjødes, derefter saaes Winter-

sæd, saa Væster, derefter Byg, efter dette
 Vicker, efter Vikkerne Havre og efter denne
 Kløver i to eller flere Aar; saa vilde jeg ikke
 nægte denne Dyrkningsmaade Navnet af Vex-
 eldrift." Men hvilke Redskaber hertil nød-
 vendigen udfordres, foruden dem, som en-
 hver Agerdyrker bruger, det veed jeg ikke.
 Dog — det er sandt, dersom jeg med Ordet
 "Vexeldrift" skal forbinde det høieste Begreb,
 saa udfordres, som jeg og sammesteds har
 sagt, at Jorden aarliggen frembærer Afgrøde,
 men ikke flere Aar efter hinanden frembringer
 een og samme, undtagen et Par Aars Kløver
 eller lignende Kodervæxter; men hertil udfor-
 dres tilforladelig endnu ikke andre end, de sæd-
 vanlige Agerdyrknings-Redskaber; dog — jeg
 nægter ikke, at jeg i ethvert fuldkomment
 Vexelbrug ønsker, og næsten fordrer, Kartof-
 lers eller andre Rodfrugters Dyrkning. De
 forsinævnte har jeg iær holdt mig til i min
 Afhandling, og da er Hypeplougen, og ikkun-
 den, det eneste nødvendige Redskab, som
 ei enhver Bonde har; men at denne kan bru-
 ges paa stenet Jord, det har jeg selv erfaret
 og ofte seet hos Andre. Vistnok ere Stene-
 ne i Veien for den; men de ere det ikke min-
 dre for den almindelige Ploug, der ofte nok
 kjøres itu, naar den støder mod dem; derfor
 er det altid bedst, at Agerdyrkeren, hvad en-
 ten han er Vexelbruger eller ikke, rydder sin

- Jord, i hvilken Henseende Vexeldriftens Forsvarere og stedse have indrømmet, at den reene Brak et enkelt Aar fortjener at anprises.

b. At Jorder, som anvendes til Brakfrugter og ikke holdes fuldkommen rene, overløbes med Ukrud og forvildes langt mere, end ved nogen anden Dykningsmaade. Jeg kunde dertil svare: "dog neppe saa meget, som den skidne Brak, hvilken jeg ofte har seet baade i min Egn og i det sydlige Sjælland;" thi paa den Plet, hvor Kartoffelen eller nogensomhelst Rodfrugt staaer, er dog noget frelst for Ukrud, medens jeg derimod ved den saakaldede rene Brak undertiden neppe har kunnet finde et Par $\square$ Sommer fri for Qvækker eller andre Ukrudsplanter. Men jeg vil ikke holde mig til dette Svar; derimod anmærker jeg, hvad enhver tænkende Landmand vil indrømme mig: at den der vil Maalet, maae vilde Midlerne, og altsaa, om man ved Brakfrugtablen vil forbedre sin Ager, maae man holde den reen. At dette er saare let og lettere, end ved heel Brak, det siger Fornuft og det veed jeg af egen Erfaring. Ikke heller denne Indvending kunde det falde mig ind at møde, undtagen for saavidt jeg i §. 8. 10 og 37 har berørt den og hvor den vist ikke er forbigaaet; naar jeg skulde taget et

mere specielt Hensyn paa denne Indbending, saa maatte jeg og have taget det paa utallige andre, f. Ex. slet Pløining, ureen Udsæd, krasiløse Arbeidsdyr, uvante Arbeidere &c. &c. Den der ikke engang holder sine Brakfrugter rene, er en maadelig Bonde, og duer slet ikke til nogen forbedret Driots Udsørelse.

c. At der vilde mangle arbejdende Hænder, dersom Vexelbruget paa eenmaal blev indført hos Flerheden af Algerdyrkere. Jeg formaaer ikke at tanke mig denne Underlighed "at den paa eenmaal skulde blive indført hos Flerheden;" thi om den, og som en Forfatter engang onskede for sin Driotsmaade, af Regjeringen blev befalet strax indført, vilde det vist ikke gaae stort bedre, end det gik med hiin Keisers Befaling, da han sagde: Vi ville at man strax og herefter skal sige: tollite hanc Schismam, og ikke længere sige eller skrive: hoc Schisma. Der blev intet af. Imidlertid har jeg og i §. §. 12, 16, 39, 43 tildeels berørt denne Indbending, saavidt jeg anseer sligt nødvendigt, og tilføjer her endnu, at der dog gives mangfoldige Børn, som Algerdyrkningen, især i Esteraaret, ikke giver fuld Bestjæftigelse og ved hvilke en uhyre Mængde Kartofler, Røer o. dsl. ville kunne optages.

d. At i Bondestanden mødes Overgangen fra et uordentligt, planløst til et ordentligt, planmæssigt Agerbrug med mange Vanskeligheder; men det var betydeligt at forsøge disse om man vilde, at der umiddelbart skulde gaaes over til Bæstelbruget o. s. v. Til den første Sætning maae jeg svare: "ja, hos den trevne, uvildende, undertygte eller paa egen indbildt Klogskab stolende Agerdyrker vil der møde Vanskeligheder nok; men sligt har jeg og omhyggeligen erindret i §. §. 8, 9, 10, 11, 35, 36, 37, 38. At de samme ikke møde hos alle, end ikke hos alle Hovriebønder, det lærer en frydefuld Erfaring. Til den sidste Sætning maae jeg svare, at jeg seer slet ingen Grund for, at Vanskelighederne derved skulde forsøge sig. Vorden en Agerdyrker først ivrig for sin Driots Forbedring, og dette maae jeg antage, om jeg skal troe, at han vil gaae over fra et uordentligt, planløst, til et ordentligt, planmæssigt Agerbrug; saa er det mig uforklarligt, hvorfor han skulde finde det vanskeligere at afveje med Væter, Vikker, Boghvede, Kartofler &c., imellem Straasæd (kun at han erkjendte denne Driots Fortrinlighed) end at indføre et andet ordentligt og planmæssigt Sædskifte. Ogsaa her taler Erfaringen for mig; thi medens jeg kjender saa egentlige Bon-

der, som have indført et ordentligt og plantmæssigt Kobbelsbrug, kjender jeg langt flere som opmærksomme paa Vexeldrivtens Fortrinlighed have begyndt at optage Noget af denne. Iøvrigt har jeg, som een af mine Læsere meente, ligesaa lidet tænkt paa som anbefalet en pludselig Overgang til denne Drikt. Jeg føler alt for vel, at sligt var den største Urimelighed, og skulde Nogen, efterat have læst Afhandlingen med Opmærksomhed, finde, at jeg havde ventet eller anpræst en saadan, da gjør det mig ondt, at jeg har skrevet saa utydeligt, hvorhos jeg erklærer, at jeg meget mere, ved de fra §. 8 til 17 anførte Hindringer, har haft til Hensigt at vise, hvor umueligt jeg anseer een pludselig Overgang og ved det efterfølgende, hvor snæblikkelig den gradvise forekommer mig.

3. Mogle af mine Læsere have meent, at adskillige af de anførte Hindringer ligesaavel imodstaae ethvert andet forbedret Agerbrugs Indførelse. At de alle maae virke imod hver saadan Forbedring, det er vist nok, og saadant kunde det ikke være min Hensigt at nægte; men at de alle maae virke stærkere imod Vexeldrivten, fordi denne kræver flere Kundskaber, større Opmærksomhed og Driktighed, bestandigere Tilsyn &c., det

haaber jeg at have godtgjort for hver den, der ikke alt for flygtig læser de første 17 S. S.

Disse ere de Bemærkninger, som jeg til nærmere Oplysning og Stadfæstelse af det foregaaende, har troet at burde tilføie, i Anledning af de Erindringer, som Nogle af Manuscriptets Læsere have gjort og som ere komne til min Kundskab. Flere Erindringer som egentligen grunde sig paa forskjellige Principer og hvis Afbeviisning vilde føre til større Vidtøftighed, end et Tillæg til Afhandlingen taaler, har jeg her forbigaaet: men skal med Redebonhed og Velvillie svare, naar de offentligten fremsættes.

Erkjendtligst takker jeg de Mænd i det Kongl. Landhuusholdnings-Selskabs Commissioner, som med Opmærksomhed have læst og med Upartisthed have bedømt min Afhandling. Deres Opmuntring til at lade den see Lyset var mig en ny Spore til dens hastigere Offentliggjørelse, ligesom det Bifald de i det Hele have skjenket den, vil aabne den en desto større Udgang til det læsende Landoeconomiske Publikum. Maatte jeg have bidraget Noget, var det ogsaa kunns lidet, til Dettets Bedste,

vilde jeg ansee mig rigeligen belønnet for de
 Timer, jeg anvendte paa Bøvelsbriestens
 Anbefaling, en Sag der under Guds Vel-
 signelse og Bestyrelse spaaer Landet saa
 siensynlige oeconomiske Fordele, at den
 ikke kan andet, end gjøre Fremgang, som
 den og allerede har erhvervet sig mange
 Venner iblandt os.

Lynghøje, den 1ste August 1817.

B. F. Rønne.

Brev til Redacturen fra F. i Anledning af L. T. 6 B. 2 H.

I Landoeconomiske Tidenders 6te Bind 2det H. for Mars og April 1817 har jeg i disse Dage læst nogle forskjellige Beretninger og Spørgsmaal, som den anonyme Forfatter p. 257 ønsker besvarede. Han synes nemlig: det vilde være gavnligt, naar vore Landmænd meddeelte hinanden deres praktiske Erfaringer i Landvæsenet, som havde afgjort Viisshed. Forfatteren fordrer her saare meget, thi hvor finder man den afgjorte Viisshed? I selve de store og indsigtsfulde Landmænds Afhandlinger anføres stundom adskilligt som afgjort Viisshed, der sandelig dog ikke er det. Det er ikke sjældent at den ene modfiger den anden, og vi andre smaa Folk, der ikke kan følge Traaden, nødes til jurare in Verba magistris og antage for afgjort det, som endnu er uafgjort. Saaledes beretter Forfatteren os, at det er en afgjort Viisshed, hvad Oberst Falkenstjold har sagt om de fede Soer: at de nemlig æde deres Grise, saasnart de ere fødte: Dette er dog ikke altid Tilfældet, hvilket og Redacturen i sin E. Skr., med al Respect for Hr. Obersten, rigtig har bemærket. Imidlertid har jeg selv 2de Gange haft det Uheld, at en fed Soe aad alle sine Grise, hvilket for en Mand i min

Stilling var et betydeligt Tab; thi jeg er hverken meer eller mindre end Ludimagister i en Afkrog paa Falsk, og har neppe saa meget tilovers, at jeg om Aaret kan kjøbe mig en nyttig Bog til Læsning, hvormeget man end skriger over Skolelærernes store Lønninger. Dog dette er jo denne Sag uvedkommende. Jeg vilde fortælle Deres W. hvorledes jeg vænnede den fortrædelige Soe af med dette unaturlige Væderie, men når kunde jeg have glemt det. Jeg lod hende fare 3die Gang, men da hun skulde føde (som heldigviis skete om Aftenen før Sengenid og ved Dagen, nemlig Kl. 4 Eftermiddag den 12 Mai 1816) lod jeg ved min Karl alle Grisene, efter som de fødtes, borttage og putte i et Kar med tør Halm. Tallet var 9; Om Morgenens der paa, da de vare blevene tørre og al Slimen borte, tog jeg dem op, og gav Moderen dem, som med Begjærlighed tog og opfødte dem alle, og saaledes fik jeg dog nogen Erstatning for det forhen lidte Tab. Adskillige have siden brugt samme Methode og befundet den probat. At altsaa Søerne, de maae være nok saa fede, ikke æde Grisene, naar Slimen, som ved Fødselen hænger ved dem, er borte, troer jeg at kunne antages for afgjort Visshed. Og maae nu, som det hedder i anførte Tidende p. 257 i Hr. Oberstens Bekjendtgjørelse af hans gjorte Erfaringer om at hans Søer æde deres Grise, være hver

Landmand Hærkommen — hvilket jeg dog ikke troer den er eller kan være — saa synes mig, at min Erfaring med langt større Aet kan fortjene dette Prædikat.

Jeg kommer nu til det i anførte Tidende p. 259 opkastede 1ste Spørgsmaal: hvorledes faaer man sit Hørfrø fri for Hveenen? Til Belønning for Spørgerens 2de meddeelte Erfaringer — hvoraf dog ingen er ny, og Omgangsmaaden med den sidste (Stæren) almindelig bekjendt — ønsker han at erholde Svar eller Raad. Jeg vil, saavidt min ringe Evne tillader det, søge at opfylde hans Ønske. Han viser os temmelig vidtsæftig Maaden, paa hvilken han har tumlet med sin Jord og anseer dens gode Behandling som Hovedaarsagen til hans fortrinlige Høraaf. Jordens Bonitet selv og dens gode Behandling er vel Hovedaarsagen til god Afgrøde, men dog ikke den eneste. Er Sæden i sig selv ikke god, ikke reen, er den fuld af Hveen*) saa vil man ikke kunne rose sig af nogen riig eller fordeedlagtig Høst, og jo bedre Jorden er, desto frodigere groer dette fordærvelige Græs og ødelægger Hørstænglen. Men hvorledes faaer man sit Hørfrø rensat fra Hveenen, naar det

*) Er vist *lolium temulentum*.

engang er bleven befængt dermed, dette er jo Spørgsmaalet som skulde besvares.

I dette Foraar havde jeg selv $1\frac{1}{2}$ Skp. Hørfrøe, som var saa fuld af Hveenen, at jeg ikke vilde saae det og kjøbte derfor 1 Skp. udenlandsk Frøe, som kostede 10 Rbd. N. D., men min kjære Kone, der nu ikke saa gandske forstaaer sig paa den Ting, vedholdt saa længe med sin Beden om at saae hiint saaret, at jeg tilsidst saae mig nødsaget til nolens volens at capitulere, kort: jeg maatte sige Ja; Jeg spekulerede nu paa, om det dog ikke paa nogen Maade var gjort, liget at saae dog noget af Hveenen bort. Jeg tog et brugt Følkelagen, som jeg udbredte paa et tørt Sted i Gaarden og lod sælle med et ikke alt for aabent Gold, men jeg fik ligesaa meget Frøe som Hveenen paa Lagenet; handelsveis kom et Par af mine Høns ind paa Lagenet og jeg bemærkede at de opsankede Hveenen uden at røre Hørfrøet; jeg fastede en Haandsfuld ud til dem og paa Øjeblikket var det saa reent som om det havde været pillet — "Herligt, tænkte jeg, nu har du vundet Spil og gjort en Opdagelse, som endnu er fremmed for selv vore lærde og indsigtsfulde Landmænd." Hele Hønseskompagniet — thi foruden den stolte Hane, som gjør mig megen Fortred, har jeg saamæn 12 — blev nu kaldet og med megen Fornøielse gjorde de et godt Aftensmaaltid med at rense mig

7de Bind 2det Hefte. (15)

omtrent et halvt Fjerdingkar Frøe fra Hønen. Den følgende Morgen fik de samme Frokost og lige, saa en Portion om Aftenen, saaledes fik jeg i nogle Dage mit Hørfro rensset og brugeligt til Udsæd og sparede saa længe det Korn, de ellers skulde have haft til daglig Underholdning. Portionen maae naturligviis rettes efter Hønsenes Antal og jeg troer, man bør vogte sig for, ei at give dem for meget ad gangen. Jeg agter for Fremtiden at bruge denne Methode, saafremt Nødvendigheden skulde kræve det. Det vilde være mig kjær, om Deres B. ved anstillende Prøve maatte finde min Erfaring at være rigtig, som jeg dog haaber, hvis ellers de sjællandske Høns ikke ere af en anden Natur, end de falksterke, i hvilket Fald der kunde forskrives nogle herfra Landet ved Valdbyerne som gjerne paatage sig Commisjonen.

Endelig tillade De mig at tilføie — ligesom Spørgeren — et Par Ord om Jorden og dens Behandling. Det udenlandske Frøe blev saaet i et Stk. nybrækket Jord, som jeg just havde i min Mark. Hørrer, som jeg i disse Dage har rustet, er god og reen og Længden overhovedet 6 Quarter. Om Behandlingen med denne Jord er intet at sige. Mit eget danske Frøe blev dette Foraar saaet i Jord efter velgjødte Høede. Forrige Efteraar efter Høsten blev denne Jord pløiet — i Foraaret harvet med Jernharven, fik derpaa 2 Pløininger og stærk harvet, al Græsrod afrevet

med Jernriver, nu lod jeg pløie 3die Gang gandske grundt og uden at harve saae jeg i Juren efter Proven, men tyndere end man sædvanlig pleier at saae, derpaa harvedes Eæden ned med en let Træharve 1 paa langs, 2 paa tvers og 3die og sidste Gang paa langs og da Jorden hverken var vaad eller klam, blev den strax trumlet. Denne Har, som ligeledes i disse Dage er rustet, har haft den frodigste Væxt. Dens Længde er overhovedet 8 Qvarter og den er fuldkommen fri for Hønen, men den er ikke saa tyk i Stænglen som den udenlandske, og altsaa vil Hørrønnen ventelig blive finere.

Var jeg vis paa ikke at trætte Deres Vheds. Taalmodighed, vilde jeg i min Enfoldighed tale et Par Ord med i Lauget om de andre Spørgsmaal; men Bessedenhed byder mig at tie, dog kun lidt om det 2det Spørgsmaal:

Den Gjødse, der om Sommeren falder ved Staldforing, kan med sand Nytte bruges til Vinterfød. Den Halm, jeg strøer med, lader jeg skjære i Qvarterlange Stykker og saarer derved til Efteraaret en ypperlig Gjødse, det drøier ogsaa paa Strøelsen naar man kun har lidet af Halm, men saa bliver Møddingen igjen desto federe, da den lettelig raadner.

Alf Deres B. bekjendte Humanitet haaber Indsenderen heraf Tilgivelse for den Tidsspilde han

har foranrsaget Dem, ved at læse dette, dog
maaskee han kan have moret hermed en lille
Smule.

Med særdeles Høiagtelse undertegner han sig

Falster, den 17 August 1817.

Deres ærbødigsste

Anonymus F.

E. Efr. Udgiverne takke Forfatteren for de
meddeelte interessante Efterretninger og udbede
sig flere Saadanne. Maatte det behage den ærede
Hr. Forfatter, at tilføie sit Navn, vilde det være
os end kjærere.

Udg.

Nogle Attester, som anbefale Staldforingen, samt et Brev fra Hr. N. Friis.

No. 1.

Efter Begjering af Hr. Kjøbmand Rotholl Friis, kunne vi herved bevidne: at han ved sin eiende og paaboende tiendepligtige Gaard, Gillestedgaard, som staaer for 17 Tønder Hartkorn, er beliggende i Frue Sogn og $\frac{1}{4}$ Mil fra Odense, har i denne Sommer og indtil i Dag, da han har faaet en deel af sit Korn afmeiet og indført, bestandig forret 40 Kjør og 1 Tyr, i alt 41 Nøggehøveder paa Stalden med Grønt, nemlig Kløver og Vikehavre og derimellem noget tørt Foder. At Kjøerne have givet god Mælk, som daglig er bleven indført til Odense og der bleven solgt, at alle Kreaturene ere i ligesaa god Stand, som de han har havt ude paa Græs og at der til disse Kreatures Underholdning med Grønt, ei efter vores Skjønning er brugt mere end Grøden af omtrent 8 Tønder Land, dette kunne vi, som boe i Hr. Friis's Nabolaug og have erfaret Forestaaende, bevidne, saavelsom, at Staldens gode Indretning og den Orden, som er bleven iagttaget ved Kreaturenes Røgt, har meget bidraget til det heldige Udfald af denne Sommers Staldforing. Den Gjødning, som ved denne Leilighed er samlet, er betydelig og af fortrinlig Godhed, og absolut maae sætte den Landmand, som bruger saadan Fremgangsmaade i Stand til, at bringe sine Jorder til høieste Production.

I 1813, 1814 og 15 har Hr. Friis holdt sine Kreature inde og staldforet dem med Grønt, indtil Høesletten.

Eiby, den 25 August 1816.

R. Møller,
Stedets Sognefoged.

H. Henningsen,
Medhjælper.

No. 2.

Ligesom de 2de, Stedets Sognefogder R. Møller og H. Henningsen ere agtbare Mænd, hvis ovenstaaende Vidnessbyrd kan antages fuldkommen troebærdigt, har jeg efter Hr. Friis Ønske i Dag beseet hans Staldindretning paa Gillestedgaarden, i hvilken han i Sommer skal have fodret 41 Døeghoveder, og kan bevidne, at denne Stald, som er indrettet til 46 Hoveder, er fuldkommen rummelig og lustig. Der fandtes endnu 30 Kjøer paa Stald, hvilke alle, foruden at være holdt reenslige og nette; være feede og i fuldkommen god Stand. Staldindretningen var den sædvanlige, saa at Køerne staae med Hovederne ud imod Husets Vægge og Halerne imod hinanden, men den er tilføjede saa bred, at der er omtrent 5 Alens Rum imellem begge Raderne, ligesom den og for medels mange anbragte Lusthuller, er fuldkommen og tilstrækkeligen oplyst.

Odense, den 25 August 1816.

E. Falbe, Herredsfoged.

No. 3.

I Anledning af at Hr. Rotholl Friis, Eier af Gildestedgaard ved Odense, agter at æske det Kongelige Landhusholdnings Selskabs udsatte Præmie for Sommerstaldforing, da kan jeg bevidne, som Djensvidne, der ofte har havt Leilighed til at besee Hr. Friis's Landbrug: at han i denne Sommer paa bemeldte hans Gaard har staldforet fyrretyve Køer og en Tyr. Af disse Køer bleve 10 Stkr. udeladte paa Græs i Dag og de øvrige forblive inde indtil noget endnu u høstet Korn bliver indfjært. Allerede i Sommeren 1813 saae jeg Staldforingen at drives der, og samme fortsattes i Aarene 1814 og 1815 men ikke længere end til Høsten var endt. I dette Aar, da Sommerstaldforingen er vedblevet til Været, har Dvæget fortæret den grønne Afgrøde af omtrent 8 Edr. Land geom. M., hvilken bestod deels i Vikehavre paa det halve og deels i Kløver paa det andet halve. Kjøerne befindes alle at være i en meget god Stand, Indretningen beqvem og hensigtsmæssig. Dette er, saavidt jeg veed, den første og eneste betydelige Gaard her i Provindsen, paa hvilken Sommerstaldforing er drevet og saa heldig udført.

Gildestedgaard, den 25de August 1816.

E. Mourier.

No. 4.

Alt hvad Hr. Mourier haver anført i Henseende Hr. Friis's Staldforing, haver jeg i Sommer af og til været Ojenvidne til. Paa Gillestedgaard, som har 17 Eder. Hartkorn, er i dette Aar saaet 127 Eder. Korn af alle Slags, som Staldforing især kan tilregnes, da ved den Leilighed en Mark merehaver været drevet.

Gillestedgaarden, den 25 August 1816.

J. Wegelsted,
Forpagter til Rosbech og Riisenge.

No. 5.

Jeg har flere Gange besøgt Hr. Rothol Friis Ejer af Gillestedgaard her ved Odense og seet den Klid, hvormed han driver denne Gaard, opdyrker dens Jorder med mange Beføstninger, saavel som Afledninger af skadeligt Vand, som lave Steders Opfyldning, samt Hegns Opførelse med Plantning af adskillige Bøtter m. m., der vidner om Mandens, saavel Kundskaber som fieldne Virksomhed i Landvæsenet. Lillige har jeg seet at han i de foran benævnte Aar brugte Sommerstaldforing til sine Kjøer, men især i Sommer lagt Mærke til denne Sag og kan derfor med Fornøielse underskrive Hr. Mouriers foranstaaende Attest, der aldeles stemmer med, hvad jeg har seet og erfaret, og har jeg især bemærket den gode, rummelige og luf-

tige samt reenslige Staldindretning for de indes-
staaende Hæer, deres ordentlige Fodring, samt
ligesaa gode Hold, som om de havde staaet
ude paa Græs. Jeg ønsker derfor at denne stræb-
somme Landmand maatte forundes det Kongelige
Landhuusholdnings- Selskabs sædvanlige Opmærk-
somhed, og til Opmuntring for sine anvendte Bes-
kræbelser worde tilstaaet en passende Præmie.

Odense, den 27de August 1816.

P. P r æ m,

Provst og Sognepræst til St. Hans
Kirke, samt Rang med Sognepræsterne
udi Kjøbenhavn,

No. 6.

Da det Kongl. Landh. Selskabs Agerdyrknings-Commission troede, at en Feiltagelse mueligen kunde fundet Sted, i Angivelsen af det Areal, hvorpaa Hr. Friis havde staldforet det opgivne Antal Qvæg, da 2 Skpr. Land, hidtil var anseet som Minimum, for et Qvæghoved Commeren igjennem, saa blev Hr. Proprietair Mourier i den Anledning tilskreven, og følgende Svar indløb da saavel fra ham, som fra Hr. Friis.

Til skyldigst Gjenbvar paa meget ærede Skrivelse fra det Kongelige Landhusholdnings- Selskab af 10 d. M., angaaende Hr. Rotbøl Frises Anmeldelse om Sommerstaldføring, har jeg den Ære at melde:

- A. Til Landbo-Commissionens Bemærkning, om: at 2 Skpr. Land er det mindste udfordrende Areal for et Hoveds Commerføring. Ved at have angivet det af Hr. Friis brugte Areal, maae jeg tilføie, at jeg ikke noie undersøgte dette, men blot efter Ojsyn og tildeels paa Frises eget Opgivende anførte dette til 8 Edr. Land geom. M. da jeg ikke troede at sligt blev taget i Betragtning. Om der altsaa har været 8 eller 10 Edr. Land, kan jeg ikke

med Visshed bestemme. Imidlertid har jeg været Djensvidne til den ualmindelig stærke Vegetation, der fandt Sted paa dette Stykke Jord (maaskee for endeel bevirket ved den vaade Sommer) og at Vifterne bleve slagne mere end een Gang. De af Hr. Friis, i vedlagde hans Skrivelse til mig, anførte Grunde, bør ogsaa tages i gunstig Betragtning.

B. Angaaende Areal et til Gildestedgaarden. Dette har Hr. Friis i vedlagde hans Brev til mig, hvortil jeg giver mig den Frihed at henvise, søgt nærmere at oplyse. I øvrigt maae jeg bemærke, at Arealets Opgivende er meget vilkaarligt, da Mogle regne geom. M. Andre à 10000 □ Al. pr. Ed. Land, Udsæden er ligeledes meget forskjellig og af Bølgfæd, har jeg seet at saaes henved 14 Skpr. pr. Ed. Land, naar den skal anvendes som beredende Sædeart. Uden at kunne med Visshed opgive Gildestedgaardens Areal og Udsæd, er det vist, at denne Gaards Jor-der ere drevne til en ualmindelig Grad af Fuldkommenhed, hvorved Udsæden aarligen meget forøges, og at Hr. Friis er en fielden dristig, kyndig og practisk Landmand, der er nidkjær for enhver moden og fornuftig Idees Realisation og uden Fordomme. Jeg

har seet ham i dette Toraar at lægge sin
meste Baarsæd ved! Hjelp af Extirpato-
ren, hvilket er et Beviis for Jordens Be-
quemhed.

Hindemaegaard ved Nyborg, den 20 Mai 1817.

Erbødigt,
Ch. Mourier.

No. 7.

Hr. Mourier til Hindemar.

Uf ærede sees, at Landhuusholdnings Selskabet ønsker Oplysning om 2de Væstet, nemlig: om hvor meget Areal, de i sidste Sommer staldsofede Kvæg overtog og hvormegen Areal Gillestedgaard har. Det første? de 8 á 9 Tønder Land, som mit Kvæg sidste Sommer overtog, var deels første Mars Klover og deels Vikkehavre, hvortil om Vinteren paa Frost var gjødet overordentlig stærkt, og blev for det meste overslagen 2 Gange alt, endeel af Kloverne 3 Gange. Mine Kjøer fik daglig Foder Aften og Morgen, kun Grønt 3 Gange.

J Henseende Areal, da har det sin Rigtighed, at til Gillestedgaard ligger kun et Areal af $121\frac{1}{2}$ Tønde Land geom. og efter den forrige Drift, var circa Udsæden 60 Tønder, men da Jordernes Forbedring og Vandets Afledning af Mose og Enghund, og Jorden desuden ved bedre Drift nu drives $5\frac{1}{2}$ af Gaardens 8 Løkker da forhen ikke kunde antages, der blev drevet mere end 3 af formeldte 8 Løkker. Efter nedenstaaende tager jeg mig den Frihed at opgive dem min Udsæd i Mar.

Hvede	4	Edr.	4	Skpr.	Gjødet med 2 Mars gammel Gødning, derudi saet Klover.
Rug	17	—			
Bvg	27	—			Gjødet med 1 Mars gl. Gødning.
dito	8	—			

Klateris 56 Edr. 4 Skpr.

Transport 56 Edr. 4 Skpr.

Byg . . .	7	—	6 Skpr.	} Efter Rug sidste Aar gjødet.
dito . . .	11	—	2 —	
Erter . . .	6	—		
Havre . . .	25	—		
Vikkehavre . . .	9	—	1 Skpr.	} Gjødet med sidste Aars Sommergødning.
Ertehavre . . .	1	—	2 —	
Kartofler . . .	3	—	4 —	
Hørfrøe . . .	1	—	1 —	
Hampefrøe . . .			1 —	

i Alt 121 Edr. 5 Skpr.

Endnu skal jeg have
seet, som
brækkes af Grøn-
Jord, længere hen
Boghvede . . . 1 Ed.
og maaskee 3 Edr.
dog ubes, om til
Staldfodring kun-
de bruges.

) Eget. gjødet.

122 Edr. 5 Skpr.

Om denne Udsæd er for tynd eller tyk harer
jeg endnu ingen Visshed om, dog vil jeg formode
at endeel Sædekorn kunde spares, men da jeg ved
min Ager harer Kraft, synes mig hellere lidt for-
meget, end for lidt *).

Det vilde i øvrigt fornøje mig om Landhøus-
holdnings Selskabet vilde, ved dærlige Mænd,

*) Hvad om modsat?

Dr.

tage denne min lidet forbedrede Landeiendom i
 Ojesyn, da jeg nu til anstundende Sommer frem-
 deles vedbliver at staldfore, som issør, hvorved
 jeg især vil blive opmuntret.

Gillestedgaard, den 16 Marts 1817.

Erbødigt,

Kotbøll Friis.

H. Skr. Mit Qvæg begyndte først sidst i Juni
 at faae Grønt, da jeg til den Tid havde Høe nok,
 at de kunde faae 3 Gange om Dagen, som jeg
 ligeledes maae bede dem at lægge Mærke til.

Landhuusholdnings, Selskabet tilkjendte Hr.
 Kjøbmand Kotbøll Friis sin anden Medaille i Guld.

Anm. Da jeg iaar paa circa $5\frac{1}{2}$ Td. Land af
 Lyngbye Præstegaards flette Jorder, fra 6te Juni
 til medio Sept. har staldforet 4 Heste, 10 Køer og
 30 Gaarestykker, og dog givet endeel Grønt til 4
 Sviin og ydermere staldforet de 10 og tilsiøst 11
 Køer til d. 22de October, saa er der slet intet
 overdrevet i det af Hr. Friis opgivne Areal.

den 10de Novbr. 1817.

B. F. Rønne.

Om Midlet til nogle Ukrudarters Ud- ryddelse.

Ved Slutningen af en Sommer, der har været saa ualmindelig rrig paa Ukrud, ville efterstaaende Betragtninger, maaskee ei være uvelkomne:

Ligesom Gjødningens Forøgelse, Jordens bedre Behandling og en rigtigere Sædfølge, paa den ene Side, ere de Midler, hvorved Productionen især forøges, saaledes virker Ukrudets Udryddelse paa den anden Side til Opnaaelsen af samme Gode, thi først naar dette forsvinder, nyder Sæden ene godt af den i Jorden, fra Naturens milde Haand eller ved Agerdyrkerens Omhue, nedlagte Kraft. I det vort første Viemed altsaa er Forøgelsen af vore Jorders Kraft, bør det andet og samtidige være deres Rensning. Men for at naae dette Maal bør vi gjøre os bekjendte med de Ukrudarters Natur, som vi ville udrydde, thi en urigtig Fremgangsmaade kunde fremlede et Resultat, der netop stred mod vore Ønsker. Naar f. Ex. reen Brak — vel at mærke i Ordets strengeste Betydning — og Kartøffelavl udrydder aldeles Qvæker (*triticum repens*) og Krybhyene (*Agrostis stolonifera*), samt andre perennerende Planter, der ved Rodstus egentligen forplante sig, saa ere disse Midler ei mægtige nok til at befrie Jorden for de Ukrudarter, der forplan- tes ved Frøe, forudsat nemlig, at Jordmonnet

ved egne eller Forsædres Misgæb engang er opfyldt med disse Væxters Frøe. Formindstes end deres Mængde saavel ved reen Brat, som Brakfrugt, aul, saa har dog Erfaringen beviist, at naar et Aar indtraf, der var gunstigere for disse Ukrudsarter end for Sæden, saa formeredes de saa stærkt ved det da frembragte, og paa Jordmonnet faldne, Frøe, at de foregaaende Aars Arbeide til deres Udryddelse kunde ansees, som ganske tabt og Agerdyrkeren lige langt fra sit Maal.

Naar hertil søies, at adskillige af de hyppigste Ukrudsarter, saasom Agerkaal og Morgenfruer ere Planter, der sikkerligen meget udtære Jordmonnet, hine som oliegivende Planter, disse formedels den store Mængde Frøe de frembringe, saa bliver det dobbelt vigtigt for hver Landmand, at gribe de kraftigste Midler, til strax at formindste og i Fremtiden aldeles — dette "aldeles" bør dog ei forståes positibt — at udrydde dem. Hvad Erfar- tanke og Erfaring i saa Henseende har lært mig, skal jeg have den Ære at fremsætte, medens jeg her fornemmeligen retter mit Øiemaal paa de værste, af de eenaarige Ukrudsarter, hvortil jeg især regner Agerkaal (Kiddif Ræddike (*Raphanus raphanistrum*) og Agersennop (*Sinapis arvensis*) og Morgenfruer (Korn Øresie, onde Urter, Fattigmænds Trusfel, gule Brandenborgere *Chrysanthemum segetum*.)

Under Benævnelsen Agerkaal indbefatte Landmændene i Almindelighed to Urter Ukrudsfrøe, der

(16)

dog i flere Henseender ere væsentligen forskellige, nemlig *Raphanus raphanistrum* og *Sinapis arvensis*, hiin groer — overeenstemmende med *Skaer* — meest paa leersandet og sandleret Grund, men denne derimod kun paa rigt, stærkt og fugtigt Jordsmon. Den der ei botanisk veed at undersøge dem, kan, som mig synes, bedst skjelne mellem disse tvende Planterarter ved at lægge Mærke til, at *Agerræddikens* Frøhuse ere haarde og afdeelte, — hvorfor denne Plante ogsaa nogle Steder gives Navnet, "Knop" medens *Frøhusene* paa *Agersenenen* ere liig dem paa vore sædvanlige *Kaal* og *Roe*, *Arter* og ligesom disse lettelig aabne sig og lade Frøet falde.

Skjøndt disse tvende Ukrudsarter, som ovenanført, ynde forskjelligt Jordsmon, saa trives de dog begge, som jeg af Erfaring veed, paa stært Leer, thi paa saadanne Jorder, hvilke fra Forfædrene ere overantvordede mig, med en utroelig Mængde Ukrudsfrø, seer jeg aarligen, skjøndt nu i aftagende Mængde, begge disse Arter voxer ved Siden af hinanden.

Chrysanthemum segetum er den tredje Ukrudsart, hvorom jeg vil handle og som blandt alle mig bekjendte, er den skadeligste og vanskeligste at udrydde. Jeg siger, den skadeligste, fordi den ved sin hyppige Væxt, sine mange Sidekud og derpaa fremkomment de Mængde af Blomster baade undertrykker Sæden og udmagrer Jorden, og det i saa høi Grad, at den i tilstrækkelig Mængde er ene istand til aldeles at

ødelægge den meest levende Afgrøde. Da den til-
lige fremkommer sildig, voxer hurtigt og desuden
besidder saa megen Livskraft, at den Uger til-
ende, kan ligge udreven af Jorden, uden at døe,
endog i denne Tilstand, som jeg af Erfaring veed,
kan bære Blomster, ja endog, som nogle forsikre,
modent Frøe; saa fortjener den sikkerligen at an-
sees, som den Ufrudsplante, der maaskee vanske-
liaft udryddes og er vore Agress farligste Fiende.
Enhver, som seer denne Plante udbrede sig paa
sine Agre, bør sølgelig itide tage de alvorligste
Forholdsregler, for at hindre den fra, at werde
herkende derpaa.

I nogle Egne af Tyssland, hvor man har
lidt i høieste Grad af denne skadelige Væxt, fore-
tages nu aarlige Syn, for at overbevise sig om,
at det Bud, hvorefter ingen saadan Plante maae
indtil Blomstring forblive staaende paa Ageren,
opretholdes og da man ved saa alvorlige Forholds-
regler er for største Delen befriet for den, saa iagt-
tager man den Forsigtighed, ei allene ikke at kjøbe
Sædekorn fra Egne, hvor denne Plante voxer, men
endog, naar et Dyr kommer dervfra, at brænde dets
Gjødning; thi man paastaar, at Frøet af Chry-
santhemum segetum, uden at tabe Spireevnen, kan
gaae gjennem Dyrenes Indvolde.

Blandt de Midler, der kunne anvendes til
disse Ufrudarters Udryddelse, bør Brakningen
billigen sættes øverst, thi ved dennes Hjelp kan
i een Sommer en utrolig Mængde Ufrudsfrøe
ødelægges.

Naar Tiden er om reen Brak, anvendt i dette Viemed, saa er det Selsfølge, at jo oftere Brakken pløies og harves, blot med saadanne Mellemrum at Ukrudsfrøet kan spire, desto mere renses Jorden i een Sommer. Hvo ofte man bør pløie kan i dette Tilfælde ei bestemmes, da Ukrudets Vegetation er yppigere i en Sommer end i en Anden, alt i Forhold til, hvor gunstig den er for disse Planter. Reglen bliver selgelig, at pløie saa ofte, man seer Ugeren dækket af Ukrudsplanter; thi disse dræbes da, og nyt Frøe, som ved næste Pløining bringes til Lyset, kommer i Væxt, og finder paa samme Maade som det foregaaende sin Død.

For end mere at fremme Ukrudets Væxt, bør Jorden efter Pløiningen harves saa flint som muligt, thi jeg har lagt Mærke til, at naar Jorderne ere meget opfyldte af Ukrudsfrøe, saa kan dette i utrolig Mængde, uden at spire, ligge i en Jordklump, neppe saa stor som et Æg. Knuses den, da vogner Frøet til Liv og Væxt. Hvo der vil overbevise sig herom, behøver blot, fra en meget ureen Uger, at hjembringe en saadan Klump, der, naar den knust og fugtiggjort bredes over en Urtepotte med Jord, skal fremvise, hvad den skjult for Øiet indeholdte og bekræfte Sandheden af Ovenstaaende.

Dyrker man Brakfrugter i Brakmarken, saa er ingen mig bekjendt Plante mere stikket til Ukrudets Udryddelse end Kartoflerne, hvis gjentagne

Skufning og Hynning, giver Leilighed til meget Ufruds Udryddelse, ligesom disse tilsidst, ved deres store Top og tætfluttede Væxt, selv dræbe den sidst fremkomne Afgrøde deraf.

Jo oftere man altsaa kan omrøre og vende Jorden mellem Kartoffelraderne, desto meer Ufrud udrydder man, naar det blot har faaet Tid at spire. Vil man naae sit Viemed, bør man aldeles ikke tillade nogen Ufrudsplante at beholde sin Plads saalænge, at dens Frøe kan modne.

Men er end Brakning og Brakfrugtaf det første Skridt til Ufrudets Udryddelse, saa ere disse dog ei mægtige til, ene aldeles at rense Jorden, forudsat at man ei, hvilket neppe nogen Landmand faaer i sinde, i en vis, efter Omstændighederne længere eller kortere, Række af Aar, vil vedblive at brække Jorden.

Det efter Brakningen følgende Sædskifte bør være indrettet saaledes, at dette saavidt muligt ogsaa bidrager til Ufrudets Udryddelse, ved i Sædaarene at hindre det fra at modnes og nedlægge maaskee mere Frøe, end i Brakaaaret er udryddet. Men dette opnaaes, med Hensyn paa det eenaarige Ufrud, hvorom her uafsladeligen handles, ved saavidt muligt at dyrke Vintersæd, og først ved Rotationens Slutning, at tage Vaarsæd, da det Ufrudsfrøe, som muligen dette Aar kunde nedlægges i Jorden, strax i det følgende Aar, ved Brakningen, atter for størstedelen ødelægges.

Langt vanskeligere er det Kobbelsbrugerens, end den der følger Bøxeldrivtens Regler, at rense sin Jord; thi da hiin i en uafbrudt Række af Aar dyrker Sæd, saa har han intet andet Valg, end at veksle mellem Vinter- og Vaarsæd. Tænker jeg mig end et Kobbelsbrug indrettet efter de Grundsætninger, der vel især fortjene Ubefaling og som paa Grund heraf mere og mere følges, nemlig den lange Sædfølge afbrudt ved Kloveravl og Værtedyrkning, saa leder dette dog ei saa vist til Maalet, som en Sædfølge efter Bøxeldrivtens Regler. Naar en Kobbelsbruger driver sin Jord paa følgende Maade, nemlig: 1. Væd, 2. Vintersæd, 3. Vaarsæd, 4 og 5 Klover, 6. Vintersæd, 7. Væd eller Vicker, 8. Byg, 9. Havre, 10, 11 og 12 Klover og Græs, saa formindskes Ufrudet saare i første Aar, noget i det andet, men i det tredje Aar kan atter nedlægges en fuld Afgrøde af dets Græs. I det fjerde og femte Aar bliver Græsset liggende i Jorden uden at spire; i det sjette Aar formindskes det noget i Vintersæden; i det syvende Aar ligeledes, om Vicker ables, og afhugges grenne eller om Vædterne komme tidlig i Væxt og ved at staae fuldkommen sluttede undertrykke Ufrudet, men i det ottende og især i det niende Aar, da Afgrøderne stedse blive svagere, gjør Ufrudet nye Fremskridt og hævder maaskee endog gandske sin forrige Plads. I de tre sidste Aar hverken formindskes eller forøges det. Jeg troer ei, at man ved saadant Sædskifte, om Vædken

end behandles med første Omhug, vil være i Stand til at udrydde Ukrudet 7 thi i 12 Aar have vi, uden at regne Urterne, tre Gange Waarsæd, og det der er det værste, den første Gang, to Aar efter Brakken, altsaa næsten ved Rotationens Begyndelse, saa at det Græs, som i det tredje Aar nedlægges i Jorden i ethvert af de følgende, er i Mængde parat til at spire, uden at Leilighed er forhaanden, med den Kraft som Brakken ene tilbys, at modarbejde det.

Helldigere er ogsaa i denne Henseende Vexelbrugerens Stilling, naar han blot med Sagkundskab benytter de Midler, som Vexelbruget giver ham ihænde. Med Hjælp af sin Gjenstand — Ukrudets Udryddelse — vælge han en Sædsfølge, hvorved Waarsæd dyrkes saa sjældent som muligt, og stedse saa nær foran Brak som gjørligt, at denne stedse kan formindske det i Waarsædsaaaret nedlagte Græs.

En hensigtsvarende Sædsfølge vilde efter min Formening være følgende: 1. Vikker i Gjødning, 2. Vintersæd, 3. Klover, 4. Vintersæd, 5. Kartofler, 6. Waarsæd.

Herved fandt følgende Fordele Sted, 1. Odslagdes Ukrudet tilligemed Vikkerne, der burde afhugges grønne, og da dette, naar de hugges i Blomstringen, kan skee først i Juli, saa kunde Jorden endnu erholde to Pløiningen inden Vintersæden saaes, Vikkemarken blev saaledes pløjet lige saa ofte og paa ligesaa beleilige Aarstider, som

Brakmarken og Ukrudet i lige Grad udryddet, 2. bortfrøes den Afgrøde af eenaarige Ukrudsplanter, som fremvoxte med den betimelige saae Vintersæd. 3. I Kloveraaret fremkom intet Ukrud, eller det blev afhugget med Kloveren, der efter anden Glet omploiedes til Vintersæd. 4. Ødelagde Vinteren atter en Afgrøde af de fremkomne Ukrudsplanter. 5. Kartoflerne gave Leilighed til, ved deres Skufing og Hynning, at saae ødelagt ligesaa meget Ukrud som om reen Brak fandt Sted, og 6. i den nu følgende Vaarsæd kunde rimeligviis ei fremkomme meget Ukrud, men var dette end ei ubetydeligt, saa fulgte dog umiddelbart derefter atter et Brakaar, der tildeels oprettede den foraarfagede Skade.

I denne sexaarige Rotation have vi to Aar, der kunne sættes liig den rene Brak, med Hensyn paa dennes Ene, at rense Jorden. Vi have 2 Aar Vintersæd, i hvilken en Afgrøde af Ukrud ødelægges; et Kloveraar hvori Ukrudet, hverken forøges eller formindskes, og blot eet Aar Vaarsæd, hvori en Deel Frøe paa ny kan avles og udsaaes. I to Rotationer, eller 12 Aar, en Periode ligesaa lang, som den hvori hiint Kobbølbrug een Gang gjør et Omløb, have vi ei mindre end fire Brakaar, medens Kobbølbruget blot har eet Brakaar; og det er altsaa uden for al Tvivl, at dersom Kobbølbrugere kunne formindste Ukrudet, saa maae vi som Vexelbrugere kunne udrydde det; og kunne Kobbølbrugere blot hindre dets Forøgelse, saa maae Vexel-

brugere være istand til at formindste det. Men hvad enten vi som Kobbelsbrugere eller Bexelbrugere vedblive at formindste Ukrudet, saa maae vi tilsidst kunne udrydde det, kun' Bexelbrugeren fire Gange saa hastigen, som Kobbelsbrugeren:

Efter saaledes at have handlet om det hensigtsmæssige Sædskifte i Almindelighed, skal jeg nu tilføie det, som i ethvert Aar vil sikkert fremme Diemedet: Ukrudets Udryddelse.

Gjødningen bør udføres til Vifterne, deels, at det Frøe, som denne muligen indeholder, kan komme i Væxt i et Aar, hvor det ved ei at modnes bliver usædeligt; deels, at Vifterne kunne ved en frodig Væxt bidrage til Jordens Rensning.

Den efter Vifterne følgende Vintersæd bør saaes det tidligste muligt, thi blot derved loffes Agerkaalen til at spire om Efteraaret, hvilket ellers om Foraaret kan være Tilfældet. Seer man Agerkaal om Foraaret fremkomme paa Vintersædsmarken, da bør man endelig harve, at den derved kan ødelægges. Finder man derimod ikke Ukrudsplanter mellem Vintersæden, da bør man, naar man veed at Jorden er meget opfyldt af Ukrudsfrøe, undlade at harve om Foraaret, hvilket ellers er Vintersæden saare gavnligt; thi ved at harve pulveriseres Jordsmønnets øverste Lag og det Frøe, som ligger nær ved Overfladen kommer i Væxt. I dette Tilfælde vilde Hærvingen altsaa skade, ved at give det eenaarige Ukrud Leilighed til at frembrøge og modnes i Vintersæden.

Har man Forsaſte at frøe om Vinteren paa den Klover, der i det tredie Aar ſkal høſtes, ſaa opnaaer man derved overenſtemmende med det jeg ſelv har erfaret, at Klovers Bægt bliver frodigere og det Ufrudsfrøe, ſom ligger nær Overflaaden, kommer i ſtor Mængde i Bægt, og afhugges ſølgelig med Kloveren. Kun naar denne ſkulde modnes, bør man undlade ſaadant, thi Agerkaalen modnes ſnare end Kloveren og ſaar ſølgelig Leilighed til at udsaaes.

Jo tidligere Kartoffer lægges, deſto meer Ufrud har man Leilighed til at ødelægge, ſaa at den Paanſtand, at man ved tidlig at lægge Kartoffer er bedre mod Ufrudet end mod dem, kun er rigtig, naar man forſømmer deres Ødelæggelse itide. Ved Hjælp af de os bekjendte Redſkaber, kunne vi holde vore Kartoffer fuldkommen rene, naar de lægges i en kraftfuld Ager, og jo oftere vi kunne ſtaffe og hyppe dem, deſto meer Ufrud ødelægge vi.

Selv i det ſjette Aar, da Waarsæden ſaaes og Ufrudet paa nye vinder nogen Magt, kunne vi virke til dets Udryddelse, ved ſtrag, naar Bygget viſer ſig, at harve, hvorved en Deel spæde, af Jorden nyligen fremkomne Ufrudsplanter, deels ved at udrydes af Jorden, deels ved at begraves deri, ødelægges.

Bed Mergling udryddes Agerkaalen ſom bekjendt, ofte ødelæses, og dette Foretagende bliver derved end mere gavnligt. Imidlertid har jeg ſeet, at ſamme Mergel paa ſamme Grund, eengang ud-

ryddede, en anden Gang ei formindskede Agerkaalen. Denne forsvandt aldeles paa en Ager som mergledes, om jeg mindes ret i 1806, medens den, et Par Aar derefter af samme Grube opgravne, Mergel, der bragtes paa et til hiin Ager grændsende Nummer, aldeles ingen Virkning gjorde, med Hensyn paa Ukrudets Formindskelse. Mergelen paa fjorres i lige Mængde, nedpløiedes tør og forbedrede i begge Tilfælde Jordsmonnet betydeligen, men, blot i det første Aar udryddede den Ukrudet. Her spørger jeg: hvorfra denne forskjellige Virkning? Besvarelsen er sikkerligen vigtig.

Hvo der kjender Midler, der sikkrere end de her angivne lede til Ukrudets, var det end blot visse Sorters Udryddelse, vil ei blot fortjene, Undertegnedes, men endog samtlige Læseses Tak, ved at bekjendtgjøre deres Erfaringer.

Strandmøllen, i Juli 1817.

Joh, Chr. Drewsen.

Et Spørgsmaal angaaende Sædefornets Værling.

En af de Gjenstande, hvorom Agerbyrernes Meninger ere meget afvigende: Om man bør saae selvavlet Sæd, eller andensteds fra skaffe sig Sædeforn. Medens Nogle næsten aarlig saae fremmed Sæd, og ansee denne som nødvendig Betingelse for gode Afgrøder, vedblive Andre at saae den, de selv have avlet og paaftaae, at denne giver dem, i det ringeste lige saa gode Afgrøder, som fremmed Sæd.

Da de fleste imidlertid ansee Sædens Værling for gavnlig, saa vover jeg at udbede mig Besvarelsen af det Spørgsmaal: Er Sædens Værling gavnlig, skadelig eller ligegyldig? Erkjendes den gavnlig, saa er atter Spørgsmaalet: Naar er den gavnlig, eller er den det i ethvert Tilfælde? Ansees den skadelig, saa spørger jeg atter: om Værlingen stedse eller blot betinget er skadelig. Endelig spørger jeg: Bør Sæden, naar den byttes, hentes fra magrere eller kraftfulde Egne end den hvor den skal saaes? thi ogsaa i denne Henseende ere Meningerne afvigende.

Allerede gjentagne Gange har Undertegnede, gennem dette Skrivt, fremsat Spørgsmaal, angaaende Landoeconomiske Gjenstande, hvorom han har været i Tvivl, og da han hidtil ei har spurgt

forgjæves, men tvertimod stedsse erholdt den Op-
lysning han har søgt, saa haaber ogsaa denne Gang
at finde det han søger. Svarene ønskes indsendt
til Landoeconomiske Tidender, at Flere end Spør-
geren kunne have godt deraf.

Strandmøllen i November 1817.

Joh. Chr. Drewsen.

Et nyt Leerkar til Smørrets bedre Bevaring.

Er Smørret end nok saa reent udblødt og paa det omhyggeligste befriet fra de ostagtige Dele det indeholder, saa er det dog stedse udsat for at for-
dærves og at blive harst. Til at forhindre dette
og at holde Smørret friskt, behøves en tilstræk-
kelig lav Temperatur, hvilket er tydeligt derved,
at det holder sig saa længe om Vinteren.

Vi maae takke en Engellænder Hr. Hadge for
en meget findrig Opfindelse til dette Diemed.
Han har opgivet et særegent Kar til Smørrets
Opbevaring, for hvilken Selskabet til Kunstes,
Haandværkers og Handelens Opmuntring i Lon-
don gav ham en Belønning af 10 Guineer.

Glint Kar er af brændt Leer og har Dannelsen
af de sædvanlige Leerkrukker, hvori man nedlæg-
ger Smør. Oven over denne Krukke sættes en
anden af meget poreus og brændt Leer, der let
lader Vandet, hvormed den fyldes, lidet efter lidet
gjennemtrænge sig. Vandet i den øverste Krukke
siger lidet efter lidet gennem dens Pori og flyder,
naar Temperaturen ellers ikke er for høj og den der-
af følgende Fordunstning ikke for stærk, ned ad
Siderne paa den underste Krukke, hvor det for-
dunster. Men da enhver Uddunstning forringer

Varmen og følgerig tilveiebringer Kulde, saa frembringes herved en saa lav Lufttemperatur i Smørret, der er i den underste Krukke, at det forbliver faldt, endog i de varmeste Dage og saaledes bevares fra at blive harst *).

*) Af Landwirthschaftliche Zeitung 1815.

Bemærkningerne om Markfred, Dec. Corresp. No. 5 Pag. 37, findes følgende Utring:

"Fæstebønderne kan man ei forpligte til at indhegne, med mindre de have frivilligen vedtaget det, eller de ere i deres Fæstebreve dertil forpligtede!..

Er Meningen blot: at saaledes burde en Lov være, da var meget at sige mod en saadan Lovs Gavnlighed, men formener Forfatteren derimod: at Loven er saaledes nu, da feiler han meget, al den Stund Hegnssforordningens 19 og 49 §§ ikke ere satte ud af Kraft; thi begge vise: at ingen nye Forpligtelse behøves for at tvinge Fæstebonden til Hegn, og den 49 § siger udtrykkelig: at Jorddrotten er berettiget at anvende samme Tvangsmidler mod hans Bønder til Hegnss Opførelse og Vedligeholdelse m. v., som Forordningen giver Raboe mod Raboe.

Forfatterens rette Mening, og hans Grunde, ønskes fremsatte i Deconomist Correspondent, for at forekomme Misforstaaelse og Misledelse.

T. i Mai 1817.

J. L. T.

Om Staldforing.

Motto: Staldforingen er Overflødighed's Moder.

Sammerstaldforingen er een af de Gjenstande, hvorom Landmændenes Meninger ere saare deelte. Medens Nogle betragte den som det practiske Ugerbrugs non plus ultra, forkastes den af Andre, der erklære den for skadelig, eller i det ringeste for undværlig; Medens Nogle, der have indført den, uafsladeligen fortsætte den og høit erklære, aldrig at ville forlade den, iukke de fleste Landmænd Dine og Øren for hines Beviser og Overtalelser, og, uden at anstille den mindste Prøve, vedblive deres forudfattede Mening; Medens hine paaftaae, at Staldforingen kan indføres under de fleste Forhold, formene disse, at den kun passer til smaa

7de Bind's 3die Hefte.

Nolsbrug, eller dog kun for Agerdyrkere, der besidde Hjælpemidler, som ei almindeligen staae til Landmænds Tjeneste.

Denne Afhandlings Hiemed skal fornemmelig være, om muligen nærmere at forene de stridende Kræfter, hvilket kun kan skee, om det maatte lykkes mig, tydeligt, ved Siden af hinanden at opstille de forskjellige Grunde, som begge Parter anføre for deres Mening, og med Upartiskhed at afveie for og imod. Naar jeg ikke Maalet, da gid en mere øvet Pen, veiledet af et rigtigere landoekonomiskt Blik, maatte udføre et Arbeide, der nu, eller i Fremtiden, naar Landmændene i Almindelighed ville være mere skikkede til at modtage og overveie lignende Betragtninger, maa lede til betydeligt Gavn for vort Agerbrug.

Først ville vi stræbe at besvare Spørgsmaal: Kan Staldforingen almindeligen indføres? Dernæst anføre: hvad der i Almindelighed siges for og imod Staldforingen, og endelig i Henhold til egne Erfaringer, give en practisk Veiledning til Staldforingens Udvælselse.

Var jeg nødt til at besvare hiint Spørgsmaal; Om Staldforingen kan almindeligen udbreides, med Nei! da skulde det neppe lønne Umagen tilstræffeligen at drøfte vort Emne; thi de faa mere oplyste og mere formuende Agerdyrkere, der dog kunde sætte den i Værk, vilde formodentligen uden mig vide at finde de Hjælpemidler, hvortil de trænge. Nu derimod, da jeg vo-

ver at paaftaae, at Staldforingen kan almindelig indføres, det er: naar man vil iværksætte den, troer jeg ikke bedre at kunne føre Beviset for min Paaftand, end ved at anføre de indbildte eller virkelige Hindringer mod Staldforingen, og efter min Synsmaade opgibe de Midler, hvorved saavel disse som hine kunne fjernes.

Naar jeg taler om almindelig Indførelse, da maae dette Udtryk ikke forstaaes positivt, men blot relativt; thi at ville sige, at Staldforingen, eller hvilket som helst andet landoeconomiskt Foretagende passer paa enhver Jordplet, for ethvert Agerbrug, for enhver Landmand, vilde være en Daarfskab. Mig skal det være nok, om muligt at bevise, at Staldforingen passer for den store Majoritet af vore Agerbrug, og kan der indføres.

Paaftod jeg blot, at store Lodseiere, hvis Areal ikke steg over nogle Hundrede Eder Land, og som ikke besad store, ved lokale Omstændigheder uspdyrkelige Overdrev, eller at mindre og formuende Fordeiere uden for Bondestanden kunde, og kunde med Fordeel indføre Staldforing, da skulde jeg ei møde den store Modstand, som jeg nu ikke skjuler mig, at vorde mig til Deel, i det jeg vover at paaftaae, at selv Bonden, den fattige Bonde, og, om man vil, endog Huusmanden kan indføre Staldforing, naar han blot, oplyst om sin sande Lære — vil indføre den.

Lade vi de Hindringer uberørte, som Bonden ikke selv kan fjerne, men som ere mægtige nok

til at standse ham paa Veien til det bedre, saa som Mangel af Markfred og Naturalpræstationer, saa høre vi forresten, at Staldforingens Modstandere anføre som Marsag, hvorfor denne ikke kan udbredes almindeligen, at Bonden mangler Kundskab, Evne og Villie til at foretage saavel denne, som enhver anden Forbedring.

Hvad Kunderne angaa; har jeg ikke nægte, at Sagen jo virkelig forholder sig saaledes. Vel have vi Bønder, især blandt de yngre Gaardmænd, der ikke ere ubekjendte med Forbedringer som kunne foretages, og Maaden, hvorpaa de bør iværksættes; der i Gjerningen vise, at de ere mere vindfibelige og mere tænsomme end deres Jevnliges store Klasse. Men disse ere Undtagelser, og vi har ikke nægte, at den større Mængde jo trænger til at oplyses om Maaden, hvorpaa den skal gaae frem, saavel som om de Fordele, de engang i Tiden kunne høste deraf. Dette kan, som jeg troer, sættes i Værk ved Skrifter, indrettede efter Bondens Smag og Kulturtrin. Skrifter, affattede i den Tone, hvori den værdigste Provst Høegh skrev, men fremfor alt ikke voluminøse, kunne udrette saare meget. Maaſke der aldrig med mere Held kunde virkes paa Bonden, end gjennem Almanakken, naar denne f. Ex. paa det Kongl. Landh. Selskabs Regning, aarlig forgedes med et halvt Ark, der ene offredes practiske landoeconomiske Gjenstande, hvorved blot maatte iagttages, at man paa ingen Maade, især uden

Forberedelse, fremsatte Gjenstande, der alt for meget kom i Sammenstød med Bondens Begreber, eller hans Menneſtelighed.

Almanaffen er for Bonden et ſaare vigtigt Skript, ſom i hans Dine er ſkrevet af en Mand, der kan mere end ſit Gaderovor. Almanaffen er hans Raadgiver med Hensyn paa Veiret, der for Landmanden er næſten lige ſaa vigtigt at iagttage, ſom for Søemanden, og hans Troe til denne er nu engang ſaa ſtor, at om den end i Aar ſpaaer Coeliſſin, naar det regner, ſaa fæſter han dog ikke derfor næſte Aar mindre Lid til dens Spaadomme. Tag Veir-ſpaadommene ud af Almanaffen, og Bonden kjøber den ikke.

Paa ſamme Maade, ſkjont dog i mindre Grad, fæſter Bonden Lid til de landoeconomiske Vink, ſom det Kongl. Landh. Selskab aarlig lader indrykke deri, og det er unægteligt, at den mig ubekjendte Mand, der fattede Ideen igjennem Almanaffen at tale til Bondenſtanden, har derved ſtor Fortjeneste af bort Agerbrug, da maaskee de uſædvanlige Foretagender, vi nu og da træffe hos Bønder, for en ſtor Deel udſpringe herfra.

Hvad alſaa Bondens Kundſkab om landoeconomiske Foretagender og navnlig om Midlerne til Staldforingens Indførelſe anbelanger, da formes, at diſſe behøve at forbedres, og at dette kunde maaskee allerbedſt ſkee paa allerede anførte Maade. Men jeg hører allerede ſvares: blev det end muligt paa denne Maade at udbrede de for-

nødne Læreregler blandt Bondestanden, hvortil kunde dette dog lede, naar Hjelpemidlerne til enhver reel Forbedring fattes i den manglende Drist's Capital. Vore Bønder ere i Almindelighed fattige og have intet at anvende paa deres Jordbrugs Forbedring, om de end nok saa tydeligt erkjende det Gavn, de ved et eller andet Foretagende, om nogle Aar, kunde høste. Da denne Slutningsmaade er saare almindelig, ja fremsættes endog saa idelig og med saamegen Suffisance, at den mindre Underrettede, eller den, der ikke selv har tænkt over Sagen, maae ansee den for afgjort Sandhed, saa vil det maaskee ved første Blik vække Forundring, at jeg tværtimod vover at paa-
 staae, at Bonden i Almindelighed kan iværksætte enhver af de Forbedringer, som vi andre mere formuende og mere oplyste Landmænd foretage os, naar han nemlig kun gaaer frem efter en mindre Maalestok, og med Skridt, der ere afpassede til hans Kræfter. Kan den mere formuende og med Sagen mere bekendte Landmand dyrke Kartofler paa Tyve Tønder Land, saa kan en Bønde maaskee neppe aple denne Rodvæxt paa ligesaa mange Ekdr. Land; naar hiin graver og anlægger Tusinde Gavn underjordiske Vandledninger, kan denne maaskee i lige lang Tid kun grave hundrede Alen, og naar hiin i et Tidrum af to Aar, ved at anvende en betydelig Capital, indfører fuldkommen Staldforing af hele Gaardens Besætning, saa behøver Bonden uden Capital maaskee ti Aar, skjøndt

med mindre Besætning, for at naae samme Maal. Der er ingen Tvivl om, at denne maae gaae langsommere tilværks end hiin, og stedse langsommere i det Forhold, hvori Hjelpemidlerne fattes ham; men han kan gandske vist dyrke Kartøfler, grave Vandgrøfter og staldfore, naar han blot er bekendt med Fremgangsmaaden, og i Forveien klogeligen overlægger, hvorvidt hans Kræfter naae.

For ikke uden Beviis at henkaste en saadan Paastand, der af mange skulde erklæres for falsk, vil jeg her fremsætte, hvorledes en Bonde, endog i ussel Tilstand, langt uslere end vi i Almindelighed kunne antage vore Bønder at være, ved en rigtig Fremgangsmaade, lidet efter lidet kan bane sig Vej til fuldkommen Staldforing.

Jeg antager at den Bonde, som jeg her vil opstille som Exempel, ifkun formaaer at anskaffe sig een Skp. Vikker, og denne Skjeppe skal da være hele hans Pengendlæg det første Aar. Bruger min Bonde den rene Brak, da skal han om Vinteren gjødste med frisk Gjødsning saa stort et Stykke, som det, hvorpaa denne Skjeppe kan saaes, og han har da kun at iagttage, at den Dreng, der paa Brakmarken vogter hans Gaar og Solin, holder disse Dyr fra den besaaede Plet. Pløining og Harving har han for intet, thi han skulde dog forrette dette Arbeide paa Brakmarken.

Bruger han derimod kun Sommerbrak, saa opbrøder han om Foraaret kun saa stor en Plet, som han behøver til sine Vikker, hvilken i Forveien

er gjødsket, da Vikkerne i saa Fald endog lykkes godt i Grønsøen.

Brækker han derimod aldeles ikke, saa bør han oppløse 1 Skp. Land paa den Græsmark, som næste Aar skal brydes, og her saaer han da sin Skjeppe gjødskede Vikker. Kan han taale Tabet af en Skp. Byggs eller Havres Udsæd, saa følger det af sig selv, at han kan saa Vikkerne i hvilken Mark han vil; men da der endelig bør gjødskes til dem, saa ønsker jeg, at han stedse saaer dem i den Mark, der det følgende Aar skulde have Gjødning for at man ikke skal sige, han lider et føleligt Tab, ved f. Ex. at have en Skp. Rugjord mindre gjødsket.

Jeg antager, at han efter denne Skjeppe Vikker, høster een Tønde, eller ogsaa noget mindre, om man vil. Var han i Stand til næste Aar at saa hele denne Tønde Vikker i Gjødning, da naaede han snart Maalet, men jeg tør ikke antage, at han kan gjøre saa stort et Spring. Jeg slutter heller, at han næste Aar besaaer en halv Tønde Land med Vikker, der ligeledes gjødskes, og stedse med den sidst paa Vinteren faldne Gjødning, der ikke førend det følgende Aar skulde give ham en Indtægt, som ikke forringes derved, at Gjødningen først er brugt til Vikkeavl. Ved den halve Tønde Vikker, han beholder tilovers, dækker han fuldkommen det første Aars Udlæg, og i det andet Aar saaer han heller ikke, med Hensyn paa de saaede Vikker, mere Arbeide end han ellers havde

paa sin Brakmark, ja vel mindre eller mindre ubeleiligt, naar han nemlig om Foraaret, inden Frosten gaaer af Jorden, udfjører Gjødningen paa Algeren.

I dette Aar kan min Bonde allerede i det Smaa begynde at staldfore, og jeg mener at han bør begynde med halv Staldforing, hvorved Qvæget om Dagen indbindes — jeg foretrækker at indbinde det om Dagen, da Qvæget, naar Sommeren er heed, ikke æder synderligt uden Morgen og Aften, og desuden, ved at plages af Hede og Insekter, let fristes til at rive sig løs, eller, om Esirene ere stærke nok til at holde det, kommer til Skade — og giver to til tre Foder paa Stald. Af hine 4 Skpr. Bitter, maae atter 1 Skp. blive staaende til at modnes, men Productet af de tre andre kan opfores.

For at kunne bestemme: hvorvidt Afgrøden af disse 3 Skpr. Land kan naae, maa jeg herved forudsende nogle Bestemmelser, som jeg ikke tør ansee for almindeligen bekjendte.

Efter et Middeltal, og endda nok et meget lavt Middeltal, antager Thaer at 1 Ed. Land med gjødskede Bitter giver 20,000 Pd. grønt Foder, altsaa en halv Ed. Land 10,000 Pd. Heraf bliver 2500 Pd. eller Hjerdeparten staaende til at modnes, og Resten eller 7500 Pd. afhugges til grønt Foder. Thaer antager endvidere, at et Qvægshoved af Mellemstørrelsen behøver daglig 80 Pd. grønt Foder, og jeg slutter altsaa, at

min Bondes Køer, der dog ogsaa kunne æbe om Matten, hvilket ikke er Tilfældet med det staldforede Qvæg, som intet faaer om Matten, kan om Dagen tilstrækkeligen fores med 40 Pd. grønt Foder. Regner jeg endnu videre, at den her omhandlede Bønde, hvilken man uafadeligen maa have for Die, er fattig, og, som Følge heraf, kun har 6 Køer, saa kommer paa hver Koe 1250 Pd. grønt Foder, der, naar en Koe daglig faaer 40 Pd., kan være tilstrækkelig til 6 Køer i 31 Dage.

Den rimelige Følge af denne Staldforing vil være, at min Bondes Køer, om de nylig have kalvet, ville give i det ringeste 2 Potter Mælk mere om Dagen, end ellers; thi i den Forsatning, hvori den Bønde, vi her omtale, er, kan man være vis paa, at Køerne have udsel Græsgang, og jeg er derfor overbevist om, at jeg, uden Overdriivelse, kunde regne fire Potter Mælk mere; men for ikke at mistænkes for Partiskhed, vil jeg kun antage 2 Potter mere om Dagen, hvilket af 6 Køer i 31 Dage bliver 372 Potter Mælk. Dens Værdie anslaaer jeg til 8 β . Potten i flette Penge, hvortil den sikkert kan benyttes i Huset, og min Bønde har altsaa herved en Indtægt af circa 30 Rbd. der dække alle Udgifter ved det grønne Foders Hjembringelse. Men, vigtigere er det, at hine opforede 7500 Pd. Bisker ville, med lidt Strøelse, give 2700 Pd. Gødning, der vel omtrent bliver fem af vore almindelige Bønderlæs, hvilken Gødning allerede i Efteraaret kan bruges

til at gjøde en Skp. Rugland, der næste Aar giver min Bonde, foruden Halmen, 1 Ed. Rug mere, end han ellers kunde have. I det tredje Aar tør jeg antage, at han saae 6 Skpr. Viffer, og at han i det fjerde Aar, deels ved Hjælp af den forægede Gjødning, den forægede Mælkeindtægt, og den større Rugavl, er istand til at saae en heel Tonde Land med Viffer: hvoraf 7 Skpr. opfores grønne og een Skp. bliver staaende til at modnes, og Udsalget vil da blive følgende:

7 Skpr. Land med grønne Viffer yde 17,143 Pd. grønt Foder, hvormed 6 Køer kunne føres 40 Pd. daglig i 71 Dage, og ville da give en Mælkeindtægt, der daglig var 12 Potter større end ellers, og i det Hele havde en Værdie af 71 Rbd. Samme Parti Viffer vilde med nogen Stræelse give 12 almindelige Bønderlæs eller Gjødning til tyndt at gjødse 3 Skpr. Rugland.

Jeg anseer det for overflødigt længere at følge min Bonde paa denne Vej, hvor han nu med mere Hurtighed kan skride frem, da han i det tredje Aar gjødskede omtrent $1\frac{1}{2}$ Skp. Rugjord mere, hvori han i det fjerde Aar har Byg, og i samme Aar 3 Skpr. Rug mere, af hvilke han ogsaa i det femte Aar drager Fordeel, og kan regnes lig en forøget Indtægt af 3 Edr. Rug og $1\frac{1}{2}$ Ed. Byg, hvortil endnu kommer en forøget Mælke-værdie af 100 Rbd., da Køerne i dette Aar kunne længere holdes paa Stald eller rundeligere føres.

Vil eller kan Bonden endnu ikke udvide sin Besætning, saa bør han dog paa ingen Maade standse med Vikkeavlens Udvidelse, der kun bør ophøre, naar den har faaet det Omfang, som passer til hans Avelsbrugs Størrelse. Men avler han saa mange Vikker, at han ikke kan opfore dem gronne, da bør han gjøre disse til Hø, og derved berede sit Kvæg et ligesaa godt som behageligt Vinterfoder, der atter skal sikke ham Mælk i Huset, paa en Aarstid, da han ellers i Almindelighed gandske savner den.

Men svarer man atter, den Tid maae dog komme, da Bondens Kvæg ikke mere kan opøde alt det Foder han avler, da maa Besætningen endelig udvides, eller hiint er til Unytte, men hvorfra tager en saa fattig Bonde Pengene til at kjøbe en Koe?

Jeg svarer, at i det tredje eller fjerde Aar kan Bonden lægge en Kviekalv mere til, end sædvanligt, og denne kan uden Byrde for ham, opflakkes til en herlig Koe, da den overflødige Mælk tillader at give denne sød Mælk i 4 à 6 Uger og siden flummet Mælk. Fores den godt, saa kan den, uden derfor at blive slettere Mælkeko, bringes til Tyr i en Alder af 15 Maaneder, og da give Mælkeindtægt, naar den er 2 Aar gammel; hvilket altsaa bliver Tilfældet i det 5te eller 6te Aar efterat Vikkeavlens og Staldforingen er begyndt. Siden lægges aarlig 1 eller 2 Kalve til, og Besætningen forøges saaledes som af sig

felv, uden at en Skilling gaaer af Bondens Lomme.

Vel! svarer man atter, men hvor faaer Bonden Plads til denne større Qvægbesætning, som han saaledes anskaffer sig? Plads fattes i Almindelighed ikke i Begyndelsen; thi en saadan Bonde, som den vi her opstille til Kønster, har sjelden sin Stald fuld af Qvæg, Men endelig vil det dog blive Tilfældet, og man maae da hjælpe sig med hvad der er; thi det varer længe inden min Bonde tør tænke paa at opføre, endog nogle Fag Huus. Kan han ved Staldforingens Hjælp hæve sig saa meget, at han blot kan reparere sine faldefærdige Bygninger, da maae han allerede være glad.

I det Tilfælde, at Staldbygningen altsaa ikke mere kan rumme Besætningen, maae han tage en Deel af Laden, om han intet andet overflødigt Udhuus har, til Hjælp, og da han følgerig, især nu da Sæden tillige forøges, vil komme til at mangle Plads til denne, saa maae han sætte den i Stak, men da ogsaa lære at sætte Stak saaledes, at netop det Modsatte af hans nærværende Maade finder Sted. Smaa, runde og kugledannede Stakke paa en liden Fod, og som om muligen tækkes, maae da reises om hans Gaard og ved deres aarlige tiltagende Antal med store Bogstaver tegne for enhver sine: Vi ere Staldforingens Børn!

Dog, hører jeg endnu indvende: Bondens Stalde ere lave, mørke og uskikkede til deri at holde Kvæg om Sommeren, der her vil tiffmøres af Gjødning og Gjødningsvand, som fattes Afløb. Dette er sandt, men herpaa kan ogsaa raades Bod. Deels har dette ikke meget at betyde, saalænge Bonden kun bruger halv Staldforing; thi da Kvæget er den halve Tid paa Græs, saa vil det ikke savne Lyset, om det end nogle Timer staaer i en dunkel Stald, naar det kun imidlertid nyder et godt og overflodigt Foder. Og saavel Lys, som frie Luft, kan desuden tilveiebringes, naar man staaer et Par Taal ud af Væggene, og aabner alle Døre. Har Bonden derimod aldeles ikke Stroelse, hvilket i de første Aar rimeligviis vil være Tilfældet, med mindre han har taget et gammelt Stykke Tag ned, eller i Nærheden kan samle Blade eller Tang, saa bør man vist nok stræbe at skaffe Gjødningsvandet Afløb, men uden for Stalden i et Hul opfange det og øse det enten paa Gjødningen selv, eller paa Grønsvær, Tørvesmuld eller lignende, som man til dette Diemed i Forveien maa have lagt i Bunte ved Møddingen.

Jeg troer saaledes at have viist, at naar en Bonde blot kan bestride Udlæget til en Skp. Vifter, saa kan han uden andre Hjælpemidler, end egen Vindstikbelighed, indføre Staldforing, og skiondt kun langsomt, ja endog krybende, naae det Maal, hvorhen vi andre, ved den fornødne

Driftscapital, med tilstrækkeligt Overlæg kan hurtigere komme.

Men den Tilstand, hvori jeg har hensat hiin Bonde, er lykkeligviis ikke den sande; og hvo af vore Bønder skulle ikke kunne kjøbe 1 Td. Vitter, naar han ønskede at indføre Staldforing? Ved at saae denne i sin Brakmark; og gjødte med den Gjødning, der ellers skulde Sommeren over ligge ubenyttet, kan han altsaa i det første Aar, allerede være saa langt som hiin Bonde i det fjerde. Min Hensigt med hiint Malerie var, som sagt, kun at vise, at en Bonde endog i en udsel Forsætning kunde lidet efter lidet gaae over til Staldforing og sjerne alle dermed forbundne Vanskeligheder, naar han blot besidder den fornødne Kundskaab; og — vil det Gode! tilraabe Staldforingens Modstandere mig atter.

Og vil det Gode? Skulde da Bonden virkelig ikke ville sit eget Bedste, naar han blot kjender det? Skulde han være det eneste Væsen, der af hele Stabningen ikke ønskede at forbedre sin Tilstand? Man fristes næsten til at smile ad en saa besynderlig Paastand.

Lad os blot overbevise Bonden om, at Staldforingen er Veien til bedre Aar, og vi skulle da see at alle, enten for selv at leve i større Overfladighed, eller for at efterlade mere til Børnene, ville staldfore, ligesom alle nu pløie for at fortjene det daglige Brød.

Men Bonden oplyses i Almindelighed kun ved Exempler, der opstilles lige for hans Øine, og undertiden ved smaa og populære Skriver. Begge disse Midler bør derfor nyttes, for at naa Maalet. Landmænd uden for Bondestanden, Præster og andre oplyste Jorddyrkere, som ikke bruge alt for store Arealer, med hvem Bonden folgelig bedre end med Godseieren kan sammenligne sig, maae give det Exempel, der ikke vil mangle Efterlignelse.

Ingen Modsigelse kan i denne Henseende gjøre min Troe vaklende, da jeg har oplevet saamange Beviser for Rigtigheden af min Paastand. Vi have af Hr. Auctions-Directeur Lemvighs Efterretninger om Agerdyrkningsens Tilstand paa Cronborg Amt, (see Landøconomiske Tidender) seet, at Kartoffelavlens der har udbredt sig, dog vel fordi Forfatteren selv, saavel som en Nielsen, Neffe, Selbye og flere Landmænd af dette Slags have givet Exemplet. Det samme er Tilfældet andensheds.

Jeg kjender en Egn, hvor nogle Bønder have indført allehaande Forandringer og Forbedringer, fordi de have Exemplet for Øje. Den der siger, at Bonden er døv, feiler temmelig, men hvo der paastaar, at han er blind, gjør ham fuldkommen Uret. Kun vil han være vis paa, ikke at have seet feil, derfor betragter han en Ting nøie, og den gjør meest Indtryk paa ham, naar han har den i Nabolandet, og, ved daglig at betragte den, kan

overbevise sig om, at den i sin lidovelse ikke fordrer en Capital eller Arbeids-Anstrængelse, der overgaaer hans Evner.

Jeg har ved det Foregaaende beviist, at Staldforingen kan indføres af endog den uformuende Bonde, og smigrer jeg mig i denne Henseende ikke med et falskt Haab, saa vil man rimeligviis tilgive mig, at jeg ikke indlader mig paa at føre et Beviis for, at den mere formuende og mere oplyste Landmand med mindre Møie og mindre Tidsspilde kan gjøre det samme, og vender jeg mig derfor nu til Besvarelsen af de Indvendinger, man gjør Staldforingen i Almindelighed, selv da, naar man erkjender at den kan indføres.

De vigtigste blandt disse, forsaavidt jeg kjender dem og uden at tage Hensyn paa de allerede anførte, der ikke af Landmanden selv kunne høves, men ved Regjeringens Omfarg engang i Tiden sikkert ville fjernes, ere følgende:

1. Staldforingen hensesætter Dvæget i en unaturlig Tilstand. Ved saaledes at fæstes til en Plet og berøves al Bevægelse, maae dets Sundhed lide; dets Hud, som aldrig affhyles ved Regn, liden efter liden blive ureen, og derved alle Slags Hudsygdomme fremkales, ligesom dets Fordæielse, ved Mangel af Bevægelse, unægteligen svækkes.

Svar. Vel er det sandt, at Dvæget ved Staldforingen befinder sig i en Tilstand, der endnu meer end Tværingen afviger fra dets oprindelige Forsat.

ning; men ikke desto mindre see vi dog, at det trives saare vel, om det end uafsladeligen staaer paa Stald. Dette er en saa almindelig erkjendt Sandhed, at endog Staldforingens Modstandere, der ofte paaastaane at Mælkeindtægten aldeles ikke forøges derved, dog indrømme, at Qvæget bliver fedt ved at staldfores. Da det ikke vel kan tænkes, at Qvæget skulde kunne trives under en Behandlingsmaade, der var dets Sundhed skadelig, saa formener jeg at hiin aprioriske Slutning fuldkommen gjendrives ved denne Erfaring.

Vi kunne forresten under Staldforingen let forskaffe Qvæget den fornødne Bevægelse og give det Leilighed til at slukke sig, ved nemlig paa en indelukket Plads daglig at lade det løbe et Par Timer om. Det var gavnligt om her tillige fandtes et Vandstade, hvori Qvæget kunde søge den Kjølighed, som man, naar det græsser løst, seer det saare attraae. Falder Regn, saa kunde ogsaa dens velgjørende Virkning saaledes komme Qvæget tilgode. Denne Løsgaaen bliver kun betænkelig derved, at Qvæget, naar et fremmed Stykke kommer derimellem, gjerne river og støder det, hvorved et saadant Dyr letteligen ganske fordærves. Det er derfor hensigtsmæssigt i saa Fald, enten at lade Røgterren paa Qvæget, medens det gaaer løst, eller forsyne det med Træbrækker paa Hornenes Spidse, da dets Stød derved blive mindre skadelige.

2. At Qvæget, ved at staldfores, meget senere, end om det tsiredes eller græssede frit, faaer grønt Foder, er en anden og vigtig Indvending mod Staldforingen. Kløveren er ikke skikket til at hugges forend midt i Juni Maaned og Bifferne kun først i Juli. Til denne Tid maa altsaa Qvæget nøies med Høet og Halm, om man ikke allerede har opforet Høe, i hvilket Tilfælde man kommer endnu i værre Forlegenhed med sine malkende Køer. Men da Qvæget meget godt mærker, at der er Græs paa Marken, saa æder det nødigen det tørre Foder, taber daglig mere og mere Mælk, og man staaer da fare for, at Køerne, især om de have kalvet tidlig, blive ganske eller næsten golde, uden at kunne malke rigeligen, naar de siden faae grønt Foder. Da man allerede kan tsire sit Qvæg ved Slutningen af Mai Maaned, og ifkun først eller midt i Juni Maaned begynde med at gibe grønt paa Stald, saa er det jo uimodsigeligt, at Staldforingen kommer tre Uger senere end Tsiringen, og man altsaa maae vente saameget længere, inden man faaer feed Mælk og Græssmør. Vel har man givet det Raad, at faae Kaps og Rug, for tidligere at faae grønt Foder, men kan det end betale sig at faae den første, saa er dog den sidste alt for kostbar dertil.

S v a r: Efter min Formeening, var denne Ankepost blandt alle den vigtigste, dersom man ikke havde Midler til at høre den.

Det er en Sandhed, at Qvæget maa alt for længe undvære det grønne Foder, naar Klover skal være det første, der bydes det. Men Rug kan i Almindelighed allerede hugges sidst i Mai og Raps midt i Mai. Herved bliver man i Stand til ligesaa tidlig at begynde med Staldforing, som med Tøiring. Men da det kan hændes, at saavel Rug som Raps, i en uheldig Vinter, kan gaae bort, saa er det dog muligt, at den, der staldforer, kunde nødes til at give sit Qvæg tørt Foder indtil Kloveren kommer, midt i Juni Maaned. Havde han da et Parti Rodfrugter, saa var Skaden vel ikke saa stor, og hans Køer skulde ikke staae fare for at blive golde; men da disse endnu ikkun sielden dyrkes, saa tør vi ikke ene stole paa dette Middel; men ville derimod anbefale det saare simple: at tøre indtil Staldforingsurterne kunne hugges:

Dette ligesaa sikre som simple Hjælpe middel, synes alle Staldforingens Modstandere at have glemt. Eller have de anseet det for uanvendeligt? Det er muligt; thi vor første Lærer, den værdige Høegh, meente, at de Køer, der skulde staldfores, ikke først maatte komme paa Græs, og det er saare rimeligt, at Staldforingens Modstandere, uden videre, have antaget denne Mening, for rigtig, og altsaa i dette Tilfælde gandske forkastet Tøiringen.

At man, uden at skade sig selv eller Qvæget, kan vovselvis lade det græsse og staae paa Stald,

er noget, hvorom jeg har den fuldkomneste Vis-
hed, da jeg mangfoldige Gange, uden endog at
spore Aftagelse i Mælken, naar Koen sættes paa
Stald, har gjort det. Giver man kun Qvæget
Kløver eller Vifker, der netop begynde at blomstre,
da kan man være vis paa, at det graadigen skal
æde, om det end kommer fra godt Græs, og man
vil i dette Tilfælde ikke spore, at Mælken aftager.
Men, er Kløveren derimod gammel eller træt i
Stilkene, da æder Qvæget kun til Rødtørst, taber
Mælk og tilkjendegiver ved ideligt Brøl, at det
længes efter Græsgangen.

Vil man altsaa ikke betjene sig af Rug og
Kaps, og har man ikke Brakfrugter at give, ind-
til Kløver kan hugges, da bør man frem for alt
sætte Qvæget i Løir, indtil Staldforingsurterne
ere tjenlige. Men i mine Dine er det allerede et
Tab, om kun 3 à 4 Uger, at lukke sit Qvæg ud
af Stalden, da der i et saadant Tidrum, ved
en passende Besætning, kan samles en i ethvert
Avisbrug betydelig Mængde Gjødning.

Mod Kapsen indvender man, at vore Vin-
tere undertiden ødelægge den, og at den skal tid-
lig saaes. Men disse Indvendinger synes mig
ikke tilstrækkelige til at berøbe en Landmand, der
nyder og veed at vurdere Staldforingen, Lysten til
at besaae et Stykke Jord med denne Væxt. Ru-
gen gaaer ogsaa undertiden bort; dog raader In-
gen os at ophøre med dens Dyrkning, paa dertil
passende Jorder. En Tønde Land Kaps er om

Foraaret, om end Besætningen stiger til 20 å 24 Dvæghoveder, af saare stor Værdie, da denne, skaa-
ren i Hakkelse og blandet med Halm, giver et Fo-
der, som Dvæget æder med stor Begjærlighed, og
hvorved Mælken alierede noget forbedres.

Bruger man Rugen paa samme Maade, da
er den ogsaa en saare vigtig Plante. I England
dyrkes den ofte til grønt Foder. Kun maae den til
dette Brug saaes saa tidlig som muligt, og tættere
end ellers vilde være raadeligt.

Dog indlader jeg mig ikke i Beregningen
over, hvormegen Mælkeindtægt man kunde vente
efter det grønne Foder af en Tønde Rug. Det
forekommer mig rimeligt, at Mælkeindtægten dæk-
ter Værdien af den saaede Rug; men var det end
Tilfældet, at hiin var noget mindre værd end denne,
saa sluttede man dog sikkert meget urigtigt om man
sagde: Rugen er 16 Rbd. værd og Mælken kun
12 Rbd., der er altsaa 4 Rbd. Tab, og paa
Grund heraf bør man ikke saae Rug til grønt Fo-
der. Med samme Met kunde man sige: 10 Dvægh-
hoveder fortære saamegen Halm, saameget Høe,
og det er saameget værdt, men det har kun givet
mig saamegen Indtægt; Mælken har folgelig ko-
stet mere end den har gjengivet, og paa Grund
heraf bør jeg ikke holde Dvæg! Men hvorfra fik
jeg i dette Tilfælde Gjsdning, og hvorledes blev
hele Nølsbrugets Tilstand om denne fattedes. En
klog Bygmester forkaster ikke en Grundsteen, der
passer godt til den Bygning han agter at opføre,

om end den mindre Tænksumme, der seer ad høiſke Omveie han maae hente og transportere den, forſik-
 frer ham, at Bygningen vel kan ſtaaе uden denne,
 og paaſtaaer at den er for dyr. Hliln veed, at
 til en varig Bygning maa lægges ſik-
 ker Grund, thi naar denne ſvigter,
 ſtyrter det Hele ſammen.

Jeg ſiger ikke videre i denne Anledning, og
 haaber allerede, tydeligt at have lagt min Mening
 for Dagen.

Men bedrage vi os ikke, og finde vi ved Er-
 faring de Løvter bekræftede, ſom *Agrostis stolo-*
nifera giver os, da hæver denne Plante paa een
 Gang Vanſkeligheden ved tidlig at ſkaffe ſit Dvæg
 grønt Foder. Vi behøve da blot paa et for Mar-
 ſens løsgaaende Kreaturer fuldkommen ſikkert Sted,
 at beplante en Tønde Land eller to dermed, for
 ved dennes Hjelp allerede at have et tilſtrækkeligt
 tidligt Foder til en Beſætning af en Snees Dvægs
 hoveder.

Foruden *Agrostis* have vi endnu en anden in-
 denlandſk Græsart, der rimeligviis kan meget af-
 hjelpe Landmandens Trang til grønt Foder, den
 Græsart, der ved fuldendt Væxt neppe mere kan
 henregnes til de gode Arter, men derimod i Be-
 gyndelſen ſikkert tælles til dem. Jeg mener *Dac-*
tylis glomerata. Enhver opmærkſom Landmand
 vil have bemærket, at denne Græsart er, blandt
 alle maaſkee, den tidligſte. Seer man ſtrax efter
 at Sneen er gaaet bort, en Græsplante fremspire,

da er det *Dactylis*. Opdager man lidet senere en høi, bladrig Græsbusk, da er det denne samme, og hvad der især forekommer mig vigtigt, er, at den groer gjerne og frodig paa tør Jord, medens de fleste andre ellers frodige Græsarter findes paa Engene, og komme senere frem. At *Dactylis* forresten ynder et kraftigt Jordsmån og paa dette giver et langt større Produkt end ellers, er unægteligt, og det vilde derfor sikkert være hensigtsmæssigt, især naar hiint Diemed skulde opnaaes, at tørke den paa kraftig Grund og give den Lye mod de værste Vinde.

3. Men siger man atter: Have vi endelig det grønne Foder, saa er dets Transport til Stalden, da det baade er volumineust og svært, saare besværlig. Gjorde man disse Vexter til Hø, inden de hjembragtes, saa indtog de neppe den halve Plads og veiede kun en Femtedeel af deres grønne Vægt. Kjørsefsarbeidet foreges altsaa saare meget ved Staldforingen.

Svar. At der til at hjembringe Foderurterne udfordres mindre Arbeide, naar de først ere gjorte til Hø, er vel unægteligt, men ligesaa vist bliver det, at det Arbeide, de behøve til at forvandles fra grønne Planter til Hø, er større end hiin Transport, hvorfor man gruer.

Men denne er ikke saa vidtløftig, som Mange, ubekjendte med Sagen, forestille sig; thi med en Hest og en Genspænderbogn eller Karre, kan man hjemkjøre det grønne Foder, som 50 Qvægs,

høveder fortære, naar det blot ikke forlangt fra skal hentes. Antager jeg at 50 Qvægshøveder fortære daglig omtrent 4000 Pd. grønt Foder, og at en Hest kunde trække 400 Pd., saa blev der 10 Læs daglig at hjemkjøre, hvilket ogsaa kunde skee, om end Afstanden fra Gaarden til det grønne Foder var 1000 Alen. Hesten kan ikke derved trættes, da den medens der læsses og aflæsses kan æde og hvile sig. Brugte man et Par Stude til Transporten, saa vilde de blive fede ved dette Arbejde.

Var Afstanden endnu større, saa vilde det nok være raadeligt, for at Transporten ikke skulde blive for vidtløftig, at dele Markerne i to Hovedafdelinger, der hver især deltes i de fornødne Underafdelinger, og da at avle det grønne Foder paa de nærmeste Marker, men derimod paa de fiernere, at forvandle Foderplanterne til Høe.

Vi see altsaa, at med Hensyn paa det grønne Foders Transport vilde vi paa 50 Røer kun komme til at beregne Omkostningerne ved en Hest og en Tenspændervogn eller Karre, der til dette Brug kan være saare længe.

4. Flere Folk fordrøs til Staldforingen end til Tøiring eller Bogtning, og derved bliver hiin kostbarere end disse, ikke at tale om, at man ofte ikke kan faae Folkene, om man end vilde bære Udgiften.

Swar. Naar man virkelig ikke kan faae Folk, da er man nødt til at lade saavel dette, som ethvert andet Foretagende, enhver Forbedring fare.

Man kan da ligesaa lidet afgrave Vand, reise Steengjerde, eller foretage sig noget lignende, som Staldfore.

Men Folkene kunne vel som oftest faaes, da Staldforing ikke fordrer mange flere end Løirng.

Har et Avlsbrug f. Ex. 50 Qvægshøveder, der tøires eller vogtes, da behøves hertil en Karl; men om de staldfores, kunne to Karle affugge og hjemføre det grønne Foder og tillige fore og muge. To Karle vilse ogsaa være tilstrækkelige ved 60 Qvægshøveder. Vi see altsaa, at ligesom dette Antal Qvæg fordrer en Hest, saaledes behøves ogsaa en Karl, og den forsgede Udgiwt bliver om trent hvad disse koste. Mon disse Udgiwter ikke kunne rigelig erstattes ved den Mængde ypperlige Gjødning Staldforingen og ene den tilbeiebringer?

Paa den anden Side kan Mælkepigen, der naar Qvæget staaer paa Stald, vinder den Tid, der ellers anvendes paa at gaae ud til Qvæget og atter hjem, naar dette nemlig tøires, nu da det er lige ved Haanden, maae et større Antal Koor, ligesom man lettere kan iagttage, at hun maae reent og ikke lader Uvedkommende faae noget af Mælken.

5. Tilstaaet at alt dette er rigtigt, saa er dog Folkenes Uvillie og Ukjendtskab til Staldforingen en saare vigtig Hindring for dens Iværksættelse; en Hindring, hvorved Eierens bedste Villie til dens Indførelse ofte er bleven tilintetgjort. Folkene, som i den kun see en Forøgelse af deres Ar-

beide, ere forud indtagne mod Staldforingen, og stræbe i det ringeste hemmeligen at modarbeide den, hvorfor det heller ikke er noget usædvanligt, at det samme Dvæg, der i Løir malkede maadeligt, naar det kom paa Stald, malter slet.

Svar. Lad Folkene kun være gandske ubekjendte med Staldforingen, dette betyder intet, naar blot Eierne eller Opsynsmanden kjender den fra Grunden af. I dette Tilfælde har man i det ringeste den Fordeel, at man ikke behøver at bekjempe indgroede Sædvaner, som hine ved et slet indrettet Staldforingsbrug andensteds kunne have antaget.

Eieren bør i dette Tilfælde kun tydelig forklare hvorledes alt bør skee, nøie iagttage at enhver Befaling efterleves, og paa ingen Maade taale nogen Afvigelse fra den engang bestemte Orden; thi en liden Afvigelse trækker strax en anden efter sig, og det Hele faaer tilsidst et gandske andet Udseende, end man fra Begyndelsen ønskede eller haabede.

Folkenes Ubillie mod Staldforingen, der vist nok ofte finder Sted, og er saare skadelig, bekjæmpes bedst ved at forene deres Fordeel med den nye Indretning. Indsee de først tydeligen, at Staldforingen yder dem Fordele, som Løiringen eller Bogtningen ikke tilbyder, da ville de snart blive ligesaa indtagne for hin, som før for disse. Man maae altsaa kun ved nøie at iagttage alt ved Staldforingen, i Begyndelsen gjøre det umuligt for dem, at arbeide hemmeligen imod den, og naar

alt da er i Orden, lobe Kægteren f. Ex. en Skilling for hver 10 eller 12 Potter Mælk, og man kan da være vis paa, at han ikke blot skal fore med største Omhyggelighed, men endog paasee at Mælkepigen malker reent. Kunde man ligeledes lanne Mælkepigen enten ene eller tildeels, ved at give hende noget vist i Forhold til Mælkens Mængde, da gjorde man sikkert saare vel; thi man blev derved end visere paa, at Køerne ikke fordærvedes ved Forsømmelse fra hendes Side. Jeg har i det ringeste fundet, at en saadan Indretning er saare gavnlig. Selv om den Betaling, man i Forhold til Mælkens Mængde gav Kægteren eller Mælkepigen, var Udgifts Forsøgelse, saa skulde denne dog uden Byrde for Eieren kunne udredes, da Staldforingen yder saa mange reelle Fordele, hvorved hiint Udlæg rigeligen erstattes.

6. Vanskeligheden med at holde Kvæget reent ved Staldforingen, er atter en vigtig Antepost imod denne; thi siger man. hvad nytter det, om jeg muligen faaer mere Mælk af mit staldforede end mit græssende Kvæg, naar denne dog, ved den Ureenhed, der paa Stald er uundgaaelig, bliver ilbesmagende, og giver, som en Folge heraf, slet, ja modbydeligt Smør, hvis lave Priis forarsager et betydeligt Tab. Man anvende saa megen Omhye man vil, saa undgaaer man dog ikke at Køerne jo tilsmøre Overne med den tynde Gjødning, og at Mælken, da disse dog ikke kunne

vaskes hver Gang, man malter, blandes med nogen Ureenlighed.

Svar. Kun en god Stalvindretning hæber aldeles denne vigtige Antepost. Herom mere i det følgende, naar jeg taler om Staldens Indretning. Forresten bør man ikke forsømme, hvad enten man malter paa Stald, eller, hvilket ofte er ligesaa slemt, paa vore skidne Malkestadser, hvorpaa en Koe ikke kan lægge sig noget Dieblif, uden at tilsmøre sig, at lade Malkepigen med et reent Klæde astørre Overet, inden hun begynder Malkningen. Hvo der er ret omhyggelig for sit Smør, vil ikke forsømme med største Omhu at vaage over Reenlighed ved Malkningen og i Malkeskammeret. Forresten bør man saavidt muligt søge at undgaae, at Kvægets Excrementer blive alt for tynde, da Reenligheden derved fremmes og Kvægets Sundhed, der vel endog ved den vedvarende Laxering kunde skades, bevares. Herom ligeledes mere i det følgende.

7. Skal det blive muligt at undgaae den i forrige Post omhandlede Ureenlighed, da er en stor Mængde Strøelse uundgaaelig nødvendig, og da mange Udsbrug, endog til den blotte Foring, ere i Forlegenhed for Halm, hvorledes skulde de da tilveiebringe det store Parti, som de deraf behøve til Strøelse, naar de staldfore? Man har vel foreslaaet at samle Løv, Brægnen og Lignende til Strøelse, men deels kan ikke enhver skaffe sig disse Surrogater, deels er ogsaa deres Tilfjærsel et nyt

Arbeide. 8. Effen foreslog under disse Omstændigheder at bruge tør Jord, som Strøelse, men hvor tager man saamegen tør Jord; vaad er den ikke passende, og desuden kan Jorden ikke erstatte Halmen i Gjødningen, thi hiin er og bliver Jord, denne derimod, ved at forraadne, forvandles til frugtbar Muld. Man maae altsaa, inden man kan tænke paa Staldforingen, have et betydeligt Fotaad af Halm.

Svar. Halm er unægtelig den bedste Strøelse, da den tilbereder et blødt og tørt Leie for Kvæget og i Straacenes Huulhed modtages en stor Deel Gjødningsaft, der bringes paa Jorden og kommer den til Gavn. At eie saamegen Halm, som til første Aars Staldforing udfordres, er derfor meget ønskeligt, men ikke uundgaaelig nødvendigt. Deels kan man næsten overalt forskaffe sig en Drel af de ovenanførte Hjelpemidler, der meer eller mindre erstatte Halmen som Strøelse, deels har man ofte ved Eagenes Reparation Leilighed til at faae en god Deel Strøelse, og endelig maae man, i det Tilfælde, man kun kan tilveiebringe lidet eller ingen Strøelse, hjælpe sig paa anden Maade.

Har Stalden nemlig den Indretning, hvorom i det følgende skal tales, da kan man næsten uden Strøelse holde Køerne rene, hvis Excrementer desuden, efter den Fremgangsmaade, som jeg senere skal angive, ikke bør blive alt for stikkende. Uden for Stalden og paa Moddingepladsen kan man da, deels for ikke at miste Gjødningsvandet,

deels for at forøge Gjødningemassen blande denne med Grønsvær, Torvaske og Jord, der har sin Oprindelse fra hendsede Planter, s. Ex. Torv eller Torvsmuld og andet saadant, hvoraf enhver vindstibelig Landmand kan skaffe sig noget, og naar man da lægger Gjødning og Blanding, Lag om Lag, saa vil man snart have forvandlet alt til en saare virksom Gjødning. Transporten, som denne Blandingsjord fordrer, betales rigeligen ved den forøgede Gjødning.

Denne Mangel af Strøelse kan desuden ikkun vare kort, thi da den forøgede Gjødning, naar den kun bruges hurtigt, snart forøger Sædafgrøderne, saa forsvinder hiin Mangel, der i det allerhøieste bør vare to Sommer. Efter min Formening bør nemlig en Deel af den første Sommers Staldforingsgjødning anvendes samme Sommer til Vikkeavl, og efter denne bør saaes Rug, der ved den Mængde Halm den yder i den tredje Sommer, vil forskaffe den fornødne Strøelse, naar man blot ikke alt for meget iler med at udvide Besætningen.

Mange Holsbrug, i hvilke Halmen ikke fæstes, kunne forskaffe sig den Strøelse, de den første Sommer behøve, naar de blot den foregaaende Winter omgaaes noget mere sparsommeligt med Halmen, og ikke i store Dyrger og ganske tør kaste den til liden Gavn, i den, paa Grund af den magre Foring, desuden altfor tørre Mødding.

Man kunde endnu maaskee spare, at hvo der fattes Stroelse, kunde efter Sveighernes Maade forvandle Gjedningen til en flydende Masse (Güllen, Jauche) ved at blande den med Vand, og dernæst efter tilbørlig Gjæring bringe denne i Kasser paa Marken, hvor den flydende skulde udbrede sig over Jordsmonnet. Det er muligt, at denne Fremgangsmaade fortjener den Roes, som nogle Forfattere tillægge den, men da jeg af egen Erfaring ikke kjender den, og her blot henholder mig til denne, saa tør jeg ikke videre end i Forbigaaende nævne den, som en Sag, der i det her omhandlede Tilfælde kunde fortjene Opmærksomhed. Da vilde Stalden dog behøve nogle særegne Indretninger, hvorom findes Underretning, saavel i Blåter über Hofvyl, som i Schwerts's Beschreibung der Fellenbergischen Landwirtschaft.

8. Mælken formindskes ved Staldforingen, siger man endvidere, eller om det staldforede Qvæg end giver ligesaa megen Mælk, som det der græsser, saa er dette det høieste, man kan indrømme. Men naar vi ved at tøre eller græsse vort Qvæg, kan have en ligesaa betydelig Mælkeindtægt deraf, hvorfor da bebyrde os med alle Staldforingens Uuisommeligheder?

Svar. Om man bemærkede, at de samme Køer malkede mindre paa Stald end i Løir, saa kommer det deraf, at de tørede have nydt en omhyggeligere Pleie, eller bedre Foder. Er alt

lige, saa vil man finde, at Køerne maake ligesaa godt paa Stald, som i Tøir, men heller ikke bedre; thi jeg indseer ikke nogen Grund, hvorfor de, som andre, tværtimod hine, have paaflaaet, skulde ved lige Føring og Røgt give mere Mælk paa Stald end i Tøir.

De Landmænd, der klage over, at deres Køer paa Stald give mindre Mælk end i Tøir, ville ofte finde Grunden til hiin Klage deri, at Røgteren har med Ubillie eller Fordomme begyndt Staldføringen, og enten forsætlig eller af Mangel paa Sagkundskab tilveiebragt et saa ugunstigt Udfald.

Han behøver blot at lægge for stort Foder paa eengang for Qvæget, hvilket da midt i tilsyneladende Overflod lider Rød, og sælgelig taber Mælk; thi om Foderet er for stort, saa udpisser Qvæget det bedste deraf, og æder kun Resten, naar det ved Sult nødes dertil. Han kan ogsaa begaae den Feil paa eengang at hjembringe for meget grønt Foder, der da let opvarmes og bliver skadeligt, om ikke udehageligt, for Qvæget, som i begge Tilfælde giver mindre Mælk. Jeg vil ikke engang anfore, at en uvillig Røgter kunde forsætlig lade Qvæget mangle, hvorved naturligvis Mælken aftog.

Fører Røgteren derimod, som han bør, og Mælken dog alligevel formindskes, da vil man finde Aarsagen hertil i Foderet selv. Man har da enten tøiret paa bedre Foderplanter, end dem, 7de Bindes 3die Hefte.

man giver paa Stald; har f. Ex. tviret paa riig hvid Kløver, medens man staldforede med rød Kløver eller Biffer, der neppe kunne veie op imod hiin, eller mod naturligt Græs i tilstrækkelig Mængde.

Har man derimod tviret paa rød Kløver, og nu ved ligeledes at staldfore med rød Kløver, mærker noget Tab i Mælkeindtægten, da er Årsagen, at den Kløver, hvorpaa man tvirede, netop da var i en gunstigere Periode af sin Væxt, end nu, da den gives paa Stald, og man vilde da, om man vedblev at tvire, see samme Følge, som nu, da man staldfører, forudsat at man ved Tviringen, som ved Staldføringen, nødte Qvæget til fuldfkommen reent at opæde de grønne Planter, thi tillader man det tvirede Qvæg at affbide Top og nogle Blade, og dernæst at nedtræde Resten, medens det staldforede Qvæg maa opæde endog de groveste Stængler, saa giver vistnok Qvæget paa Stald mindre end det i Tvir, men skulde en omvendt Fremgangsmaade ikke have frembragt modsatte Resultater? Sandheden er denne, at Koen, under aldeles lige Omstændigheder, hverken giver meer eller mindre Mælk paa Stald end i Tvir, men da Staldføringen, om den end ikke er meer oekonomisk end Tviringen, med Hensyn paa det Foder hvert enkelt Qvægshoved forærer, dog ved dens større Gjødningsprodukt, og deraf følgende større Mængde Foder, giver Leilighed til, ja endog Vissheden om at kunne fore en betydelig

større Besætning, saa bliver Mælkeindtægten dog useilbarlig større for det Nolsbrug, der staldforer, end for det, der tsirer.

9. Men er det end rigtigt at Mælkenes Mængde ikke formindskes ved Staldforingen, saa er det dog vel ingen Tvivl underkastet, at dens Egenskaber ere flattere, naar Køerne staldfores, end naar de tsires. Man finder ofte, endog om Vinteren, at Mælken, Gløden og Smørret har Afsmag, og hvormegit lettere kan dette da ikke, ved højere Varmegrad og tyndere Gjødning, om Sommeren, finde Sted? Ikke heller troer man, at Smørret af staldforede Køer holder sig saalænge, som det af Nøg, der frit vanker om, og ved tilstrækkelig Bevægelse har sundere Bædder, end det, der indesluttet inden fire Vægge.

Svar. Denne Paastand har sikkert for største delen sin Oprindelse fra Mangel af Reenlighed ved Staldforingen; thi det er unægteligt, at endog en ringe Grad af Svineri fordærver Mælken, Gløden og Smørret. Henholder jeg mig til egen Erfaring, saa lærer denne mig, at Mælk, Gløde og Smør ere ligesaa velsmagende, naar Nøgget staldfores, som naar det tsires, forudsat at Nøgget nyder begge Steder, saavel paa Stald, som i Tsir, de samme Planter. I modsat Tilfælde er det vel muligt, at der kan være Forskjel, hvilken lige saasnart kan falde ud til Staldforingens, som Tsiringens Fordeel.

Staldforede man f. Ex. med Spergel, men derimod tsirede paa Klover, eller endogsaa paa naturlig Græs, da skulde Smørret af det staldforede Dvæg overgaae det af det tsirede, thi Spergel giver som bekjendt Smør, der overgaaer det, vi af alle de øvrige Planter frembringe.

For nogle Aar siden ønskede jeg at overbevise om, hvad enten Græssmørret eller Staldforings-smørret var det meest velsmagende, og da jeg paa samme Tid havde nogle Køer paa Stald, der fik Vikker, og andre stode tsirede paa godt naturligt Græs, saa lod jeg Mælken skumme hver for sig, og fandt da, at det Smør, der tjernedes efter Vikkeforingen, var netop ligesaa velsmagende, som det efter Tvirgræsset. Da jeg imidlertid ikke vilde forlade mig paa egen Smag, saa fremsatte jeg en Dag begge Sorter Smør for endeel Personer, der vare forsamlede hos mig, og her var Meningerne saa fuldkommen deelte, at man sluttede med at erkjende, at der ingen Forskjel var.

Paa denne Maade overbevistes jeg end mere om, at i det ringeste Vikkerne give ligesaa velsmagende Smør, som Græsset, og ved mine Forsøg lærte jeg, at et lige Parti Mælk efter hine gav lige saa meget Smør, som efter dette.

Skulde det imidlertid være Tilfældet, at Kloveren gav ikke fuldkommen saa velsmagende Smør, som Græsset — i hvilken Anledning jeg ikke har anstillet Forsøg — saa vil dog samme Udbreidelse ramme Smørret, hvad enten Dvæget staaer paa

Stald og fores med Kløver eller tøires derpaa, og i dette Tilfælde vil dog neppe Noget paa Grund heraf vove at fraraade Kløverablen. Staldforingen kan desuden, som bekjendt, saare vel bestaae uden Kløver.

Om Smørret ikke holder sig saalænge, naar der staldfores, som tøires, veed jeg ikke at besvare, men jeg indseer ingen Grund, hvorfor dette skulde være Tilfældet; thi den Paastand, at Dvæget ved Tøiring skulde have en bedre Sundheds Tilstand, synes ene udsprungen fra Theori, uden at finde Bekræftelse i Praxis. Man har formodentlig her truffet en upassende Parallel imellem Mennesket og Dyret.

10. Endvidere fortjener Staldforingen at lastes, fordi Dvæget ved det saftige Foder, det saaledes nyder, uafslædig laxerer, hvorved dets Fordsielse tilsidst maae svækkes, og hele Legemet lide. Man seer ofte Excrementerne som en Straale at fare fra Dvæget, der umiskjendeligen lider derved. Hvad Værd kan desuden en saa vandagtig Gjødning have, da man desuden næsten ikke paa nogen Maade kan opfange den, undtagen man er overmaade vel forsynet med Strøelse.

Svar. Saavel paa Stald, som i Tøir ere Dvægets Excrementer saare flydende, naar det i tilstrækkelig Mængde nyder saftige Foderurter, men til saa flydende Tilstand som ovenanførte, bør de aldrig komme, da Dvæget, enten det tøires eller staldfores, lider derved.

Imidlertid er det saare let at raade Bod herpaa; man behøver blot at give det staldforede Qvæg et Foder, Høe eller Halm om Dagen, hvilket ædes med Begjærlighed, og tilvejebringer den attraaede Virkning. Har en Landmand saa megen Halm som han behøver til Strøelse, da gjør han vel i at lade Qvæget fortære en Deel deraf, thi derved stivnes Excrementerne saameget, at den øvrige Deel af Halmen er ligesaa tilstrækkelig til Gjødningsvandets Opfangelse, som før det hele Parti.

Har Landmanden intet Høe at give sit staldforede Qvæg, da kan han ofte, allerede i Juli Maaned, skaffe sig dette. Han kan nemlig da forvandle en Deel af de Foderplanter til Høe, som han ellers ville have opferet grønne, og naar han da daglig giver Qvæget en Deel af disse Planter i tør Tilstand, saa behøver det naturligviis saameget mindre grønt Foder. Hele Tabet bliver altsaa det Arbejde, som maae forrettes ved at gjøre de grønne Planter til Høe, hvilket i sig selv, naar man gaaer frem paa rette Maade, ikke er saare vidtloftigt, men erstattes rigeligen ved den Fordeel, som Qvæget, der befinder sig bedre ved en saadan blandet Foring, yder, saavelsom derved, at Marken, nu da et stort Stykke paa engang nedhugges, hurtigere bliver bar, og tillader en tidligere anden Gaaning. Forresten er Staldforingsgjødningen, hvorefter enhver let kan overbevise sig, saare

kraftfuld og fortjener sikkerligen, at man intet forsømmer, for at erholde den.

II. Saare vigtig er ogsaa den Omstændighed, at alle Staldforingsurter fordrer Gjødnings, for at give rige Afgrøder, uden hvilke Staldforingen ikke kan bestaae. Men den dertil fornødne Gjødning maae tages fra de ædlere Producter, fra Brødkornet, hvoraf sælgelig frembringes mindre. Naar man f. Ex. allerede om Foraaret udførte den tidligste Wintergjødning, og saaede Byg deri, saa havde man samme Aar en betydelig Fordeel deraf, medens Gjødningen, om den brugtes til Staldforingsurter, først i det følgende Aar eller 12 Maaneder senere yder den Pengeindtægt, som man et Aar tidligere kunde have. Er det altsaa end Tilfældet, at Staldforingsurterne ikke svække Jorden, og at den efter disse følgende Sæd bliver ligesaa givtig, som om den var umiddelbar saaet i Gjødningen, saa er det dog indlysende, at hiin Pengeindtægt kommer et Aar senere, hvilket muligen kan forårsage Forvirring i hele Afsættens Gang, naar man ikke er formuende nok, til at kunne taale denne Opsættelse.

§ 3. Her møder vi atter en af de Indbendinger mod Staldforingen, der gøres den med største Uret. Langt fra at standse Omløbet af den cirkulerende Capital, paaskynder den meget mere dette, Landmanden saa nødvendige, Kredsløb. Denne Bebreidelse udspringer ene fra den Formening, at Staldforingsurterne, lig Cerealierne, eller i det

ringeste. Naarsæden, behøve en til en vis Grad udbrændt Gjødning. Var dette Tilfældet, saa burde man vist nok gjødke til dem med gammel Gjødning, der da berøves Sæden og sikkerligen i det ringeste i det første Aar indskrænkede Sædfrembringelsen, og formindskede Pengeindtægten. Men da vi med Visshed vide, at Staldforingsurterne meget vel trives i den ganske friske Gjødning, der ellers skulde have ligget ubenyttet en heel Sommer, saa er det indlysende, at disses Dyrkning, istedet for at formindste Pengeindtægten, tværtimod betydeligen forøger den, endog i det første Aar, for hvilket man i Almindelighed gruer; thi den da større eller bedre end forhen forede Besætning, maae dog uimodsigeligen give en større Indtægt, om vi end ikke tage Hensyn paa Værdien af den derved bundne Gjødning. Forresten kunde Foderurterne ogsaa frembringes uden Gjødning, naar man blot indrømmer dem en kraftfuld Alger, men at ville saae dem paa kraftløs eller udmagret Grund, er Daarskab.

Den første Gjødning til Staldforingsurterne bør altsaa være den, der sidst paa Vinteren er falden, og som Sommeren over maatte ligge ubenyttet, men er denne ikke tilstrækkelig, da kan man til de sildigere Foderurter med Fordeel anvende den først paa Sommeren faldne Staldforingsgjødning. Naar jeg f. Ex. antager, at Sommerstaldforingen begynder den 1ste Juni, saa kan jeg saae Staldforingsurter i al den Gjødning, der

frembringes i Juni og Juli Maaneder, da saavel Boghvede, som Spergel kan saaes til sidste Maanedes Udgang; ja, Spergel endnu noget senere.

12. Beregner man Foderurternes Værdie, saa vil man finde, at den Indtægt i Mælk og Kjødd give, aldeles ikke staaer i Forhold til denne.

Ervar. Denne Paastand er vel i de fleste Tilfælde ganske rigtig, da den Mælk og det Kjødd, som Kvæget giver,ielden og vel aldrig uden i Nabolaugget af store Stæder, hvor hiin kan sælges til høie Priser, giver reen Fordeel, naar Foderet anslaaes til den Priis, hvortil det kan sælges. Men dette gjælder ikke alene om de til Staldforingen afledte Foderurter, men ogsaa om det Hø og den Halm, Kvæget faaer. Man vil da som oftest finde, at Gjødningsielden kan ganske regnes som reen Fordeel af Foringen. Gerike og andre have anstillet Beregninger herover og Schwerk er ligeledes af den Mening, at Kvæget aldrig betaler sit Foder.

Men skulde vi paa Grund af ovenstaaende forkaste at dyrke grønt Foder til Kvæget, saa kunde vi med samme Ret paastaae, at der hverken bør gives Hø eller Halm, det er, at vi aldeles intet Kvæg skulde holde, fordi det ingen reen Indtægt giver. Men Kvæggholdet er et nødvendigt Onde ved ethvert Aalsbrug, under sædvanlige Forhold, et Onde, der nøder os til at opofre en Deel af vor Fordeel, for ikke ganske at tabe denne; thi

uden Qvæg, ingen Gjødning, og uden Gjødning ingen Frembringelse, eller i det ringeste stedse dalende i Forhold til Jordens Kraftformindskelse. Saa ønskeligt, det derfor kunde være at sælge alt det afledte Foder, og for de indkomne Penge atter købe Gjødning, saa fordeelagtigt dette end kunde være, saa vil denne Fremgangsmaade dog stedse findes uanvendelig uden nær ved store Stæder. Da kan man maaskee med fuldkommen Ret forkaste al Foderforbrug, sælge saavel Høe som Halv, og fra den nærliggende Bye atter hente den fornødne Gjødning. Men hvor Udsbruget selv skal frembringe denne, hvor dettes Tilstand maaske endog fordrer en betydelig Forsøgelse deraf, for at gjøre Jorden kraftigere, bør man neppe tillade sig at regne saaledes, som hvor det afledte Foder under heldigere Omstændigheder kan sælges. Denne Landmand kan sige: naar jeg sælger mit Foder, vil jeg derfor erholde saa eller saameget, medens jeg ved at opfore det kun faaer saameget. Lad end den købte Gjødning koste mig saameget, der bliver dog altid saa stort et Overskud. Han maae derimod, erindrende sig sin Gjødningsbehov og selgelig Umuligheden af at sælge Foder, blot beregne Udsæds, samt Arbeidsværdien, og han vil da finde, at denne rigeligen erstattes ham ved Qvægindtægten og Gjødningsværdien, og hermed bør han for Diebliffet være tilfreds, da den sandeste Fordeel kommer i Fremtidens rigere Afgrøder.

13. Men maae man end indrømme Nødvendigheden af at dyrke Foderurter til Qvæget, hvorfor da ikke lade dette afæde dem paa Marken, da Erfaringen lærer, at man ved med Omhuue at tvære kan føde et Qvægshoved paa et ligesaa lidet Areal, som naar samme Foder gives det paa Stald. Er det afgjort Tab ved at holde Qvæg, og er man for Gjødningens Skyld nødt til at have det, og saaledes at ofre en Deel af den Fordeel, man uden Qvæget kunde erholde, saa bliver jo dette Onde mindre, naar de Omkostninger, der ere uadskilte fra det grønne Foders Hjemførsel og Gjødningens Udførsel, undgaaes.

Svar. Naar der tværes med den fuldkomneste Orden, saa at Qvæget ikke kan nedtræde nogen Plante, eller lade en Deel blive staaende, da kan det vel være muligt at ligesaamange Creature ved Læring som ved Staldføring kunne føres paa et lige stort Areal. Men denne Nødsagtsighed er saare vanskelig; thi saasnart Foderurterne blive staaende lidet længere end netop indtil de gaae i Blomster, saa blive Stilkene grove, og ædes ikkun nagedigen af Qvæget, der tæet ved de træagtige Stilke seer og lugter det bedre Foder, som det attraaer. Qvæget maa altsaa under disse Omstændigheder tvinges ved Sult til at opæde Foderurterne indtil Jorden, hvilket derimod, naar det kun ei faaer store Gister ikke er Tilfældet paa Stald, thi her blandes det Gode og Onde mellem hinanden, det ene lokker det andet ned, og det saameget lettere;

som Kvæget intet andet og bedre Foder har for Die.

Endvidere bliver det vanskeligt at tvære med lige Deconomie som at staldfore, naar nemlig Kvæget anden Gang skal afgræsse en Mark, hvorpaa det allerede har staaet i Tvær, thi som bekjendt æder det aldeles ikke de geile Græsbuske, der ere fremkomne efter dets egen, ved første Tværing tabte, Gjødning. Var dette Græs saaledes, som ved Staldforingen netop finder Sted, blandet med det øvrige og velsmagende, da vilde Kvæget uden Omstændigheder fortære det, da det derimod tværet, gandske forsmaaer det. Vel kan man, efter at Kvæget har staaet paa en Mark, afhugge saadanne Buske, og gjøre dem til Hø, men dette er dog et Arbejde, der meer egner Huusmanden end den større Agerbruger, som har saameget at tage vare.

Vil man derimod nøde Kvæget til saavel i det første som sidste Tilfælde at afæde hver Plante, da maae det sultes og skal ved Tab af Mælk og Kjød lade sin Eier føle, at han med større Fordeel havde kunnet afhugge de grønne Planter, og givet dem paa Stald, om end nogen Transport derved var foranlediget.

14. En saare vigtig Indvending mod Staldforingen, anmærke end videre dens Modstandere, ere vore Staldes sædvanlige Indretning. Kvæget kan ikke ligge reent deri, mangler Luft og Lys, og maae følgelig bedre trives paa Marken, end i

disse. Mangel af Reenlighed giver Mælken Afsmag, hvorfor man i det ringeste altid bør tvære sine Mælkekor, om man end vil staldfore Stude og ungt Kvæg.

Svar. Det er gandske vist, at mange Stalde ere i deres nærværende Tilstand uskikkede til Staldforing, men det er ligesaa vist, at de ofte uden synderlige Omkostninger kunne blive pæsende dertil.

Har en Landmand ikke Evne til ganske at omdanne sin Stald, saa maae han dog uomgængelig sørge for at gjøre den luftig, uden hvilket Kvæget kan blive sygt. Men dette kan han paa meer end een Maade iværksætte. Bondestalden har sjelden Loft, og naar altsaa ikke sidder Foder paa Stænget, saa kan her ikke fattes Luft. Men er der Loft over Stalden, saa bør nogle Brædder tages løse, og Luften saaledes forskaffes frit Træk. Man kan ogsaa slaae en Taal hist og her ud af Væggen oven over Løsholtet, hvorved alt, hvad man i den Anledning ønsker, opnaaes. Har man engang bestemt sig til stedse at staldfore, saa behøver man blot eengang for alle at sætte Luger istedet for disse nedrevne Taal, der lukkes om Vinteren og aabnes om Sommeren, medens det er varmt. Den fornødne Lysning i Stalden tilveiebringes ligeledes ved istedet for nogle af disse at anbringe Vinduer, der, aabnede om Sommeren, bidrage til at skaffe frisk Luft i Stalden.

For Reenlighed kan ligeledes uden store Forandringer saa temmelig sørges, ved bag Dvæget at indrette en 4 à 6 Tommer dyb Grebning, hvori Gjødningen af sig selv falder eller neddrages af Røgterren. Naar denne Grebning tillige holder libet til den Ende af Bygningen, ved hvilken Møddingen ligger, saa ledes Gjødningebandet umiddelbart derhen, hvor det, ved at optages i en liden Hule, til største Gavn kan ses over Møddingen, som derved hindres fra at udtørres og at gaae i en alt for hidsig Gjæring, der i Almindelighed, især i Hestemøget, viser sig ved at danne Skimmel.

Paa den anførte Maade kan en Landmand, der vil staldføre, allerede ansee sig for at være betrygget mod hiin Fare, men har han Tøse til at ombanne sin Stald, da vil jeg raade ham til den hollandske Indretning, som hist og her er brugelig, og da jeg forudsætter at denne, naar den var mere bekendt, vilde blive almindeligere, saa vil jeg her beskrive den saa nøiagtigen, som muligt, og for end bedre at forstaaes, tilføie en Tegning.

Det eiendommelige ved denne Staldbindretning er, at Dvæget bringes i en saadan Tilstand, at det ikke er i Stand til at bevæge sig fremad eller tilbage; thi kan Dvæget gaae et Skridt frem, saa vil det ogsaa undertiden i denne Stilling tabe Gjødning, og naar det da atter gaaer et Skridt tilbage, lægge sig deri, og tilsmøre Over og Laar.

For altsaa at holde Qvæget paa den Plads, man har bestemt det, er man falden paa den heldige Idee at sætte det i en Slags Klemme, i hvilken det formedelst Boverne ikke kan gaae frem, og formedelst Hornene ikke tilbage. Høstfædede Tegning viser en saadan Klemme, der bestaaer af to Sprosser, af hvilke den ene B kan bevæges til Siden, naar Koen skal slippes løs, og atter flydes tilbage, naar den sættes til Krybben, medens den anden Side A stedse er ubevægelig. Baasene, hvori Qvæget staaer, ere lidet afhængende bag til og 2 Alen lange til en almindelig jydsk eller fynsk Koe, men til en stor holsteensk, omtrent 6 Tommer længere. Det kan forresten overlades til Enhvers Forgodtbefindende, om han vil stille Hovederne vendte mod hinanden, eller omvendt fra hinanden, naar Stalden nemlig skal rumme to Rader. Staaer Qvæget med Hovederne vendte mod hinanden, saa har man nemmere ved at fore, men vende de Bagdelene sammen, saa kan der være saa megen Plads — naar nemlig Bygningen er 13 Alen bred — at man med Karre kan udføre Gjødningen mellem begge Raderne. Ikke desmindre bliver mellem Væg og Qvæg tilstrækkelig Plads til at fore. De allerede omtalte Forsigtighedsregler for at skaffe frisk Luft i Stalden, maae naturligviis heller ikke forsamles her.

Jeg bør imidlertid ikke forlade denne Gjensstand uden at nævne en Indvending, der sikkerligen

ei vil udeblive. Man vil nemlig sige: Hoorledes er det muligt, at Qvæget kan befinde sig vel i en saa tvungen Tilstand, ja i et saa haardt Slaverie, at det ikke engang kan slikke sig eller borsjage Fluer? Med Hovedet i Klemme er det ikke i Stand til at hvile uden at støtte det paa Krybben, og kan selvfølgelig ikke hvile med saamegen Velbehag, eller styrkes saa meget derved, som i en friere Tilstand.

Jeg indrømmer, at alle disse Indvendinger have a priori Sandsynligheden for sig, men a posteriori ville de findes fuldkommen falske; thi det er uden for al Tvivl, at Qvæget i denne tvungne Tilstand giver ligesaa megen Mælk og har ligesaa godt Hold, som om det nød mere Frihed, ja dette sidste forsøges maaskee endog ved den Roelighed, hvori Qvæget befinder sig. Det er derfor i det ringeste en afgjort Erfaring, at Dyr, der skulle fedes, maae have saa liden Plads som muligt, og nægtes al Bevægelse. En Sandhed er det, og for denne kunde Erfaringsbevist let føres, at naar Qvæget blot engang om Dagen udlukkes til Bading, og man da giver det en halv Time Frihed til at slikke sig, saa befinder det sig fuldkommen vel, og føler saa lidet sit Slaverie i Stalden, at det med Længsel venter det Dieblif, da Døren atter aabnes, gennem hvilken det da stormer ind til den vante Krybbe.

Den eneste Indvending jeg vilde anføre mod denne Staldindretning, er, at Qvæget noget vanskeligere, end om det havde Hovedet frit, reiser

fig, saa jeg troer at forfulgtet eller paa anden Maade afstræffet Qvæg, skulde have ondt nok ved at staa op. Jeg siger, at jeg formoder dette; thi allevegne hvor jeg kjender denne Indretning, reiser Qvæget sig uden Vanskelighed, men det er ligeledes en Sandhed, at alle disse Steder fores det godt og med Omhu.

15. Dog jeg hører atter sige: er end Staldforingen muelig ved de mindre Holsbrug, hvor man f. Ex. holder en Snees Qvægshoveder, hvorledes vilde den da være udførlig i de større Holsbrug ved en Besætning af 100 Køer eller derover? Hvilken utrolig Mængde Foder skulde her ikke tilveiebringes og hjemkjøres, og hvor mange Folk skulde ikke hertil udfordres? Nei Staldforing passer kun for Huusmænd eller i det høieste for Gaardmænd, men aldrig for Herregaarde eller andre store Holsbrug.

Svar. Først maae jeg anmærke: at jeg aldeles ikke siner Umueligheden af at sommerstaldfore 100 Køer, naar man først indrømmer Mueligheden af at staldfore 20 à 30 Stykker; thi dersom til disse behøvedes 10 Edr. Land, besaaede med Foderurter, og en Karl til deres Røgt, saa vilde jo hines Staldforing kunne iværksættes ved at besaae 50 Edr. Land, og med 5 Karle. Antage vi altsaa, hvilket bør være Tilfældet, at begge Holsbrug kunne anvende forholdsmæssig lige megen Kraft, saa bliver det aldeles ikke umueligt, endog i et endnu større Holsbrug, at staldfore. Man

7de Bind 3die Hefte. (20)

kunde jo ellers med rette paa samme Maade slutte om Vinterforingen og sige: de mindre Aflsbrug kunne sagtens overkomme at avle det fornødne Foder til deres liden Besætning og at passe den, men hvorledes vilde det være mueligt for de store Aflsbrug med deres større Besætninger? Jeg gjentar, at naar den fornødne Kraft er forhaanden, saa ville begge kunne udrette det samme.

Dernæst kunde man af lige Bevæggrund forfaste Løring, der dog ofte anvendes ved meget store Besætninger, thi det maae være forbunden med større Umage at tære 100, end 20 Køer, og ligesom hertil fordres flere Folk, behøves ogsaa en fem Gange større Løireplads til hine end til disse.

Selv den med løs Græsning forbundne Vognning bliver vanskeligere ved et større, end ved et mindre Antal Kvæghoveder, og man kan med lige Ret gjøre samme Indvending, mod denne, som mod Staldforingen.

16. Men ere end alle andre Vanskeligheder fjernede, saa opstaaer dog en nye Hindring mod Staldforingen ved den Omstændighed, at Kloveren let mislykkes og Jorden efter nogle Gange at have baaret denne Vext, ligesom kjendes ved den. Har man end gjort sine Indretninger til at staldfore, saa fuldkastes det Hele dog i de Aaringer, hvor formegen Tørke eller for streng Frost tilintetgjør Kloverafgrøden. Man kommer derved i stor Forlegenhed med Besætningen, og stedsse i større, jo talrigere den er. Løiregræsset fattes, Staldførings-

arterne groe ikke til, og Besætningen ødelægges tilligemed Landmanden.

Svar. Den her yttrede Mening, at Staldforingen nemlig skal hvile paa Kloverablen, er netop den, der allermeest har standset dens Udbredelse, og med dette gjort hver Landmand, der hylder denne Mening, frygtfuld for dens Indførelse. Han faaer nemlig, at han med største Anstrængelse ikke var sikker paa, at Kloveren altid vilde lykkes; han beregnede Folgerne, naar den mislykkedes, og bodede ikke at begynde et Foretagende, hvis Udfald han paa Grund heraf ansaae som høist tvivlsomt. Man kan derfor ikke ofte nok erindre om, at Staldforingen, naar den ene bygges paa Kloverabl, aldrig vil i Tidens Længde kunne bestaae. Mellem begge Kloverflæt — om Kloveren ellers giver to Afgrøder — bliver letteligen en Periode, hvori den første Flæt er for gammel, og den anden endnu ikke fremvoksen nok, for at kunne hugges; altsaa et Tidsrum, hvori tjenligt Foder fattes, og hvor Dvægets Staldforing, om just ikke bliver ødelæggende, saa dog mindre fordeelagtig, end under forandrede Omstændigheder.

For med Held at kunne iværksætte og fortsætte Staldforingen, maae man, uden at forkaste Kloveren, betjene sig fornemmeligen af andre og sikrere Fodervæxter, af hvilke nogle saasom: Raps og Rug, især passe først paa Sommeren, Viker, Vikkehavre og Boghvede senere, og Spergel, Raps, Kartoffeltoppe og Turnips til aller sidst.

Selv et Stykke af Vertemarken kan i Nødsfald benyttes og give et ligesaa kraftigt, som for Dvæget behageligt Foder. Er man flog nok til at betjene sig af alle disse Planter, og lidet efter lidet at saae dem, saa vil man hele Sommeren igjennem have et passende Foder for Dvæget, og hiin vigtige Antepost ganske forsvinde.

17. Endelig sige nogle af Staldforingens Modstandere: hvortil det forøgede Arbejde, som Staldforingen fordrer, da Hovedsiemedet derved dog ikkun er at vinde Gjødning? Denne falder jo dog paa Græsgangen, og kommer Jorden til fuldkommen Gavn, især da den efter den nyere Theorie, som Erfaringen bekræfter, intet taber af sin gjødende Ene ved at ligge unedpløiet. Forhen forholdt Sagen sig ganske anderledes; thi den Gang troede man, at Gjødningen, ved at blive oven paa Jorden, mistede den største Deel af sin gjødende Ene og man kunde altsaa blot for Gjødningens Skyld fristes til at staldfore, da man derved fik Leilighed til at samle den i en stor Bunte, hvor den stikret mod Luftens og Solens skadelige Indvirkning kunde henligge, indtil man udførte og strax nedpløiede den. Men Sagen forholder sig nu ganske anderledes, og man kan uden Betænkning lade Gjødningen forblive oven paa Jorden, indtil man har Leilighed til at nedpløie den. Den eneste Forsigtighed, man bør iagttage, er den, med en Rive daglig at lade Røgteren sprede den af Dvæget tabte Gjødning, for at en Plet ikke skal

faae alt formeget, medens en anden faaer ingen Gjødsning.

Svar. Indrømmer jeg end Rigtigheden af den nyere Theori, der har faa mange udøvede Landmænds Vidnesbyrd for sig, at den i det ringeste fortjener Opmærksomhed, saa er det ikke destomindre let at angive Grunde nok, efter hvilke man maae ønske, at Gjødningen samles i Stalden.

Først er det en Feilslutning, at den Gjødning, der af det græssende Qvæg falder umiddelbart paa Algeren, kommer denne i lige Grad tilgode, som om den fra Stalden udfjørt, spredtes og nedpløiedes; thi enhver opmærksom Landmand skal sande, at Græsgangs Gjødning for en stor Deel taber sin Kraft, da Insekter fortære næsten dens animaliske Dele, og Vinden dernæst bortviser en Deel af de lette Levninger. Ja i visse Aaringer er hiin Udsugning saa betydelig, at Skarnbasserne virkelig ikke lade andet tilbage, end tørre Halm-partikler.

Dernæst tale de Landmænd, der hittede hiin Mening, kun om den Deel af Qvægets Excrementer, der affondres gennem Tarmkanalen. Men hvorledes forholder det sig med den anden og betydelige Deel, Urinen? At den egentlige Gjødning i det ringeste ikke ganske er tabt, bevise de geile Græspletter, der Aaret efter fremkomme hvor den faldt. Men er dette ogsaa Tilfældet med Urinen? Jeg har ikke sporet nogen saadan Virkning deraf, men vel undertiden, i det, efter

Dvægets Græsning paa en Mark, følgende Nar,
 fundet Pletter, hvor Vegetationen gandske har væ-
 ret tilintetgjort, og da hørt paaftaae, at disse
 Pletter, hvor Græsset saae ud, som det var sve-
 det, fremkom efter Dvægets Urin. Hvorvidt
 denne sidste Paaftand er rigtig, vover jeg ikke at
 bestemme, men erindre vi f. Ex. Urinens Virkning
 paa et Træ, der uselbarligen hendsør, naar man
 vedbliver at vande det med denne Bædste, saa
 bliver det sandsynligt, at den svagere Græsplante
 ved en tilstrækkelig Overøsning kan dræbes. Men
 skulde det end være Tilfældet, at Urinen ikke ska-
 dede, saa leed dog Landmanden allerede et betyde-
 ligt Tab, naar den ikke gavnede, og dette troer
 jeg at være Tilfældet, om den i fuldkommen frisk
 Tilstand og ublandet med den egentlige Gjødning,
 kommer paa Jorden. Sveigterne, der fortynde
 Gjødningen, ved at udrøre den i Urinen, bringe
 aldrig denne flydende Materie paa deres Agre,
 uden i Forveien end videre at have fortyndet den
 med Vand, og givet den Tid til at gjære. Jeg
 antager paa Grund af det her anførte, at Uri-
 nens Virkning paa Ageren i det ringeste er tabt, ja
 at den endog mueligen virker skadeligt. Hvad hiint
 Tab angaaer, da veed jeg saare vel, at dette ofte
 ikke ligger Landmændene paa Hjertet, og at de
 med ubegribelig Ligegyldighed lade Gjødningsfasten
 løbe som en sort Flod fra deres Røddinger, uden
 engang at gjøre den ringeste Anstalt til at standse
 denne for dem selv og det Almindelige ulykksvangre

Flod; men skulle vi følge disses Exempel? Skulle vi, der ere bedre oplyste, begaae samme, for os end mere utilgivelige Forseelse?

Uimodsigeligt er det end videre, at een Plet paa Ageren faaer formeget Gjødning paa samme Tid, en anden faaer for liden eller endog ingen; thi spredder man end Gjødningen med en Rive, og derved hindrer den fra at komme paa een Plet, saa kan man dog ikke undgaae, at det græssende Dyr jo atter paa samme Plet eller tæt derved taber nye Gjødning, der ved den gjentagne Strøining kommer hvor den anden allerede ligger. Ligesom een Plet gjødes dobbelt, saaledes faaer en anden, og den første Deel af Ageren, aldeles intet. Endelig kommer Græsgaas Gjødningen kun den Ager tilgode, paa hvilken Goderet groer, uden Hensyn paa, om den netop her med største Fordeel anvendes. Var dette Tilfældet, saa vilde Staldforingens Venner maaskee lettere kunne enes med dens Modstandere, men at den netop her, i det ringeste i Almindelighed, ikke hensigtsmæssigen anvendes, om end Jordsimonnet fik hele dens Kraft, vil neppe være vanskeligt at bevise.

Vi vide alle, at om end samme Kraft bringes i en Maskine, saa er det dog langt fra at være ligegyldigt, paa hvilket Sted den virker, og at den, vægtig nok paa et Punct at sætte hiin i tilstrækkelig Virksomhed, dog i et andet neppe formaaer at bevæge den. Just dette samme gielder om Gjødningen, betragtet som en Deel af

den landoekonomiske Maskines Kraft, hvilken vi kun med størst muelige Fordeel anvende paa rette Punct.

Kunne vi altsaa her bevise, at Gjødningen, ved at falde paa Græsgangen fra det græssende Dvæg, ei kan tilvejebringe saa stor Fordeel for Agerbruget, som naar den, samlet i Stalden, netop bringes paa den Ager, hvor den til det Heles Gavn virker kraftigst, saa formeene vi at have ført et saare vigtigt Beviis for Staldforingens Fortrinlighed, fremfor Løiring og Græsgang.

Ved at tale om Gjødningens større eller mindre Virksomhed i Agerbruget, naar denne nemlig enten bringes fra Stalden paa den dertil bestemte Mark, eller falder paa Græsgangen, vil jeg her aldeles ikke videre berøre den Kraftspilde, der, efter min Formening, i det sidste Tilfælde finder Sted, — hvilken jeg allerede forhen har omtalt — men kun undersøge, hvorvidt den ved Frembringelsen af den umiddelbart efter Gjødsningens følgende Afgrøde virker meer eller mindre fordelagtigt til Jordernes Kraftforøgelse.

Falder Gjødningen paa en Græsmark, der f. Ex. blot i 2 Aar skal ligge uopbrudt, da ville vi deraf see følgende Resultat: I det første Græsningsaar, som vi f. Ex. ville kalde 1816, gjør Gjødsningen aldeles ingen Gavn, men som oftest den Skade, at Dvæget intet fortærer af den nye Opvæxt paa de Steder, hvor den faldt. I det andet Aar 1817, fremkommer lidet bedre Græs,

men kun plettevis. Ageren opbrydes nu om Efteraaret, brakkes i det tredje Aar 1818, og først i det fjerde Aar 1819 høstes nogen Fordeel af den tabte Gjødning, i den Hvede eller Rug, der nu avles. Hvor stor denne Fordeel er, berøer for en Deel paa den Kraft, hvori Ageren er udlagt til Græs.

Men antager jeg end, at Ageren har været udlagt med stor Kraft, saa nyder jeg dog først tre Aar efter at Gjødningen falder, nogen Fordeel, som er værd at nævne. Men selv denne Fordeel af den paa Græsgangen tabte Gjødning er ikke varig; thi Vintersæden og en eller to Gange Vaarsæd, som i Almindelighed følger derefter, har ikke alene ganske udbraget denne Kraft af Jorden, men endog den, som ved en fuldkommen Gjødning er tildeelt Jordsmønnen. For altsaa ved Græsgangs Gjødningen at tilvejebringe en varigere Kraftforøgelse, maatte Græsmarken opbrydes til en eller anden Foderplante, hvis Opfoing da atter kunde give Gjødning og først efterat dette Foder var avlet, maatte Sædeavl finde Sted. Men var dette end en hensigtsmæssigere Anvendelse af den Kraft, som Jorden vandt ved Græsgangs Gjødningen, saa udeblev Benyttelsen af denne Kraft ikke kortere Tid, end jeg allerede har anmærket. Vilde jeg derimod staldfore mit Dvæg, saa blev det en Selvfølge, at Græsmarken blev opbrudt til kunstig Foderavl; thi Dvæget, der skulde staldfores, maatte

have Foder og Græsmarken behøvedes ikke, da in. et Nøg skulde græsses.

I Aaret 1816 saaedes altsaa Vikker eller en anden Foderplante i den opbrudte Gronvæ, og selv i det Tilfælde at disse ikke gjødedes, men blot som vi allerede have anmærket ved Agerens Medlæning til naturligt Græs, forelandt en nogenlunde kraftig Jord, saa vilde de paa en Tonde Land give 2600 Pd. tørt Foder, eller den femdobbelte Vægt grønt Foder. Disse Vikker, der brugtes til det staldforede Nøg, gave endnu samme Sommer omtrent 4800 Pd. Gjødning, og naar Ageren, efter at disse vare afhugne, atter besaaedes, gav den endnu ligesaa meget Foder, og ligesaa megen Gjødning, hvilken jeg tilsammentagen anslaaer til 16 af vore Bønderlæs eller til en halv Gjødfning. Samme Efteraar saaedes Vintersæd, og vi havde altsaa i det andet Aar 1817, samme Benyttelse af Ageren, som forhen i det fjerde 1819.

Men gik jeg endnu hensigtsmæssigere tilværks og gjødskede min Vikkeager om Foraaret 1816 med den i sidste Winter samlede Gjødning, saa vilde jeg paa den opbrudte Græsmark efter et Middeltal avle 20000 Pd. grønne Vikker og derover, hvilke opforede samme Sommer, gave mig 7900 Pd. Gjødning, og naar Ageren endnu engang besaaedes, ligesaameget Foder og ligesaamegen Gjødning, hvilken jeg vil anslaae til 27 af vore Bønderlæs, eller til en svag Gjødfning. Efter Foder-

urterne saae des Vintersæd om Efteraaret, og denne benyttedes i Aaret 1817.

Staldforingens Resultat i dette Tilfælde var altsaa, at jeg i 1817 kunde avle Vintersæd af den Gjødsling, hvoraf jeg ellers først fik Indtægt i Aaret 1819, og at jeg havde Gjødning liggende, hvormed jeg, om end kun tyndt, kunde gjødske et ligesaa stort Areal, som det, hvorpaa Vikkerne vare groede, eller stærkt gjødske et halvt saa stort Areal.

Dnstedede jeg næste Aar at udvide min Foder-Møl, saa fik jeg ved Staldforingens Gjødningen dertil Midler ihænde, men i det Tilfælde, at jeg vilde gjødske til mere Vintersæd, saa kunde jeg endnu i Efteraaret 1816 udføre den om Sommeren faldne Gjødning og saae Rug eller Hvede, som da høstedes i 1817.

Ved Staldforingens Gjødningen, hvorover jeg nu kunde raade — hvilket ikke havde været Tilfældet om Qvæget græssede — fik jeg altsaa endnu en Vintersædsmark eller et større Stykke Vikker i 1817. Naar man altsaa bruger Staldforingens Gjødningen hensigtsmæssigen, saa forøges ikke alene Produktionen, men den paaskyndes endog betydeligen. Det er selvfølgelig ikke ligegyldigt om Gjødningen falder paa Græsgangen, hvor jeg ikke har fri Raadighed over den, eller samlet i Stalden, derfra udføres paa den Mark, hvor den hensigtsmæssigst kan virke til mine Hensigters Opnaaelse.

Jeg anseer det for overflødigt fra flere Synspunkter at betragte denne Gjensstand, hvilket forresten vilde være meget let, men, som mig synes, kun vilde lede til Bidtøstighed. Saa længe desuden den Sandhed endnu ikke er gjendreven, at Foderavl maa være ethvert fremad stræbende Agerbrugs Grundvold, da Gjødnings Produktionen staaer i Forhold hertil, saalænge, siger jeg, kan det ikke være ligegyldigt, paa hvilken Ager Gjødningen kommer, og hvor hurtigt eller hvortil den, som en Følge deraf, benyttes.

Naar jeg i det Foregaaende har nævnet Gjødningskraftens hurtigere Circulation i Agerbruget ved Staldforingens Hjælp, saa har jeg allerede anført en af dennes Hovedfordele. Men andre ikke mindre vigtige udspringe endnu deraf. Til disse regner jeg især Besætningens Formerelse, Gjødnings Forøgelse og den deraf flydende større Sædproduktion.

Ved Staldforingen forøges Besætningen: a. Fordi det er mere oeconomiskt at staldfore, end at tæire, og end mere oeconomiskt end at græsse Qvæget løst. Vel paaftaae nogle, at man paa samme Areal kan tæire ligesaa meget Qvæg i lige saa lang Tid, som om Foderet afhuggedes og gaves paa Stald. Men var end denne Paaftand fuldkommen rigtig, hvorom jeg allerede, af anførte Grunde, nærer nogen Tvivl, saa vil man dog sjelden eller aldrig opnaae, at Foderurterne afbides fuldkommen tet og jævnt ved Jorden af

Qvæget. Naar Kløveren eller Bifkerne blomstre, begynder Qvæget allerede at forsmaae Stilkene, afbider Toppen og træder paa Resten. Jo ældre Foderurterne blive, jo mere er dette Tilfældet, og omendstjandt de i denne Tilstand hverken bør bruges til Tøiring eller Staldforing, saa vil ved den sidste dog spildes mindre end ved den første, da Qvæget her er mere i vor Magt, og det Bedre desuden blandet med det Glettere lokker Qvæget til at æde begge Dele. Kort, det staldforede Qvæg har mindre Magt til at vælge, end det tøjrede.

Staldforingen er dernæst mere oeconomisk, fordi man ved denne sættes i Stand til stedse at give Qvæget Foderurter, der netop er fuldkomneudvoxede, og kun ved at iagttage denne Regel bliver man istand til at høste den størst muelige Mængde Foder af en Ager, ligesom at fodre det størst mulige Antal Qvæg derpaa. Ved Tøiringen begynder man allerede, medens Kløveren er alt for ung; og da ingen Blanding med Halm eller Høe kan finde Sted paa Ageren, saa afæder Qvæget, inden Kløveren bliver fuldvoxen, et langt større Stykke, end om den afhugget, skaaren i Fakkelse og blandet med Halm eller deslige, gaves Qvæget paa Stalden.

b. Fordi Staldforingen fordrer Dykning af kunstige Foderurter, der paa et lige Areal give en langt større Foder-Mængde, end det naturlige Græs. Vel er Tilfældet, at Jordbrugere undertiden tøjre paa god Kløverbæxt, men dette er dog

Kun sjældent Tilfældet, da i Almindelighed anden
 og tredje Aars Klovervæxt, ja undertiden blot na-
 turligt Græs, er det, hvorpaa Dvæget sættes.
 Første Aars Klover, Bitter og Boghvede, der
 bruges til Staldforingen, giver den største Mæng-
 de Foder, og gjør følgende mueligt, at fore det
 størst muelige Antal Dvæg. Vel kunde man svare:
 "at naar Tøringen forresten virkelig befandtes lige
 saa oeconomisk som Staldforingen, saa vilde man,
 ved at dyrke de samme Væxter til Tøring som
 Staldforing, naae det samme Maal." Men, om
 end intet andet skulde fuldkaste denne Eluning,
 saa vilde den Omstændighed, at man meget vel
 kan tøre paa en Mark, hvor intet kan afsøgges,
 allerede være tilstrækkelig dertil, naar vi nemlig
 henholde os til Virkeligheden; thi ligesom Stald-
 forings-Brugeren paa den ene Side veed, at hans
 Dvæg skal lide Rød, dersom han ikke frembringer
 rige Foder, Afgrøder, saaledes veed ogsaa den Land-
 mand, der bruger Tøring, at Koen, om just ikke
 fedes, saa dog lever paa det Tøirgræs, hun blot
 med Tungen kan svøbe ind i Munden, og paa
 Grund heraf lader denne ofte en stet Græsmark
 ligge uopbrudt, medens hiin med yderste Anstræn-
 gelse avler Foderurter, og som en Følge deraf
 frembringer ofte fire Gange saameget Foder, som
 denne.

Staldforings-Brugeren forer, atter som en Følge
 heraf, ofte en Koe paa 2 Ekpr. Land, medens
 den, der tører, behøver en Ed. Land dertil. Ved

Staldforingen nødes altsaa Landmanden til at handle oeconomisk rigtigere, medens Løringen giver Leilighed til Afvigelse fra Reglen, at aale saa meget Foder, som muligt.

Gjødningens Forsøgelse — ligeledes en Følge af Staldforingen — beroer paa Besætningens Formerelse, naar denne nemlig grunder sig paa forøget Foderabl. Den urigtige Formening, at Gjødningens Mængde staaer i Forhold til Dvæg-Untakket, er vel saa temmelig udryddet, eller vil dog daglig mere forsvinde. Ordsproget siger: at Roen malter igjennem Tanden, og det kunde med lige Ret sige: at Gjødningen falder fra Tanden.

Ved Meyers og Thaerss Bestræbelser vide vi, at naar Halmens Vægt multipliceres med $2\frac{1}{10}$ og Høets med $1\frac{8}{10}$, fremkommer Gjødningens Vægt uden Hensyn paa, om et vist Parti Foder gives til en større eller mindre Besætning, naar denne blot er tilstrækkelig til at forvandle det til Gjødning. Da vi nu i det foregaaende have viist, at Staldforing bidrager til Besætningens Formerelse, ved den forøgede Foder-Production, saa er det indlysende, at Gjødningen ligeledes ved Staldforingens Hjælp maa forøges.

Men en forøget Sædproduktion er atter en uundblivelig Følge af Gjødningens Forsøgelse, hvad enten den frembringes ved Jordens forøgede Kraft, eller derved, at et større Areal, formedelst den nu større Mængde Gjødning, kan gjødsles. Sædfrembringelsen staaer, som vi vide, ikke ene i For-

hold til Udsæden, men ogsaa til Agerens Kraft. Da denne forsøges i Forhold til den Mængde Gjødning Jorden faaer, og til Gjødningens indre Værd, saa er det en Selvfølge, at ved den forsøgede Gjødningsmængde, der ved Staldforingens Hjælp tilkommer Jorden, maae vindes rigere Sædafgrøder, og Hovedbøiemedet for al Agerdyrkning altsaa i høiere og høiere Grad, overeensstemmende med Jordens stigende Kraftfylde, opnaaes.

Til Staldforingens Fordele maae endnu regnes den høiere Qvægbenyttelse; thi er det end afgjort, at Qvæget ikke giver mere Mælk, naar det staldforet nyder samme og ligesaamegen Føde som trænet, saa er det dog ligesaa vist, at det under lignende Omstændigheder heller ikke giver mindre. Men, da jeg har viist, at en større Besætning kan holdes ved Staldforingen end ved Læringen eller Græsningen, saa er det en Selvfølge, at dette større Antal maae give en større Mælkeindtægt, naar man taler om Køer. Bestaaer Besætningen af ungt Qvæg eller Stude, da vil Fordelen ligeledes være indlysende; thi foruden den større Mængde deraf kan holdes, er det en Erfarings Sandhed, at Qvæget ved lige Foder trives bedre paa Stald end paa Græs, ja Staldforingens Modstandere have endog beraabt sig paa denne Omstændighed og derfor paaستاart, at det staldforede Qvæg tabte Mælk, om det end vandt Kjød, hvorforsø de anstaae Studes og ungt Qvægs Staldforing for hensigtsmæssig, men fraraadte Køernes.

Jeg vender mig nu til Besvarelsen af det Spørgsmaal: kan Staldforingen uafsladeligen fortsættes, eller nødes man dog til, nogle Uger, Foraar og Esteraar at slippe Qvæget ud?

Jeg svarer hertil: Staldforingen kan uafsladelig fortsættes, naar man indretter sig derefter; thi jeg kan ikke tænke mig nogen anden Marsag, hvorfor man skulde være nødt til at afbryde den, end at Foderet manglede. For Qvægets Sundheds Tilstand behøver det aldrig at komme af Stalden, og allermindst vilde denne fremmes, ved Foraar og især Esteraar at udsætte det for Væde og Kulde. Imidlertid troer jeg, at Græsset mellem egne Stubbe ofte med Fordeel kan benyttes, og jeg er derfor langt fra at dadle den Landmand, der benytter sig deraf, men agter her blot at vise, at denne Benyttelse ikke er uundgaaelig nødvendig.

De Perioder, hvori Foderet savnes, eller dog er mindre rigeligt for Staldforings-Brugeren, er Foraar og Esteraar. Det er derfor vistnok saare vigtigt, ved at saae Væxter, der tidlig og sildig kunne nyttes, at skaffe sig tidligt og sildigt grønt Foder.

I sædvanlige Aaringer kan man midt i Mai hugge Rapsæd, og dermed begynde den grønne Føring. Fra Mai Maanedes Slutning til midt i Juni, er Rugen tjenlig til samme Brug. Efter denne kommer Kloveren, og om man ingen Klover har, Spergel, der saaet saasnart Frosten er af Jorden, kan hugges ligesaa tidlig som Kloveren.

7de Bind 3die Hefte.

(21)

Først i Juli begynder man paa Bitterne eller Viskelandingen, hvormed man fortsætteler til først i August. Nu kommer Boghveden til først i September, derefter Spergel saalænge man vil, eller til November Maanedes Udgang; men dyrker man Brakfrugter, da kan man begynde at fore med Kartoffeltop midt i September og vedblive, om Nattefrosten tillader det, til midt i October, til hvilken Tid man begynder med Toppen af Turnips og Kaaalrabi, der varer til midt i November, og afløses igjen af den sildig saae Spergel. Endnu tidligere kan den grønne Foring begynde, og endnu længere fortsættes, om man dyrker *Agrostis stolonifera*.

Men vi vilde blive staaende ved det allerede anførte, og blot regne Maanederne fra Mai til November incl. til Sommerforings Maaneder, hvorefter vi da have 7 Sommer- og 5 Wintermaaneder. Men lad os end antage, at Uargangen er ugunstig, at Sommerstaldforingen begynder 14 Dage senere og ophører 14 Dage tidligere, saa have vi dog kun 6 Wintermaaneder, og jeg vover at spørge, om nogen Landmand, der vil sit Nægt nogenlunde vel, tør gjøre Regning paa mindre Winterforing, end til 6 Maaneder? Jeg mener at vi i de fleste Tilfælde maae være belavede paa Foring til 7 Wintermaaneder.

Naar Landmanden altsaa blot vil benytte sig af alle de Hjælpemidler, han har ihænde, saa behøver han ikke at sørge for mere Winterfoder, end

det han før bragte; thi Staldforingsperioden kommer ligesaa tidlig, som den, hvori han ellers sætter sit Qvæg paa Græs.

Imidlertid er det vist nok overensstemmende med Klogskab, hvad enten Qvæget skal forblive paa Stald eller ei, at forsyne sig med noget mere Winterfoder end man netop behøver; og et Parti Brakfrugter; der opbevares til henimod Foraaret, er især en sand Skat, naar dette kommer sildigt.

Uagtet jeg her har anført Planter nok til Staldforingens heldige Udøvelse, saa troer jeg dog, at endnu adskillige andre kunne benyttes især til tidligt grønt Foder. Jeg har allerede andensteds nævnt *Dactylis glomerata*, der saaet paa en juun og kraftfuld Ager vilde tidligere, end Rugen give grønt Foder. Den Kaalrabiart, som vi dyrke under Navn af Rotabaga, og der som oftest, taaler vore Vintere, kunde maaskee paa sandet, for Rapsen mindre skikket, Grund indtage dennes Plads, og give os det allersørste grønne Foder. Endnu en anden Plante, *Astragalus glycyphyllos*, kunde maaskee, naar en egen Ager indrømmes den, give meget tidligt grønt Foder. Men dette er kun Formodning for mig, hiint er derimod Visshed.

Naar man ellers opfattede det her omhandlede Spørgsmaal — om Sommerstaldforingen uafbrudt kan fortsættes — saa behøvedes egentlig intet videre for at bevise Muligheden, end at pege paa et eller andet Agerbrug, hvor saadant

ibærksættes. Allerede herved var Muligheden jo beviist, men derfor ikke Muligheden, at Staldforingen hyppigt kunde hele Sommeren igjennem forisættes. Havde hiint Agerbrug derimod ikke ualmindelige Hjelpemidler til sin Raadighed; ja fattedes end og saadanne, som saare ofte foresindes andensteds, saa var, som mig synes, Sagen uimodsigeligen beviist, og da Forfatteren heraf kiender meer end et Aalsbrug, hvor Staldforingen uden overordentlige Midler, og blot ved Hjelp af de her anførte Planter, uafsladeligen fortsættes, saa troer han end ydermere i Praxis at have fundet Beviiset for hiin Paaastand.

Bestemmer en Landmand sig endelig til at indføre Staldforing, da maae han i Forveien vel overveje de forskjellige nye Forhold, der i hans Aalsbrug vil findes Sted, og endelig ikke glemme, at Overgangen fra et Dyrknings System til et andet, er steds vanskelig. Han maae være enig med sig selv om de Midler, hvorved han vil ibærksætte den, og heller forsyne sig med formange, for ved et uforudseet Tilfælde ei at komme i Forlægenhed.

Det til Staldforingen nødvendige Foder kan tilveiebringes paa forskjellige Maader, enten ved at avle Foderurter i Brakmarken, eller ved at indrømme dem en Deel af Kløver- og Wertemarken.

Foderavl i Brakmarken er det fordeelagtigste og naturligste; thi herved benyttes en øde Mark, der bringes til at give en riig Afgrøde. Bestemmer en Landmand sig hertil, da bør han dele

Brakmarken i saamange Dele, at han fra 14 til 14 Dage kan besaae saa stort et Stykke Jord, som det, hvoraf hans Qvæg i ligesaa lang Tid kan opæde Foderet. Veed han først hvorm meget Foder en Koe daglig behøver, og hvorm meget 1 Tonde Land kan give, saa bliver det ham let at bestemme, hvor stort det Stykke, han skal besaae, bør være. Dog maae han stedse, især i Forsningen, inden Jorderne ere meget kraftfulde, heller regne formeget end for lidet, da de oversflødige Staldforingsurter kunne gøres til Hæ.

Maaskee han det første Aar hverken faaer Knap eller Rug at afhugge; thi disse skulde Aaret i Forveien have været saaede, men da havde han endnu ingen Gjødning at give dem. Han kan altsaa ikke begynde Staldforingen, førend Kloveren er voxen til, og dersom han ikke, for Winterforingens Skyld, kan hugge denne, saa maae han tøve til de i Brakmarken saaede Vikker ere store nok, d. e. til først i Juli, til hvilken Tid han da trøirer paa de Marker, hvor Qvæget uden Staldforing desuden skulde have været. Men fra det Dieblis, Vikkerne ere store nok, maae han, ved fra Tid til Tid at have saaet deraf, have tilstrækkeligt Foder, hvad enten han bestemmer sig til heel eller halv Staldforing.

Kan denne Landmand derimod ikke bestemme sig til at dyrke Brakmarken, fordi han kun ved reen Brak troer at naae sit Maal, da maae Foderet saaes i en Deel af Klovermarken, som i et

hvert af de bedre Kolsbrug endnu er i Kraft, og da Kloveren for Vinterfoderets Skyld maaske ikke kan undværes, saa maae en Deel af Værtmarken tages til Hjælp, og paa disse to Steder kan det fornødne Foder, med mindst Tab, avles i det første Aar.

Kommer han ikke destomindre i Fortægenhed, saa kan han hugge nogle af sine Værter, hvilke Dvæget med stor Begjerlighed fortærer. Men en saadan Hjælp er dog stedse forbunden med nogen mindre Pengeindtægt i det Aar, man betjener sig deraf, og maae derfor paa ingen Maade være varig.

I det Tilfælde, at en Landmand ikke kan overtale sig til at dyrke Foderurter i Brakmarken, — hvortil han dog inden saa Aar gaaer over, naar han kun fortsætter Staldforingen, — da anseer jeg det for meest passende, at han begynder med halv Staldforing, hvorved jeg forstaaer, at Dvæget tages paa Stald om Dagen, og sættes paa Græs om Natten. Allerede derved erholdes en betydelig større Dvægbenyttelse, megen Gødning samles, og da nogle Marker ligge til Græs, uden at dette just er værdt at slaae, saa benyttes disse m. d. det samme. Den Deel af Klovermarken, hvorpaa han da avler Foderurter, kan, tilligemed disse sidste, besaaes med Klover, der i de følgende Aar forskaffer ham den Græsning, som han endnu ikke kan undvære. Halv Staldforing er overalt den sikreste Vej til heel Staldforing, og den Landmand, der ikke er bekjendt nok med denne sidste,

eller har en Karl, paa hvem han kan forlade sig, gjør bedst i at begynde dermed. Alle de Misgreb, der i Forstningen ellers kunde finde Sted, undgaaes da, og Folkene, paa hvilke saameget beroer, blive tilvante og villigere.

Er en Landmand endelig enig med sig selv, om at indføre halv eller heel Staldforing og om han vil avle Foderet paa Brakmarken eller paa Kløver og Vertemarken, da er det første han maae foretage sig: at anstille en Berægning over det Areal's Størrelse, han behøver til det bestemte Antal Dvæg. Vel kan dette formedelsst Aarenes Forstjæl ikke nøie bestemmes, men vi maae takke Thæer for, at vi ikke aldeles famle i Mørke, eller paa Slump maatte antage hvor stort et Areal der behøves. Jeg sætter, at en Landmand vil staldfore 50 Dvægshæveder af en Mellemrace, saaledes som vore jydskke og syenske Køer, der daglig behøve omtrent 80 Pd. grøn Kløver eller Vikker; saa vil hans daglige Forbrug være 4000 Pd. En Tonde Land med Kløver giver i to Slet 24000 Pd. grønt Foder; en Tonde Land med Vikker 20000 Pd. og en Tonde Boghvede, i det ringeste ligesaameget. Antage vi nu, at Staldforingen først skulde begynde, naar Kløveren var passende til at hugges, og ende paa den Tid, naar Dvæget kunde gaae paa Grubbene, det er, at den varde fra midt i Juni til midt i September eller 90 Dage, saa behøvede en Koe 7200 Pd. Kløver, og altsaa kunde mere end 3 Køer i denne Tid føres paa en Tonde Land.

Var Foderet derimod Viffer eller Boghvede, saa vilde noget mindre end 3 Rser fores i lige saa lang Tid paa en Lunde Land. Eller hine 50 Rser vilde i 90 Dage behøve omtrent 17 Edr. Land, deels med Kløver og deels med Viffer og Boghvede. Men begyndte Staldforingen en Maaned tidligere, saa vilde $\frac{2}{3}$ større Areal eller omtrent 23 Tønder Land behøves. Det vil sige, den Afgrøde, som 23 Tønder Land efter et Middeltal kan frembringe, vilde omtrent være nødvendig. Men da en betydelig Deel af dette Areal kunde 10 Gange i samme Aar besaaes, saa vilde rimeligviis det fornødne Foder avles paa $\frac{2}{3}$ af dette Areal eller omtrent 16 Edr. Land. At denne Beregning for Resten ikke kan være nøiagtig, da Afgrøderne ere store Forandringer underkastede, vil Enhver let indsee.

Brugtes halv Staldforing, saa maatte det halve Areal være tilstrækkeligt, til den her antagne Besætning, i den antagne Tid.

Det er forresten en Selvfølge, at man behøver mere Foder, om man paa sin Stald forer en større Race, som f. Ex. holsteniske Rser, der maaskee daglig fortære 100 Pd. grønt Foder og derover medens det mindre Væg vel neppe behøver de her antagne 80 Pd.; men hine bør da ogsaa i Forhold hertil give forøget Mælkeindtægt.

Paa dette bør Landmanden være saare opmærksom, og ikke ved Forsængelighed eller blændet af et skjønt Udvortes, lade sig forlede til at holde

stort Qvæg, naar den mindre Race bedre betaler Foderet.

Kun sjelden bør man spørge: hvormeget malfer denne eller hiin Race, men: hvormeget meer eller mindre malfer den, naar den staaer paa samme Foder, som denne eller hiin. Dog, er det allerede hensigtsløst at holde stort Qvæg, blot for den pralende Størrelses Skyld, naar mindre Qvæg bedre betaler Foderet; saa er det en fuldkommen Daarskab, at lade Qvægets Farve have Indflydelse paa dets Valg. Ved meer end een Leilighed har jeg iagttaget, at røde Køer betaltes forholdsmaessig dyrere end brogede eller sorte, ja at især en rød Tyr betaltes undertiden med den dobbelte Sum af det en, efter Anseelse ligesaa god, sort Tyr kostede. Saadan Forkjerlighed for Farven kan kun den rige Landmand tillade sig, da derimod den, der skal leve af sin Haandtering, og derfor maa stræbe at udbringe det meest muelige deraf, aldrig bør tage Hensyn paa saadant, og om han end gjør det, ikke tilskrive Staldforingen den der ved forarsagede mindre Indtægt.

Gjerne anførte jeg nu, i hvad Forhold de forskellige, mig bekjendte, Foderurter staae til hverandre, saavel med Hensyn paa den ved disses Opforing frembragte Mælk, som deraf erholdte Smør. Men saadant kan kun bestemmes ved i lang Tid fortsatte comparative Forsøg, der næsten ikke kunde foranstaltes uden i Voldsbrug, der netop ere indrettede til slige Undersøgelser. Saar

danne Forsøg forbre i det ringeste uafbrudt Opmærksomhed af en Mand, der med Iver ønsker at indsamle Erfaringer og Kær, som omtrent have talvet paa samme Tid, som kunde deles i forskellige Afdelinger, hvis Mælk i Forveien var befundet af lige indre Værd, og som malkede omtrent ligemeget. Ved Foringen maatte iagttages, at de Foderplanter, der gaves paa den ene Afdeling, vare netop lige som den anden Afdelings, i den gunstige Periode af deres Væxt, og der maatte desuden nøie paasees, og ved Vægt bestemmes, hvormegit enhver Koe fik, og om noget deraf ikke blev opædt.

Tilfældig Forandring af Dvægets Sundheds Tilstand, maaskee blot om en Koe blev tyrgal, maatte ogsaa anmærkes. Naar alt dette iagttages og Forsøg i den Anledning fortsættes nogle Sommere i Rad — hvilket blev nødvendigt, for at en for denne eller hiin Foderplantens Væxt tilfældigvis gunstigere Væxtperiode, der kunde fremvirke større indvortes Værd hos denne eller hiin, ikke skulde afgjøre Sagen til dennes Fordeel — saa kunde man vente de forønskede Resultater, men kun en riig Mand kan formedelst de fra disse Forsøg uadskillige Udgifter og muelige Tab besatte sig dermed, ligesom blot en lidenskabelig Dyrker af den landoeconomiske Videnskab vil besidde den fornødne Bedholdenhed hertil.

Jeg maae indskrænke mig til nogle overfladiske Iagttagelser, og overlade andre Landmænd at dem-

me, om jeg har seet rigtigt eller ei. Det forekommer mig nemlig, at de sædvanlige Foderurter fortjene indbyrdes følgende Rang, nemlig: 1. Spergel. 2. Boghvede. 3. Rød Kløver. 4. Vikker, Vikkeblanding og Erter. Men naar jeg ordner disse Planter paa den her anførte Maade, da er det ikke Væxten paa Edr. Land mod Edr. Land, men Lpd. mod Lpd.; thi jeg tvivler f. Ex. paa, at Spergelens mindre Product, ved indvortes Værd, kan erstatte Kløveren's større Mængde. Skulde jeg ordne disse Foderplanter efter Arealet, da formener jeg at maatte sætte dem saaledes: 1. Kløver i to Slet, 2. Boghvede, 3. Vikker og 4. Spergel. Gav Kløveren derimod kun een Slet, saa mener jeg at Ordenen vilde blive: 1. Boghvede, 2. Vikker, 3. Kløver og 4. Spergel. Men herved kom endnu i Betragtning, om to Afgrøder i samme Sommer frembragtes paa det samme Areal, thi i dette Tilfælde vilde formodentlig Vikker og Boghvede, eller Boghvede og Spergel, eller Vikker og Spergel overgaae endog saa to Kløverafgrøder. Jeg gjentager det — disse Meninger grunde sig ikke paa rene comparative Forsøg, men paa blotte Jagttagelser og kunne maaskee derfor behøve Berigtigelse.

Det er vigtigt at udfinde Foderurternes indbyrdes Værd, for derefter at bestemme, hvilken ved Dyrkning paa et givet Areal bør nyde Fortrinnet, saavel med Hensyn paa den Mængde den giver, som paa dens indvortes Egenskaber. Dog bør

alle de her anførte dyrkes til Staldförsöring paa et hvert Areal, hvis Grundbeskaffenhed ikke udelukker nogen deraf. Paa det skjøre Leer, den sorte Muld og selv paa et sandet Jordsmon. kunne alle disse Planter med Held dyrkes; dog egner Leret sig mere for Klover og Biffer, end for Boghvede og Spergel, og disse to sidste kommer neppe frem paa det feie Leer. Men! naar en Landmand fuldkommen er overbevist om, at denne eller hiin Plante, paa hans Marker er den gunstigste, saa bør han derfor ikke ene indskrænke sig til dennes Dyrkning, da Aargangen mueligen kunde være denne ene ugunstig, hvorved han kom meget i Forlegenhed. Nei! han bør tværtimod dyrke alle de her anførte Værter, og kun give den største Plads til den, som han anseer for den fortrinligste.

Endnu maae jeg anmærke, at jeg ved saaledes at ordne de forskjellige Foderurter, har tænkt mig Kloveren ved netop udspringende Blomster, men Biffer, Boghvede og Spergel i fuld Blomstring, og aldeles ikke tjærnesatte, thi Kloveren er allerede noget i Aftagende, naar Algeren staaer gandske rød af Blomster, hvorimod saavel Boghvede som Biffer forekomme mig alt for vandrige, inden de ere i fuld Blomstring, og maaskee kun Spergel i saa tidlig en Periode er lige saa god som blomstrende, men førend denne Tid har den dog ikke sin fulde Væxt, og giver altsaa heller ikke fuld Benyttelse.

Ved den grønne Foring bør visse Forsigtigheds Regler iagttages, hvis Forsømmelse ofte leder til stort Tab.

1. Bør man aldrig pludselig gaae over fra tør til grøn Foring, thi i dette Tilfælde kommer Qvæget til at laxere stærkt, og lider siensynligent. Jeg har stedse fundet mig vel ved i otte Dage at skjære de grønne Urter, og blande dem med Hakkelse af Høe eller Halm, hvorved Qvæget desuden nødes til ogsaa at fortære en Deel tørt Foder, og det grønne altsaa rækker saa meget længere paa en Tid, da det endnu ikke er overflødigt. Abner fra Løen ere ogsaa saare skikkede til denne Blanding. Vilde man naae sit Maal, ved vexelsvis at give Qvæget grønt Foder og Høe eller Halm, da skulde man see, at denne Fremgangsmaade, der henad Sommeren fortjener saamegen Anbefaling, neppe skulde lykkes i Forjningen, fordi Qvæget da er alt for begjærligt efter Grønt. Har man imidlertid endnu paa denne Aarstid ret velsmagende Høe, der kan lokke Qvæget til at nyde det, saa er der ingen Aarsag, hvorfor man skulde bebyrde sig med Hakkelsestjæringens Arbejde. Man kan da vexelsvis give Grønt og Høe.
2. Naar Qvæget i nogen Tid har ædt Grønt, da æder det med Begjærlighed daglig et Foder Høe eller Halm, og man kan da ikke gjøre bedre, end give dem et saadant. Excremen-

terne blive derved fastere, man behøver folgelig mindre Strøelse, og langt fra at Mælkeindtægten derved aftager, synes denne, om det tørre Foder end er Halm, snarere at tiltage. Det forstaaer sig at dette Foder kun maae bydes, ikke paanødes Qvæget, og at det derfor ikke maae saae mindre Grønt. Særdeles gavnligt har jeg fundet i Juli Maaned at afhugge en Deel af Bikker, der skulde grønne opfores, at forvandle dem til Hø, og daglig give Qvæget et Foder deraf. Dette nye Hø æder det med Begjærlighed, og aldrig har jeg haft rigere Mælkeindtægt, end naar jeg med den grønne Foring daglig kunde give et saadant Foder Bikkeshø. Herved kommer dog det Arbeide i Betragtning, som Bikkernes Forvandling til Hø fordrer; men ved denne tidligere Redhugning af Bikkernes paa det til Staldforing bestemte Areal, vindes igjen den Fordeel, at det snarere kan besaaes, og man altsaa kan med mere Visshed haabe to Afgrøder i een Sommer. Herom mere i det Følgende.

3. Det grønne Foder maae daglig og lidt efter lidt hjembringes, at det paa ingen Maade skal tage Varme. Det hjembragte bør tyndt udbreedes, indtil det opfores. Dog bør der heller ikke hugges længere i Forveien, end nødvendigt, for ikke at blive visst og mindre behageligt for Qvæget.

Smidlereis er det nødvendigt, om Aftenen at hjemkjøre det første Foder til næste Morgen. Det bliver især nødvendigt, naar Staldforingen fortsættes henad Efteraaret, da Nætterne allerede ere mørke.

4. Man bør ved Foringen med grønt Foder iagttage samme Regel, som ved Foring i Almindelighed, ikke at give store Foder, men, for at Dvæget kan faae den fornødne Portion, fore oftere.

Sys eller otte Givter om Dagen bør i det mindste gives.

5. Kogle paaftaae, om med Kette veed jeg ikke, at Foderet er skadeligt for Dvæget, naar Duggen endnu hænger derpaa. Bedre er det at hjembringe det tørt, men naar man har Regnveir, kan man dog ikke undgaae at det bliver baadt, og deraf har jeg aldrig sporet nogen skadelig Virkning.
6. Som bekjendt kan den unge Kløver foraarsage Dvægets Opblæsning, eller den saakaldte Trommesyge, og naar denne indtræffer, er hurtig Hjælp nødvendig. Man undgaaer dette Onde, ved lidet efter lidet at gaae over fra tør til grøn Foring, og naar Kløveren først er ved at blomstre, da har jeg ikke mærket, at dette Tilfælde finder Sted.

Ikke heller har jeg sporet det, naar Foderet har været Visker, Boghvede eller Spergel. Selv Kløverforingen har kun eengang foraarsaget denne Sygdom hos en af mine Køer, og

kun i ringe Grad, saa at Dyret, blot ved Bevægelse, i kort Tid helbrededes. Derimod blev forleden Aar en Stud opblæst ved Kartoffelforringen, og da Sygdommen pludselig tiltog, og maaskee noget sildig bemærkedes, saa døde Studen inden Trokarsticket eller noget andet Middel kunde anvendes.

Det synes at Qvæget en Aargang har mere Disposition til denne Sygdom end en anden — hvad enten dette ligger i Qvægets egen Tilstand eller Foderets Bestanddele — thi netop samme Aar oppustedes et Par andre af mine Qvæghøveder, der dog ved Bevægelse, og maaskee ved nymalket Mælk, som mine Folk, der udeladede Sygdommen fra andre vist nok urigtige Aarsager, gave dem ind, helbrededes. Thaar raader, jeg veed ikke hvor, til at bruge en Steerfuld ulædsket Kalk, som til dette Diemed bevares i en velforseglet Flaske, og som gives Dyret, naar det er oppustet. Kalken forbinder sig da med Syren, og Luften, der forarsager Opblåsningen, er decomponeret. Men det er vanskeligt at hindre den ulæskede Kalk fra at kække sig i Klassen, og naar den i dette Tilfælde er mættet ved Luftens Kulstyre, og selvfølgelig ikke mere, som den brændte og ulæskede Kalk i kulstyrefri Tilstand, saa kan den ikke gjøre den attraaede Virkning.

Trokaren er da det eneste og maaskee blandt alle, det sikreste Raad til at hæve Trommesygen. Dyrlægerne tale om denne Operation som et Fore-

tagende, det er ligesaa sikkert, som lidet vanskeligt. Imidlertid er det dog nødvendigt for en Landmand, der selv vil foretage Operationen — og Landmanden bør selv kunde foretage den; thi kun ved hurtig Hjælp, som man ikke altid kan faae fra Dyrlægen, frelles Dyret — at gjøre sig bekendt med det nærmere, saavel med Hensyn paa Stikket selv, som paa dets Lægning. Een af vore mange, duelige Dyrlæger vilde sikkert fortjene Landmændenes Tak, ved at bekendtgjøre det i denne Anledning fornødne.

Lykkeligviis vil Sygdommen ved fornøden Opmærksomhed sjeldnere finde Sted, naar Dvæget staaer paa Stald, end naar det tøires; thi deels kan da det grønne Foder i alt for ung Tilstand blandes med tørt Foder, deels kan Dvæget paa Stald kun faae saameget, man vil give det, medens det ved at opribe en Tøirpæl kan æde efter Behag, og om saadant skeer om Natten, let om Morgen ligge død. Bønderne sige da, at et saadant Dyr har drukkit Ondt i sig, men oftere end de troe, har det hentet Døden paa en Kløvermark.

Jeg maae endnu omtale et Raad for denne Syge, som en Tydsker giver, jeg troer i Artiro der deutschen Landwirthschaft, nemlig, at stikke en levende Frøe i Halsen paa det oppustede Dyr, og saaledes nøde det til at synke den.

Er Frøen stor nok, siger han, da behøves kun een, men i modsat Tilfælde, et Par Stykker. Han forsikrer, at Middelet er probat, og jeg har

7de Bind 3die Hefte. (22)

tiden hørt fortælle: at en Mand her i Landet skal ligeledes have kjendt og brugt dette Middel. Selv har jeg derimod ikke haft Leilighed dertil, da jeg, siden jeg lærte at kjende det, ikke har haft noget Dyr angrebet af Trommesygen.

I Henseende til Goderurternes Dyrkning, har jeg anført et og andet, som jeg ikke altid har fundet iagttaget, hvor Staldforingen har været indført.

Det er indlysende, at det maae være fordeelsagtigt, paa det mindst muelige Areal, at frembringe de fornødne Goderurter, da herved spares noget Arbejde, saavel med Hensyn paa Pløining, Harving og Saaening, som ved Goderurternes Afhugning. Dette skeer ved at gjøde saa stærkt, som Agerbrugets Tilstand tillader, og dernæst omhyggelig at pløie og harve Jorden; thi alle de her omtalte Goderurter ynde kraftfuldt og snart Jordsimon.

Dyrkes disse Goderurter i Brakmarken, saa har denne om Efteraaret opbrydes med lette smalle Furer, der om muligt før Vinter harves; for at Græsset ikke ved at pippe frem imellem Furerne skal beholde Liv og Kraft til at voxe. I de bedre Aulsbrug tager man nu i Almindelighed Grønlands-havre, Aaret før Jorden skal brakkes, hvorved Brakningen saare lettes, og desuden adskillige andre vigtige Fordele opnaaes. Vintergjødningen udføres om Vinteren — mange Landmænd erkjende nu det ufsadelige deraf — og strøes paa den

pløiede Mark. Saasnart Foraaret tillader Pløiningen at begynde, nedbringes Gjødningen ved en omtrent 6 Tommer dyb Pløining, (naar nemlig det dyrkede Jordsmøn tillader næste Gang at pløie en eller to Tommer dybere.) Denne Pløining skeer maaskee ogsaa bedst paa langs, da Grønsværen derved ikke deles i sirkantede Tørø, som Harven undertiden river ud af Jorden, og lægger ovenpaa Ageren, men som en lang Strimmel, dækket med nogle Tommer Muld, snart forraadner.

Vikkerne eller Vikkeblandingen bør dernæst saaes brøt tykt, maaskee 10 à 12 Skpr. paa en Td. Land, fordi der i det Tilfælde gives mere Gødning, end naar der saaes tyndt, saaledes som burde skee, om de skulde modnes.

Dersom Brakmarken ikke skal give mere, end denne ene Afgrøde, da er intet videre at iagttage, end at den atter pløies, saasnart som muligt, efter at Vikkerne ere afhuggede, og da den i dette Tilfælde endnu engang behøver at pløies, inden der saaes Rug, saa bør denne 3die og sidste Sommerpløining foretages med Gystirpatoren, der nu kan med fuld Virkning arbejde paa Brakmarken.

Hvad den Pløining angaaer, som efter at Vikkerne ere afhuggede, bør finde Sted, maa jeg endnu anmærke, at dersom Foraarspløiningen har f. Ex. været 5 eller 6 Tommer dyb, da bør denne være 7 eller 8 Tommer; thi derved opbringes den om Foraaret nedpløiede Gjødning igjen, og kom-

mer til at ligge Sæden, der nedharves en til to Sommer dybt, saa nær muligt.

Skal Brakmarken derimod give to Gøderasgrøder, i een Sommer — og dette bør skee saavidt mueligt — saa bør man, efterat Vikestubbene ere omploiede, uden Opsættelse saae Boghvede eller Spergel, der efter 8 Uger atter kan være af Algeren. Efterat den af disse Planter, man vælger, er afbuggen, omploies Algeren tredie Gang i samme Sommer, og besaæs med Rug eller Høede.

Men her var det, den store Arbeidsbesparelse kunde finde Sted, som Forfatteren heraf endnu ikke selv har kunnet forsøge, men sikkert til Efteraaret skal iværksætte, nemlig: at saae Rugen med den sidste Gøderasgrøde, saa at hiin, naar denne var afbuggen, strax kunde udbrede sig over Algeren og stærkt grønnes inden Vinteren. Herved bortfaldt den tredie Pløining aldeles ligesom det Arbeide, der maatte skee ved Rugens Nedharving; thi denne bragtes nu i Jorden med det samme, at Boghveden nedharvedes.

Men har end Forfatteren heraf endnu ikke selv kunnet forsøge denne Fremgangsmaade, saa har han dog allerede fandt sin Formening i den Anledning bekræftet, ved fra en meget god Algerdyrker at have modtaget Efterretning om et heldigt Udfald af at saae Rugen med Boghveden. Herved er blot at mærke, at da Rugen efter denne Fremgangsmaade, skal saaes i Juli Maaned, saa maae den Sæd man dyrker, være St. Hans Rug;

thi efter gjentagne af mig anstillede Forsøg bliver vor almindelige Rug, naar den saaes for tidlig, stedse tynd. Det synes at en Deel Planter blive svage, og dræbes af Vinteren. De der gaae Vinteren igjennem, blive store og stærke, med lange Ax, og svære Kjørner, men om end hver især er bedre, end ellers vilde være Tilfældet, saa ere de dog stedse for saa til ved indvortes Godhed, at kunne erstatte det manglende Antal. Et. Hans Rugen, hvis Koes man fra alle Sider hører, bliver end mere vigtig ved saa tidlig at kunne saaes, og Landmændenes Opmærksomhed end mere værdig.

En vel gjødet og vel behandlet Brakmark kan i to Afgrøder, naar den første er Viffer og den anden Boghvede sikkert give 40000 Pd. grønt Foder eller 8000 Pd. Høe, som atter vilde give 14,400 Pd. Gjødning, eller, naar vi antage et Bønderlæs til 600 Pd., 24 Bønderlæs. Frembragtes derimod kun een Afgrøde, saa vilde det aflede Foder kun være 20,000 Pd. og Gjødningen deraf 12 Bønderlæs. Behøvede man til sin Besætning f. Ex. 200,000 Pd. Foder, saa kunde man i det ene Tilfælde frembringe det paa 10, men i det andet paa 20 Tdr., ved hvilket sidste man altsaa fik omtrent dobbelt Arbeide, uden at have dobbelt Fordeel.

Af alt dette seer man, hvor ivrigt en Landmand bør stræbe for, saavidt mueligt at saae dobbelte Afgrøder.

Men disse opnaaer han hos os, hvor Com-
meren er saa kort, kun ved ikke at tabe noget Dier-
blik. Saasnart det grønne Foder er hugget, maae
han pløie og saae, og endog i denne Henseende an-
befaler jeg at forvandle en Deel af det tidligste
grønne Foder til Høe, for saaledes hurtigere, end
naar dette succesfulde skal hugges til Dvæget, at
kunne saae Ageren bar. Men allerede Biskernes
Løvning er en slem Forsinkelse, der bør affortes
saa meget muligt, og dette skeer ved følgende Høst-
maade: Biskerne spredes ikke, men henligge nogle
Dage paa Skaar og viene. Saasnart man seer
dem i denne Tilstand, sættes de i smaa Stakke,
der gøres smalle, at Vinden desto lettere kan fare
igjennem dem. Bliiver Veiret gunstigt, det er
Blæst og Coelfin, saa kunde de i disse Stakke
efter 8 á 10 Dage være tjenlige til at indages,
uden man engang har havt nødig at sprede dem,
og kun Funden kan endnu være fugtig. Men
vedbliver Veiret at være vaadt og stille, saa bliver
det undertiden nødvendigt, at vende overst ned paa
disse Smaastakke, dog uden at sprede dem. Høet
bliver endog saa paa denne Maade langt bedre,
end om det en Tid lang laae paa Skaar og leed
vejelst af Dug og Regn.

Fra det Dieblit Biskerne ere satte i Stakke,
har man da Raadighed over den første Deel af
Ageren; thi Stakkene maa staae i Rader, der ef-
ter Biskernes Mængde sættes tættere eller længere
fra hverandre, s. Ex. i en Afstand af 20 eller 30

Men, saa at Høstfolkene bære Vikkerne 10 til 15 Skridt. Nu kan hele Ageren, blot med Undtagelse af de Strimler, hvorpaa Vikkerne staae, pløies og besaaes, og om end Vognene, der siden skulde hjembringe Vikkerne, efterlade nogle Spoer paa Ageren, saa ere disse alt for faae og ubetydelige, til at kunne have flendeligt skadelige Følger for den i Jorden nedlagte Sæd. Naar Vikkerne endelig ere hjemførte, saa pløies og besaaes Strimlerne, og naar man siden hugger det grønne Foder, saa lader man de senere saaede Strimler staae tilsidst, og har da otte ikke mindre Foder af dem, end af et ligestort Stykke paa den øvrige Deel af Ageren.

Foretrækker man, efter Vikkerne at saae Turnips, naar man nemlig har Sommerfoder nok, men trænger til Vinterfoder, saa bør man gaae frem paa samme Maade, og da end mere ile med at saae dem saaede, thi dersom Turnips komme senere end midt i Juli i Jorden, opnaae de sjelden nogen betydelig Størrelse.

Brakmarken er altsaa efter min Formening Hovedpladsen for Vikke, Boghvede samt Spergel, Aplen, hvad enten een eller to Afgrøder skulde frembringes. Vil man gaae et Skridt videre og begynde den grønne Foring med Rug, — og her til fristes man snart, naar man ellers ynder Staldforingen og Qvæget tillige — saa bliver Spørgsmaalet: hvor denne Rug skal tages, for saa lidet som mueligt at formindste det første Aars Indtægter. Rugen skal være saaet Aaret i Forveien;

men i den om Efteraaret opløse Græsmark, der bliver næste Aar Brakmark, kan Sæden ikke nedlægges. Tager man derimod Grændlandshavre, da kan Rugen godt saaes i dennes Stubbe. I hiint Tilfælde bør man saae Rugen andensteds, eller tidligere opbryde en Deel af Brakmarken.

Hvad Gjødningen til denne Rug anbelanger, da kan man ikke være i Forlegenhed derfor, naar man blot et Aar har staldforet, thi da har man den forløbne Sommers Staldforings Møg til Raa-dighed. Jeg vilde altsaa, dersom denne Rug skulde saaes i Brakmarken, opbryde et Stykke deraf ved St. Hansdags Lider, hvilket jeg dog saa meget bedre kunde gjøre, som jeg nu havde Græsning tilovers; naar denne var pløiet, let gjødske den, og dernæst efter en gjentagen Pløining saae Rugen. Var end en saadan Behandling ikke ellers tilstrækkelig, saa vil den dog her i de fleste Tilfælde være det, da der ikke spørges om Frembringelse af Kjørne, men blot om Foder, der ikke vil fattes, om end Behandlingen er mindre fuldkommen, end den ellers burde være. Rugen saaes temmelig tykt, da herved vindes flere og finere Straae.

Om Foraaret tromler man saadan Rug, for at Leen desto nærmere kan følge Bunden. Dog maae Jorden først være fuldkommen tør. Rugen afhugges fra Slutningen af Maj til midt i Juni, hvorefter Jorden ompløies og besaas med Viffer blandede med Byg, om man vil have Sommers

foder, eller den beplantes med Kaastrabi, om man trænger til Vinterfoder, og vil aale Brakfrugter.

Man kunde endnu gaae frem paa en anden Maade og nemlig, uden at saae noget særskilt Stykke Rug til grønt Foder, nedhugge saa meget af Brakrugen som man behøvede, dernæst strax ompløje Jorden, og saae færradet Byg, der nedlagt i Juni Maaned endnu kan blive godt. I Kobbølbrugene, hvor Byg følger Rug, lader dette sig dog ikke vel gjøre; thi da maatte paa denne Deel af Brakmarken saaes Rug efter Byg, hvilket ikke er godt. I Bævelbruget kan man derimod meget godt gjøre dette; thi efter Bygget følger en Diadelphisplante, der gjør det temmelig ligegyldigt for den derefter følgende Sæd, hvad der har gaaet foran hin.

Endnu først i August kan man med Held saae Spergel, naar blot Aargangen ikke er saa aldeles ugunstig for al sildig Vegetation, som i Sommeren 1816, hvor ikke engang denne Plante, saaet i Juli Maaned, kunde inden Vinteren komme til Rodenhed.

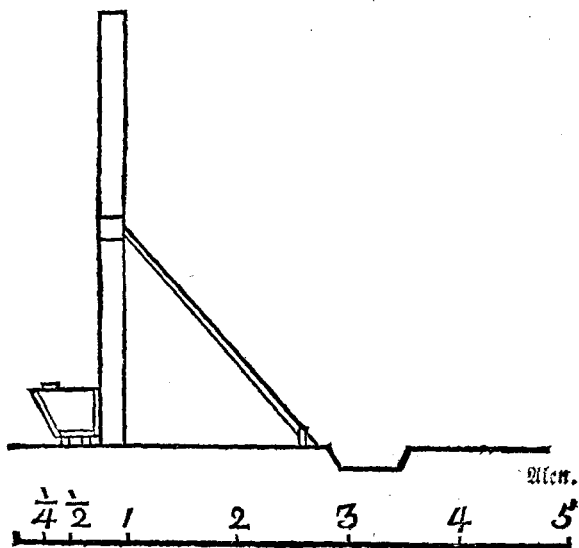
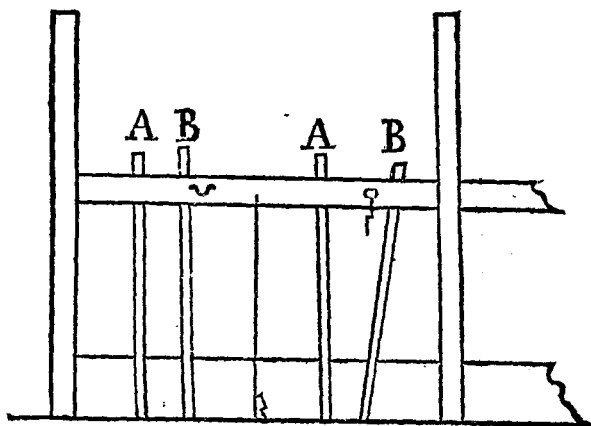
Hvad jeg her har sagt om Rugen og dens Dyrkning til Foder, gjelder ogsaa om Rapsen, naar denne skal dyrkes til grønt Foder. Kun er herved at mærke, at den ikke bør saaes senere end i August. Man kan hugge den midt i Mai og ved dens Hjælp 14 Dage tidligere, end med Rug, begynde Staldforingen. Efterat Rapsen er afhugget, er det tidnok at saae Byg, om man vil. Saaer

man Vikker derefter, hvilke otte Uger efter, om Vegetationen er levende, kunne hugges, saa kan man endnu have en Spergel-Afgrøde af samme Mark.

Dobbelte Foder-Afgrøder ere, som Erfaring har lært mig, aldeles ikke vanskelige at erholde paa gjødsket Jord, og i sædvanlige Aar. Liggende Markerne i Lye, og ere meget fræktfulde, da voxe disse Foderurter med utrolig Hurtighed og give endnu betydeligen større Afgrøder, end de her antagne.

Jeg nedlægger Pennen, dog ikke uden den Frygt, allerede at have været for vidtløftig, skjøndt jeg stærkt ikke endnu angaaende denne vigtige Sag har sagt alt hvad der kunde og maaſkee burde siges.

Hører til Pag. 294 og 295.

Pro Memoria!

Da Underfrevne i Aar har begyndt at indføre Vexeldriften her paa Loitgaards Marker, og der endnu spørges, om denne Drivningsmaade skulde være fordeelsagtigere, end Trak-Systemet, saa er det i denne Anledning, at jeg vover at tage mig den Frihed, offentlig, saavidt min Evne tillader det, at fremsætte, hvorledes jeg har begyndt med at indføre Vexeldriften, samt en Beregning over, hvad jeg har avlet af Kaal, Kartøfler, Kaalrabi og Staldforingsurter, paa den Jord, som jeg ellers skulde have havt til Brakmark, samt hvad disse Brakfrugter have kostet at dyrke. Loitgaards Marker ere inddeelte i 7 Nummere, Jorderne ere lerede, side og overordentlig opfyldte med Ukrud, især Agerkaal. Mine Formænd have ikke drevet disse Jorder i nogen bestemt Drist, ei heller givet dem tilbørlig Pløining, hvorfor Jorderne ere meget stive at behandle. I Aaret 1812 modtog jeg denne Gaard og begyndte med at drive Markerne efter vedføjede Schema, der fra 1817 tillige viser Overgangen til Vexeldriften. Den halve Deel af Marken No. 3, som i Aar er bleven behandlet med Brakfrugter, har frembragt som følger: Paa 6 Edr. Land var nedlagt 48 Edr. Kartøfler, og derefter er høstet 548 Edr. Jorden blev pløiet een Gang; Foraaret derefter pløiedes med en engelsk Ploug aabne Furor, hvorudi Kartøflerne bleve lagte; disse Pløininger, samt

rer til Side 340.

	6.	7.
I st og	Kløver.	Hvede.
I ^{er} .	Kløver.	Byg.
I ^{er} .	Erter.	Kløver.
I ^{re} .	Byg og Rug.	Kløver.
I st .	Havre.	Erter.
I ^{de} .	$\frac{1}{2}$ Brak $\frac{1}{2}$ Brakfrugter	Havre.
I ^g .	$\frac{1}{2}$ Hvede $\frac{1}{2}$ Byg.	$\frac{1}{2}$ Brak $\frac{1}{2}$ Brakfrugter
I ^{re} .	Kløver.	$\frac{1}{2}$ Hvede $\frac{1}{2}$ Byg.
I ^{er} .	$\frac{1}{2}$ Rug $\frac{1}{2}$ Hvede.	Kløver.
I ^{er} .	Erter.	$\frac{1}{2}$ Rug $\frac{1}{2}$ Hvede.
I ^{er} .	Havre.	Erter.
I ^{ede} Iugter.	Kløver.	Havre.
I ^g .	Gjødede Brakfrugter.	Kløver.
I ^{er} .	Byg.	Gjødede Brakfrugter.

	I.	2.	3.	
1812.	Brak.	Klover.	Klover.	Byg og
1813.	$\frac{1}{2}$ Erter og $\frac{1}{2}$ Hvede gjødet.	Brak.	Klover.	
1814.	Byg.	Hvede.	Brak $\frac{1}{2}$ gjo- det	
1815.	Klover.	Byg.	$\frac{1}{2}$ Hvede $\frac{1}{2}$ Kartofler.	
1816.	Klover.	Klover.	Byg.	
1817.	Erter.	Klover.	Klover.	
1818.	$\frac{1}{2}$ Rug $\frac{1}{2}$ Havre.	Erter.	Klover.	
1819.	Gjødede Brakfrugter.	$\frac{1}{2}$ Rug $\frac{1}{2}$ Byg.	Erter.	
1820.	Byg.	Gjødede Brakfrugter.	Havre.	
1821.	Klover.	Byg.	Gjødede Brakfrugter.	
1822.	Hvede.	Klover.	Byg.	Br
1823.	Erter.	Hvede.	Klover.	
1824.	Havre.	Erter.	Hvede.	
1825.	Klover.	Havre.	Erter.	

Harving, Extirpering og Høpning, samt Kartoflernes Optagning og Hiemfjørsel, medtog 71 Mand, 134 Roner og 83 Heste, Karlernes Dageløn beregner jeg til 2 Rbd., Ronerne til 8 Mk. og hver Hest til 3 Mk. pr. Dag; saa ville Udgifterne ved Kartoflernes Dyrkning beløbe 362 Rbd. 16 Skl. En Ed. Pand blev plantet med Kaalrabi, hvoraf indhøstedes 80 Edr.; dertil er medgaaet 16 Karle, 44 Roner og 11 Heste, beregnet som ovennævnt; de have altsaa kostet 96 Rbd. 16 Skl.; 17000 □ Al. var beplantet med Kaal, derefter blev høstet 15000 Hvidkaalshoveder; til disses Dyrkning er medgaaet 35 Mand, 22 Roner og 22 Heste, de have altsaa kostet 110 Rbd. 32 Skl. Til ovenstaaende Brakfrugter var Gjødningsen udført Vinteren i forveien. Jordens Efteraarspløining er ikke beregnet Brakfrugterne til Udgiift; maaſkee burde den ene Foraarspløining, Harvingen og Extirperingen ei heller været beregnet, thi om Marken ſkulde været rigtig behandlet ſom Brakmark, ſaa havde dette Arbeide ſikkert været fornødent for den, men min Mening er: hellere at regne for meget, end for lidet Arbeide for Brakfrugterne, thi deſmere indlyſende vil det være, hvad Fordeel man har ved at dyrke dem, iſtedet for at lægge ſlig Jord ud til Brak, hvoraf man aldeles intet høſter og maae bearbejde Jorden for intet, og dog ikke ſaaer for den ſaa godt rensat for Ukrud, ei heller ſaaer den ſaa ſkjørnet, ſom ved Brakfrugtdyrkning. Jeg kan og regne at

som ude, men fordi jeg havde Grædning igjen paa det forhen afstøirede, og som ikke paa anden Maade kunde benyttes, thi ellers havde jeg gjerne beholdt dem inde, for at vinde den Mængde Gjødning, som paa denne Maade tilveiebringes. Ei er det faldet i min Lod, at kunne fremsætte mine Tanker for det Offentlige som det sig burde, men da jeg troer, at saavel de Hrr. Udgivere af Landoeconomiske Tidender, som sammes ærede Læsere, ikke see saa meget paa Stilen, som paa Meningen der fremsøres, samt Aarsagen hvorfor jeg saa gjerne meddeler mine Tanker, Landbruget angaaende, da Intet skulde være mig kjærere end at kunne efter Evne virke noget gavnligt for Agerbruget; saa haaber jeg at finde Undskyldning, og vover endnu at fremsøre et Ønske, som maaskee, naar det blev opfyldt, vilde være til Gavn for Agerbrugeren. Dette Ønske er: At største Lodseier i ethvert Sogn, hvis Pligt det endog saa er, ifølge Forordningen af 1809, samt Placat af 9 April 1815, vilde have Tilsyn med Konge- og Sogne-Keiserne, thi da vilde forebygges mange Urigtigheder, som nu skee her og der til Skade for Agerbrugeren.

Paa Grund af at undertegnede er største Lodseier i Taarnby Sogn, har jeg paataget mig Tilsynet med Keiserne, og til den Ende indrettet en Protokol for Fogderne i hver Bye, hvorefter de tilfuge Hartkorns Eierne, hvorved jeg troer at

enhver kan see, naar det er hans Tour at kjøre, saa han ei ved en muelig Vorden skal blive forurettet, samt ligeledes kan blive betrygget for ei at tilsiges til Reiser, som ere ham uvedkommende, da Protocollen hvert Aar skal indsendes til Amtmandens Eftersyn. Schemaet hvorefter Protocollen er indrettet, og som af Jans Excellence Hr. Geheime Conferenceraad v. Bülow, som Amtmand er approberet, er indrettet saaledes som vedfølgende Afskrift udviser.

Gaarden No. 1. Eierne Hans Andersen 5 Edr.
2 Skpr. Jan J. Buhr 4 Skpr. Mads Hansens
Enke 2 Edr. 1 Skp. Peter Nielsen
1 Skp. Hartorn.

	Kongereiser		Sognereiser	
	lange	forte	lange	forte
Hans Andersen.	1			
	2			
Mads Hansens Enke.	3			
	4			
Hans Andersen.	5			
	6			
Mads Hansens Enke.	7			
	8			
Hans Andersen.	9			

Transport af Gaarden No. 1.

		Kongereiser		Sognereiser	
		lange.	forte.	lange.	forte.
Hans Andersen.	60				
	61				
Mads Hansens Enke.	62				
Jan Isbrandtsen Buhr.	63				
Peter Dirchsen.	64				

Loitgaard, den 25 November 1817.

Erhødigst,
S. Christensen.

E. Skr. Udgiverne kunne ikke undlade at takke den ærede Forfatter for Meddelelsen af ovenstaaende interessante Efterretninger, og især for det offentlige tiltrædte Ønske, om at indføre en nøiagtigere Orden i Henseende til Kjørselerne, saa længe Landets Regjering befaler, at disse in natura skulle præsteres. Det meddelte Schema, som neppe

Kunde forfattedes af Mængden iblandt Sognesogder, leverer et væsentligt Bidrag til Onskets Opfyldelse, og kan ikke andet, end allebegne anbefale sig til Efterlignelse. Kunns troer man, at de mindre Parcellister enkelte Steder endnu mere kunde afløse den største Parcellist, saa at han det sjældneste mueligt fik flere Reiser samlede. Iøvrigt bliver Byrden ikke aliene ved sligt et Schema rejsfærdigen fordeelt imellem Mand og Mand i Sognet; men, naar Fogden for hver Mand i den aabne Rubrique indfører Dagen, naar, og Stedet, hvorhen der er kjørt og Protocollen ligger til Eftersyn for alle de Paagjældende, kan Enhver overbevise sig om, enten han retfærdigen tilsiges eller ei, Vilkaarlighed undgaaes og Overøvrigheden sættes istand, til at bedømme, om Kjørslerne ligeligen fordeles. Den alleringeste Uorden falder strax i Øinene. Er der Godtgjørelse for en Art af Reiser tilstaaet, saa lettes ogsaa Beregningsarbeidet herved. Hr. Christensen vil upaatvivleligen af Mangfoldige velsignes for denne Indretning, og det kan ikke paatvivles, at jo enhver velværende første Lodseier, som kan regne og skrive, strax vil gjøre fælleds Sag med ham. Men — hvad der endnu er ligesaa vigtigt om ikke vigtigere, er: at der for Sognene indbyrdes, i ethvert Amt, indrettes lignende Protocoller, hvoraf Sognenes Beboere kunne overtyde sig om, at de ikke, formedelt deres Mærkligheds ved Tilstælsesstedet, eller af andre endnu uædlere Grunde,

blive hyppigere medtagne, end andre Sognes Agerdyrkere, og hvorved det blev mueligt for Amtens Befalingsmænd at paasee en retfærdig Omgang imellem Sognene. Fra disse tør det, i sig Henseende fornødne, med Sikkerhed ventes.

Et vigtigt Skridt er gjort — det andet og tredie vil upaavibteligen følge, — og Misforholdene med det offentlige Arbejde vil saare meget aftage.

Udgiverne.

E. E. Med Glæde erfarer man, at allerede flere største Lodsieiere her paa Amtet ere i Begreb med at følge Hr. Christensens Exempel. Naastue man fra alle dem, som paatage sig dette anstændige Opsyn tørde udbede sig desangaaende at underrettes. Ved en offentlig Bekjendtgjørelse, som da kunde ventes, vilde flere sikkerligen opmuntres til Efterlignelse og Bonden selv i fjerne Egne, glæde sig ved Haabet, om sligt et Opsyns almindelige Indførelse.

Svar paa Spørgsmaalet angaaende For-
arbring i en Gaards Drikt, i Landoec.
conomiske Tidender 6te Bind 1ste
Hefte Pag. 132.

Den unævnede Forfatter har egentlig henvendt Spørgsmaalet til Dherr. Udgivere af Landoec. Tidender, der vist heller ikke ville undlade at besvare det med langt større Tydelighed og Skarpsindighed, end Indsenderens Evner og Øvelse i at skrive tillader. Da imidlertid Spørgsmaalet er offentligt fremsat, og maae vække Eftertanke hos Flere, over et for hver Landmand interessant Emne, saa kan det vel neppe misbilliges, at en ikke uersfaren Landmand, der stedsse har betragtet Sædskiftet som een af de allervigtigste Poster i Agerdyrkningen, bøver i Korthed efter ringe Evne at besvare hiint Spørgsmaal.

Gjensstanden for Spørgsmaalet er denne: 8 Marker have hidindtil været drevne under een Markinddeling, efter følgende Sædskifte: 1ste Aar Havre, 2det Brak, 3die Hvede, 4de Værtter, 5te Byg, 6te 7de og 8de Klover. En 9de Mark, som Eieren har dyrket særskildt, skal nu indtages i Rotationen; med hvad Forandring i Sædskiftet, og hvorledes ibærksættes dette til største Fordeel efter de lokale Omstændigheder, om enten ved at forsøge Hollænderiet eller formere Kornudsæden.

Den ærede Spørger bemærker: at dyrket Brak, Hollænderiets Sommerstalsforing, samt Vintersæd efter Vinter, kan, formedelsst lokale Omstændigheder, ikke finde Sted. Tilstrækkelig Gødning have allerede aarlig til $1\frac{1}{4}$ Mark. Langstraaet Sæd maae ikke følge 2 Aar efter hverandre, ei heller ønsker han mere end een gang Vintersæd i hver Rotation.

Forsfatteren si er endvidere, at han ønsker de 8 Markers Drist vedbleven, saaledes som forhen anført. Dette forstaaer jeg dog kun saaledes, at han vil beholde Brakken, samt Vexling af langstraaet Sæd og forbedrende Sædarter. Maatte Sædskiftet slet ikke modificeres, kunde den 9de Mark jo ikke anderledes optages i Sædskiftet, end at der enten blev en 4de Aars Græsmark, eller om man vilde have Kornsæd i denne, da vil ikkun Havre; men en 4de Aars Græsmark, kan, især paa Forsfatterens Jorder, ikke være fordeelsartig, og Havre i dens Sted endnu mindre, da Forsfatteren saaledes fik Havre 2 Aar efter hverandre i een og samme Mark. Dog, saadant kan ikke være en Landmands Mening, der, som Spørgsmaakers Forsatter, lægger saa oplyste Principer for Dagen.

Da Forsfatteren ikke kan dyrke Brakfrugter i Mængde, eller sommerstalsfore, og Engene ei ere beqvemlige, saa tør jeg ikke tilraade ham at forøge Sædevarernes Tal, thi jeg frygter næsten for Sædskiftets i saa Fald efter flere Rotatio-

ner, vilse forringes. Dette forekommer mig saameget mere sandynligt, som en Besætning af de Creature der kunne græsses, ikke kunne gjøre Halmfoderet der afledes, naar man fik endnu en Sædomark, i Gjødning, uden en alt for overflødig Strøning, hvorved Væddingen vel blev stor, men mindre kraftig. Er det nu fremdeles besværligt nok for Forfatteren, at tilvejebringe den fornødne Arbeidskraft, saa kan der neppe være Tvivl om, at han bør indrette Driøsten saaledes, at ikke Kornavlens, men Hollænderiets Formerselse bliver Hovedsagen. Til dette Niemed vil jeg foreslaae følgende Driøtsmaade:

1ste Aar Brak, gjødet.

2det — Hvede.

3die — Rødkløver.

4de — Byg.

5te — Røtter og Kartofler saavidt mueligt gjødet.

6te Aar Byg og Havre, for saavidt denne sidste Sæd behøves til Hestene.

7de, 8de og 9de Aar Hvidkløver og Raigræs saamenblandet.

Ved dette Sædskifte bliver alt det Dykningsarbejde spart (maaskee paa lidt mere Hævning nær, som Brakken nu kunde fordre) der anvendes paa den 9de Mark, medens denne blev drevet særskilt. 4re Heste kunne da vist i det mindste afstafkes. Være i det forhen fulgte Sædskifte, 5 Pløininger nødvendige for Brakken efter Havre,

da kunne disse vist ogsaa tilstrækkelig skjorne og renske Grønjorden, hvori ei har været Havre. Vel kender jeg ikke af Erfaring Hollands Leerjorder, men selv har jeg braktet (og seet det samme hos andre) sids og seie Leerjorder i Sjælland, og dog saaet Bugt med dem ved 4re Pløiningen, forenet med ofte og skarp Harvning, saaet nogen Tromling. Vg efter Etaars-Kløver fordrer ikke oftere Pløining end efter Vetter.

Beføslningen, paa at kjøbe Kløverfrø, foresges vel i dette Cædskifte, da nu 2 Marker skulle besaaes aarlig, istedet for kun en, hvis man valgte en 4de Aars Græsmark. At denne Udgiwt dog fuldelig erstattes, skal siden vises.

At jeg kun har bestemt Kløveren for eet Aar, den første Gang den saaes i Rotationen, er af den Grund, at Jorden, da den er stærk, lettelig, hvis den laae i 2 Aar, kunde blive noget græsbunden, saa den fordrede flere Pløiningen til Bygget, uden at dette dog blev saa godt. Efter 1ste Aars Kløver derimod tør jeg love det skønneste Byg. Det skal vist ikke staae tilbage for det, Forfatteren hidtil har avlet efter Bølgfæd. Jeg siger dette af Erfaring; efter 2 Aars Prøve hos mig, har Bygget efter Etaars-Kløver endog overgaaet Byg, der var saaet efter grønt afflagne frodige Vikler, i Agre ved Siden af hverandre, i lige Kraft og forresten eens Behandling i flere Aar, og det uagtet at Kløveren det ene Aar formedelsst foregaaende Løisfæd, var bortgaaet i store Pletter hvilke dog

ei vare beløbne med Høkrødder. Med fuldeste Overbeviisning tør jeg da forsikre, at Kloveren i dette Sædskifte skal forberede Jorden ypperlig til Byg; naar, Notabene den foregaaende Brakning har været saa rensende som den bør være, saa at nemlig ikke een Ukrudtsrod sees i Brakken, naar Høden saaes.

At Kloveren her skal saaes i Høede, gjør ingen Vanskelighed ved denne Drist; den voxer efter min Erfaring ligesaa godt i Høede, som i Rug eller Byg. Det forstaaer sig, er Jorden tør paa den Tid, man saaer Kloverfrøet, bør Jorden overharves, hvoraf man desuden i saa Fald sporer betydelig Nytte paa Vintersæden; hvad enten denne er Rug eller Høede.

Erterne komme i dette Sædskifte vel længere fra Gjødningen, end i det forrige: men i Leerjord ville de dog ikke lettelig mislykkes, ofte vel endog give mere Kjerne, end hvor de saaes meget nær Gjødningen, da de i vaade Aar leve mere nær Foder, men lidet af Kjerne. Desuden kan Jorden nu erholde, enten stærkere Gjødning i Brakaaret, eller maafee i Tiden lidt Gjødning overalt til Erterne, formedelst den større Mængde Høe, der nu avles, da Kloveren saaes saa nær Gjødningen. Skulde ikke ogsaa Jorden i og for sig selv have større Kraft efter Brakken, da ingen Havre nu tages foran den? Skulde Høeden som en Følge deraf ikke blive stærkere end før; da Havre dyrkedes før Brakken? Og endelig skulde den

større Afarbejde af Havre og tilbeels Byg der kan have efter Været; fremfor forhen Havre i Grønford, dække en muelig mindre Vætehest *), samt Beføstningen paa Kloverfrø til en Mark, ja endog give et Overflud i Favør af denne Drist, fremfor om en 4de Mars Græsmark vælges.

Paa det Jorden ei skal blive fjed af Kloveren, har jeg foreslaaet at saae Hvidklover blandet med Raigræs sidste Gang i Rotationen, hvilket ogsaa forekommer mig at give tidligere, drøiere og mere kraftig Græsning end Rødklover. n. Kun at man saarer virkelig Raigræs (*Lolium perenne*) og ei af de flattere Græsarter, der hist og her dyrkes under dette Navn.

Kunde Forfatteren overkomme at dyrke en betydelig Deel af Vætemarken med Kartøfler, hvortil den Gjødning burde anvendes, som han siger at have allerede tilovers fra Brakmarken, da vilde maaskee om saa Nar hele den 5te Mark kunne gjødtes, og hvad vilke da ikke Følgerne blive? Det berøer i ørigt paa Forfatterens Kjendskab til Jorden, om Brakken bør gjødtes saa tykt som mueligt, eller der skal spares paa Gjødningen for at have noget til den 5te Mark. Saalænge man ei har at frygte for Leiheede, kan Brakmarken ei saae formegen Gjødning; thi paa stærk Jord er

*) Jeg siger nu Na, da jeg selv ikke er overbevist om, at den virkelig vil finde St.d.

jeg tilbøielig til at troe, at 60 Læs Gjødning pr. Td. Land virke kjendeligere og ligesaa længe, naar de paaføres paa eengang, som en lige Mængde paaført paa 2de Gange. Med Sandjord derimod er jeg overbevist om, at det modsatte har Sted.

Fordelen som jeg, foruden den ovenforomtalte sandsynlige større Sædafgrøde, tør forudsige at dette Markbrug vil medføre, fremfor de 8te Marker, eller dersom man lod den 9de blive en 4de Aars Græsmark, vil være tillige en Forsøgelse af Hollanderiet. Forfatteren antager i sidste Tilfælde, kun en forsøgelse af 20 Røer; jeg tvivler derimod ikke paa, at efter den foreslagne Plan, kunne endnu 10 Røer mere føres og græsses tilstrækkeligt; thi efter hiin Drist kunne ikke fulde 3 Marker anvendes til Græsning, men endeel af 2det Aars Kløveren maatte slaaes, for at skaffe Hø til den formerede Besætning. I denne Drist derimod, vil vel dette, at Kløveren slaaes lige i Gjødningen, frembringe saa meget mere Kløvehø imod før, som er fornødent for 30 Røer, og altsaa kunne 3 hele Marker anvendes til Sommergræsning. Fornøden Halmforbrug til den antagne Besætning kan i dette Jordbrug ikke mangle.

Hvorledes Overgangen til denne Drist efter min Mening bedst iværksættes, haaber jeg tydeligst at kunne vise ved høsføiede Tabel. Jeg maae i den Anledning anmærke:

1. Jeg har begyndt med Aaret 1814, som det Aar hvori Forfatteren tiltraadte Gaarden, og forestiller mig, at samme Aar blev No. 1 braktet, næste Aar No. 2 o. s. fr. Det indsees lettelig, at det intet gjør til Sagen, om det virkelig var No. 1 eller et andet No., da Markernes Følge efter hverandre bliver den samme, men at Overgangen derimod muelig ikke kunde udføres saaledes som Tabellen viser, hvis det forrige Sædskifte ikke 1817 er i sin Orden.
2. Da i Aaret 1817 ikke er saaet Kløver i Hveden, saa kan i det første Overgangs Aar — 1818 — ingen videre Forandring skee, end at 2 Marker, nemlig: No. 4 og 9 besaaes med Kløver.
3. Den videre Forandring, som skeer de følgende Aar, sees af Tabellen; men at man her i 3 Aar efter hverandre faaer en 4de Aars Græsmark, er et Uheld, som neppe kan undgaaes, uden at nogle Marker kom til at bære altfor mange Afgrøder, hvilket gav endnu større Forvirring. Frygter man imidlertid; at 4de Aars Græsningen skulle blive altfor udsel, vilde jeg raade at rydde 3die Aars Græsmarken med en dyb Pløining om Efteraaret og næste Foraar besaae samme uden videre Pløining med Billehavre. Denne høstes da som Høe til Vinterfoder, og i dets Sted fik man at tøre endeel af

Staars-Kløvermarken, hvoraf 1 Td. Land vel gav ligesaa meget Græs, som 3 Tdr. Land af 4de Mars Græsmarken. Det forøgede Arbejde var ikke betydeligt. Noget Opofrelse ved Overgangen til en nye Drist, bliver altid uundgaaelig.

4. Urter komme her i 2 Aar, nemlig: 1819 og 1820, igjen efter blot et Aars Mellemtid. Er Jorden ikke meget passende for Urter, gjør Forfatteren maaskee bedre i at besaae den for endeel med Vikker, da disse tage til Takke med ringere Jord, og jeg troer at Urter ligesaavel som mange andre Slags Sæd, lettere mislykkes, hvis de komme for ofte paa samme Plet Jord.

Til Slutning vilde den ærede Forfatter til-
lade mig, at jeg ikke indseer hvorfor han vil for-
andre 4re Marksdriften som han bruger paa et
særskildt Stykke Jord, derhen at Rug saaes efter
Kløver, og Byg efter gjødskede Vikker. Bedre
synes det mig, at de 4re Marker drives saaledes:
1 Vikker, 2 Rug, 3 Kløver, 4 Byg. Rugen kan
ingensteds være bedre placeret i denne Drist, end
efter de grønthøstede og gjødskede Vikker, hvor Ru-
gen altid kan blive saaet tidlig i reen og kraftig
Jord. Skal den derimod saaes efter Kløveren,
er det dog muligt, at denne kan mislykkes, og da
veed man jo, at Rugen ogsaa som oftest slaar Feil.
Med Bygget bliver dette ikke lettelig Tilfældet, da
man har Tid til at rense og skjørne Jorden med

tilstrækkelige Pløininger. Kloveren forðærves heller ikke saaledes af stærk Rug, som af Leirbyg. Ofte kan man ogsaa længere benytte Kloveren, enten til Tøring eller Eiterflæt, naar den skal besaaes med Baarsæd, end naar den i rette Tid skal beredes til Vintersæd. En anden Sag er det i 4re Bangsdrift, hvor man dyrker Rodfrugter i Gjødningen, der nødes man til at saae Baarsæd i 2det Aar, og Vintersæden først efter Kloveren, hvorvel denne Fordeel ved at dyrke Vikker i Brakken fremfor Rodfrugter, betydelig overveies ved den større Masse Gøder og Gjødningen, disse yde, samt det stærkere Byg, der ved lige Gjødning, saavidt jeg har bemærket, følger efter Rodfrugter, end efter Vikker.

Juli 1817.

— d.

Denholder til Side 360.

No.	1814.	1815.	1816.	1817.	1818.	1819.	1820.	1821.	1822.	1823.
1.	Brk.	Hvede.	Erter.	Bgg.	Al.	Havre med Klover.	Al.	Al.	Al.	Brak.
2.	Havre.	Brak.	Hvede.	Erter.	Bgg.	Erter.	Havre.	Al.	Al.	Al.
3.	Al. 3die Aar.	Havre.	Brak.	Hvede.	Erter.	Bgg.	Erter.	Havre.	Al.	Al.
4.	Al. 2det Aar.	Klover.	Havre.	Brak.	Hvede.	Al.	Bgg.	Erter.	Havre.	Al.
5.	Al. 1ste Aar.	Al.	Al.	Havre.	Brak.	Hvede.	Al.	Bgg.	Erter.	Havre.
6.	Bgg.	Al.	Al.	Al.	Al. 4de Aar.	Brak.	Hvede.	Al.	Bgg.	Erter.
7.	Erter.	Bgg.	Al.	Al.	Al.	Al. 4de Aar.	Brak.	Hvede.	Al.	Bgg.
8.	Hvede.	Erter.	Bgg.	Al.	Al.	Al.	Al. 4de Aar.	Brak.	Hvede.	Al.
9.	Forskiel. Gød	Forskiel. Gød	Forskiel. Gød	Forskiel. Gød	Havre.	Al.	Al.	Al.	Brak.	Hvede.

Brev til Hr. Kammerraad Drewsen i Anledning af hans Svar paa mit Brev til en Ven, indført i L. Dec. Tid. 7 B. 1 H.

Ligesom Oplysning og Sandheds Kjærlighed ene var min Hensigt med de Smaastrykker, hvilkte De Herrer Udgivere have havt den Godhed at optage i Landoeconomiske Tidender, saaledes er jeg og fuldkommen overbevist om, at det Lys, Deres Velb. udbreder over den danske Landoeconomie, ikke har nogen anden Hensigt, end det Almindeliges Vel.

Uden allermindste Uvillie, ja endog med Taknemmelighed, modtager jeg enhver godmodig Rettelse i de Begreber, hvorefter jeg i mange Aar, som en for Landboen nødvendig og tillige behagelig Spøsel, har udøvet Landoeconomiien. Men Deres Velb. vilde tillade mig at gjøre dem opmærksom paa: at den menneskelige Egensjælsighed, eller Kjælsken af sin egen Værdi, om det endog kun var en Fordom (hvorfor nok neppe noget Menneske er fri) ifkun taaler en meget lensældig fornædrende Berørelse, uden at føle en ubehagelig Fornærmelse, der sjelden lægges ved bare Taalmodighed. Deraf have udentvivel alle de polemiske Skrifter og alle de Stridigheder, der jævnlig forstyrre Menneskets Lyksalighed, deres Oprindelse.

Vel er jeg endnu ikke ganske affrækket fra at fremsætte mine paradoxer om et 7de Vind 3die Heste.

andet i Landoeconomien, om endog Deres berøver forventende Bemærkninger skulde røbe en Snist af Uvillie; men den Enes Uvillie opvækker den Andens, og, uagtet jeg gjerne tilgiver Dem Deres i sidste Bemærkninger, efter min Følelse, mindre velvalgte Udtrykke og Qvæstionen ubedkommende Digressioner, vise dog baade hine og disse, at De ei har behandlet den mellem os opkomne oeconomiske Undersøgelse, med et aldeles koldt Blod, hvilket dog efter min Formening er saa faare nødvendigt for den, der vil fremstille sig, som den Danske Landoeconomies Censor.

Min Troes Bekjendelse om Theori og Praxis er ganske obereensstemmende med den, De i Deres Bemærkninger Pag. 57 har erkjendt for Deres, og dette er ene Aarsagen, hvorfor jeg i Landoecon. Tid. har yttret Tvivl om: hvorvidt den nye Theorie i Henseende til Gjødnings Behandling, uvilkaarlig bør anbefales til Jordens Rensning og Agerdyrkningens vartge Forbedring, som fortrinlig fremfor den Gamle. Jeg har meer end een Gang, som jeg troer, tydelig og bestemt erklæret: at jeg anseer den friske Gjødnings Udagning og Spredning om Vinteren, som meget fordeelagtig for Vegetationen. Grundene for denne min Erklæring har jeg nøiere udviklet i bemeldte Tidender 7 B. 1 H. Pag. 44. De Vanskeligheder jeg finder ved Arbeidets Faldforelse har jeg fremsat Pag. 45 og derfor Pag. 46 raadet min Ven, at Brnae en aamuel erkjendt nyttig Fremgangsmaade,

ifald Behandlingen efter den nye Theori skulde mislykkes. Alt dette, synes mig, stemmer fuldkommen med vor fælleds Troesbekjendelse om Theori og Praxis. Men, naar en Bonde, uden at kjende eller bruge de fornødne Midler til Ukrudets Dæmpning, paafører sin Jord den friske Gødning; naar han maaskee, efter gammel Skik, lader den ligge i smaa Bunker lang Tid udspreddet, eller ikke spreder den tilbørlig saaledes, at den saavidt mueligt dækker Jorden; mon han da har gjort Ret i at udage sin friske Gødning, og mon det ikke er nødvendigt, at den ufortøvede, jevne og smaalige Spredning indstjærpes ham, som en *Conditio sine qua non*? Dette vil nok Thæers endog ivrigste Disciple neppe besvare med Nei!

Virkelig kunde Deres Bemærkninger give mig grundet Anledning til mange Kontrabemærkninger; men jeg vilde derved nødes til at udvikle alt for mange Hoved-Quæstionen aldeles udekkommende Ting, hvilket let kunde lede os begge langt ind paa Polemikens farlige Afveje. Kun dette vilde De tillade mig: at i hvor tydeligt jeg selv troer at have tilkjendegivet min Yttring om den friske Gødnings Anledning til at formere Røtter og Muus, har De dog ganske misforstaaet min Mening, naar De i Slutningen af Deres 4de Bemærkning siger: "naar selv den ellers praktiske Landmand theoretiserer over Gjenstande, han ei praktisk kjender, saaledes som Hr. L. f. Ex. nyelig, angaaende Tilflugtssted for Røtter og Muus un-

der den spredte Gjødning, da henfører jeg saadant til Rubrikken af ubevist Theori, for hvilken jeg ei bærer Agtelse."

Paa intet Sted veed jeg, som Theori, at have fremsat, at Rotter og Muus formeres ved den spredte Gjødning. Jeg har kun yttret een, efter min Indsigt, grundet Formodning derom; og maae tilstaae, at jeg vanskeligt fatter, hvorledes min Menning for Nogen kan blive tvivlsom eller af dem ufordeelaagtig fortolkes, naar jeg i de 3 sidste Linier af 44 Side siger: Rotter og Muus vil jeg her ikke omtale, da min for deres Formerselse yttrede Frygt ikkun er en Formodning, der endnu behøver Bekræftelse."

I Begyndelsen af Tillægget til Deres Bemærkninger, Pag. 63, har De behaget at anføre: "Endelig afviger Hr. Ls. og min Menning deri, at han troer, den gode Virkning, vi spore af den om Vinteren udførte Gjødning, ene, eller dog maaſtee for $\frac{7}{8}$ Dele, hidrører fra Jordens Dækning, da jeg derimod troer, uden dog at turde angive Brøken, at Dækningen vel ogsaa har sin Deel i den gode Virkning, men blot en underordnet Deel."

Denne Tilſtaaelse fornøier mig meget, ikke just fordi De ei har behaget at afgive den før, men blot fordi jeg deraf erfarer, at et Hovedpunct i min, fra Begyndelsen af, yttrede Formodning ei var aldeles urigtigt. De vilde i øvrigt ligeledes her tillade mig den Bemærkning: at De aldeles

har forfeilet min Meening, ikald De virkelig troer, at jeg har anseet Eildækningen som $\frac{7}{8}$ Del af den udsprede Gjødnings gode Virkning. Til slige Beregninger behøves langt større Kundskab i Chemie og Naturvidenskabens øvrige Grene, end den, jeg tiltroer mig at besidde. Alt hvad jeg i mit Brev, som speciel Beregning, har ytret, er: at 30 Læs frisk og straceblandet Hestegjødning vil, efter at være forraadnet, neppe udgjøre 10 lige saa store Læs fast Gjødning, og at 10 Læs fast Gjødning er, betragtet som Muld, $\frac{1}{8}$ Deel af 80 Læs Kompost. Dette, synes mig, er den simpleste Beregning under Solen og jeg troer neppe den kan afbevise. Er dette mit Foredrag Sandhed, hvorom enhver, som med Agtsomhed giennemlæser mit Brev, let overbevises, da synes mig ikke det kan bestaae med Deres Velbheds. saa ofte proklamerede Bessedenhed, offentlig at fremsille mig, som den, der trodsende paa a prioriske Grunde, paastaar, at Gjødningen ved Uddunstning o. s. v. har tabt $\frac{7}{8}$ Dele af sin Kraft.

Til Slutning maatte det tillades mig, at anføre min Formening om Ursagen til den i Deres Bemærkninger Pag. 65 og 66 anmeldte Virkning af Kaarefoldning paa Rugjord, der allerede var besaaet.

Det er en ældgammel Erfaring; at saakaldet kort Gjødning, især Kaaremøg, stræet endog i meget tyndt Lag ovenpaa besaaet Rug-Jord viser en udmærket god Virkning paa Rugen, som

det første Mars Afgrøde; men det er ligesaa almindelig erkjendt, at denne Gjødning udvikler næsten alle sine Kræfter paa Kugafgrøden, og at Bygget, som paa gammeldags Viis, blev saaet derefter, ifkun har afgivet ubetydelige Fald. Hvorimod nedpløiet Gjødning synes at have deelt sine velgjørende Virkninger broderlig mellem Rugen og Bygget, uden endda at nægte de paafølgende Afgrøder nogle Lævnninger af Næring. Netop de samme Virkninger have viist sig, i det ringeste ved Begyndelsen af Deres Velbrh. anmeldte Forsøg og hvo veed, om ikke Kaarenes concentrerede Leie, især paa den oppløiede porøse Jord, kan formedelsst deres Uddunstning have bidraget meget betydeligt dertil? Desuden erklærer jo Chaer selv, at Kaarefoldgjødning dekomponeres meget snart, virker derfor hurtigt og stærkt, men udtømmer næsten al sin Kraft paa den første Afgrøde, især dersom den ifkun er givet svagt. Denne sidste Bemærkning kunde have ladet Tidendernes Læsere ønske, at Deres Velbrh. havde behaget at tilkjendegive: ved hvor mange Aar paa det anførte Rum Faldningen er iværksat; thi deraf vilde de bleve istand til at bedømme, hvorvidt Gjødningen kunde kaldes stærk eller svag. Var Rugen saaet paa løs Sandjord kunde dens Sammentrykning ved Kaarenes Leie og Bevægelse i Jorden maaskee ei heller være usordealagtig. Om frisk paagdydet Urin i denne Tilstand er gavnlig for Væxterne, tør jeg ikke afgjøre. I gamle Dage troede man det

Modsatte. Men efter min Erfaring søges Faares gjødningen ikke nær med den Begjærlighed af Insekterne, som Heste og især Koe. Gjødningen, hvilket mueligen ogsaa kan bidrage til, at de fl. ste af dens nærende Bestanddele komme Jorden til Nytte.

At taxere Joldene af en Afgrøde medens den groer paa Jorden, er, efter min Formening, meget usikkert. Deres Velbhd. vilde derfor bringe mere Lys over Sagen, dersom De har opbevaret de forskjellige Afgrøder hver paa sit Sted og, efter Udtærskningen, vilde behage at melde Afgrødens netto Maal.

Kleverholm ved Esrom den 10 Novembr. 1817.

Otto Lemvig.

Efterstaaende Fragment af et Brev, fra en af mine høitagtede Correspondenter i Jylland, Hr. Proprietair Schmidt paa Schierringmunkgaard, hvilket med hans Tilladelse her indrykkes, synes ei ilde placeret efter forestaaende Brev fra Hr. Auctions Directeur Lemvig til mig, da vi derved føres tilbage til Sagen selv.

Dette er ogsaa Tilfældet med det Brev, som dernæst findes her trykket, men hvis ærede Forfatter jeg endnu ei har Tilladelse at nævne, skjøndt det mueligen i et af de følgende Hæfter kan werde Tilfældet.

Dreusen.

I Anledning af Hr. Lembighs Brev og Deres Svar paa samme i Landvoec. Tidenders 7de Bindes 1ste Hæfte, tillader jeg mig her at melde: at jeg, af og til, fra 9 Januar til 14 Februar sidste Vinter udførte og strax lod sprede omtrent 180 Læs Blandingsgjødning paa 54000 □ Allen, som ikke blev nedploiet førend den 26 April, og da var saa knasende tør, at jeg ikke var uden Frygt for Følgerne; thi jeg havde derefter gjort Regning at aale mit bedste Byg. Thi endnu kan jeg ikke, formedelsst mine Jorders foregaaende Drist, gjøde til Staldforings- Urter. Jeg saae efter 3die Pløining den 19de Mai derudi 4 Edr. 3 Skpr. Byg af det 2radede, og fik, vel og tildeels for den tykke Udsæds Skuld, næsten Leiekorn overalt, som gav 61 Trab. 5 Kjærtrengs Byg, og hvoraf jeg allerede har rorffet noget, og faaet 7 Skpr. i 1 Tr., saa jeg sikkerlig avler henved 10 Fold, der, hvor man har været saare glad ved 8 og veltilfreds med 6 Fold, er meget Godt. Altsaa har jeg ikke allene Mod til at vedblive, men er endog ganske uden Frygt. Ved denne Leilighed maae jeg tillige melde, at Man heri Egnen, næsten overalt, nu ploier Jorden til Vintersæd strax efter Høst, udfører derpaa strax Gjødningen, der henstaaer uspred indtil al Gjødningen er udført og Sædekornet aftarffen, da først udsprede

den og derudi saaes uden Hensland umiddelbar Vintersæden, som ved Harben blandes med Jord og Gjødning, og aldrig slaaer ganske Feil; men altid har Fortrinnet for den paa nedpløiet Gjødning udsaaede Sæd. Ja selv de følgende Afgrøder have der vilst sig fortrinlige.

Schjeringmunkgaard, den 25 Noobr. 1817.

Deres o. s. v.,
P. Schmidt.

De tilgiver at jeg er saa dristig at tilsende Dem efterstaaende af mig nedskrevne Jagttagelser, foranlediget ved Deres til Hr. Lemwighs Brev under 30te Juni d. A. i Landoeconomist Tidender meddeelte Bemærkninger.

Jeg har i 23 Aar været i Besiddelse af en Landeiendom i * * * Herreds ringere Egn, har ved adskillige Foretagender udvidet min Avling, og har blandt andet for flere Aar siden gjort Forsøg med at udføre Gjødning om Vinteren paa de til Vaarsæd bestemte Jorder. Anledningen dertil var min Gaards Beliggenhed i en Dal, indsluttet mellem høie Bakker; jeg maatte altsaa sørge for at faae Gjødningen udført om Vinteren, Tid efter Anden, for ei at blive for meget tilbage med Rug-
sæden, naar hiin først i Esteraaret paa opførte Veie mod steile Bakker skulle udføres. Saa længe jeg nu vedblev efter gammel Skik at gjøde til Rug paa Boghvedestubber, blev den om Vinteren udførte Gjødke sat i Røddinger, men efter at mine Jorder tildeels vare bemærglede, og efter nogle Aars Hvile atter skulde tages under Plov, fandt jeg, at Boghvede i Brakmarken aldeles ei vilde lykkes, og 7 Aars Erfaring har lært mig, aldrig mere at faae Grønlands Boghvede i forhen bemærket Jord, uagtet dog mine Jorder for største Deelen bestaae af mager Sandmuld.

Jeg prøvede nu at besaae noget af min Brakmark med Byg, og da forsøgte jeg at udføre Gjødningen om Vinteren paa 2 store Agre, hver paa circa 20000 □ Alen. Paa den ene Ager blev den strax udspreddt, paa den anden derimod staaende i Høbe. Frostent holdt længe ved i Foraaret, seent kunde den i Høbe staaende Gjødning udspreddes; Sommeren blev tør, og paa den sidstspredte Ager kunde jeg knap regne 6 Kold, da derimod den anden Ager som laae spredt Vinteren over, gav næsten 8 Kold. Aaret efter gjentog jeg mit Forsøg paa et større Stykke, fjærte Gjødningen ud, da der laae et jævnt Sneelag paa Jorden, lod den strax oven paa Sneen udsprede, og aflede efter 2de Pløininger det 9de Korn; Halvparten af Indtægten blev besaaet med Boghvede og gav neppe Udsæden igjen. Den hele Indtægt blev nu besaaet med Rug; den bedste Rug fik jeg paa Byglandet, efter Rug saadedes Byg, som ligeledes var best paa det vintergjødede, og sidstafvigte Sommer, gav benævnte Stykke Land i 4re Aar, efter at det var gjødet, det 8de Korn af Havre.

1814 behandlede jeg 5 Tdr. Land paa en lignende Maade, som har dette Aar, i 3die Plaz, givet det 10de Korn af Byg.

1815 i Efteraaret behandlede jeg 14 Agre hver paa 9500 □ Al. saaledes: (det hele Stykke var for 11 Aar siden tyndt bemerglet, det vil sige

med 50 Læs pr. Td. Land, hvortil de fik 50 Læs Gjødske, og havde derefter givet 5 gode Halme.) Da det ei nyttet at mergle 2den Gang paa min Mark, hvilket jeg veed af Erfaring ved gjentagne Prøver, saa vilde jeg anstille Forsøg, hvilken Brugsmaade der var fordeelsagtigst for mig og meest gavnlig for mine Jorder.

2de Agre bestemte jeg altsaa til heel Brak, pløiede dem 4re Gange, gav hver Ager 40 Læs overgjemt Gjødske, besaaede dem halv med Rug og halv med Hvede, havde efter Rug henimod det 7de og efter Hveden det 5te Korn.

4re Agre besaaede jeg i Foraaret 1816 til 7de og sidste Prøve med Boghvede, efter 2de Pløiningen, fik det 3die Korn, og efter Gjødning som paa Brakmarken rigelig det 5te Korn af Rug; men Jorden er bleven saa besat med Qvæk, at den ved 3de Pløiningen neppe vil blive reen og beqvem til Byg.

6 Agre bestemtes til Byg; Halvparten, 3 Agre, blev Gjødningen paaført om Vinteren, og strax udspredt, 40 Læs paa hver Ager, den anden Halvdeel blev Gjødningen paaført kort før der skulde pløies til Sæd; i disse 6 Agre eller 57000 □ Al., blev saaet 4 Tdr. Byg, der kom om Sommeren Orm i Landet, og jeg afledte kun 27 Tdr. Byg; der var imidlertid ingen Forskjel paa det

som var glødt om Vintren, enten til Fordeel eller Skade, Bygstubberne bleve strax pløiede og harvet, ved Michelsdagstider, omploiet til Sæd og gav omtrent det 7de Korn.

De sidste 2 Ager endelig besaaede jeg med Vikker til Hæ, efter 2de Pløininger og 40 Læs Gjødning til hver Ager, den ene paaført om Vintren og den anden i Foraaret; Ved det som jeg denne Vinter gjødede og spredte, kan jeg i øvrigt ei lade ubemærket, at Ravnene i uhyre Flokke søgte dertil og, efter mit Skjænnende, fortærede meget deraf, men ikke desto mindre aflede jeg efter 10 Skpr. Vikker 8 gode Læs Hæ eller omtrent 400 Lpd. Vikkejorden blev behandlet som Bygjorden, besaaet med Rug til September Maanedes Udgang og gav lidt over det 7de Korn.

Vikke-Rugen var lidt stærkere end den som var saaet efter Byg, men dette kunde dog ei veie op mod en Indtægt af 70 Rbd. pr. Ager, som det aflede Byg foruden Foderet blev udbragt til, helst jeg ingen Mangel har paa Foder, saasom jeg deels ved Kløveravl og deels ved andre Foretagender har udvidet min Hæavl fra 50 til noget over 200 Læs Hæ aarlig.

Forrige Vinter gjødede jeg atter til 3 Lbr. Byg noget før Juul, pløiede Jorden 3 Gange, hvoraf den mellemste Pløining var paa tværs og

aflede derefter 33½ Træbe, der vist giver ligesaa mange Tønder; Men et Stykke tæt ved, som fik samme Behandling med Ploining, Harvning og Gjødningen paaført kort før Saaningen, gav efter 2 Edr. Sæd 27 Træber der vist giver over 30 Tønder.

Dette er hvad min Erfaring i flere Aar har lært mig, hvortil endnu hører det Stykke Land paa circa 3 Edr. Rug sæd, som i Efteraaret 1813 blev overgjødet og nu i Aar efter 4 Edr. Havre, blandet med 1 Ed. Vicker, som 4de Halm gav 28 gode Læs modent Koder. At de 2 Edr. Byg sæd, som ei var vintergjødet, gav saa rigtig en Afgrøde, ligger formodentlig deri: at Jorden var renere og havde haft 3 Aars længere Hvile.

Jeg har i dette Efteraar følget circa 22 Edr. Land, hvorpaa jeg i denne Vinter agter at udføre den friske Gjødning efter Leilighed; 10 Edr. deraf er bestemt til Byg, 4 Tønder til Vicker og det øvrige til heel Brak, fordi jeg ei kan overgjøde det hele med Vintergjødningen, men venter at vinde det manglende ved Sommerstaldføring, hvormed jeg næste Sommer agter at gjøre Forsøg med 15 Køer og 7 Heste, hvortil jeg har en Kløvermark paa 3 Edr. Land, som nu alt for det meste er overgjødet, og desuden agter jeg i Bygstubber at saae 3 Edr. Havre med Vicker, hvortil ligeledes

gives en liet Obergjødning saasnart Føret tillader det.

I Hannover Landet saabelfom paa Hargbjergene, har jeg næsten overalt fundet Vinterovergjødning paa Enge brugelig, og man vinder derved den rigeste Afgrøde og det prægtigste Foder. Jeg har for mange Aar siden faaet Spergel, men da jeg ved Mergling med Høld dyrker Kløveren, saa gav jeg Sperglen snart Afseed.

Jeg har forrige Efteraar gjort et lille Forsøg med Fjorin-Græs, som nu ligger gandske tykt paa Jorden, men bliver ei brugt for Vinteren er forbi, saasom jeg blot vilde bruge denne Plante som tidligt grønt Foder, hvis den ei under Vinteren bederves og raadner.

Med Kartofler kan jeg for Opgravningens Skyld ingen Vel komme *); jeg avler blot til Hunds behov 50 Edr. eller lidt meer, og har Ulykke nok ved at faae dem af Jorden. Jeg har for nogle Aar siden anskaffet en engelsk Plov, bruger den ogsaa i mildede Jorder, men finder dog ikke at Fordelen derved er saa stor, helst den her i Eggen brugelige lette Danske Plov gjør samme Virkning og fordrer som den Engelske kun 2de gode Heste; den i det Mecklenburgske og paa Lyneborger Heden derimod brugelige Haak, eller Hestetrog, troer jeg bedre skikket til at rense en med Kvæk be-

*) Hvad om de oppløides? derved spares meget. *Mr. Heide.* Dr.

fat Mark, men vore Folk vilde vanske lig vannes
til at bruge den.

Vilde Tid, Helbred og Evne tillæde det, besøgte jeg dem gjerne for at see, saavel deres veldyrkede Marker, som Deres forbedrede Ager dyrknings Redskaber, men neppe vil dette blive Tilfældet det første Aar.

Jeg beder Dem undskyldte, at jeg med dette har forarsaget Dem Uleilighed. Med sand Høiagtelse henlever jeg

Deres hengivne,

